II. 1968 A NYITÁS ÉS A „LEHETŐSÉGEK" ÉVE

II.1. Kisebbségpolitika fent. Az RKP kisebbségpolitikájának alakulása, változásai

20.
Gyorsírásos jegyzőkönyv Nicolae Ceauşescu és a csíkszeredai küldöttek találkozójáról[1]

Bukarest, 1968. február 14.

Nicolae Ceauşescu elvtárs: Valóban, kezdetben az a javaslat hangzott el, hogy Hargita megye székhelye Csíkszereda legyen. Utólag azonban még tárgyaltunk és új megyék létrehozásának a lehetősége is felmerült, mint Szilágy, Kovászna és mások. Ebben a helyzetben az újonnan létrehozott Kovászna megye székhelye Sepsiszentgyörgy lett - ami egyértelmű - és nem is vitatja senki, a másik megye esetében viszont felmerült a kérdés, hogy Csíkszereda vagy Székelyudvarhely legyen a központ. Ez a probléma tulajdonképpen már korábban felmerült, mivel egyesek Sepsiszentgyörgyöt, mások pedig Székelyudvarhelyt kívánták székhelyül. Tehát már kezdettől fogva vita volt a körül - amint azt éppen honfitársaiktól tudhatják -, hogy Csíkszereda nem lenne a legmegfelelőbb megyeszékhely. Mi az egy megyés változatban azt támogattuk, hogy Csíkban legyen a székhely - minden ellenérv dacára -, mivel abból indultunk ki, hogy ez a legközpontibb város és a lakosság számára könnyen megközelíthető. Az új helyzetben - és önök jól ismerik a helyszínt - látható, hogy a legnagyobb népsűrűség Udvarhelyen, valamint attól nyugatra és észak-nyugatra van. Csíknak kisebb a népsűrűsége. Nem arról van szó, hogy az udvarhelyieknek valamilyen engedményt tettünk volna, hanem a lakosság érdekeiből kiindulva gondoltuk úgy, hogy a mostani új változat alapján Udvarhely és Sepsiszentgyörgy legyen a két megyeszékhely. Ami Gyergyószentmiklós és Maroshévíz helységeket illeti, közöttük jó út van, amit szándékunkban áll leaszfaltozni és akkor még jobb lesz az összeköttetés. Ezeknek a helységeknek kisebb a lakossága; a legsűrűbb lakosság itt van (a térképen Udvarhely környékére mutat), és ezt figyelembe kell vennünk. Minden meghozott intézkedéskor

1 A találkozó előzményei közé tartozik, hogy Kovászna megye létrehozása után a pártvezetés Hargaita megye székhelyét illetően megváltoztatta eredeti elképzeléseit. Csíkszereda helyett Udvarhely városát jelölte megyeszékhelynek. A csíkszeredaiak rendkívül csalódottan fogadták a hírt. A város központjában egy nagyobb tüntetés bontakozott ki, amelyet a KB küldötteinek sem sikerült lecsillapítaniuk. A pártvezetés és a csíkszeredai helyi elit közötti megállapodás része volt, hogy Nicolae Ceauşescu személyesen fogja meghallgatni a csíkszeredaiak küldöttségének álláspontját. A találkozó jegyzőkönyvét közölte: Novák Csaba Zoltán-Olti Ágoston: Udvarhely vagy Csíkszereda? Harc a megyeszékhelyért (Egy csíkszeredai küldöttség Nicolae Ceauşescunál 1968-ban). *Székelyföld,* 2008. 7. sz. 85-111. p.

figyelembe vettük a történelmi hagyományokat és a nemzetiségi összetételt, de arra törekedtünk, hogy életképes, minden tekintetben fejlődni tudó megyéket hozzunk létre. Megvizsgálják önök is a térképet és látni fogják a többi megye felosztását is. Megértem az önök és a csíkiak keserűségét, mindenki úgy tudta, hogy Csíkszereda lesz a megyeszékhely, most pedig változtatást javasolunk. Ha csíki lennék, lehet, hogy én is így ítélném meg. Nekünk viszont az általános érdekek szerint kell mérlegelnünk. Az általunk javasolt megoldás az, hogy Hargita megye központja maradjon Udvarhelyen. Lenne esetleg még egy megoldás, hogy Csíkszereda néhány községgel együtt (mint pl. Pálfalva és mások) átkerüljön Sepsiszentgyörgyhöz. Mi viszont azt ajánljuk, hogy maradjanak Hargitában, Udvarhely központtal, mert másképpen nem indokolt. Nem fogadtam el azt az - éppen a honfitársaiktól érkező - kritikát, miszerint Csíkszereda kicsi lenne. Van nekünk egy fejlesztési programunk Szeredára, amit meg is fogunk valósítani. Még ebben az ötéves tervben szeretnénk létesíteni ott egy 1700 munkást foglalkoztató vállalatot, ahol sok nő kap majd munkát. Ugyanakkor téli sporttelepet hozunk itt létre, elsősorban a jégkorongnak. Ebből a szempontból Csíkszereda nem fog kárt szenvedni. Mi több, egy sor intézményt itt hozunk létre: a megyei pártbizottság Udvarhelyen lesz, viszont a tartományi mezőgazdasági igazgatóságot és más intézményeket áthelyezzük Szeredába.

Mit mondhatnék önöknek? Hogy maradjanak meg Udvarhely székhellyel és küzdjenek Csíkszereda fejlődéséért. A kitűzött terv megvalósulása esetén biztos vagyok benne, hogy 4-5 éven belül Csíkszereda erős központtá válik és akkor gondolkozhatunk azon, hogy municípiummá alakítsuk. Ez lenne a mi ajánlatunk. Hogy ne mondják, hogy most egyből kérjük az önök véleményét, én itt hagyom a térképet, még megtárgyalják, elemzik a dolgokat. De ne csak a helyi érdekek szellemében, annál is inkább, hogy azok nem oldódnak meg csak attól, hogy Csíkszereda megyeszékhely-e vagy sem: lehet központ úgy is, hogy nem fejlődik. Mi megadtunk önöknek minden támogatást, és még idén meghozunk egy sor intézkedést, melyeket már korábban terveztünk Csíkszereda fejlesztése érdekében. A lakosság számára a legfontosabb, hogy Csíkszereda erős ipari központtá váljon, legyen életerős kulturális és sporttevékenysége - mindezt pedig mi biztosítani fogjuk a városnak.

Fazekas János elvtárs:[2] Szeretném az elhangzottakat egy kicsit kiegészíteni. Először is teljes mértékben egyetértek a Ceauşescu elvtárs által mondottakkal. A megyékre szóló javaslat azzal az elgondolással született, hogy azok erősek, életképesek legyenek, összetett gazdasági tevékenységgel. Amit sokan kérnek önöktől, hogy külön megyét hozzanak létre, az olyan, mint amit magyarul „halva született gyermek"-nek neveznek, mivel nem működik. Szem előtt kell tartaniuk, hogy Csíkszereda iparosítása nincs megyéhez kötve, ezt még Ceauşescu elvtárs ottani látogatásakor kihirdették és utólag találtak rá megoldást.[3] Én közvetítettem az önök óhaját is, miszerint legyen egy jégkorongnak szánt sporttelep Szeredában, Ceauşescu elvtárs pedig felkarolta ezt

2 Fazekas János az érintet időszakban a KB Végrehajtó Bizottságának volt pót- majd rendes tagja. A hatvanas évek elején élelmezésügyi miniszter volt majd Minisztertanács alelnöke.

3 Ceauşescu 1966-ban meglátogatta Csík rajont és Csíkszereda városát is, ahol újabb beruházásokat, fejlesztéseket ígért a térségnek és a városnak.

a kérdést. Mindez azt mutatja, hogy a pártvezetést erősen foglalkoztatja ennek a városnak a fejlődése. A legbölcsebb dolog az lenne, hogy ha önök, jómagam és mások, akik odamegyünk, azt mondjuk majd a lakosságnak, hogy ez így a jó, Csíkszereda így fog nyerni.

Nicolae Ceaușescu elvtárs: Hagyjuk az elvtársakat, hogy tanulmányozzák a térképet, mert nekünk vissza kell mennünk folytatni a plenáris ülést, utána pedig tárgyalunk. Amúgy mi még végeztünk módosításokat, nem ez az egyetlen megye, ahol változás van.

Rövid szünet után

Nicolae Ceaușescu elvtárs: Nos, elvtársak, látták a térképet... Halljuk a mondanivalójukat!

Orbán István elvtárs:[4] Mélyen tisztelt főtitkár elvtárs, vezető elvtársak, mindenekelőtt engedjék meg, hogy bemutatkozzunk. Csík rajon részéről küldött polgárok vagyunk. A párt legfelsőbb vezetősége előtt szeretnénk kifejezésre juttatni azt a felelősségteljes kérést, amivel önök elé jöttünk. Jómagam a rajoni néptanács dolgozója vagyok, a végrehajtó bizottság titkára.

Mindenekelőtt szeretném megköszönni, hogy az értékes idejükből elrabolva (a plenáris ülés munkálatainak közepette) meg akarnak hallgatni bennünket és szeretném biztosítani önöket, hogy amit elmondunk, azt nem személyes érdekből vagy érzelgősségből mondjuk, hanem úgy, ahogy azzal felhatalmaztak városunk lakói. Továbbá, főtitkár elvtárs, nagyon köszönjük, hogy magas felelősségű elvtársakat küldött hozzánk, hogy azt a szégyenteljes dolgot tisztázzák.[5] Meggyőződésünk, hogy ön tud a történtekről.[6] Szeretnénk biztosítani önt, hogy nem volt ránk jellemző a hasonló magatartás sem viselkedésben, sem a munka terén, a tegnapi események mégis azt bizonyítják, hogy az emberek nem tudják visszatartani magukat. Honnan is indult mindez. Egy félreértésből – és ezt most tisztességesen el kell mondanom –, mert mi, az aktíva, utasítást kaptunk a VB határozatával kapcsolatban, amit most ön is megmutatott. Én magam is – és ne haragudjon, hogy őszintén elmondom –, úgy éreztem magam, mintha kaptam volna egy pohár italt, amivel koccintottam és amit vissza is vettek tőlem, mielőtt megihattam volna. Magam is csíkszeredai lévén nem vagyok lokálpatrióta, de örvendtünk, amikor megtisztelt bennünket azzal, hogy városunk lehet a megyeszékhely. 23 éven át teljesítettük kötelességünket pártunk és hazánk iránt, lett légyen az magyar vagy román. Legalábbis ezt mondták tegnap az emberek, amikor sikerült rendesen beszélnünk velük. Ez a változás egész egyszerűen villámcsapásként ért, mivel a közigazgatási felosztásról január 10. és február 10. között zajlott a vita. A székhelyváltoztatás pedig nem volt megfelelően megindokolva, csak annyival, hogy így döntöttek, mi pedig nem tudtuk megmagyarázni az embereknek,

---

4 A Csík rajoni néptanács végrehajtó bizottságának titkára.

5 Gere Mihály és Vasile Patilineț közvetítette legfelső pártvezetés üzenetét a csíkszeredai tüntetőknek. Vasile Patilineț 1950–1980 között tagja volt az RKP Központi Bizottságának. Pályafutása csúcsán a hatvanas évek végén és a hetvenes évek elején volt építési majd olaj- és bányaipari miniszter is.

6 A csíkszeredai tüntetés, habár nem került sor fizikai agresszióra, a korabeli politikai viszonyok között egyedinek számított. Egyrészt nem a párt- és állami szervek szervezték, másrészt a tüntetők nagyon határozottan fejezték ki követeléseiket. Az is megtörtént, pl., hogy a KB küldötteit nem engedték szóhoz jutni, és egyfajta „blokád" alá vonták az épületet, ahol a helyi és a központi politikai elit tartózkodott. Részletesebben lásd: Sarány-Szabó: Megyecsinálók... *i.m.*

hogy miért történt ez így. Ez vezetett a tegnapi eseményekhez. Spontánul történt, voltak ott fegyelmezett emberek is, de nem történt semmilyen tisztességtelen dolog pártunkkal vagy hazánkkal szemben.

Főtitkár elvtárs, az emberek megbíztak minket, hogy mondjuk el és kérjük, hogy ha ön jó hozzánk (amennyiben a párt és vezetősége folyamatosan megoldotta dolgainkat), tegye ezt meg értünk. Kérem, elvtársak, elemezzék ezt a problémát. A gazdasági kérdéseket valószínűleg felvetik majd más hozzászólók, ezt a helyzetet viszont át kellene szervezni a javaslat első, vagy második változata szerint. Mert, hogy csak egy példát említsek, ha szükségünk van három vagon kőolajra, az Moineştiről[7] érkezik Csíkba, innen Brassóba, Segesvárra megy, és csak ezek után juthat el Udvarhelyre. Így tehát nem takarítottunk meg semmit. Más dolgok úgy vannak, ahogy ön is mondta. Egyetértek az emberekkel, akikkel tisztességes, szervezett körülmények között beszélgettem. Igyekeztünk minél rendezettebben, érzelgősség nélkül beszélgetni arról, hogy lehetséges lenne-e a probléma újratárgyalása. Ugyanakkor az emberek aggódnak amiatt, hogy ha egyes intézményeket megszüntetnek, a tisztviselőket nem fogják áthelyezni. Minket pedig azzal vádoltak, hogy eladtuk magunkat, hogy elmentünk Udvarhelyre mulatni és utána egyből egyetértettünk azzal, hogy ott legyen a megyeszékhely, hogy gyávák vagyunk. A párt hozzáértése mindig bizonyította, hogy a problémákat az emberek javára tudják megoldani, és azt hiszem, nincs amiért többet aggódnunk.

Munteanu Ovidiu elvtárs:[8] Mélyen tisztelt főtitkár elvtárs, tisztelt elvtársak, elsősorban szeretném megköszönni a csíkszeredaiak nevében a pártvezetőség és személyesen Nicolae Ceauşescu elvtárs különleges gondoskodását, amivel fogadott itt minket ez ügyben. Másodsorban pedig nagyon helyénvaló volt, hogy Patilineţ és Gere elvtársak eljöttek Csíkszeredába és segítségükkel sikerült lecsillapítanunk a tegnap reggel 10 órától dúló kedélyeket. Lehet, hogy kissé fáradtak vagyunk, mert nem aludtunk egy órát sem, de azzal a bizalommal jöttünk, hogy véleményünket meghallgatják. Úgy gondoljuk, hogy az bizonyítékokkal alátámasztott és tudományos alapokon áll. Én 13 éve dolgozom Csíkszeredában és az erdészeti vállalat igazgatója vagyok. 1964-től volt egy 1,4 millió köbméterről szóló tervünk, amit a 3000 munkásunkkal becsülettel meg is valósítottunk. Szeretnék a tárgyra térni. Az új közigazgatási felosztásról szóló térkép megjelenésekor éppen Szentkirályon tartózkodtam, ahol az 1967-es terv eredményeit dolgoztuk fel. Az emberek mind hozzám jöttek a térképpel a kezükben mondva, hogy nagyon jó, hogy Csíkszeredában lett Hargita megye székhelye, mivel pont a központban helyezkedik el, amint azt a gazdasági megfontolás is követeli, hogy ne tegyünk fölösleges utakat. Mindenki nagyon elégedett volt. Mindannyian harcoltunk és ezután is fogunk az előttünk álló feladatok megoldása érdekében. Szeretném tájékoztatni önöket, hogy a vállalatunknál dolgozó 500 munkás közül senki nem vett részt a tegnapi összejövetelen, tüntetésen, vagy aminek nevezzük. Erdész vagyok és 13 éve Csíkban dolgozom. Szeretnék bemutatni a saját szemszögemből néhány jellemző problémát. Például Tusnádfürdő, Tusnád, Szentmárton lakói

7 Moineşti városa a moldovai Bákó megyében található, a hatvanas-hetvenes években fontos szerepet játszott kőolajtartalékai miatt.

8 A Csíkszeredai Erdészeti Vállalat igazgatója.

Szentkirályhoz kötődnek - ezek erdészeti jellegű települések lévén, logikus is. A tegnap viszont néhány csíkkozmási paraszt megkérdezte, hogy mi történik majd velük. Természetesen nem tudtam válaszolni. A hagyomány oldaláról nézve nagyon erős oka van annak, amiért e községeknek, véleményem szerint, mindenképpen át kellene kerülniük Csíkszeredához. Székelyek laknak ott, akik bejárnak Csíkszeredába a piacra, törvényszékre és más intézményekbe. Nagyon nehéz ezeket az embereket gyökereiktől megfosztani, nem beszélve arról, hogy ez által csökkenne Csík rajon mezőgazdasági jelentősége. Itt van a mezőgazdasági potenciál. Miért adjuk oda ezeket a községeket, amikor Sepsiszentgyörgy egy majdnem tökéletes mezőgazdasági zóna.

Nicolae Ceauşescu elvtárs: Ez a probléma könnyebben megoldható.

Munteanu Ovidiu elvtárs: De nem ez az alapvető elem. Több százan tettek fel nekem kérdést Csíkszeredával, mint megyeszékhellyel kapcsolatban és nem tudtam nekik választ adni, mivel erre nem volt felhatalmazásom. Ezen a tegnapi tüntetésen sok munkás vett részt, forrongtak a kedélyek, ha egyikük bekiabált valamit, azt rögtön mindenki követte. Ez a dolog nem jellemző a csíki emberre. Én is szégyellem a tegnap történteket. Amikor megjött Patilineţ és Gere elvtárs, látszott, hogy a székelyek mégiscsak fegyelmezettek: autóval mentek be. Természetesen, az ottani hangulat következtében, amikor a mikrofonba kezdtek beszélni, volt némi zavargás, ami miatt csak később tárgyaltunk. Utána összegyűltünk a teremben és felvilágosítottuk a népet, majd kineveztük ezt a küldöttséget, hogy eljöjjön és bemutassa a helyzetet. Főtitkár elvtárs, a térség nagyon jó ismerőjeként, megengedném magamnak, hogy az álláspontomat ismertessem. Csíkszereda egy hegyek tetején elhelyezkedő szép kis város. Ugyanakkor teljes fejlődésben levő. Az egész lakosság üdvözölte a pártvezetőség által kezdeményezett intézkedéseket, hogy fejlődhessen az ottani ipar, meggyőződésünk, hogy fogják is azt fejleszteni. Udvarhely eléggé kívül eső hely, két szempontból is. Pl. ha a gyímesközéplokiak Udvarhelyre akarnak eljutni, akkor a havas hegyeken kell átjönniük Csíkszeredáig 40 km-t, itt 5 órát várakoznak, majd autóbusszal mennek még 54 km-t. Télen nagyon nehéz a közlekedés.

Nicolae Ceauşescu elvtárs: A székelykeresztúriak viszont, hogy fognak Csíkba menni?

Munteanu Ovidiu elvtárs: A kérdés helyes. Ami logikus, az logikus.

Ion Gheorghe Maurer elvtárs:[9] És van, ami még logikusabb: ha Csíkból Udvarhelyre nehéz eljutni, akkor nem ugyanolyan nehéz Udvarhelyről Csíkba eljutni?

Munteanu Ovidiu elvtárs: Ceauşescu elvtárs azt mondta, hogy aszfaltozott utat fognak ezen a részen építeni, Maroshévíz és Gyergyószentmiklós pedig tökéletesen össze van akkor kötve Csíkszeredával. Ebben a vonatkozásban pedig az állam veszíteni fog. A másik indok, hogy Csíkszereda központi hely, szép épületekkel, építészeti és a környező táj szempontjából nagyon szép. Ezt az érzékenyebb oldalát viszont tegyük most félre. Csíkszeredába bármikor be lehet telepíteni a közigazgatást anélkül, hogy

9 Ion Gheorghe Maurer az 1945 és 1974 közötti időszakban, egy rövid megszakítással végig tagja volta a KB-nak. 1965 és 1974 között a KB állandó elnökségének is. 1961 ás 1973 között miniszterelnöki tisztséget is betöltötte.

kilakoltatásokra lenne szükség, mint Udvarhelyen. Tegnap éjfélkor hívtak, hogy jelentést tegyek arról, hogy hány felsőfokú végzettséggel rendelkező elvtárs van a vállalatunknál. Azt hallottam, hogy Csíkszeredában nincsenek káderek. Ipari termelésben Csík rajon az elsők között volt a Maros Magyar Autonóm Tartományban, mezőgazdasági viszonylatban pedig 18–20 000 kg krumplit termeltünk hektáronként. Ez a régió különösképpen igényli a fejlesztést. Amikor én a tartományba jöttem, az erdészeti vállalatnál nem voltak mérnökök, ők más egységeknél voltak szétszórva. Ma jól összeforrt közösség vagyunk, tőlem pedig megkérdezték: idehoztak minket, de most mit csinálunk? Mondtam, hogy ez a probléma és ezt az országos érdekek fényében kell megoldani. Ezzel a mérnökök megnyugodtak. Indoklásaimat előadtam, továbbá csak arról szeretném biztosítani önöket, hogy mindent megtennénk, hogy az országban elsők legyünk, mint ahogy a városok közti tisztasági versenyen is voltunk. Megfontolandó még a közlekedési lehetőség is, ami Udvarhelyen nagyon nehézkes. Lenne egy erdészeti jellegű javaslatom. Csíkszeredában, gondolom, nem egyetlen megyei vállalatot fognak létrehozni. Úgy gondolom, hogy nem lenne jó, ha most nekilátnánk 3–4 vállalatot egybevonni. Jelen körülmények közt, amikor több tíz és több száz olyan vágásterület van, ahol az erdősítés tudományát kell bevezetnünk, ez a dolog nem lehetséges.

Nicolae Ceaușescu elvtárs: Tudomásom szerint a vállalatok változatlanul maradnak. Ezeket még meglátjuk. A vállalatokhoz senki nem nyúlt, a trösztök helyzete pedig más probléma. Az egész erdészeti szervezet, beleértve az erdőhivatali kerületeket is, marad a jelenlegi formájában.

Munteanu Ovidiu elvtárs: Legégetőbb kérésünk ez, hogy a székhely Csíkszeredában legyen. Azt hiszem, ez ügyben hegyeket mozgatnánk meg és minden erőnket latba vetnénk, hogy az élen járhassunk. Megkérném a pártvezetést, hogy vegye figyelembe a mi véleményünket is, mely szerintünk érvekkel jól alátámasztott, a meghozott intézkedésekkel szemben, amelyeket ugyan elfogadtunk.

Pataki Imre elvtárs: [10] Tisztelt főtitkár elvtárs, tisztelt elvtársak. Közgazdász vagyok és 16 dolgozom Csíkszeredában. A január közepén közzétett térképet tanulmányozva mély benyomást tett rám az a tudományos módszer, ahogy a Központi Párt- és Állami Bizottság kidolgozta a megyék megszervezésére vonatkozó javaslatát. Részletesen tanulmányoztam minden indítványt. Én magam dolgoztam már Kézdivásárhelyen és Sepsiszentgyörgyön is, jelenleg pedig Csíkszeredában. Az utóbbi két napban jelen voltam Szeredában és engem is 5 órától bezártak a rajoni bizottság székhelyére, megakadályozva, hogy kijöhessek. Azon tépelődtem, hogy milyen okok késztették arra a csíkiakat, hogy így cselekedjenek, valamint a kéréseik megalapozottságán gondolkoztam. Szeretnék visszatérni a Hargita megyét illető első javaslatra. Gazdasági szempontból ez a megye erős lett volna. Maroshévíz, a maga erdészeti jellegével és nagyon kevés mezőgazdasági területével, részemről maradhatott volna

10 Pataki Imre Hargita megyei közgazdász, közéleti személyiség. 1968 után több gazdasági vállalat élén végzett szervező, vezető munkát. Volt Hargita megyei tervigazgató, majd megyei néptanácsi alelnök. 1989-ben megválasztották a Nemzeti Megmentési Front Hargita megyei szervezetének elnökévé.

Maros megyénél is. Kézdivásárhely, Sepsiszentgyörgy, Csíkszereda pedig egy erős megyét alkothatott volna abban a formában, ahogy azt javasolták, és amelyet alátámasztottak a Központi Párt- és Állami Bizottság által folytatott kétévi tanulmányozás során. Ebből a tanulmányból az is kiderült, hogy mindegyik megyeközpont a lehetőségek szerint fő vasúti vonal mentén helyezkedik el, ami nagyon fontos tényező a lakosság ellátása és a vállalatok szempontjából. Amint információinkból kiderül, Brassó tartományban vállalati gyűléseket szerveztek, amelyeken szinte kötelezték a munkásokat, hogy részt vegyenek és megfenyegették őket, hogy ha nincsenek jelen és nem szavaznak arra, hogy ne kerüljenek át a javasolt Hargita megyéhez, akkor kiteszik őket az állásukból. Tegyük fel, hogy a sepsiszentgyörgyi és kovásznai lakosok kérése megalapozott, akkor miért nem lehet ezt a két várost Brassóhoz csatolni, az eredetileg javasolt megyét pedig érintetlenül hagyni, e két város nélkül, mivel ezekkel volt probléma. A lakosság pedig tökéletesen egyetértett azzal a jól körvonalazott javaslattal, amit előzőleg a főtitkár elvtárs is, valamint Fazekas elvtárs is támogatott az Országos Konferencián elhangzott beszédében. Gazdasági szemszögből nézve ezeket látom én a legindokoltabbnak és leginkább megalapozottnak a felmerülő javaslatok közül. A VB szombati ülésén viszont eldöntötték, velünk pedig egy szűk ülés keretében közölték, hogy nem lehet már semmit sem változtatni, mivel ez nem javaslat, hanem határozat. Akkor azt nem mondták nekünk, hogy a jelenlegi Csík rajon egy része átkerül Kovászna megyéhez. Szeretnék egy kis zárójelet nyitni. Én Kászonújfaluban születtem. 1950-ben, a rajonok létrehozásakor, Kászonújfalut Kézdivásárhelyhez csatolták, lévén 26 km-re ettől. A hagyományok és a volt Csík megyében századokon keresztül kialakult kapcsolatok miatt addig kérték, hogy végül 1952-ben visszakerültek Csíkszeredához, amelytől 48 km-re fekszenek. Ha elfogadjuk a javasolt változatot, akkor Csíkszeredáig 48 km-t kell majd megtenniük, onnan Udvarhelyig pedig még 54-et. Összesen tehát több mint 100 km-t kell utazniuk, hogy a megyeközpontban elintézhessék ügyeiket. Ezzel az utazgatással gazdasági szempontból nagyon sok idő kárba vesz.

Nicolae Ceaușescu elvtárs: Ezt mi mind megértjük és egyetértünk vele. Egy kicsit viszont tömörítsük a dolgokat, mert plenáris ülésünk van, holnap pedig a Nagy Nemzetgyűlés ülésszaka kezdődik.

Pataki Imre elvtárs: Maradjon meg az eredetileg javasolt Hargita megye, Sepsiszentgyörgy és Kovászna nélkül. Így megspórolhatjuk az állam pénzét, mivel Sepsiszentgyörgy és Kovászna lakói visszakerülnek Brassóhoz és a csíkiak legitim kérése is kielégíthető lenne: létrejön egy nagy fejlődőképes megye. A tegnapi csíkszeredai tüntetés résztvevői azt nyilatkozták, hogy a szervező bizottság néhány elvtársa szerint nem lehet Csíkszeredában a központ, mivel ott nincsenek hozzáértő és lelkiismeretes káderek...

Nicolae Ceaușescu elvtárs: Nem, nem, erről szó sincs.

Pataki Imre elvtárs: Nem hallgatták meg a rajoni vezetőket sem, Kovács elvtársat, valamint Kiss elvtársat, akikkel eddig a Csík rajoniak jól egyeztek. Senki nem vette őket figyelembe és az általuk jelölt káderek közül senkit sem fogadtak el, mivel

előfordul néhány tévedés is a közvetítő szervek részéről, gondolok itt a tartományra. Személyesen Branis[11] elvtárs úgy gondolja, csak azért, mert valaki a rajonnál dolgozik és nem a tartománynál, butábbnak kell lennie és ebből a téves „elméletből" indul ki. Így megindokolta azt is, hogy miért nem lehet Csíkszeredába helyezni a megye székhelyét. Ami az épületeket illeti. Évszázadok óta állnak ott épületek, melyeket ön is jól ismer: meglátogatta a rajoni pártbizottság székhelyét, a néptanácsét - ezek mind megfelelő körülményeket teremtenek az új helyi szerveknek. A csíkiakkal értékesíttetni kell az ottani hatalmas kincseket. Csíkszentdomokoson és környékén 8000 ember dolgozik. Amikor elintézendő dolgaik lesznek, 20 km-t kell bejöjjenek teherautóval Szeredáig, onnan pedig még 56-ot busszal Udvarhelyig. Azt hiszem, hogy ez így nagyon nehéz és nagy időveszteség. Ugyanakkor ezeknek az embereknek a neveléséről is szó van. Tudjuk, hogy ott mindenféle ember van, az ország minden részéből jöttek dolgozni, egyesek jobbak, mások [...][12] hát amilyen az ember.

Továbbá nagyon fontosnak tartom a balánbányai bánya fejlesztését, hogy rezet és kaolint termelhessen. Valószínűleg megnyílik a vasbánya Szentimrefürdőn. Szerintem tehát gazdasági meggondolásból Csíkszereda lenne indokolt, mint megyeszékhely. Hogyha ez nem lehetséges, mert felmerül az a probléma, amire a főtitkár elvtárs rámutatott, hogy nem tűnik életképes megyének, akkor a Csík, Gyergyó, Hévíz fő vasútvonal mentén húzódó területeknek hozzunk létre egy különálló megyét. Mert úgy gondolom, hogy még így is kevesebb pénz kell két külön megye (Udvarhely és Csík) fenntartásához, mint a sok mozgáshoz. Úgy gondolom, hogy ebben a vonatkozásban is beszélhetünk erről a témáról.

János Pál elvtárs:[13] Mélyen tisztelt főtitkár elvtárs, tisztelt vezető elvtársak. Több mint 20 éve foglalkozom a fiatal generáció nevelésével, az emberek szocialista öntudatának kialakításával. A szemem előtt nőtt fel egy új nemzedék, új fiatalság, a szemem előtt alakult egy új élet a mi vidékünkön is. A régi Csíknak - a Hargita és Keleti Kárpátok közti medence, Alsó-Csíkkal, Gyergyóval stb. - évszázadok óta nyomorult, majdnem tragikus sorsa volt. Ezen a vidéken 1432 és 1934 között 52 kizsákmányolás-ellenes felkelést jegyeztek.[14] Ha a csíkszeredai gyerekek - elhaladva a törvényszéknél elhelyezett emléktábla előtt - kalapot emelnek, akkor ez nem csak az 1934-1935-ben megkínzottak emlékének szóló üdvözlet, hanem a pártnak is szól, az elvtársaknak, akik már 1934-ben segítséget nyújtottak a nyomorban élő csíki népnek.[15] Az 1717-1719-es éhínség 14 000 lelket rabolt el az élettől a Csíki Medencében, egyes községekben a lakosság alig 62%-a maradt meg. Az *Utunkban* olvastam egy cikket egy Fodor[16] nevű író tollából, aki éppen Csíkszeredából származik, hogy a mi városunknak csak két utcája van és pálcával volt tervezve, nincsen semmilyen hagyománya. Én most nem szeretnék különböző érveket felsorakoztatni,

11 Bránis László MMAT néptanácsának titkára és volt csík rajoni első párttitkár is.
12 Kihagyás az eredeti szövegben.
13 Tanár, iskolaigazgató.
14 Csíki székelység előjogainak megtartásáért kifejtett évszázados megmozdulásait, lázadásait helyezi enyhe túlzással osztályharcos megvilágításba.
15 1934-ben került sor a gyimesvölgyi parasztok felkelésére. A felkelést a kommunista párt előszeretettel használta az osztályharc és a nemzetiségi összefogást példájaként.
16 Fodor Sándor íróra utal, aki Csíksomlyón született és a középiskolai tanulmányait Csíkszeredában végezte.

hogy Csíkszeredát bemutassam és rámutassak, hogy semmivel sem alacsonyabb rendű, mint Udvarhely. Nálunk alakította meg 1669-ben a székelyek első nyomdáját Kájoni János[17], a híres tudós. Csíkszeredában őrzünk néhány dokumentumot 1721-ből; a középiskola jövőben ünnepli fennállásának 300. évfordulóját[18]; van egy közel 75 tagú kórusunk, kulturális csoportjaink pedig a köztársasági szintig jutottak és nem csak a hazai székelyeknek szereztek dicsőséget, hanem drága hazánknak is. Ki szeretném hangsúlyozni, hogy ennek a lakosságnak évszázadokon keresztül nyomorúságos volt a helyzete, 1661-ben a tatárok törtek be, 1690-ben az ún. labancok, akik felgyújtottak minden csíki épületet. Csak a felszabadítás után találtunk itt békés, boldog, emberséges életre. Az a nép, amely a jogaiért harcolt, most teljes mértékben ura az életének. Amikor az újságokban megjelent az első térkép-tervezet, mi jutalomként értékeltük azt a magas kitüntetést, hogy Csíkszereda megyeközpont lehet. Gondoltuk, hogy így széles lehetőségek nyílnak a város fejlődésére, valamint a többi olyan városéra is, amelyek velünk együtt harcolt a tatárok ellen és több ízben is építhettek még két utcát maguknak. Úgy érzem, hogy a csíkiak kérése és a mi közvetítő megbízatásunk egyformán jogos. A térképre nézve ön is észreveszi azt a hosszú fehér foltot, amely a Hargita vonulatát jelzi, elválasztva két medencét. A csíkiak azt szokták mondani, hogy „külföldre" mennek, amikor Udvarhelyre utaznak. Ha valóban létezik akadály a gyergyóiak és a hévíziek előtt is, én úgy gondolom, hogy még jobb megoldásunk van arra, hogy jutalomban részesítsük ezt a népet, mely annyit szenvedett egy boldog új élet építéséért, megannyi szomorú évszázad után. Itt tudtuk meg, hogy arról lenne szó, hogy bizonyos megyei szervek Csíkszeredában maradjanak. Ez az erőmegosztás nem tudom, hogy végül jó megoldásokhoz vezetne-e. Ha nem lehet elfogadni a Hargita megyéről szóló első tervezetet és ha lehetséges egy Kovászna megye létrehozása, amint itt nyomtatásban látható és amely majdnem a legkisebb megye, akkor mi csíkiak is kérjük, hogy a mi megyénket is hozzák létre: mi, akik sokat szenvedtünk, a románokkal együtt harcoltunk Podul Înalt-nál és Calugăreni-ben[19], akik a híres, Vasile Lupu[20] által alapított líceumba küldtük gyermekeinket. Ebben a megyében pedig az emberek mindent megtesznek majd, hogy a kis megyéből egy erőset hozzanak létre, turisztikai és gyógyfürdő központot, melyet nem csak hazai állampolgárok, hanem külföldiek is felkeresnek. Biztosítjuk önöket, hogy ez a megye teljes mértékben életképes lesz. Ez az a megbízatás, amivel minket ide küldtek.

Nicolae Ceauşescu elvtárs: Arra kérném az elvtársakat, hogy ha van másféle véleményük, akkor azt adják elő, mert ezekkel a dolgokkal már tisztába vagyunk a négy elvtárs felszólalása nyomán. Megértettem, hogy mi az ön és a többi elvtárs felvetése, viszont még mérlegelnünk kell, megnéznünk a problémákat.

---

17 Kájoni János ferences szerzetes, nyomdát alapított Csíksomlyón, a Kájoni-kódex alkotója.

18 A felszólaló valószínűleg a csíksomlyói gimnáziumra gondolt.

19 Podul Înalt-nál zajlott le 1475. január 10-én a Ştefan cel Mare vezette moldovai és a török hadsereg közötti ütközet, amelyben a székelyek által is támogatott moldovai fejedelem győzelmet aratott.
Călugăreni-nél 1595 augusztus 23-án a Mihai Viteazul által vezetett, soraikban székelyeket is magában tudó havasalföldi seregek legyőzték a törököket.

20 Az albániai aromán származású Vasile Lupu 1634 és 1653 között volt Moldva uralkodója. Uralkodásának fontosságát elsősorban a kultúra és az egyházi élet fellendítésében látja a történetírás.

Kedves Sándor elvtárs: Főtitkár elvtárs, a csíkszeredaiak tettükkel fogják bizonyítani, hogy jól végzik dolgukat.

Nicolae Ceaușescu elvtárs: Én teljes bizalommal vagyok a csíkszeredaiak iránt. Nem osztom azok véleményét, akik azt mondják, hogy Csíkszerdában nincsenek káderek. De lássuk, hogy kell megszerveznünk ezt az egész ügyet. Mi életképes, nagyobb megyéket akarunk létrehozni, nem kicsiket, mert azok nem eredményesek. Lássuk a térképen konkrétan a helyzetet. Ebbe a megyébe most négy rajon tartozik. Ha kettéosztanánk Hargita megyét, akkor egy nagyon kicsi megye maradna.

Pataki Imre elvtárs: Úgy vélem, hogy a kézdivásárhelyi székelyeket is meg lehetne kérdezni, ha még nem túl késő, lévén, hogy holnap lesz a Nagy Nemzetgyűlés. Esetleg meggyőződik arról, hogy kényszeríthették az embereket, hogy egy bizonyos módon támogassák a kérdést.

Nicolae Ceaușescu elvtárs: Ők kezdettől fogva azt mondták, hogy Sepsiszentgyörgyhöz akarnak átjönni. Ezért volt vita tárgya az is, hogy Szentgyörgy Brassóhoz tartozzon, mivel Kézdivásárhellyel sok közös pontja van...

Ofner János elvtárs: Felmerül még Szentegyháza kérdése is, amely Csíkszeredától 25 km-re fekszik és ott van a kirakodó állomása és a vállalata. Azt javasolnám, hogy Zetelaka kerüljön ehhez a megyéhez, amit ajánlottunk, Udvarhely pedig kerüljön Hargitához. Szentegyháza gazdasági szempontból Csíkszeredához tartozik, Zetelakának pedig Udvarhelyig vannak kapcsolatai. Udvarhely, amelynek hagyományos kapcsolatai vannak Marosvásárhellyel és Segesvárral, átkerülne a másikhoz.

Ion Gheorghe Maurer elvtárs: Úgy gondolom, hogy jó lenne még egy kis szünetet tartanunk, gondolkozzunk még, mert ebben a kérdésben mindenki töri a fejét, hogy a legjobb megoldást megtalálja. Több-kevesebb nyugalommal, de ezt a dolgot mindenképp ésszel kell csinálni. Lássuk még mi is a helyzetet, még önök is megnézik a térképet, mert a lényeg az lenne, hogy valami jót tegyünk. Rossz dolgot csinálni sokkal könnyebb. Gondolkodjunk még egy kicsit.

Rövid szünet után

Nicolae Ceaușescu elvtárs: Elvtársak, mi még szeretnénk elemezni ezt a kérdést, még konzultálnánk a rajoni elvtársakkal is. Ezért azt javasoljuk, hogy térjenek haza; önökkel megy Patilineț és Fazekas elvtárs is. Miután még tanácskozunk, az udvarhelyi elvtársakkal is megnézzük a helyzetet, azután kellene véglegesítenünk. A községekkel kapcsolatos felvetésük nem jelent problémát. Ha a lakók úgy gondolják, hogy ez így jobb, akkor azt figyelembe vesszük. Tehát nem ezt a kérdést kell megbeszélni, ez tulajdonképpen meg van oldva, hanem a valódi kérdés a megyeközpont. Természetesen az önök által felhozott érveknek van némi alapjuk; de ugyanúgy az Udvarhelyt támogató érveknek is van alapjuk, mivel az egyik oldalon felmerülő nehézségek ugyanúgy megvannak a másik oldalon is. Ebből a szempontból az érvek egyenlők. De lássuk még a helyzetet. Szeretnénk még tárgyalni az udvarhelyi aktívával is, valamint tanácskozni a gyergyóiakkal és hévíziekkel, és ezek után hozunk döntést. Ahhoz, hogy a megye központját kijelöljük, ismernünk kell minden oldal véleményét. Javasolom, hogy térjenek haza, adják át üdvözletünket az elvtársaknak, mondják el nekik, hogy

mikről tárgyaltunk itt együtt, és hogy még elemezzük a kérdést, ma estig pedig döntést hozunk, amit majd közlünk önökkel. Viszont, miután meglesz a döntés, önök is és mindenki értsen azzal egyet, amit a KB és a Nagy Nemzetgyűlés elhatároz. Mi még egyszer figyelmesen elemezzük a helyzetet, és tanácskozunk a lakossággal is, mivel ott öt nagy központról van szó és szeretnénk tudni a véleményüket. Az viszont világos, hogy Székelykeresztúr mindenképpen Udvarhely fele fog hajlani.

Kedves Sándor elvtárs: Keresztúr egyelőre nem jelenthet problémát, mivel eddig nem volt városi rangja.

Orbán István elvtárs: A pártvezetőség megkérdezi a Csík rajoni vállalatok széles tömegeit is?

Nicolae Ceauşescu elvtárs: Igen, őket is megkérdezzük, de a hévízieket és gyergyóiakat is. Vannak kultúrotthonjaink, oda fogjuk összegyűjteni a vállalati képviselőket, kiabálással viszont nem oldhatók meg a problémák. Ezek olyan kérdések, melyeket teljes komolysággal kell kezelnünk, mert ezektől függ a lakosság jövőbeli fejlődése minden szempontból. Az önök érvei részben igazak, viszont szeretnénk minden érvet elemezni. De mi mit óhajtunk? A meghozott döntés szóljon az önök javára vagy sem, miután meglesz, azt támogatniuk és alkalmazniuk kell. Mi nem szeretnénk senkit előnyben részesíteni, az ország minden lakójának a javát akarjuk. Az új közigazgatási felosztásban olyan egységeket hoztunk létre, melyek az egész népesség számára biztosítják a gazdasági, társadalmi és kulturális fejlődést, mindezt jobb körülmények között. Nem támogatjuk a kis megyéket, mert nem életképesek és nem fognak jó eredményeket felmutatni. Mert így máshol is létrehozhattunk volna több megyét. Hargita megye már az első formájában nem volt a legnagyobbak között. Csak nézzenek a térképre. Sőt, vegyenek magukhoz egy térképet, hogy a rajoni elvtársakkal majd elemezhessék. A kisebb megye létrehozására való javaslat nem megalapozott. Természetesen a hagyományokról van szó, viszont nekünk egy új történelmet kell létrehoznunk, erős, fejlődőképes közigazgatási egységeket. Legyen szó egyik vagy másik megoldásról, mi mindenképpen teljes figyelmet szentelünk Csíkszeredának, erről biztosítsák az egész lakosságot. Még az idén átutaljuk a kellő összeget a sporttelep kifejlesztéséhez.

Ion Gheorghe Maurer elvtárs: Látják elvtársak, a Ceauşescu elvtárs által mondottakból és abból, ahogy ezen a kérdésen dolgoztunk két éven keresztül, kiderül, hogy ez nagyon összetett probléma, egy cseppet sem egyszerű. Természetesen az emberek óhaja fontos összetevője a kérdés megoldásának. Emellett viszont ott kell állnia a tudományos ítéletnek, mely a kitűzött célokon és a megvalósítási lehetőségeken alapul. Ez az oka annak, hogy amikor döntésre jutunk – miután a többi központot is megkérdezzük –, ezt a döntés támogatni kell, mivel éppen azon tényezők elemzéséből indul ki, amelyek az érvényességét befolyásolják. Ez a lényege annak, amit Ceauşescu elvtárs mondott önöknek és azt hiszem, ezt kell tudatosítanunk.

Nicolae Ceauşescu elvtárs: Probléma volt még például Segesvárral is. Itt is javasolták, hogy hozzunk létre egy megyét, de nem lehetséges. Mégis figyelembe kell vennünk az általános érdekeket, ne mindenki csak a helyi érdekeket kövesse.

Ion Gheorghe Maurer elvtárs: Segesváron rám is támadtak, mondván, hogy elhagytam őket. De megmagyaráztam a helyzetet, és az emberek megértették.

Pataki Imre elvtárs: Főtitkár elvtárs, biztosítjuk önt, hogy mi Csíkszeredában mindannyian teljes mértékben bízunk a párt bölcs politikájában. Biztosítjuk önt, hogy ezután is harcolunk a párt határozatainak életbe léptetéséért, nem sajnáljuk az erőfeszítést annak érdekében, hogy egész hazánk virágozzék és honfitársaink minden alkotó erejükkel hozzájáruljanak a pártpolitika megvalósításához. Tudatában vagyunk annak, hogy hasonló helyzetben nagyon nehéz még egy változtatást eszközölni, mivel az eredetileg Csíkszerdába tervezett megyeközpontot már áthelyezték Udvarhelyre. Hogy ha most változtatnánk a helyzeten, újabb elégedetlenség alakulna ki, ezúttal az udvarhelyi elvtársak részéről. Nagyon nehéz tehát ezt megmagyarázni. Mégis úgy gondoljuk, hogy Hargita vagy Csík megye, ahogy a régi határaival szerepelt (figyelembe véve a balánbányai, remetei ipart, a balneoklimatikus helyeket, az alsó-csíki termelőszövetkezeteket, amelyek jó termést biztosítanak), életképes megye lenne és bőségesen bizonyítana a neki ítélt bizalom fejében.

Nicolae Ceaușescu elvtárs: Mi minden kérdést meg fogunk vizsgálni. Amiben viszont szeretném, ha most egyetértenénk az az, hogy önök támogassák majd a meghozott döntést - lehet, hogy az éppen önöknek kedvező döntésre jutunk. Most még nem mondhatjuk meg, amíg a többi központtal is meg nem tanácskozzuk.

Ofner János elvtárs: A tegnap azt mondtam az embereknek: megválasztották a küldöttséget a pártvezetőséghez, most tehát menjenek haza. De a hangulat nagyon feszült volt, mivel sok rémhír terjengett és maga Savu első titkár elvtárs is hibázott a beszédében, amikor a csíkiakat lebecsülte, mondván, hogy Udvarhelyen régebbi a kulturális hagyomány, hogy van egy évezredes akadémiája. És még egy hibát vétett, mondván, hogy van néhány község, amelyeket Segesvárhoz soroltak, de amelyeket át kellene helyezni Hargitához, mert magyar községek. Ez részéről elég ostoba politika, mert mi csíkszeredaiak a csíki érdekeket védjük.

Nicolae Ceaușescu elvtárs: Jól van, elvtársak, mi ezt mind figyelembe vesszük. Viszont mit szeretnék kérni: hogy támogassák majd a pártvezetőség döntését. Egyetértenek? (Igen, igen)

Munteanu Ovidiu elvtárs: Mikor visszamegyünk, meg kell mondanunk az embereknek, hogy mi kifejeztük a párt felső vezetősége előtt álláspontunkat és véleményünket, most pedig az következik, hogy a logika szellemében határozatot hozzanak, amelyet este közölnek velünk. Ezt az akciót szervezetten kell lebonyolítanunk a vállalatokban, hogy ne hozzunk létre több kínos helyzetet. Én a tegnapi események miatt rendkívül felindult maradtam. Ez azt bizonyítja, hogy sokkal tapintatosabban kell eljárnunk.

János Pál elvtárs: Ha nem lett volna az a bizonyos vélemény, akkor nem így sült volna el a dolog. Nagyon széles körben kellene megbeszélni ezt a kérdést, mivel 75 000 embert érint, és nagyon tapintatosan is kell megoldani, mind Csíkszereda, mind Udvarhely számára, hogy ne romoljon meg a két helység közti jó viszony. A tegnap már olyan jelenségek is előbukkantak, mint a Csíkszereda bejáratánál levő táblára ragasztott cédula, melyen a „város" helyett „Csíkszereda község" állt.

Pataki Imre elvtárs: Ha lehetséges, hasonló tanácskozást a balánbányai bányászokkal is tartsunk, mert a tegnap elindultak egy teherautóval Csíkszereda felé és jól tették a helyi szervek, hogy nem engedték be őket a városba. Azt jelenti, hogy a bányászok is zaklatottak. A mérleg csíki oldalát lehúzó serpenyőjébe tegyük be Balánbányát és a Csicsó-Bákó vasútvonalat is.

Ion Gheorghe Maurer elvtárs: Kétségtelen, hogy tudomásunk szerint és annak alapján, amit most önök elmondtak, ott a hangulat nagyon felfokozott és elsősorban önöknek kell azt lecsillapítaniuk. Önök egy olyan tanácskozásról térnek haza, ahol azoknak az érdekeit és kívánságait képviselték, akiktől erre megbízást kaptak. Nyilvánvaló, hogy ahogy megérkeznek, rögtön megkérdik önöket arról, hogy mit intéztek. Azt jelenti, hogy erre a kérdésre válaszolniuk kell, de azt oly módon tegyék, hogy jelen legyen az elhangzott tényezők többsége. Úgyszintén az embereknek meg kell tudniuk, hogy mi történt itt. Az történt, hogy meghallgattunk minden szempontot, amit önök egy-egy javasolt megoldás mellett felmutattak. Mert több megoldás is felmerült. De éppen a kérdés összetettségét figyelembe véve, úgy határoztunk, hogy a helyzetet az összes bizonyíték fényében tanulmányozzuk, az önök által hozott érvekre is figyelve, hogy a legjobb megoldást találhassuk meg. Ha ezt elmondják az embereknek és megmutatják, hogy mennyire fontos az, hogy ezt a megoldást bizalommal várják és fogadják, akkor a jó belátás útján fogunk haladni és nem egyes ellenséges indulatok feldúlásának többé-kevésbé biztos útján.

Fazekas János elvtárs: Mindenesetre a tanácskozást a termelési helyszíneken fogjuk megejteni. Az utcán nincs semmi beszélnivalónk.

János Pál elvtárs: Mi nem ítélhetjük el a népet sem. Úgy tűnik, hogy valaki meghúzta a vészféket és a nép fellázadt.

Pataki Imre elvtárs: Az emberek felvetették a kérdést, hogy miért bontották fel a munkaszerződéseket.

Nicolae Vereş elvtárs: Ez a dolog az udarhelyi postán történt és az emberek tévedtek.

Ion Gheorghe Maurer elvtárs: Jól van, de ez a helyzet mindenhol, nem csak Csíkszeredában.

Füstös Mária elvtársnő: Nálunk azt beszélik, hogy Fazekas elvtárs udvarhelyi, és el tudta nekik intézni az ügyet, de hogy Csíkból senki sincs és ezért nem rendeződik ez a kérdés.

Kedves Sándor elvtárs: Ceausescu elvtárs, a nép azt kérte, hogy jöjjön ön oda.

Nicolae Ceauşescu elvtárs: A Nagy Nemzetgyűlés ülése után oda fogok jönni.

Az ülés 12.00-kor ért véget.

ANIC, fond CC PCR Cancelarie, dos. 220/1968. 1–16. f. Géppel írt román nyelvű jegyzőkönyv magyar fordítása.

21.
Tájékoztatás a romániai magyar nyelvű irodalommal és írókkal kapcsolatos, Magyarországon megfogalmazott álláspontokról[21]

Bukarest, 1968. június 24.

Az utóbbi időben fokozott érdeklődés figyelhető meg a Magyar Népköztársaságban a szomszédos országok magyar nyelvű irodalma és írói iránt. Számos cikkben, tanulmányban, konferenciák, kerekasztalok és nemzetközi találkozások felszólalásaiban különböző, a jugoszláviai, csehszlovákiai, romániai irodalmi-művészeti alkotásokat érintő kérdéseket vitatnak meg, valamint ezek kapcsolatát a magyarországi magyar irodalommal. Egyes ilyen alkalmakkor különböző véleményeket fogalmaztak meg, kezdve olyan javaslatokkal, hogy nagyobb figyelmet szenteljenek ezen országok irodalmának egészen odáig, hogy ezeket az irodalmakat belefoglalják az oszthatatlan magyar irodalomba, valamint különböző megoldásokat ajánlottak ezek támogatására és irányítására. A szomszédos országok magyar irodalma iránti fokozott érdeklődés 1966 óta mutatkozik meg. Így Czine Mihály[22], a *Hét évszázad magyar versei* című antológia recenziójában (megjelent a *Kritika* folyóirat 1966. novemberi számában) a következőket kifogásolja: „Az antológia kizárólag a magyarországi költészetet veszi figyelembe és csak nagyon kis mértékben foglalkozik a szomszédos országok magyar verseivel. [...][23] A romániai és jugoszláviai magyar lírát nem képviseli egyetlen élő költő sem. A magyar költészet legátfogóbb antológiájában hiába kerestem Bartalis János, Szemlér Ferenc, Horváth István vagy más kortárs romániai, csehszlovákiai és jugoszláviai költő nevét. A szomszédos országok magyar írói közül szerkesztői gyakorlatunk sajnálatos módon csak az elhunytakat engedi be a magyar panteonba és úgy tűnik, hogy ezek közül is csak azokat, akik már a felszabadulás előtt elhaláloztak. Mivel Szabédi László, aki 1957-ben vetett véget életének, hiányzik az antológiából, csakúgy, mint Tompa László, aki 1963-ban 80 éves korában hunyt el."[24] (az említettek mind hazánkbeli írók)[25] Hasonló szellemben, E. Fehér Pál[26] a *Semmisítsük meg az előítéleteket* című cikkében (megjelent az *Élet és Irodalom* c. lap 1966/5-ös számában) a következők állnak: „Szomorú azt látni, hogy milyen könnyen lemondunk az évszázad sok magyar irodalmi értékéről. Az érdeklődés hiánya, a kritikusok tudatlan közönye, olyan emberek hiánya, akik felelősek lennének ezért a területért, oda vezet, hogy a szomszédos országok magyar irodalma fehér foltként szerepeljen az olvasóközönség

21 1968. május 18-án az *Élet és Irodalomban* ismertették a Magyar Írószövetség kerekasztal-vitájának végkövetkeztetését, miszerint a romániai magyar irodalomnak kettős kötődése van, egyrészt kötődnek az adott ország irodalmához de ugyanakkor a magyar irodalom szerves részét képezi. Részletesebben lásd a bevezető tanulmányban.

22 Czine Mihály irodalomtörténész, kritikus, egyetemi tanár, 1964-től az Eötvös Lóránd Tudományegyetemen volt docens majd tanár. Kutatási területeihez tartozott a kisebbségi magyar irodalom is. 1963-ban az akadémiai kézikönyv számára megírta az erdélyi magyar irodalom történetét. Munkásságában folyamatosan jelen voltak a nemzet, társadalom és nép fogalomkörökhöz tartozó problémákra vonatkozó reflexiók.

23 Hiányos rész az eredeti szövegben.

24 Az idézőjelben megjelenő részek - a továbbiakban is - a román nyelvű jelentés fordításai.

25 A jelentés írójának személyes megjegyzése.

26 E. Fehér Pál újságíró, 1968-tól a *Népszabadság* munkatársa, 1971-től a kulturális rovat vezetője.

vagy akár a beavatottak tudatában is." Felsorolva néhány romániai és csehszlovákiai magyar író nevét, a szerző így folytatja: „olyan írók ezek, akik megérdemelnék, hogy különböző viták tárgyát képezzék Budapesten, hogy nagyobb figyelmet szenteljenek nekik. Róluk azonban majdnem egy szó sem esik. És még ha írtunk is róluk, túlságosan udvariasak voltunk és babusgattuk őket."

A sajtóban megjelent vitákat követően az utóbbi időben ezek a kérdések nyilvánosságot kaptak egyes belföldi és nemzetközi találkozókon is. Így a szocialista országok írói számára szervezett szófiai találkozón, Darvas József, a Magyar Népköztársaság Írószövetségének elnöke, kifejtve, hogy a különböző szocialista országok magyar irodalma érdeklődésre tart számot a magyarországi Írószövetségben is, néhány közös cselekvési tervet vázolt fel ezen irodalmak irányítása érdekében.[27] Konkrét javaslatként megjelölt egy Budapesten megszervezendő rendezvényt, a magyarországi, jugoszláviai, csehszlovákiai és romániai magyar könyv hetét. Országunk közölte, hogy a teljes irodalomból származó kötetekkel kíván részt venni, nem csak a magyar könyvekkel. Hasonlóképpen, az április 10–16. között tett látogatása alkalmából, az Írószövetség vitáin Darvas József újból felvetette ezt a kérdést, javasolva, hogy közösen lépjenek a romániai magyar irodalom ösztönzése érdekében. Többek között azt javasolta, hogy a két írószövetség közösen emeljen emlékművet Tamási Áron író sírjánál, a Hargita megyei Farkaslaka községben.

Ez év májusában a magyarországi Írószövetség kerekasztal-megbeszélést tartott a következő témában: A szomszédos országok – Románia, Csehszlovákia, Jugoszlávia, SzSzKSz – Kárpátalja – magyar irodalmának kapcsolatai a magyarországi irodalommal. Ez alkalommal Darvas József a következőket nyilatkozta: „Úgy gondoljuk, hogy a szomszédos országok magyar irodalma szerves részét, illetve egy fejezetét képezi a magyar irodalomnak. Ezek elidegenedése irodalmunktól igazságtalan lenne." Amint az tapasztalható, a szomszédos országok magyar irodalma iránti fokozott érdeklődést kiegészítik olyan akciók is, melyek lehetővé tehetnek hivatalos beavatkozást ezen országok magyar kulturális kérdéseibe. Így a magyar fél beleegyezik abba, hogy Jugoszlávia, Csehszlovákia és Románia budapesti nagykövetségei közvetlenül érdeklődhessenek saját magyarországi kisebbségeik kulturális élete iránt, mindezt azért, hogy a három ország magyar nagykövetségei foglalkozhassanak a magyar nemzetiség kulturális életének kérdéseivel. Arról értesültünk, hogy Magyarország nemzeti ünnepe alkalmából egyes magyar helységek román nemzetiségű dolgozóinak azt javasolták, hogy a tüntetéseken román zászlót viseljenek, ezzel is jelezvén, hogy külön, Romániához kötődő nemzetiséget képeznek.

A magyar sajtóban megjelent, témába vágó írások elemzése nyomán levonhatunk néhány fontosabb következtetést:

a. A szomszédos országok magyar nemzetiségű lakossága gyakran a magyar nép részeként van feltüntetve. Például a *Kortárs* című lap 1967. decemberi számában a következőket írják: „Nemzetünk közel egy harmada más országokban él, legnagyobb részük a testvéri országokban. Bizonyos fokú beolvadás ott is tapasztalható, mint pl.

27 1968. január 29-én nemzetközi írótanácskozást tartottak Szófiában. A magyar írókat Darvas József és Garai Gábor képviselte.

Jugoszláviában, ahol soha nem alkalmaztak hátrányos megkülönböztetést. Ez az asszimiláció annak tudható be, hogy az államnyelv mindenhol előnyöket és vonzerőt jelent. A határainkon túl élő magyarok sorsa iránti felelősségünk mindenekelőtt azt jelenti, hogy példamutatóan és megalapozottan gyakorlatba ültetjük az internacionalizmust, folyamatosan és sokoldalúan fejlesztjük a testvéri országokkal az együttműködést, folyamatosan igyekszünk légiesíteni határainkat, mivel minél őszintébbek és gyümölcsözőbbek kapcsolataink, annál természetesebben fogadják majd szomszédaink azt a gondolatot, hogy mi magyaroknak tekintjük népünk azon részét is, akik az ő országukban élnek."

b. Ennek a felfogásnak a szellemében számos írásban és állásfoglalásban hangsúlyozzák Magyarország felelősségét a szomszédos országok magyar irodalmának sorsa iránt. Így a *Népszabadság* című napilap 1967. szeptember 29-i számában a Honvédelmi Minisztérium és a magyarországi Írószövetség szervezte tanácskozásról, melynek központi témája a hazafiasság volt, a következőképpen számolt be: „A tanácskozáson rámutattak, hogy fontos küldetésünk van, ami a szomszédos országokban élő magyarok szellemi gazdagítását és művelését illeti." Az 1967. október 26-i *Magyar Nemzet* így pontosított: „Napjainkban a nacionalizmusnak sokféle változata van, de nem minden jelenség, amit egyesek nacionalizmusnak titulálnak, valójában az is. Így például nem minősíthető nacionalizmusnak az, hogy a határainkon túl élő magyarok sorsáért felelősséget érzünk. Ez a felelősségérzet jogos és egészséges, de csak akkor, ha az internacionalizmus alapján nyilvánul meg."

Az Írószövetség szervezte kerekasztal-beszélgetésen elhangzottakat a *Népszabadság* így kommentálta: „Természetesnek tartjuk érdeklődésünket a szomszédos országokban élő magyar írók művei iránt. Ez a határainkon túl élő irodalom anyanyelvünkön születik, erőforrásait a mi nemzeti hagyományainkból is meríti, egyúttal ezt is fejlesztve, tehát szerves részét képezi irodalmunk összességének [...][28] A szocialista magyar irodalom oszthatatlan, nem fejlődhet olyan körülmények között, hogy az összetevő részei nincsenek egymással kapcsolatban, hogy csak egyik részük - a hazai - örvend a teljes magyarság figyelmének és szellemi támogatásának, a másik pedig nem... Sokszor nem szentelünk megfelelő figyelmet a határainkon túli irodalmunk kérdéseinek és ki kell mondanunk, hogy ez megengedhetetlen hozzáállás..." Ezen a gondolatmeneten haladva annak szükségességét hangsúlyozzák, hogy fokozni kell a magyarországi és a többi szocialista állambeli alkotók közti kapcsolatokat, ez utóbbiak irányítása és támogatása végett. A magyarországi Írószövetség plenáris ülésén (1968. március 14.) például Dobozi Imre[29], a szövetség főtitkára, arra hívta fel a figyelmet, hogy „a fő probléma az, hogy a határon túli magyarság megőrizze nyelvét, etnikai jellegét, és semmilyen nyomás alatt ne adja fel népi és nemzeti sajátosságait. Hogy segíthetnénk nekik e vonatkozásban? Támogassuk őket, figyelemmel kísérve irodalmukat, és a szomszédainkkal való kapcsolataink megerősítése révén teremtsünk olyan kedvező légkört, melyben eltűnik az ellenszenv és nyilvánvalóvá válik a kettős felelősség." A gondolatot átvette Darvas József is, a magyarországi Írószövetség elnöke, aki az 1968. május eleji tanácskozáson - melynek témája „*A magyarországi*

28 Pontokkal jelölt rész az eredeti szövegben.
29 Dobozi Imre 1959-1973 között a Magyar Írószövetség főtitkára volt.

irodalom kapcsolatai a szomszédos országok magyar irodalmaival" volt – rámutatott: „Minden erőfeszítést meg kell tennünk annak a természetes viszonynak a megszilárdításáért, melyre mi is, és a szomszédos országok magyar írói is vágynak."

c. A legtöbb állásfoglalásban a „kettős felelősség" gondolatát hangsúlyozzák a szomszédos országokban létező magyar kultúra fejlesztésével kapcsolatban. Hazánkban tett látogatása alkalmából (április 10–16. között) Darvas József, a Zaharia Stancuval és más román írókkal folytatott beszélgetéseiben többször is utalt erre a kettős felelősségre, mely a két írószövetséget terheli a romániai magyar nyelvű irodalom sorsával kapcsolatban. Ez értelemben „kölcsönös irodalmi estek" szervezését javasolta, valamint azt, hogy a magyar nyelvű könyveket is kiadó román könyvkiadók részt vegyenek az évente megszervezett „Budapesti magyar könyvhéten", melyen jugoszláviai és csehszlovákiai kiadók is képviseltetik magukat. Aczél György, az MSzMP KB titkára, a párt politikai akadémiáján tartott beszédében hangsúlyozta, hogy a szomszédos országokban élő magyaroknak kötelességük megőrizniük és fejleszteniük saját nemzeti kultúrájukat, majd hozzátette: „A határon túli magyarok nemzeti kultúrájának fejlesztése közös feladatunk."

Ugyanebben az értelemben, Nagy Miklós, a *Kolozsvári pillanatképek* című cikkében (megjelent a *Kortárs* folyóiratban) javasolja, hogy Budapesten szervezzenek Szervátiusz Jenő szobrászművész munkáiból kiállítást, rámutatva: „Elszomorít a gondolat, hogy Szervátiusznak utoljára 1947-ben volt Budapesten kiállítása. Vajon újabb két évtizednek kell eltelnie egy következő kiállításig? Amint arról az *Élet és Irodalom* című lap tudósít (f. é. június 15-i számában), a magyarországi Írószövetségnél ennek a „kettős felelősségnek" a szellemében folytatódtak a szomszédos országok magyar irodalmát érintő viták. Vezetőjük Darvas József, a szövetség elnöke volt. Ezúttal gyakorlati intézkedéseket vizsgáltak meg: kérték például egy olyan magyarországi könyvtár létrehozását, ahova eljut és ahol megőrizhető minden, a szomszédos országokban megjelent magyar nyelvű könyv, újság és folyóirat, hogy ily módon megmentsenek egy sor fontos dokumentumot, pótolhatatlan szellemi értéket. Rámutattak, hogy a szomszédos országok magyar irodalma csak úgy juthat méltó pozícióhoz, ha szervesen bekapcsolódik az egyetemes magyar irodalmi körforgásba. Ez azt jelenti, hogy a szomszédos országok-béli magyar írók művei elérhetőek kell legyenek a magyarországi olvasók számára, a magyarországi kulturális életnek pedig ezeket magába kell olvasztania csakúgy, mint a hazai írók alkotásait. Ez alkalomból hangsúlyozták azt is, hogy ki kell használni a szomszédos országok magyar irodalmának kettős elkötelezettségét, éspedig azt a tényt, hogy az illető országok magyar írói jobban ismerik a szomszédos népeket, környezetük társadalmi valóságát. „Ezáltal jobban hozzájárulhatunk egy olyan légkör kialakításához, melyben mi magyarok jelentősen hozzájárulhatunk a dunai népek testvéri kapcsolataihoz." A tanácskozáson részt vettek a magyarországi könyvkiadók képviselői is, jelen volt a *Kultúra* külkereskedelmi vállalat igazgatója is. Elhangzott, hogy a szomszédos országok kiadói saját könyvesüzlet-hálózatot hozhatnak létre Magyarországon. Viszont ha a szomszédos országok magyar íróinak műveit Magyarországon adnák ki, akkor ez veszélybe sodorná a határon túli magyar kiadók létét. Dobozi Imre író a következőket mondta: „két nagy

feladattal állunk szemben: a határon túli magyar irodalom eredményeinek feldolgozása irodalomtörténeti és kritikai szempontból; a gondoskodás és figyelem állandósítása ezzel az irodalommal szemben. Az ma a feladatunk, hogy feltételeket teremtsünk, kedvező légkört hozzunk létre a természetes, nyílt vitákhoz, mely az igazi barátság egyetlen alapja." Javasolták, hogy Magyarországon rendszeresen szervezzenek író-olvasó találkozókat a határon túli magyar írók és magyarországi olvasóik között, a hazai írók pedig elmélyíthessék személyes kapcsolataikat a határon túli magyar kollégáikkal. Arra is javaslatot tettek, hogy a magyarországi egyetemeken biztosítsanak bizonyos számú előadást a határon túli magyar irodalom megismerésére is, valamint kérték egy olyan irodalmi díj létrehozását is, mellyel minden évben egy külföldön megjelent magyar művet díjaznának. Végezetül az Írószövetség arra kérte a kritikai szekciót, hogy rövid időn belül dolgozzon ki egy tervezetet, mely tartalmazza az egyes magyarországi hivatalos hatóságokra, sajtóra, rádió-televízióra háruló azonnali feladatokat a szomszédos országok magyar irodalmának népszerűsítésében.

d. A szomszédos országok magyar irodalma iránti felelősségérzet egyik megnyilvánulásaként a Magyar Népköztársaság sajtója egyre gyakrabban közöl különböző összefoglaló jellegű anyagokat a hazánkban megjelent magyar nyelvű kiadványokról, melyekben a romániai magyar irodalom felfogásával, helyével és szerepével kapcsolatos kérdéseket feszegetnek. Így a *Korunk* folyóirat 1957–1967 közötti tevékenységét elemezvén, Kósa László[30], az *Új írás*-ban közölt *A kolozsvári Korunk folyóirat új sorozatának tíz éve* című cikkében cáfolja a hazai magyar kultúrának a román nemzet kultúrájához való tartozását, mondván: „mintha tanúi lennénk egy olyan felfogás alakulásának, mely azt próbálja sugallni, hogy a romániai magyar etnikai csoport egy eredeti magyar kultúrának a képviselője." A Korunk folyóirat külföldi kapcsolatairól a következőket mondja: „De 1963-tól ezek a kapcsolatok megritkultak és a biztatóan induló kapcsolatépítés most mintha megszakadt volna. A folyóirat olvasása közben úgy tűnik, hogy egy romániai etnikai csoport szépen műveli a magyar nyelvű kultúrát, de főképp az utóbbi években a kolozsvári lapból ritkán derül ki, hogy a szomszéd országok közül az egyiknek éppen a magyar az államnyelve... A magyar és román népet a gyakorlatban nehezen tudjuk közelíteni egymáshoz, ha magyarul tolmácsoljuk a román eredményeket és küzdelmeket, de nem akarunk tudni Magyarországról." „Mindez azt a gondolatot sugallja, hogy a közvetítés- mely szerepről sokan azt gondolják, hogy a romániai magyarság küldetése lenne - a *Korunk* esetében egy megvalósulatlan program maradt." A kolozsvári folyóirat irányultsága - csakúgy, mint a *Helikoné* - a következőképpen értékelődik: „... a különbségek mellett van egy közös vonásuk éspedig, hogy tüntetőleg, vagy éppen árnyaltan hangsúlyozzák Erdély, vagy legalábbis az erdélyi magyarság szellemi elszigeteltségét." Ugyanebben a kontextusban: „A *Korunkban* megjelent anyagok nem kötődnek a magyar történelmi folyamatokhoz, vagy gyenge a kapcsolat és, mivel az egyetemes romániai folyamatokhoz aligha tudnak kötődni a kapcsolatok hiányossága miatt, a szóban forgó tanulmányok gyakorta a levegőben lógnak." A cikkben még a következő kijelentés is szerepel: „A

30 Kósa László néprajzkutató, művelődéstörténész, egyetemi tanár.

szocialista Romániában nagyon nehéz egy időben jó kommunistának és jó nemzetiségi vezetőnek lenni." Megjegyzendő, hogy a szomszédos országok magyar irodalma és a magyarországi irodalom kapcsolatának szentelt kerekasztal-megbeszélés résztvevői „elhatározták, hogy még ennek a nyárnak az elején újabb irodalmi vitákat szervezzenek ebben a témában, az első összeülésen bemutatott beszámolók alapján", melyet elküldenének az Írószövetség minden tagjának, megkönnyítendő egy elmélyült megbeszélés létrejöttét.

ANIC, CC PCR Secția Propagandă și Agitație, dos. 18/1968. 74–83. f. Géppel írt román nyelvű jelentés magyar fordítása.

22.
Fazekas János levele Ioan Gheorghe Maurerhez a magyar írókat, értelmiségieket és tudósokat foglalkoztató kérdésekről[31]

Bukarest, 1968. június.

Maurer elvtárs, az Ön tájékoztatása végett benyújtom a magyar nemzetiségű írókat, a kultúra és tudomány képviselőit foglalkoztató néhány kérdésről szóló feljegyzésemet, amelyet Nicolae Ceauşescu elvtárs utasítása alapján állítottam össze.

Fazekas János

A magyar nemzetiségű írókat, a kultúra és tudomány képviselőit foglalkoztató néhány kérdés.

A hazai magyar nemzetiségű dolgozók körében jó a politikai légkör, a közhangulat. Ez abban a kitartó, lelkes tevékenységükben nyilvánul meg, melyet a román nép oldalán, vele szoros egységben fejtenek ki, a IX. kongresszuson, a Párt Országos Konferenciáján, a Központi Bizottság által meghatározott intézkedések megvalósítása érdekében. A magyar dogozók - akárcsak az egész román nép - hűségesen követik az RKP-nak a szocializmus és kommunizmus építésére vonatkozó politikáját. Különösen értékelik a pártnak a nemzetiségi kérdésben folytatott, következetesen internacionalista, marxista-leninista jellegű politikáját, melyet az ország alkotmánya szentesít és emel az állampolitika szintjére. A magyar értelmiség tevékenységét ugyanaz a közhangulat jellemzi, ugyanaz az egészséges légkör, melyben a szocializmus építésére vonatkozó pártpolitika megvalósításában aktívan részt vesznek. Hazánk magyar értelmisége fenntartás nélkül támogatja pártunk külpolitikáját. A nemzeti szuverenitás és függetlenség, a területi integritás és a belügyekbe való be nem avatkozás, a jogegyenlőség és kölcsönös segítségnyújtás tiszteletben tartásának elve kedvező visszhangra lel a magyar értelmiség tudatában is, akárcsak a pártnak a nemzetközi kommunista és munkásmozgalmi kapcsolataiban támogatott elvei. Például a pártnak és kormánynak a közel-keleti válság kapcsán elfoglalt álláspontját egyöntetűen elfogadták, mint az egyetlen helyes álláspontot.[32]

Ami a párt és állam belpolitikáját illeti, alá kell húznunk, hogy a magyar értelmiségiek nagy elégtétellel és lelkesedéssel fogadták a IX. kongresszus és az Országos Konferencia dokumentumait, a Nicolae Ceauşescu elvtárs által bemutatott jelentéseket. Az, ahogy megjelentek ezekben a dokumentumokban, mind a szocializmus építésének általános kérdései, mind pedig a nemzetiségi kérdésre vonatkozó

31 A levél Fazekas János a budapesti Politikatörténeti Intézet Levéltárában őrzött hagyatékából származik. A keltezés nélküli irat valamikor 1968 nyarán keletkezett a magyar értelmiségiekkel való találkozás előtt. A levél egyik változata megtalálható a bukaresti Központi Történeti Levéltár 18/1968. dossziéjában is, amely a magyar értelmiségiek és a pártvezetés közötti találkozóra vonatkozó előkészítői anyagot tartalmazza.

32 Fazekas a hatnapos háborúra, majd az azt követő politikai eseményekre utal. A háború után Románia volt az egyetlen ország a szocialista tömbből, amely nem szakította meg a diplomáciai kapcsolatokat Izraellel. A romániai magyar értelmiségiek jelentős része nyíltan támogatta ekkor az pártvezetés kül- és belpolitikáját.

pártpolitika megvalósításának kérdései, maga után vonta a magyar értelmiségieknek a KB és személyesen Nicolae Ceauşescu elvtárs iránti tiszteletét és szeretetét. Számos tekintélyes magyar értelmiségi nyilatkozta nekem, hogy szerintük Ceauşescu elvtárs néhány év alatt sokkal többet tett a román nép és az együttélő nemzetiségek közti barátság és testvériség megerősödéséért, mint Gheorghiu Dej. Mindig negatívan kommentálták, hogy bár számos alkalommal kérték, hogy a legtekintélyesebb értelmiségiekkel találkozzon néhány kérdés megbeszélése végett, ő mindig kitért a hasonló találkozók elől. Különös hatással volt a magyar értelmiségre például a IX. kongresszus és az Országos Konferencia által tett javaslatok a Székelyföld szocialista iparosításáért.[33] Azért is, mert az írók, a tudomány és kultúra képviselőinek nagy része a Székelyföldön született, és szoros kapcsolatokat tartanak fenn a szülőhelyükkel. Hasonlóképpen jó benyomást keltett körükben Ceauşescu elvtárs kézdivásárhelyi és balázsfalvi beszéde itteni látogatásakor, Petőfi Sándor emlékművének megkoszorúzása, Salamon Ernő, a fasiszták által meggyilkolt kommunista költő emlékművének felállítása Gyergyószentmiklóson stb.[34] Mindebben az együttélő nemzetiségek haladó és forradalmi hagyományainak egyenlő mértékű értékelését látták. Pozitívan fogadták és magyarázták az ország közigazgatási-területi újjászervezésére irányuló intézkedéseket, mivel az új megyék kialakításánál figyelembe vették a lakosság nemzetiségi összetételét is. A magyar értelmiségiek nagy elégtétellel üdvözölték a RKP KB 1968. áprilisi plenárisülésének munkálatait, az Alexandru Drăghici által elkövetett törvénytelenségek és bűntettek leleplezését és elítélését.[35] A tudomány és kultúra legkiemelkedőbb képviselői, a legjelentősebb írók helyes és végleges történelmi eseménynek tartják Erdély egyesülését Romániával. Következésképpen számukra nem létezik az ún. „erdélyi kérdés."[36] Egybehangzó kívánságuk, hogy szoros barátságban és testvériségben, felbonthatatlan egységben éljenek a román néppel, az élet minden területén érvényes jogegyenlőség alapján, melyet az ország alkotmánya ír elő és szentesít. Habár a magyar értelmiségi körök közhangulatára jellemző, hogy habozás nélkül támogatják a párt és a kormány belés külpolitikáját, mégis van néhány probléma, mely foglalkoztatja őket.

1. Nem értik, hogy a párt és kormány vezetősége, mely szem előtt tartotta, hogy néhány központi szerv vezetésébe (mint a UCECOM, CENTROCOOP, UNCAP, UGSR, KISz)[37] az együttélő nemzetiségek köréből is vonjon be elvtársakat, nem tartotta

33 A IX. kongresszuson és az azt követő Országos Pártkonferencián a pártvezetés az új, iparosítási politika felvázolásában jelentős beruházásokat ígért az ország elmaradottabb régióinak, így különböző moldovai térségek mellett a Székelyföldnek is.

34 A gyergyószentmiklósi gimnázium 1968-ban vette fel a Salamon Ernő nevet, ekkor avatták fel a névadó költő szobrát is, amely Izsák Márton alkotása.

35 Ceauşescu hatalomra kerülése után fokozatosan álított félre politikai ellenfeleit, köztük Alexandru Drăghiciet. A jelenségről részletesebben lásd a bevezető tanulmányt, illetve a megyésítésre vonatkozó iratokat.

36 A folyamatosan „trianon fóbiában" szenvedő mindenkori román pártvezetéssel fontos volt közölni a lojalitást és a revizionizmustól való elhatárolódást. A jelenség egyik kiemelkedő eseménye volt, amikor az MNSz százas Intéző Bizottsága 1945-ben Marosvásárhelyen kinyilatkoztatta, hogy a kisebbségi kérdést nem határrevízióval kívánjak megoldani. Részletesebben lásd: Makkfalvi Gábor: A marosvásárhelyi Rubicon. In *A Maros megyei magyarság történetéből.* Szerk. Pál-Antal Sándor-Szabó Miklós. Mentor Könyvkiadó, Marosvásárhely, 1997. 252. p.

37 UCECOM - Uniunea Naţională a Cooperaţiei Meşteşugăreşti (Kézművesek Szövetkezeteinek Országos Szövetsége), CENTROCOOP - Uniunea Naţională a Cooperaţiei de Consum (A Fogyasztói Szövetkezetek

illendőnek, hogy a Művelődés- és Művészetügyi Állami Bizottság vezetőségébe kinevezzen egy olyan alelnököt, aki jól ismeri a magyar nemzetiség művelődés- és művészetügyi kérdéseit. Több író és a kultúra képviselői kérték, hogy közvetítsem Ceauşescu elvtárs fele ezt a problémát, mint a magyar értelmiség kérését.

2. A tudomány és kultúra számos magyar nemzetiségű művelője úgy tartja, hogy tudományos és kulturális értékeiket alábecsülik, mivel közülük nagyon keveset választanak be az RSzK Akadémiájába teljes jogú vagy levelező tagként.

3. Élénk vita folyik, főleg az írók körében egy olyan törvény kidolgozásának és elfogadásának szükségességéről, melyben pontosítják az alkotmányos alapelveket és előírásokat a nemzetiségi kérdésre vonatkozólag. Azzal érvelnek, hogy az utóbbi időben a pártvezetés kezdeményezésére a társadalmi élet demokratizálódásának elmélyítése határozott lendületet vett, számos alapvető törvényt dolgoztak és dolgoznak ki (erdészeti, földhasználati, tanügyi törvény stb.), és véleményük szerint egy ilyen összetett és fontos társadalmi-politikai kérdésben is szükség lenne egy törvényre, hogy ne alkalmazhassa minden hivatalnok az alkotmány előírásait aszerint, hogy ő hogyan érti a párt- és kormánypolitikát a nemzetiségi kérdésben. Akik tudomásomra hozták ezt a véleményt azt mondták, hogy a legjobb lenne, ha ezt a törvényt még ebben az évben, Erdély Romániával való egyesülésének 50. évfordulóján kidolgoznák és elfogadnák. A párt kezében ez erős eszközt jelentene az együttélő nemzetiségek mozgósításában az egyesülés megünneplésére a román néppel közösen. Ugyanakkor ez a törvény olyan dokumentum lenne, mely alapján nyilvánvalóvá válna, hogy az együttélő nemzetiségek jogegyenlősége - melyet a Gyulafehérvári Nyilatkozat is kihirdetett, de a burzsoá-földesúri rendszerek lábbal tiportak - csak most, szocialista rendszerünk alatt valósult meg, a kommunista párt vezetésével.[38]

4. Felmerült néhány egész napos rádióműsor biztosításának a kérdése, mely erős politikai befolyásoló eszköz lehetne, a párt- és kormánypolitika népszerűsítésének, a tömegek művelésének hatásos eszköze. Ehhez kapcsolódóan azzal érveltek, hogy a Szabad Európa rádióadó egész nap sugároz és így igen káros ellenséges propagandát folytat. Az Amerika Hangja és a Kanada Rádió is több órát sugároz naponta, mint a mi adóink. Ugyanakkor példaként említik a szocialista országok közül Jugoszláviát, ahol a magyar lakosság nem haladja meg a 800-900 ezer főt, mégis egész napos anyanyelvű rádióadásuk van. Ezzel párhuzamosan felmerült egy magyar nyelvű tévéműsor létrejöttének szükségessége is, még ha nem is lehetséges most megvalósítani, legyen benne a következő ötéves tervben.

5. A tanügyi törvény vitája kapcsán elég élénken kommentálták - főleg az írók és tanügyi káderek körében -az anyanyelv-használat kérdését a szakiskolákban és technikumokban, abban az értelemben, hogy e téren megszegik az alkotmány előírásait. Elmeséltek néhány esetet, főleg a székelységből valókat - ahol például a

---

Országos Szövetsége), UNCAP - Uniunea Naţională a Producătorilor Agricoli (Mezőgazdasági Termelők Országos Szövetsége), UGSR - Uniunea Generală a Sindicatelor (Szakszervezetek Országos Szövetsége).

38 A gyulafehérvári határozat 3. szakaszának első pontja kimondta, hogy: „minden népnek joga van a maga neveléséhez és kormányzásához saját anyanyelvén, saját közigazgatással, saját kebeléből választott egyének által."

traktorista iskolákban, melyek gépvezetőket képeznek ki a környező községek számára, vagy a szakiskolákban, melyek ácsokat, kőműveseket, asztalosokat képeznek - annak ellenére, hogy a tanárok magyar nemzetiségűek, akárcsak a tanulók, az oktatás románul zajlik. Elmeséltek továbbá olyan példákat is, mikor néhány magyar fiatal nem jutott be a marosvásárhelyi sofőriskolába, mert nem tették le a román nyelv és irodalom vizsgát. Ezért sok magyar értelmiségi azt javasolja, hogy legalább a kompakt magyar lakosú helységekben biztosítsák az anyanyelvű szakoktatást is.[39]

6. Nagyszámú értelmiségi gondolja úgy, hogy az RKP KB mellett működő nemzetiségi kérdésekkel foglalkozó bizottság tevékenysége nyilvános kellene legyen, hogy azok az állampolgárok, akiknek valamilyen kérdésük van és fel szeretnék azt vetni, tudják, hova fordulhatnak.[40] Sokan úgy vélekednek, hogy a bizottság tevékenysége csak formális, hogy kevés olyan embert vontak be a bizottságba, akik jól ismerik a párt és állam nemzetiségi politikáját, és az együttélő nemzetiségek életének nemzeti sajátosságait. Azt állítják, hogy ha a bizottságba több ilyen elvtársat vonnának be, akkor a pártvezetés tájékozottabb lenne és fel lehetne terjeszteni hozzá jóváhagyásra a menet közben felmerülő kérdések megoldási javaslatait. Ugyanakkor egyesek nem értik annak a magyarázatát, hogy a KB művelődési és művészeti osztályán nem léptetik elő a nemzetiségi irodalom és művészet kérdéseit jól ismerő elvtársakat, akiknek révén az anyanyelvű művészeti és művelődési intézmények közvetlen és állandó segítséghez juthatnának.

7. Az 1968. áprilisi plenáris ülés dokumentumainak feldolgozása alkalmával több értelmiségi felvetette Kurkó Gyárfás (az MNSz volt elnöke, aki 15 évet ült börtönben) politikai rehabilitációjának szükségességét, valamint olyan személyiségekét is, mint Balogh Edgár, Csőgör Lajos, Méliusz József és mások.[41] Továbbá azzal a kéréssel fordul Ceauşescu elvtárshoz több értelmiségi, hogy ne ismétlődhessen meg a Drăghici idejében gyakorolt módszer (melyet a plenárisülés elítélt), mikor is a magyar írók és a kultúra képviselői állandó megfigyelés alatt álltak, a bizonytalanság lett úrrá közöttük és sokan szenvedtek miatta. Így járt például Páskándi Géza, a tehetséges költő, aki 7 évet ült börtönben, vagy az író és történész Bözödi György, akit hamis vallomások alapján tartóztattak le és ezek alapján vizsgáltak az ügyét.[42]

8. A magyar írók többségét a közlési lehetőségek kiszélesítése foglalkoztatja. Az utóbbi 10 évben nem bővült az a tér, ahol írásaikat közölhetik, az *Utunk*, *Igaz Szó*, *Korunk* folyóiratok már nem bizonyulnak elégségesnek, főleg a nagyszámú fiatal prózaíró és költő számára. Figyelembe véve, hogy az utóbbi években számos román nyelvű periodika jelent meg, ami nagyban kiszélesítette a fiatal román irodalmárok

---

39 Az anyanyelvű szakiskolai oktatás kérdése már az ötvenes évek közepétől kezdve fontos kérdése volt az anyanyelvű oktatásnak. Az anyanyelven történő szakiskolai oktatást már az ötvenes évek közepétől elkezdték beszűkíteni, még a magyar többségű MAT területén is. Részletesebben lásd: Bottoni: *Sztálin a székelyeknél...i.m.* Vincze: *Illúziók és csalódások... i.m.*

40 1965-ben hozták létre a nemzetiségiek problémáival foglakozó bizottságot, amely a KB keretén belül működött. Részletesebben lásd a bizottság munkájára vonatkozó dokumentumokat.

41 Az MNSz néhány vezetőjét és a szervezethez szorosan kötődő értelmiségek egy részét 1947–1949 között letartóztatták és hazaárulás vádjával több hat év börtönbüntetésre ítélték.

42 Páskándi Géza író, költő, drámaíró. 1957-ben állam és közrendi izgatás vádjával letartóztatták és hat év börtönre ítélték. Bözödi György író, szociográfus, történész. 1951-ben tartóztatták le.

megnyilvánulási lehetőségeit, egy új magyar folyóirat alapításának engedélyezését javasolják. Az írók körében elégedetlenséget szült az is, hogy egyes kiadókban a nemzetiségi irodalom osztályokat nem szervezik jól meg, vagy nem biztosítanak elegendő papírt a tevékenységükhöz. Ez ügyben javasolják például, hogy hozzanak létre Bukarestben egy kiadót az együttélő nemzetiségek számára, kolozsvári és marosvásárhelyi fiókokkal.

9. Kérdések merültek fel az Írószövetség tevékenységével kapcsolatban. Szükségesnek tartják a Nemzetiségi Irodalmi Bizottság más alapokon való megszervezését: javasolják a bizottság jogainak belefoglalását a statútumba és a működési szabályzatba. Úgy gondolják, hogy a szabályzatnak többek között tartalmaznia kell azokat a módozatokat, ahogy a bizottság kötelező időszakossággal megvitatja a nemzetiségi irodalmak jellegzetes kérdéseit; a legértékesebb művek díjazásának módját, új írószövetségi tagok befogadását a fiatal nemzetiségi írók soraiból, külföldi kiszállásokat stb. (Ez utóbbi kérdéssel kapcsolatban megjegyzendő, hogy nagy az elégedetlenség, amiért az Írószövetség nagyon kevés magyar írót küldött külföldi tanulmányútra és dokumentálódásra.)

10. Több értelmiségi elégedetlenségét fejezte ki, amiért jelen pillanatig nem tartották szükségesnek, hogy az 1848–1849-es forradalom 120. évfordulójára szervezett ünnepségek közé beiktassanak egy olyan összejövetelt is, melyet az erdélyi magyarok, és főleg a székelyek forradalmi részvételének szentelnének. Ez a népesség ugyanis általános védelmi harcot folytatott a Habsburg császári és a cári hadak ellen, a szülőhelyük megőrzéséért, számos véráldozatot hozva a forradalom ügyéért.

11. Végezetül egy olyan kérdés, mely sok értelmiségit elégedetlenséggel tölt el: egyes állami szerveknél olyan embereket léptettek elő, akik semmivel sem indokolják az illető funkcióban való jelenlétüket. Negatívan értékelték Takács Lajos és Létay Lajos megválasztását az RKP KB póttagjaivá ahelyett, hogy megválasztották volna, például Nagy István írót, egy hatalmas tekintélyű ember, aki 40 éve részt vesz a munkásmozgalomban, ugyanakkor őt tartják a legnagyobb romániai magyar írónak.[43] Ugyanúgy elítélően kommentálták Takács Lajos újraválasztását az Államtanácsba, aki nem érdemli meg ezt a nagyfokú politikai bizalmat, nem lévén semmilyen tekintélye a magyar értelmiség körében.

Röviden összefoglalva, ezek volnának a magyar nyelvű írókat, a tudomány és kultúra képviselőit foglalkoztató főbb kérdések.

Fazekas János

PTSzL. 917 f. 7. doboz. Géppel írt román nyelvű levél átiratának magyar fordítása.

---

43 Létay Lajos 1965–1969 között a KB pót-, majd 19691–989 között teljes jogú tagja volt, Takács Lajos pedig 1965–1977 között volt a KB póttagja.

23.
Feljegyzés az együttélő nemzetiségek kérdéseivel foglalkozó bizottság munkájáról

Bukarest, 1968. június 21.

Az RKP KB-nak az együttélő nemzetiségekkel foglalkozó bizottsága ülésein, ahol a különböző fokozatú oktatás fejlődésére vonatkozó tanulmányokat és az RKP KB plenáris ülésének áprilisi dokumentumait, valamint az Oktatásügyi Minisztérium és a helyi párt- és állami szervek által készített elemzéseket vitatták meg, továbbá a tanügyi káderekkel folytatott magánbeszélgetések alkalmával a magyar tannyelvű oktatással kapcsolatban a következő kérdések merültek fel:

1. Szükséges a magyar tannyelvű líceumok és tagozatok elosztásának feljavítása az iskolai népesség dinamikája és az ország új közigazgatási-területi felosztása függvényében. Jelenleg nincs mindenhol megfelelő módon egybehangolt kapcsolat a magyar tannyelvű líceumok és tagozatok, és az általános iskolák (5–8. osztály) között. Kovászna megyében például 71 5–8. osztályos egység mellett 5 líceum működik, Szatmár megyében 63 általános iskola mellett 6 líceum van, Máramaros és Temes megyében pedig a 26, illetve 18 általános iskola mellett 5, illetve 4 líceum működik. Kolozs, Hargita és Maros megyében egyenként 14 magyar tannyelvű líceum és tagozat van, holott a magyar nyelvű általános iskolák száma és a diáklétszám nagyon különbözik (Kolozs – 49 általános iskola, Hargita – 101, Maros – 126). Az Oktatásügyi Minisztérium már az új tanév kezdetével meghozta a szükséges javító intézkedéseket; ebben az értelemben több 9. osztályt osztottak be azon megyék magyar tannyelvű líceumaiba és tagozataira, ahol az általános iskolák végzettjei kisebb arányban juthattak líceumba.

2. A román tannyelvű iskolákkal szemben a tanterv heti 1–4 plusz órát ír elő, aminek következtében a tanulóknak sokkal zsúfoltabb programjuk van. Hasonlóképpen a felvételi és érettségi vizsgákon a diákoknak egy tantárggyal (anyanyelv) többől kell vizsgázniuk, mint a román tannyelvű iskolákba járó kollégáiknak. Az új tantervek kidolgozásánál újravizsgálják a különböző tantárgyakra szánt tanórák számát.

3. Románia történelmét és földrajzát a 8. és 9. osztályokban oktassák magyar nyelven. Az együttélő nemzetiségekkel foglalkozó bizottságban úgy vélik, hogy ezen tantárgyak román nyelvű tanításának feladása nem indokolt, figyelembe véve a román nyelv minél jobb ismeretének szükségességét.

4. A román nyelv alapos elsajátításának szükségessége minden tanuló esetében. E célból javasolták e tantárgy oktatási módszereinek javítását, minél több oktatási segédanyag (plakátok, lemez, magnetofon-szalag) előállítását a tanulók és a tanügyi káderek támogatására, az oktatók felkészítésének tökéletesítését. Az Oktatásügyi Minisztérium új intézkedéseket szabott meg ezen javaslatok megvalósítása érdekében.

5. Nagyobb számú irodalmi és tudományos munka kiadása az iskolai könyvtárak jobb ellátása érdekében.

6. A román tannyelvű iskolában tanuló magyar diákok számára tegyék kötelezővé az anyanyelv tanulását. Jelenleg az anyanyelvi órák látogatása e diákok számára fakultatív jellegű.

7. A magyar irodalom története tankönyv kidolgozása a líceumi diákok számára. Jelenleg a magyar tannyelvű líceumokban a 9–12. osztályos diákok az *Anyanyelv és irodalom* tantárgy keretében olyan irodalmi szöveggyűjteményeket használnak, melyeket szakemberekből álló kollektíva állított össze, egyetemi tanárok és művelődési szakemberek. Az utóbbi években beiktatott irodalmi elemzések és bibliográfiai jegyzetek révén ezek a gyűjtemények közelítenek egy anyanyelvi irodalomtörténet tankönyv követelményeihez. Mindezek ellenére szükséges az eredeti, kimondottan anyanyelvi irodalomtörténet tankönyvek megjelentetése. Az 1969/1970-es tanévtől kezdődően a Tankönyvkiadó fokozatosan rátér e tankönyvek kiadására, kezdve a 9. osztály könyveivel.

8. Azon líceumok iskolai újságai, ahol magyar tannyelvű tagozat is van, tartalmazzanak a magyar diákok által, anyanyelvükön közölt irodalmi alkotásokat is. Jelen pillanatig az ilyen írások nagyrészt román nyelvű fordításban jelentek meg. Az következő tanév kezdetével javasolni fogják ezeknek a líceumoknak, hogy iskolai folyóirataikba vegyenek be magyar nemzetiségű tanulók tollából származó, anyanyelvükön íródott alkotásokat is.

9. Különböző líceumok vehessék fel egyes magyar nemzetiségű személyiségek, a tudományos, irodalmi és művészeti élet kiemelkedő egyéniségeinek nevét. Ez a javaslat még véglegesítésre vár.

10. A szakoktatás megszervezése magyar nyelven is. Jelenleg a magyar nemzetiségű diákoknak azon tantárgyak esetében, amelyeket az általános iskolában anyanyelvükön tanultak, biztosított a felvételi vizsga anyanyelven.

11. A kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem egyes tanügyi káderei (Balogh Edgár) kérték a beiskolázási terv növelését azokon a tagozatokon, ahol azokat a tanügyi kádereket képezik, akik az általános műveltségi oktatásban a magyar nyelvet tanítják (ezek a tagozatok: magyar nyelv és irodalom; orosz–magyar; francia–magyar; angol–magyar; német–magyar; román–magyar a kolozsvári egyetemen, továbbá a marosvásárhelyi három éves Pedagógiai Intézet). Mivel azokban a líceumokban és általános iskolákban, ahol magyar tannyelvű tagozatok is léteznek, fölösleg van az anyanyelv oktatására szakosodott tanügyi káderekből és mivel minden évben nehézséget jelent ezen tagozatok végzettjeinek az elhelyezése, az Oktatásügyi Minisztérium általában véve változatlanul hagyta a beiskolázási tervet.

12. A líceumi végzettek felsőoktatásban való továbbtanulása nem nevezhető teljes mértékben kielégítőnek (az összdiáklétszám mintegy 6%-a magyar nemzetiségű). A kérdés azzal kapcsolatban merült fel, hogy a magyar nemzetiségű jelentkezők a felvételi vizsgán nehézségekbe ütköznek (Demeter János egyetemi tanár). Megjegyezzük, hogy a felsőoktatásba való felvételin az ország összes egyetemén anyanyelven is lehet vizsgázni.

13. Az a tevékenység, melyet az iskola, az ifjúsági szervezetek, a család fejt ki a tanulók hazafias és internacionalista, erkölcsi-állampolgári és ateista-tudományos nevelése érdekében, a különböző nemzetiségű fiatalok közti barátság és testvériség folyamatos erősítésének szellemében, nem kellőképpen összehangolt. Egyes településeken, elsősorban vidéki környezetben, az egyház és a különböző vallási szekták tanulókra gyakorolt befolyását nem egyensúlyozza kellő mértékben ezeknek a tényezőknek az összehangolt, közös cselekvése.

14. A magyar nyelven megjelenő sajtó és különböző kiadványok nem népszerűsítik kellő mértékben a magyar tannyelvű oktatás terén elért konkrét megvalósításokat.

ANIC, CC PCR Secția Propagandă și Agitație, dos. 18/1968. 84–87. f. Géppel írt román nyelvű jelentés magyar fordítása.

24.
Tájékoztató az együttélő nemzetiségek nyelvén történő oktatás helyzetéről

Bukarest, 1968. június.

Tanítás nyelve	1–4. oszt. ált. iskolák		Általános iskolák		Líceumok		Összesen	
	Iskola (tagozat)	Tanulók	Iskola (tagozat)	Tanulók	Iskola (tagozat)	Tanulók	Iskola (tagozat)	Tanulók
Magyar	521	86 683	863	85 262	86	19 356	1470	191 301
Német	71	24 707	283	17 648	18	2706	372	45061
Szerb	13	967	17	473	1	98	31	1523
Ukrán	6	751	9	825	1	90	16	1666
Szlovák	20	1059	6	628	1	40	27	1737
Cseh	6	223	–	–	–	–	6	223
Görög	–	41	–	–	–	–	1	41
Összesen:	630	114 441	1178	104 836	107	22 290	1923	241 567

B. A román tannyelvű iskolákban tanuló magyar nemzetiségű gyermekek helyzete, akik az anyanyelvüket külön tantárgy keretében tanulják

	Csoportok száma	Tanulók száma
1–4. osztály	118	1594
5–8. osztály	236	4299
9–10. osztály	26	546
Összesen:	380	6439

C. A magyar nemzetiségű diákok beiskolázása a líceumok IX. osztályaiba, a román nemzetiségűek helyzetéhez viszonyítva*

	A románok beikolázási aránya (%)	A magyarok beiskolázási aránya (%)
1. Fehér	19,4	25,0
2. Arad	25,3	23,0
3. Bihar	26,7	19,7
4. Beszterce-Naszód	16,6	40,0
5. Brassó	30,8	20,8
6. Krassó-Szörény	50,0	21,4
7. Kolozs	27,6	25,4
8. Kovászna	23,0	29,0
9. Hargita	22,0	26,6

10. Hunyad	20,5	23,8
11. Máramaros	29,7	22,5
12. Maros	20,3	25,0
13. Szilágy	24,7	23,1
14. Szatmár	20,0	25,4
15. Szeben	50,0	19,4
16. Temes	32,0	27,0

A RSzK-ra vonatkozó összesítés:= 22,6
- román nyelv = 22,59%
- magyar nyelv= 22%
- német nyelv= 26,2%

* Jelentős számú magyar nemzetiségű tanuló román tannyelvű tagozatra iratkozik és jár.[44]

ANIC, CC PCR Secția Propagandă și Agitație, dos. 18/1968. 88–89. f. Géppel írt román nyelvű jelentés magyar fordítása.

44 A jelentést készítő személy megjegyzése.

25.
A nappali oktatásban résztvevő egyetemi hallgatók létszáma nemzetiségi és évfolyam szerinti bontásban

Bukarest, 1968. június

Összesen	Beiratkozott diákok száma	Nemzetiség				Megjegyzés
		román	magyar	német	más nemzetiség	
Románia	97 586	88 851	58 694	1963	1348	
I. év	24 589	22 621	1314	366	288	
II. év	22 227	20 361	1198	306	362	
III. év	19 462	17 594	1177	379	312	
IV. év	14 112	12 790	860	270	192	
V. év	14 164	12 815	873	318(?)	158	
VI. év	3032	2670	272	54	36	

ANIC, CC PCR Secția Propagandă și Agitație, dos. 18/1968. 91. f. Géppel írt román nyelvű jelentés magyar fordítása.

26.
Névsor a romániai magyar értelmiségiekről[45]

Bukarest, 1968. június 25.

BUKAREST
1. Szemlér Ferenc- író
2. Méliusz József- író
3. Bányai László- egyetemi tanár, képviselő a Nagy Nemzetgyűlésben
4. Majtényi Erik- író
5. Szilágyi Dezső- az RKP KB póttagja, az *Előre* című újság főszerkesztője
6. Takács Lajos- egyetemi tanár, az RKP KB póttagja
7. Domokos Géza- író, az *Előre* című újság helyettes főszerkesztője
8. Szász János- író, az Írószövetségben az együttélő nemzetiségek irodalmával foglalkozó bizottság titkára
9. Bodor Pál- író, főszerkesztő az Irodalmi Könyvkiadónál
10. Oláh Tibor- zeneszerző, a Zeneszerzők Egyesülete bürójának tagja
11. Beke György- író
12. Cseke Gábor- az *Ifjúmunkás* főszerkesztője
13. András János- a *Művelődés* főszerkesztője

ARAD
14. Péterfi Rozália- a *Vörös Lobogó* című újság főszerkesztője
15. Nagy Olga- tanár, a megyei Nőtanács alelnöke
16. Hajas Mihály- szobrászművész
17. Kolozsvári Piroska- muzeológus
18. Mózer István- az irodalmi-művészeti szekció főnöke a *Vörös Lobogó* újságnál
19. Kovách Géza- a megyei kulturális és művészeti bizottság alelnöke
20. Glük Jenő- tanár

NAGYBÁNYA
21. Szántó István- a *Bányavidéki Fáklya* című újság főszerkesztője
22. Lidia Agricola- festő
23. Szombathelyi Zoltán – sebészorvos, a nagybányai kórház sebészeti osztályának vezetője
24. Szigyártó Péter- a máramarosszigeti líceum tudományos szocializmus tanára

BRASSÓ
25. Vajda Sándor- előadótanár a Műszaki Főiskolán

45 A névsort a pártvezetés 1968 júniusában állíttatta össze a vezető értelmiségiekkel való tanácskozás előkészítéseként.

26. Boros Román Lajos - festő
27. Albert Sándor- az *Új Idő* című újság főszerkesztője

KOLOZSVÁR
28. Péterfi István- akadémikus, az Államtanács alelnöke
29. Létay Lajos- a Román Kommunista Párt Központi Bizottságának póttagja, író, az *Utunk* folyóirat főszerkesztője
30. Gáll Ernő- egyetemi tanár, a *Korunk* folyóirat főszerkesztője
31. Demeter János- a Babeş-Bolyai Egyetem prorektora
32. Balogh Edgár- író, egyetemi tanár, a *Korunk* folyóirat helyettes főszerkesztője
33. Jancsó Elemér- egyetemi tanár, a magyar irodalomtörténet tanszék tanszékvezetője
34. Márton Gyula- egyetemi tanár, a magyar nyelvészet tanszék tanszékvezetője
35. Csehi Gyula- író, egyetemi tanár
36. Jakó Zsigmond- egyetemi tanár
37. Fazekas János- egyetemi tanár, doktor docens
38. Szabó Gyula- író
39. Kányádi Sándor- író
40. Lászlóffy Aladár- költő, az Írószövetség RKP fiókszervezetének titkára
41. Huszár Sándor- író
42. Fodor Sándor- író
43. Szimberger Sándor- érdemes művész, az Állami Magyar Opera igazgatója
44. Rappaport Ottó- az Állami Magyar Színház főrendezője
45. Kovács Zoltán- érdemes művész, a Képzőművészek Szövetsége bürójának tagja
46. Szervátiusz Jenő- szobrász, érdemes művész
47. Gy. Szabó Béla- grafikus, érdemes művész
48. ifj. Kós Károly- a tudományok doktora, néprajzkutató, főmuzeológus
49. Papp István- a Dr. Petru Groza Agronómiai Intézet egyetemi előadótanára
50. Senkálszky Endre- az Állami Magyar Színház igazgatója
51. Kovács András- az *Igaz Szó* című lap főszerkesztője
52. Farkas János- a *Napsugár* című lap főszerkesztője
53. Nagy István- író
54. Tompa István- a Megyei Néptanács alelnöke
55. Jordáky Lajos- egyetemi tanár
56. Szabó Géza- a Művelődési és Művészetügyi Állami Bizottság elnöke
57. Kacsó Sándor- az Irodalmi Könyvkiadó osztályvezetője
58. Szabó Sándor- a megyei pártbizottság osztályvezetője
59. Palocsay Rudolf- a Kertészeti Kutatóintézet igazgatója
60. Erős Blanka- a *Dolgozó Nő* főszerkesztője
61. Bene József- szobrászművész

62. Demján Vilmos - karmester a Magyar Operában
63. Jodal Gábor- zeneszerző, a Zeneszerzők Egyesületének bizottsági tagja
64. Kántor Lajos- irodalomkritikus, a *Korunk* folyóirat irodalom és művészet részlegének vezetője
65. Láng Gusztáv- irodalomkritikus, adjunktus a Babeş-Bolyai Egyetem magyar irodalom tanszékén
66. Rácz Győző- egyetemi előadótanár, esztéta, az RKP megyei bizottságának aktivistája

CSÍKSZEREDA
67. János Pál- a Megyei Múzeum igazgatója
68. Albert Antal- a *Hargita* című újság főszerkesztője
69. Varró Gizella- a székelyudvarhelyi Dr. Petru Groza Líceum igazgatója
70. Becze Antal- a Megyei Kulturális és Művészeti Bizottság elnöke
71. Albert Dávid- a megyei tanfelügyelőség főfelügyelője

NAGYVÁRAD
72. Farkas István- az Állami Színház főrendezője
73. Horváth Imre- író
74. Vitályos Ildikó- színésznő
75. Marton Péter- kiváló tanár
76. Szentmiklósi Miklós- orvos
77. Szilágyi Erzsébet- tanárnő
78. Lukács László- a *Fáklya* című lap főszerkesztője
79. Fux Pál- képzőművész

SZATMÁRNÉMETI
80. Csíki András- az Állami Magyar Színház igazgatója
81. Erdős Pál- szobrászművész
82. Szteklács László- a *Szatmári Hírlap* főszerkesztője
83. Tóth Elvira- tanárnő
84. Paulovics László- szobrászművész

SEPSISZENTGYÖRGY
85. Székely Zoltán- a Megyei Kulturális és Művészeti Bizottság elnöke, a megyei múzeum igazgatója
86. Farkas Árpád- költő
87. Dali Sándor- a *Megyei Tükör* című újság főszerkesztője
88. Dukász Anna- érdemes művésznő, az Állami Magyar Színház igazgatója
89. Veress Dániel- író
90. Magyari Lajos- költő, a *Megyei Tükör* szerkesztőségi főtitkára
91. Albert Ernő- a Sepsiszentgyörgyi 1-es számú Líceum igazgatója

TEMESVÁR

92. Franyó Zoltán- író
93. Mag Péter- tanár, az Állami Magyar Színház irodalmi titkára
94. Sinka Károly- a Magyar Színház igazgatója
95. Albert Ferenc- a *Szabad Szó* című újság helyettes főszerkesztője
96. Sisak Ernő- egyetemi előadótanár
97. Ietza Péter- festőművész
98. Kovács Ferenc- előadótanár a Gépészeti Karon
99. Gherasim Emil- a *Szabad Szó* című újság főszerkesztője

MAROSVÁSÁRHELY

100. Kovács György- az RKP KB tagja, a Nagy Nemzetgyűlés alelnöke
101. Sütő András- író, képviselő a Nagy Nemzetgyűlésben
102. Hajdu Győző- író, az *Igaz Szó* című folyóirat helyettes főszerkesztője
103. Kovács György- színész, a nép művésze
104. Puskás Tivadar- az Orvosi és Gyógyszerészeti Intézet rektora
105. Csögör Lajos- egyetemi tanár
106. Dóczi Pál- egyetemi tanár
107. Gálfalvi Zsolt- irodalomkritikus, az Állami Színház igazgatója
108. Zoltán Aladár- zeneszerző, a Zeneszerzők Egyesületének bizottsági tagja, a Filharmónia igazgatója
109. Izsák Márton- szobrász
110. Papp Ferenc- író
111. Hajdu Zoltán- író
112. Szabó Csaba- zeneszerző
113. Nagy Pál- szobrászművész, a Művészeti iskola tanára
114. Oláh Tibor- a Színművészeti Intézet tanára
115. Lohinszky Loránd- érdemes művész
116. Szalman Lóránd- az Ének- és Tánckar igazgatója
117. Kozma Béla- az Unirea (Egyesülés) Líceum igazgatója
118. Incze Gábor- a *Vörös Zászló* című napilap főszerkesztője
119. Lapahos Ferenc- a 2 éves Pedagógiai Intézet rektora
120. Dr. Antalffy András- az OGYI tanársegédje
121. Erdélyi István- a Teleki Könyvtár igazgatója

ANIC, CC PCR Secția Propagandă și Agitație, dos. 18/1968. 98-102. f. Géppel írt román nyelvű szöveg magyar fordítása.

27.
Az RKP vezetőségének találkozója a magyar értelmiségiekkel 1968. Interjú Gálfalvi Zsolttal

Marosvásárhely, 2008. december 11-12.

[...][46] *N..Z: Térjünk át a magyar értelmiségiekkel való találkozásra. Milyen előzményei voltak? Hogyan emlékszik vissza, hogy jött létre?*

G. ZS.: A találkozó úgy jött létre, hogy előzőleg érzékelhetőek voltak a nyitás jelei. Megszaporodtak a mi javaslataink, törekvéseink, olyan jellegű kezdeményezéseink, amelyek szélesíteni akarták a látókört. Például, a lapokban olyan rovatok nyíltak, az *Igaz Szóról* beszélek, amik a nyugati irodalommal, a szomszédos szocialista országok irodalmával foglalkoztak. Ezt most nagyon nehéz megérteni, a mai viszonyokat tekintve de a szomszédos szocialista országok irodalmától a pártaktíva és a cenzúra sokkal jobban félt, mint a nyugatiaktól. A nyugatiakban nem volt szó annyira konkrét társadalmi kérdésekről, mint a magyarországiban, vagy a lengyelországiban vagy a csehszlovákiaiban. Tehát abból azonnali kapcsolatokat, azonnali következtetéseket lehetett levonni úgy, hogy azoktól úgy féltek, mint a tűztől. És akkor a lengyel irodalomban, a cseh irodalomban és a magyarországiban is és a kulturális, művészeti életben is például lényegesen nagyobb volt a nyitás. Itt nálunk, a legjobb években, tehát a 1968-1971 között sem volt olyan nyitás, mint amilyen ott, akkor volt.

N.Z.: Ön honnan értesült, milyen felkérést kapott?

G. Zs.: A pártbizottság egy-két nappal az előtt közölte, hogy Bukarestben lesz egy ilyen tanácskozás és, hogy ekkor meg ekkor megyünk a repülőtérre, az állomásra.

N.Z.: És azt is jelezték, hogy föl kell szólalni vagy valamilyen módón meg kell nyilvánulni?

G. ZS.: Nem, illetve lehet, hogy volt, akinek igen, de én a magam baráti körében nem tudok olyat, akinek szóltak. Magától értetődő dolog volt.

N.Z.: Kivel utazott innen Maros megyéből?

G.Zs.: Hogy kivel utaztam, azt nem tudom pontosan, de hát ott volt Sütő András, ott volt Kovács György, ott volt Hajdu Győző, ott volt Papp Ferenc.

N.Z.: Összesen körülbelül hányan lehettek?

G.ZS.: Összesen körülbelül 50-60-an lehettünk. Nem csak írók voltak, képzőművészek, zeneművészek is voltak.

N.Z.: Volt előzetes egyeztetés önök között?

Nem volt.

G.Zs.: Váratlanul jött ez a lehetőség?

Nem. Az, hogy ebben a formában, az jött váratlanul, de különben ez akkor már napirenden volt. Én előzőleg többször találkoztam a párvezetéssel, írószövetségi

46 Az interjú 2008-ban készült a kolozsvári Etnikai és Kisbbségkutató Intézet és a Videopontes Studió együttműködésével. A beszélgetés rögzített és gépelt változata az Intézet dokumentációs tárában található. Az interjúból csak a magyar értelmiségiek és a Nicolae Ceauşescu közötti találkozóra vonatkozó részleteket közöljük.

minőségben. Többször hívtak össze írókat, művészeket, elég sok vita is folyt, elég nyílt összecsapások is voltak már akkor. És akkor jött ez tanácskozás. Engem 1967-ben kineveztek a vásárhelyi színház igazgatójának.

N.Z.: Tehát ebben a minőségben vett részt a találkozón?

G.ZS.: Hát nehéz eldönteni, nem volt nagy dolog, hogy mi a foglalkozásod. Magyar értelmiségi találkozó volt. Ezen belül én az *Igaz Szó* főszerkesztő helyettese is voltam, tehát mind a két minőségben mehettem. [...][47] Akkor visszatérhetünk a '68-as találkozóra. Tudtuk, hogy lesz, ott voltak akkor már a csehszlovákiai események.[48] Ceauşescunak az volt a taktikája, hogy teljes mértékben támogatta a csehszlovák pártvezetést abban, amiben a szovjet pártvezetés ellen volt. De közben mélységesen hallgatott az egész romániai sajtó arról, hogy itt nem csak egy a szovjet pártvezetéssel szembenálló dolog van, hanem ez belpolitika is, mert az viszont már nem tetszett. Az mélységesen nem tetszett. Akkor, közvetlenül a találkozó előtt, az Írószövetség is próbálkozott a nyitással Csehszlovákia felé. Egy romániai íróküldöttség is elutazott Csehszolvákiába. És mondom, akkor már nagyon ügyeltek erre az egyenlőség dologra, és én is tagja voltam. Először arról volt szó, hogy az irodalmi folyóiratoknak a főszerkesztőit küldik, utána az a bölcsesség született, hogy az túl magas szintű lenne, a főszerkesztő helyetteseket kell küldeni. Így elmentem én is hatodmagammal, román kollégákkal, költőkkel, pl. Nichita Stănescuval. És hát ott mi tapasztaltunk és láttunk egyet s mást. És ez is mind benne volt a levegőben, óriási érdeklődés volt Csehszolvákia iránt, Dubcekék iránt, Dubcek beszédei, cikkei, az ottani írók, ideológusok cikkei iránt. És mindez egy olyan légkört eredményezett, amiben szabadabban lehetett beszélni. Tehát ilyen körülmények között vártuk azt is, hogy meghallgatja a pártvezetés, hogyan vélekedünk ezekről a kérdésekről. Tehát nem ért különösebben váratlanul, ezekről a kérdésekről mind beszéltünk. Nem úgy, hogy összeültünk és elkészítettünk egy közös tervet, hogy mit lehet csinálni.

N.Z.: Tehát nagyjából megfogalmazódott, hogy mi az, amit tenni kellene, ki-ki a saját területén?

G.Zs.: Hazajöttem Csehszlovákiából, és nyilvánvaló, hogy az első dolgom az volt, hogy leültem Andrással, Sütővel, és elmondtam, hogy ott mit tapasztaltam. És nyilvánvaló volt, hogy beszéltünk arról, hogy nekünk mit kellene csinálni. Tehát ezekről mind beszélgettünk más kollegákkal is. Ráadásul még egy kicsit fel is voltunk szabadulva, olyan értelemben, hogy a Securitate már nem volt annyira a nyakunkon, mint előzőleg, s mint aztán később. Ezek a dolgok tehát ott lógtak a levegőben, különösen a magyaroknál. Tudtuk, mert akkor már a magyar sajtó eljutott hozzánk és mi tudtuk, hogy ott mivel foglalkoznak, mit írnak. Én olvasok németül is, német folyóiratokat is olvastam, az ottani történésekről is tudomásom volt. A magyar sajtóban lefordították a csehszlovákiai vagy a lengyelországi írásokat. Tehát adott volt egy másfajta gondolkodásmód, tájékozódási mód és mi ennek a birtokában ültünk aztán le ott és beszéltük meg különböző kérdéseket.

---

47 A *Tóték* című Örkény darab bemutatójára vonatkozó részeket nem közöljük.
48 A dubceki vezetés általi liberalizáció.

N.Z.: Például Sütővel vagy más kollegával akkor mit tartottak fontosnak erdélyi magyar szemszögből nézve?

G.Zs.: Abban az időszakban a legfontosabbnak azt tartottuk, hogy az a nyitás, ami más szocialista országokban van, nem Albániára gondolok, eljusson ide is és tudjuk elérni azt, ami ott van. Első sorban ezt és ezen belül elsőrendűnek a nemzetiségi kérdés rendezését.

N.Z.: Mi volt az elsődleges nemzetiségi szempontból?

G.Zs.: Elsődleges kérdés volt egy iskolarendszer a létrehozása. A magyar anyanyelvű szakoktatást akkor teljesen megszüntették. Tehát anélkül egyszerűen nem lehetett. Hiába képzünk irodalmárokat, hogy ha nincsenek szakemberek. Továbbá szükségét láttuk folyóiratoknak, lapoknak, az egyenjogúságnak a képviseletben, képviseletet a Művelődési Minisztériumban, az Oktatásügyi Minisztériumban, a vezető és a megyei szervekben. Fontos lett volna az intézményeink fejlesztése, megtartása és azoknak a támogatása és több lehetőség arra, hogy a nyelvért, kultúráért valamit tenni tudjunk. Továbbá szükségesnek tartottuk azt is, hogy új kiadót, kiadókat létesítsenek. Így született meg aztán a Kriterion kiadó. Tehát mindez létezett, és egy mindent összefogó dolog volt, ami lényegében a mi tevékenységünkből sose tűnt ki, csak hát egyszerűen volt, amikor nem is lehetett említeni. Ez volt lényegében a nemzetiségi stratégia. Ez nem egy dokumentumhoz való ragaszkodást jelentett, hanem azt az óhajt, hogy létrehozzunk egységesen, átgondoltan egy, az egyenjogúságot biztosító szabályrendszert és az ennek megfelelő intézmény hálózatot. Tehát nem kellett külön összebeszélnünk a tanácskozáshoz. Most nyugodtan megmondhatnám magának, mert engem nem fognak felelősségre vonni amiatt, hogy 1968-ban összeesküvő voltam vagy nem, úgyis azt írták rólam, hogy az voltam. De nem volt összeesküvés, csak természetes volt, hogy mi ezt tartottuk fontosnak, persze, hogy beszélgettünk erről, és nyilvánvaló, hogy ez volt a gondunk. Ismertük a problémákat, a munkánkban állandóan találkoztunk ezekkel. Ismertük az embereket, jártunk az emberek között, tehát tudtuk, hogy mi van. Próbáltunk ebben a vonatkozásban rendet csinálni.

N.Z.: A helyszín?

G.ZS.: A Központi Bizottság épülete.

N.Z.: Kik vettek részt a párt részéről, milyen teremben, hogyan zajlott le a találkozó?

G.Zs.: A Központi Bizottság egyik termében volt. Ha jól emlékszem, a második emeleten volt egy nagy tanácskozó terem és abban volt. A legkülönbözőbb szállodákban voltunk elszállásolva. Nem egy helyen laktunk. Én például egy vendégházban laktam.

N.Z.: *Kivel?*

G.Zs.: Jánosházira[49] emlékszem csak, mert vele együtt beszorultunk a liftbe. Kreatívan leállt közben. Ezért emlékszem rá. De voltak ott még mások is. Több szállodában voltunk szétszórva. Voltunk vagy hatvanan.

N.Z.: Tehát megérkeztek a találkozás előtti napon?

G.Zs.: Igen, a találkozás előtti napon. Aztán megadták, hogy másnap hány órára kell menni.

---

49 Jánosházi György költő, műfordító, szerkesztő a *Korunk*nál, majd az *Igaz Szó*nál

N.Z.: Reggel kezdődött vagy délben?

G.Zs.: Reggel.

N.Z.: Hogyan ültek?

G.ZS.: Volt egy nagy négyoldalú asztal és azt ültük körbe. Az asztal egyik felén ült Ceauşescu, a felesége, Fazekas, és még vagy ketten - hárman. És a háttérben ott volt néhány „turista" akik jegyzeteltek.

N.Z.: A megyéből voltak küldöttek a párt részéről, akik esetleg elkísérték önöket?

G.Zs.: Nem.

N.Z.: Amikor Domokos Gézával beszélgettem erről, azt mondta, hogy létezik egy olyan pletykaszerű hír is, hogy Fazekas is kezdeményezte Ceauşescunál, hogy hívja össze a tanácskozást. Erről hallott?

G.Zs.: Igen, hallottam. Ő is sürgette azt, hogy meg kell hallgatni minket, de ez azért benne volt a levegőben is. Különben is Ceauşescu állandóan hirdette, hogy neki az a munkamódszere, hogy találkozni kell a különböző csoportok képviselőivel, meg kell beszélni a dolgokat a szocialista demokrácia szellemében, tanácskozni kell, párbeszédet kell folytatni. Nagyon szépeket mondott Ceauşescu. Már úgy értem, hogy nagyon ígéretes dolgokat mondott. Igazán öröm volt hallgatni. Csak aztán, amikor azt valóra kellett volna váltani és amikor a konkrét, gyakorlati vetületeire került sor, akkor már sokkal kevésbé voltak ezek a dolgok ilyenek.

N.Z.: Ki nyitotta meg a találkozót és mit mondott?

G.Zs.: Valamelyik párttitkár.

N.Z.: Tehát nem Ceauşescu?

G.Zs.: Nem, nem.

N.Z.: Milyen sorrendben szólaltak fel?

G.Zs.: Körkörös sorrendben.

N.Z.: Ki szólalhatott fel?

G.Zs.: Akit meghívtak bárki.

N.Z.: A jegyzőkönyv alapján nem szólalt fel minden résztvevő

G.Zs.: Akkor is voltak okos emberek, akik sejtették, hogy ez azért nem lesz olyan szívderítő dolog. Egyszerűen féltek, de nekik is biztos megvolt a mondanivalójuk. Nekem volt néhány ismerősöm, képzőművészek például, hát azoknak... nem mindenkinek mozog a nyelve rendesen. Azok egyszerűen megszólalni is féltek. Aztán ráadásul ott volt a nemzetiségük. De különben is féltek megszólalni, mert nem tudták hogy fogalmazzanak, mit mondjanak, és ezek az értelmiségiek, akik ott voltak, ugye írók, képzőművészek, zeneművészek, nagy része egyetemi tanár is volt. Volt, aki tudott beszélni, volt aki fel volt készülve és volt, aki nem volt felkészülve és nem szólalt fel egyáltalán.

N.Z.: Hogyan zajlott le egy felszólalás, kapott, pl. tíz percet egy nyilatkozó?

G.Zs.: Nem, nem volt megszabva ez. Ahogy aztán telt az idő mondták, hogy lehetőleg rövidebben.

N.Z.: Körülbelül mennyi időt vett igénybe ez a találkozó?

G.Zs.: Volt legalább öt óra. Fazekas mondta aztán utána, hogy eredetileg két órára tervezték, csak amikor látszott, hogy az emberek nekilódultak és mondják a magukét,

akkor hosszabbítottak. Végeredményben mindenki, aki szót kért, az elmondhatta a mondanivalóját.

N.Z.: A pártvezetők közbeszóltak?

G.Zs.: Elsősorban a feleség, mármint Ceauşescu Elena. Aztán, ahogy telt az idő, Ceauşescu is közbeszólt.

N.Z.: Mi az, ami emlékezetes maradt?

G.Zs.: Ez azért nagyon régen volt és nyilvánvaló, hogy azért eléggé feszült volt a hangulat is, nem emlékszem. Inkább a felszólalások általam lényegesnek és fontosnak tartott mozzanataira emlékszem és azokra a mozzanatokra, amelyek körül aztán kikristályosodott és kialakult a vita. A fontosabb kérdések, amikről beszéltünk: a statútum, az anyanyelvi oktatás kérdése, az akadémiában való arányos jelenlét. Az Írószövetségbe nem kellett kérjük, mert az Írószövetségnél nagyon jól voltunk képviselve. Az Írószövetség az ilyen szempontból nagyon demokratikus szervezet volt, és az Írószövetségnek az elnökségében is és a vezető tanácsában is nagyon jól voltunk képviselve. Arról nem beszélve, hogy az Írószövetség tagságának az országos arányszámától eltekintve 16%- a volt nemzetiségi, kisebbségi. Tehát nem voltunk éppen mindannyian magyarok, mert ebben benne van az összes és akkor még németek is voltak. Aztán azoktól megszabadultak, tehát szerbek, ukránok, stb. De így is magyar részről 14-13% volt, szóval a magyarok abszolút felül voltak képviselve. Tehát ott nem kértünk mi ilyesmit. Ott a folyóiratok támogatását kértük, kértük egy olyan folyóiratnak a megjelenését, ami a szélesebb körnek szól, nem csak irodalmi jellegű. Az lett aztán *A Hét*. A kiadópolitikára és a szakoktatás kérdésére is nagy hangsúlyt fektettünk. Egyszóval kértük a nyitást és a nemzetiségi jogok biztosítását. Azzal is példáztunk, hogy mi történik a szomszédos országokban és azt is felvetettük, hogy jó lenne, ha úgy lehetne megoldani a kérdéseket, hogy ne kerüljön sor feszültségekre és konfliktusokra.

N.Z.: Mennyire volt feszült a hangulat?

G.Zs.: A helyzet egyre jobban súlyosodott. Tehát, ahogy a hozzászólások egyre jobban súlyosodtak, kiéleződtek az ellentétek.

N.Z.: Milyen szájízzel, milyen következtetésekkel zárult a találkozó?

G.Zs.: Azzal, hogy jó, hogy elmondhattuk, nagyon jó, hogy elmondták, a válaszból az derült ki, hogy nagyon sok mindent nem hallottak meg, pontosabban nem akartak meghallani, de nem egy erőteljes visszautasításról volt szó, hanem egy ilyen mellébeszéléses visszautasításról. Végül is az is benne volt, hogy ennek lesz eredménye is.

N.Z.: Nem volt nagy visszhangja a dolognak pl. a sajtóban?

G.Zs.: Ami megjelent róla, az minimális volt. Semmi lényeges nem jelent meg. Tehát teljesen világos volt számunkra az, hogy mélységesen nem értettek egyet azzal, amit mondtunk.

N.Z.: Utána volt más visszajelzés ezzel kapcsolatban?

G.Zs.: Utalások voltak a megyei szerveknél, megoldottak egy-két kérdést. Elsőnek azt, amit egy szatmári képzőművész kért, hogy az ottani magyar színháznak legyen román tagozata. Ezt két hét múlva megoldották.

N.Z.: Hogyan látja így most utólag a találkozót? Volt és, ha igen, mi volt lényegében a haszna ennek?

G.Zs.: Volt. Elmondtuk, és tudomásul vették, hogyan gondolkozik a vezető magyar értelmiség és, hogy ezzel számot kell vetni. És létrejött a *Kriterion*, létrejött *A Hét*, létrejött a televízió magyar adása, létrejött a nemzetiségi képviselet az Oktatásügyi Minisztériumban, az alacsonyabb szinttől egészen a központi vezetésig. Létrejött a Művelődésügyi Minisztériumban a képviselet, megvalósult az, hogy a megyei szerveknél, a művelődési intézményekben és a tanfelügyelőségeken is legyenek magyarok. Persze a konkrét ügyeket elfújta az, hogy aztán jött augusztus 21., a bevonulás Csehszlovákiába.[50] Akkor már aztán teljes mértékben az került előtérbe. Mégis volt tanulsága. Ez abból is látszott, hogy rögtön annak a beszédnek az elmondása után Ceauşescu másnap a székely megyékbe rohant találkozni a tömegekkel, ott akarta megszerezni magának a támogatást. Tehát ő megérezte azt, hogy itt van egy erő, amit kordában lehet ugyan tartani, lehet ijesztgetni, amit vissza lehet utasítani, de amivel ugyanakkor számolni is kell, valamit tenni is kell az érdekében. És így jött létre továbbá a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsa.[51] Visszafele nézve úgy tűnik, hogy a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsa 1985-től kezdve dicshimnuszokat zengett Ceauşescuról, de 1968-ban, amikor megalakult, akkor az emberek számára azt jelentette, hogy miután megszüntették a Magyar Népi Szövetséget, ami minden hibájával együtt érdekképviseleti szervezet volt, megint van valami, ami a mi érdekképviseletünk, ismét tudomásul vették, hogy mi nem magyarul beszélő románok vagyunk.

50 A Varsói Szerződés csapatainak bevonulása Csehszlovákiába.

51 A Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsát 1968 végén hozták létre. Részletesebben lásd a bevezető tanulmányt és a tanácsra vonatkozó dokumentumokat.

28.
Feljegyzés a pártvezetés és a magyar nemzetiségű értelmiségiek közötti találkozásról[52]

Bukarest, 1968. július 10.

Gáll Ernő elvtárs:[53] „... Az iskolák és más kulturális intézmények egyesítése sok pozitív hozadékkal járt ennek ellenére el kell gondolkodnunk néhány kérdésen és találjuk meg a garanciákat arra, hogy ez az intézményi forma ne akadályozza bizonyos területeken a nemzetiségek tevékenységét és fejlődését.[54] Vigyáznunk kell arra, hogy ez a fajta fejlődés ne függjön egy helyi vezető jó- vagy rosszindulatától. A felsőoktatás magyar részlegei esetében egyes egyetemeken az elsorvadás veszélye is fennállhat, ha nem szabályozzuk és nem biztosítjuk a beiskolázási számarányokat. Nemcsak az egyetemisták számáról van szó, hanem a tanárutánpótlásról is, a fiatal és tehetséges ifjak egyetemi oktatásban való elhelyezéséről."...

„Országos szinten szükségesnek tartjuk *egy olyan kulturális fórum létrehozását, amely koordinálni tudná a nemzetiségek kulturális életét.* Az ilyen jellegű fórumok, főleg a különböző minisztériumokon belül tevékenykedő igazgatóságok felszámolását hibás lépésnek tartom."

A szociológiai kutatások esetében azt javasolja, hogy a nemzetiségi kérdés tematikája, pl. a nemzetiségek meghatározása, a nemzetiségek közötti kapcsolatok, az anyanyelv kérdése és más elméleti jellegű kérdés is kerüljön be a társadalomtudományi intézetek kutatási témái közé és *esetleg hozzanak létre egy, az ezzel a kérdéskörrel foglalkozó különleges kutatói részleget, osztályt.*

Üdvözölve az RKP Központi Bizottsága 1968. április plenáris ülésének határozatait,[55] a felszólaló kérte, hogy tegyenek igazságot néhány fiatal tanár, lektor és egyetemista esetében, akiket koholt és hamis vádak alapján letartóztattak, kivizsgálás

---

52 Az általunk közölt forrás a magyar értelmiségiekkel való találkozóról 1968. július első felében készült jegyzék, kivonat. A felszólalásokat, hozzászólásokat nem tartalmazza a maguk teljességében jegyzőkönyv formájában. Nem tartalmazza Ceauşescu záróbeszédét sem. A jegyzék írója az elhangzott felszólalásokból a pártvezetés számára fontos kéréseket, problémákat összegezte, néha idézve is az adott felszólaló beszédéből. A Gáll Ernő felszólalása teljes szövegének ismeretében (ezúttal szeretném megköszönni Gáll Éva szívességét, hogy rendelkezésemre bocsátotta a szöveget) megállapíthatjuk, hogy a legfontosabb kérdések, problémák megjelennek a jegyzékben is. A feljegyzésben, idézőjelben megjelenő szövegrészek a Gáll Ernő esetében szinte azonosak az eredeti szövegrészekkel. A feljegyzés egyedi különlegessége viszont, hogy létezik egy ún. problémakatalógus része is, amit az elhangzott kérések alapján állítottak össze, és amely tartalmazza a pártvezetés első reakcióit. Az általunk közölt problémakatalógus tartalmazza a német értelmiségiekkel, egy nap különbséggel lezajlott tanácskozáson elhangzott kérésekre adott válaszokat is. A problémakatalógus különlegessége abban rejlik, hogy mélyebb rálátást ad arra, hogy a pártvezetés, hogyan reagált „első látásra" az elhangzottakra, milyen kérdéseket utasít el egyértelműen, melyek azok a területek, ahol hajlamos volt a kompromisszumra.Az eredeti szövegben aláhúzott, idézőjelbe tett szövegeket ugyanabban a formában közöljük.

53 Gáll Ernő 1957–1984 között a *Korunk* főszerkesztője volt.

54 Az 1956-os események erdélyi lecsapódásának egyik következménye volt az is, hogy a pártvezetés az önálló magyar kulturális és oktatási intézmények létezésében látta a magyar nacionalizmus melegágyát. Ezért az ötvenes évek végétől hozzáláttak ezen intézmények átalakításához, kétnyelvűvé tételéhez. Legismertebb lépése a Bolyai és a Babeş Egyetemek 1959-ben megtörtént összevonása volt.

55 1958. április 22–25. között zajlott le az RKP plenáris ülése, amelyen a korábban elítélt pártaktivisták rehabilitációját vitatták meg. Ezen az ülésen fosztották meg Alexandru Drăghiciet is minden párt- és állami funkciójától.

alá vetettek és hosszú évekre börtönbe zártak. „Ezek a fiatal értelmiségiek, mondhatnám az illető generáció elitje, ma már szabadlábon van de nagyon sok esetben nagyon nehéz körülmények között élnek. Például Lakó [Elemér[56]- NCsZ] tanársegéd esete, aki szabályosan az utcára került és a helyzete még napjainkban sem változott meg."

Hajdu Győző elvtárs:[57] „Ami az együttélő nemzetiségek nyelvhasználati jogait és a szabad kulturális életet illeti, a múltban elkövettek néhány hibát és az alkotmány előírásait is megsértették. Mindez egy nyugtalan állapotot idézett elő a romániai magyarság körében és az értelmiségi körökben sokat beszéltek ezekről a jelenségekről. Például a magyarok által is lakot településeken eltávolították a cégek, községek, falvak kétnyelvű feliratait és a magyar személyiségek nevét viselő utcaneveket. Példaként említhetjük *a marosvásárhelyi Székely Állami Együttes jellegének és szerepének megalapozatlan megváltoztatását,* a magyar nyelvű szakiskolák megszüntetését, a magyar nemzetiségű írók irodalmi estjeinek akadályozását, az *Igaz Szó* nyilvános felolvasói estéinek megakadályozása néhány évvel ez előtt."...

„Egy időszakban a Maros Magyar Autonóm Tartományban[58] egy egészségtelen légkör uralkodott el, amelynek következtében *az emberek a pártrendezvényeken nem merték használni az anyanyelvüket.* Még a folyóiratunk ügyeit és az irodalmi ügyeinket is román nyelven kellett megbeszélnünk."

Arra kéri Ceauşescu elvtársat, hogy egy rendeletben utasítsa az illetékes szerveket arra, hogy a Drăghici idejében a *magyar értelmiségiekről összeállított terhelő iratanyagokat vizsgálják felül.* „Meggyőződésem az, hogy ha az olyan személyiségek, mint Nagy István, Balogh Edgár, akik már 30 éve kommunisták még a *mai napig sem nyerték el méltó jutalmukat a megszerzett érdemeik alapján hazánk társadalmi életében vagy az Írószövetségben,* csakis e fondorlatok számlájára írható, akár csak a kitűnő kultúrember és régi kommunista publicista, *Méliusz József* esetében történtek."

Javasolja: Egy aprólékosan kidolgozott *kisebbségi statútum összeállítását,* ennek *aprólékosan kidolgozott törvényes keretek* közé helyezését az új munkaügyi törvényhez hasonlóan. Ez a törvény kodifikálná az együttélés szabályait, az együttélő nemzetiségeknek a társadalmi, kulturális, politikai és gazdasági életben érvényes jogait és kötelezettségeit. Javasolja továbbá, hogy a pártvezetés az itt levőkből és a még esetleg hiányzó tagokból hozzon létre egy olyan, az együttélő nemzetiségek összes társadalmi rétegét képviselő bizottságot, amely összeállítja és az RKP vezetősége elé terjeszti a javaslatait a statútummal kapcsolatosan. E bizottság élére Demeter Jánost, a Babeş-Bolyai Tudományegyetem rektorát javasolta.

---

56 Lakó Elemért 1958. augusztus 26-án tartóztatta le az állambizottság, majd 1959-ben 15 év kényszermunkára ítélték az ún. harmadik Bolyai perben.

57 Hajdu Győző, szerkesztő. 1953-tól a Marosvásárhelyen induló *Igaz Szó* főszerkesztője, tagja volt a Magyar Autonóm Tartomány, majd később Maros megye pártbizottságának. Tagja volt a tartományi (később Maros megye) pártbizottságnak. 1968-tól tagja volt a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsának is, valamint 1984 és 1989 között a Központi Bizottság póttagja volt.

58 A Maros Magyar Autonóm Tartományt 1960-ban hozták létre a Magyar Autonóm Tartomány átalakításával. A 77%-os magyar többséggel rendelkező MAT Sepsiszentgyörgy és Kézdivásárhely rajonjait Brassó tartományhoz csatolták, míg a megmaradt részekhez csatolták a román többségű Marosludas és Dicsőszentmárton rajonokat. Az átalakítás jelentős elitcserét is eredményezett, amely látványosan meggyengítette a magyar káderek pozicióit és politikai súlyát.

„Az országban élő magyarság tudományos és kulturális tevékenysége nincs az eredményeihez méltó helyen, Román Akadémia tudományos életében. Nagyon sok olyan személyt tudnék megnevezni, akiknek ott lenne a helyük az akadémiai tagok között: Jancsó Elemér egyetemi tanár és irodalomtörténész, Szabó T. Attila egyetemi tanár, nyelvész, Balogh Edgár, egyetemi tanár, történész és kritikus, Kovács György prózaíró, Horváth Imre költő, Szemlér Ferenc költő, Lazányi Endre egyetemi tanár, biológus, Tóth Imre egyetemi tanár, matematikus, Jagamas János egyetemi tanár, folklorista, Vendég Vince egyetemi tanár, kutató, Dóczi Pál egyetemi tanár, belgyógyász, Gúzner Miklós egyetemi tanár, fogorvos, Maros Tibor egyetemi tanár, anatómus, Száva János egyetemi tanár, sebész."

Szász János elvtárs:[59] Elmondta, hogy a manapság a magyar nyelven íródó kifejezések dogmatikus szempontból tudománytalanok és nem felelnek meg a marxi alaptételeknek. A romániai magyar írót nem csupán nyelvi alapokon kell behatárolni, ő lelki alkatánál fogva meg a hagyományai stb. alapján a romániai magyar nemzetiség része. Az Írószövetség jelenlegi struktúrája nem teszi lehetővé, hogy a vezetőség állandó jelleggel és hatékonyan foglalkozhasson ezzel a kérdéskörrel. *„Az Írószövetség büróján belül tevékenykedő, az együttélő nemzetiségek irodalmáért felelős bizottság,* amelynek a titkára vagyok egy formális szervezet, ugyanolyan tájékoztató jellegű feladatkörökkel bír, mint a szövetség bármelyik más alegysége. *Az Írószövetség vezetősége és büróján belüli magyar jelenlét, két magyar író,* egy alelnök és a büró tag, nem bizonyult elégségesnek."

Javaslatai: Az Írószövetség keretein belül hozzanak létre egy hatékony és kompetens szervezetet, amely az együttélő nemzetiségek irodalmát koordinálja és amely a szövetség más szerkezeti egységeivel egyenrangú. Továbbá, nevezzenek ki egy titkárt is, akinek a hatáskörébe tartozzanak ezek a kérdések. Ez felszámolhatná a romániai magyar irodalmi élet szétdaraboltságát, amely már csak egyfajta fiók szinten létezik. Az *Utunk* és az *Igaz Szó* folyóiratok ugyan az Írószövetség jelképével jelennek meg, gyakorlatilag viszont nem a szövetség orgánumai, mivel nem az irányítja és értékeli tevékenységüket, hanem a megyei szervek. Azt javasolja, hogy ezt a két folyóiratot helyezzék az Írószövetség hatásköre alá.

A szerzői jog kérdésével kapcsolatosan elmondta: „egy magyar és egy román író azonos ívszámú munkája esetében a nyomtatott példányok száma miatt nem ugyanaz a szerzői jog jár. Az új törvények a szocialista redisztribúció – amely a munkára és annak értékére alapoz – szellemében vizsgálják felül ezt a természetellenes állapotot. Elmondta, hogy új megoldásokat kell találni a folyóiratok megtöbbszörözésében, a legjobb művek díjazásában, a külföldi tanulmányutak megszervezésében és a román nyelvről magyarra és fordítva történő fordítások ügyében.

Kovács György elvtárs:[60] Úgy véli, hogy a húsz évvel ezelőtt kidolgozott szépirodalmi könyvkiadás fölött eljárt az idő hisz, ha leszámítjuk az Ifjúsági Könyv-

59 Szász János író, költő, újságíró. 1957 és 1968 között pedig az *Előre* rovatvezetője, riportere. 1968-ban a Román Írószövetség titkárává választották.

60 Kovács György író, publicista. 1945 után több tisztséget is betöltött az RKP különböző szervezeteiben: tartományi és megyei pártbizottsági tagja, valamint 1955–1974 között tagja volt az RKP Központi Bizottságnak is.

kiadót, gyakorlatilag csupán egy kiadó létezik. Ezért úgy gondolja, hogy helyesebb lenne áttérni *a többkiadós rendszerre.* E kiadók jövedelmezővé tételének érdekében le kell csökkenteni azokat az anyagi kiadásokat, amelyek befolyásolják a könyv útját az írói műhelytől az olvasói asztaláig. Minden kiadó saját szerkezeti egységet működtethetne és így a könyvterjesztésben anyagilag is érdekelt lenne.

Javaslatai: abban a három városban, *Marosvásárhely, Kolozsvár, Bukarest,* ahol a magyar írók zöme él, *hozzanak létre egy-egy magyar nyelvű szépirodalmi könyvkiadót;* a létező *magyar nyelvű újságok terjedelmének növelése és egy új magyar nyelvű kulturális, irodalmi, művészeti lap indítása a fővárosban,* ahol jelentősen megnőtt a magyar írók száma.

Egy másik felvetett kérdés a *magyar nyelv és irodalomnak a szakiskolákban történő oktatása volt.* „Az emberek mindezt az alkotmány áthágásaként könyvelik el"... Az illető szakmák minél jobb elsajátítása megköveteli az anyanyelvi oktatást. Kéri, hogy rendezzék a Román Akadémia tagjai közé való felvételt. „A Román Akadémiának jelen pillanatban, annak ellenére, hogy nagyon sok arra érdemes magyar tudós létezik, csupán egy teljes jogú és egy levelező magyar tagja van."

Demeter János elvtárs:[61] „Jobban oda kell figyelni arra, hogy a párt által meghatározott irányvonalak és az alkotmány és az ország törvényei által meghatározott előírások, hogyan jelennek meg a párt és államapparátus mindennapjaiban. Mint iskolai káder, elsősorban azt említem meg, hogy az oktatásban az *Oktatásügyi Minisztérium a magyar tannyelvű iskolákban nem hagyja jóvá a szülők által kért osztályszámokat.* Például, a kolozsvári 7-es számú iskolában[62], amely most fogja ünnepelni fennállása 400. évfordulóját, és amelyben az én fiatalságom idejében négy osztály létezett évfolyamonként. Nem is olyan rég még három, most a kilencedik évfolyamon csupán egy osztály indulását engedélyezték, holott két osztályra is elegendő gyerek jelentkezett és az ottani tantestület három osztály indítását is garantálni tudná. Kérelmeztem az Oktatásügyi Minisztériumtól még egy osztály indítását, de visszautasították. Talán jobb lenne, ha a különböző iskolák esetében engedélyeznék a szülői bizottságoknak, hogy eldönthessék egy-egy osztály felszámolását vagy indítását és, hogy *a megyei tanácsok mellé létesüljenek olyan különleges bizottságok,* amelyek ismerik a magyar oktatás problémáit, és amelyeknek a véleményét, javaslatait az ilyen esetekben kötelező lenne elfogadni."

Támogatja *a kisebbségi statútum* létrehozására tett javaslatot, amely jogilag is szabályozná a kisebbségek jogait és kötelezettségeit. A magyar embereket a különböző alkalmazások és előreléptetések esetében alkalmazott, a nemzetiségi arányok betartására vonatkozó kritériumok is foglalkoztatják. Azon kritériumokról van szó, amelyeket még a IX. kongresszus előtt dolgoztak ki. Nem minden esetben veszik figyelembe a lakosság nemzetiségi összetételét.

Szilágyi Dezső elvtárs:[63] A káderek rekrutálásáról és azok Bukarestben történő elhelyezéséről beszélt. „Nagyon segítené és javítaná a szerkesztőségek munkáját, ha

61 Demeter János jogász. 1949-ben hazaárulás vádjával letartóztatták és börtönbe zárták, ahonnan 1955-ben szabadult ki. Pályafutását a kolozsvári egyetem tanáraként fejezte be.

62 Ma Brassai Sámuel Elméleti Líceum

63 Szilágyi Dezső újságíró. 1953–1989 között az *Előre* főszerkesztője. 1969–1989 között tagja volt az RKP Központi Bizottságának.

a vidékről több munkatársat lehetne toborozni, és a fővárosban elhelyezni, megoldani a tartózkodási engedélyükkel kapcsolatos problémákat és a lakásügyeiket."

Egy másik kérdés a párt dokumentumainak az *Előrében* történő fordítása. Jelen pillanatban erre az Agerpresnél, a Politikai Kiadónál és a *Hivatalos Közlönynél* kerül sor, tehát több helyen és minket, mint napilapot sürget az időben történő megjelenés kényszere. Azt javasolja, *hogy ezeket a kis fordító csoportokat tömörítsék egy helyre, hogy megfelelő, képzett káderekkel dolgozhassanak.* Egy másik kérdés az újság grafikai kivitelezésére vonatkozott, amely annak ellenére, hogy a terjedelem nőtt még mindig kezdetleges. Javasolja, hogy vizsgálják meg annak lehetőségét, hogy az *Előre* újság terjedelmét néhány oldallal növeljék, hisz a lap az állam- és pártélet minden területéről tudósít. 3-4 oldalnyi terjedelemnövelést javasol, amellyel megoldható lenne, hogy minél több témát érinthessen a lap és amellyel feljavítanák az újság információközlő funkcióját és a kulturális és művészeti mellékleteit. E változtatás nem módosítana a működési kereteken, főleg, ha szabaddá tennék az eddig zárolt 30 állást.

Domokos Géza elvtárs:[64] „Nem lehetünk elégedettek a magyar kultúra jelenlegi irányításával. Amíg a színházak, kiadók, folyóiratok, múzeumok, kulturális intézmények anyagi háttere nem tükrözi a magyarok arányát és a hasonló román intézmények szintjén van, addig *az igazgatásuk sok kívánnivalót hagy maga után.* Például nem is olyan régen a CSCA[65] apparátusában egyetlen magyar sem dolgozott holott hat magyar színházunk is van. A színházak igazgatóságaiban, ahol ugye eldöntik a repertoárt, senki sem ismerte a magyar nyelvet. Ugyanez a tendencia mutatkozik a múzeumi és a kulturális ismeretek terjesztéséért felelős igazgatóságok esetében is. Ugyanez a helyzet a Kolozs, Bihar és Temes megyei kulturális és művészetekért felelős bizottságainál is."

Példaként a Kovászna megyei Csomakörös falu lakóinak kezdeményezését hozza fel, akik a falu nagy orientalista tudósa - akinek Calcuttában és Tokióban is van szobra- tiszteletére szerettek volna egy emlékművet állítani. [66] 1967 decemberében az RKP KB Titkársága lépéseket tett a nagy tudós halhatatlanságát megcélzó beadvány ügyében, amelyet a Kovászna megyei kultúráért és művészetkért felelős bizottsága nem vett figyelembe.

Rámutat arra is, hogy az ideológiai, kulturális részlegen dolgozó aktivisták közül, a kisebbségi nacionalizmus elleni küzdelem ürügyén kompromittálják az RKP marxi tanok alapján működő politikáját, sok esetben az anyanyelven való kommunikációt is elutasítva abban a reményben, hogy ezzel bizonyos előnyökhöz juthatnak.

Csehi Gyula elvtárs:[67] Egy személyes óhaja van�, hogy a felsőoktatásban világnívón dolgozhasson. Ahhoz , hogy ilyen szinten dolgozhasson azt is tudnia kell, hogy milyen a világszínvonal, ehhez azonban nyelvészekre, könyvekre, folyóiratokra és külföldi tanulmányutakra van szükség.

---

64 Domokos Géza író, szerkesztő, politikus. 1969-től a Kriterion Könyvkiadó igazgatója volt. 1969-1984 között póttagja volt az RKP Központi Bizottságának.

65 Consiliul de Stat pentru Cultură si Artă (a Kultúráért és Művészetekért felelős Állami Tanács)

66 Kőrösi Csoma Sándor utazó, nyelvtudós.

67 Csehi Gyula irodalomtörténész, kritikus, esztéta. 1945-től az RKP aktivistája lett. 1954-től a kolozsvári egyetemen tanított esztétikát és irodalomelméletet.

A továbbiakban arról beszélt, hogyan tanítják a magyar tannyelvű iskolákban a román nyelvet és irodalmat. Felelevenítette a magyar nyelv és irodalom szakiskolai oktatását is. Azt is megemlítette, hogy a román tannyelvű iskolákban négy nyelvet tanulnak, míg a magyarokban ötöt. „Úgy vélem, hogy elégséges lenne, ha az iskolában legalább egy nyelvet jól elsajátítanának." Rámutat arra, hogy a filológia tanszéken, irodalom szakon évente 40–45 jelentkező volt. Az új beiskolázási törvény csak 15-öt engedélyezett. Ez egy reális állapot de még nem ok arra, hogy átszervezzék a tanszék eddigi struktúráját.

Kéri, hogy ellenőrizzék le, hogy mi történt Szatmáron az 1713-as szatmári békére (Rákóczi Ferenc) vonatkozó emléktáblával. Ugyancsak érdekelte, hogy mi történt a Brassai mellszoborral és az iskola elnevezésével, amelyet folyamatosan megváltoztatnak. Rámutatott arra, hogy a kolozsvári utcanév-változtatások során, amelyekre igen gyakran kerül sor, eltűntek a következő utcanevek: Babeuf, Puskin, Jókay Mór[68] (A Szegény gazdagok szerzője). Befejezésként arra is rámutat, hogy a párt IX. kongresszusán megfogalmazott utasításai közül sokat nem valósítanak meg, mert hiányoznak az erre megfelelő személyek.

Sütő András elvtárs:[69] „Úgy gondolom, hogy a magyar nyelvű szakiskolai hálózat megszüntetése a deji időszakban csorbítja az alkotmány előírásait. Meggyőződésem, hogy a mi beiskolázásunk esetében a román nyelv ismerete szükségességének kérdése (ami teljesen reális történelmi-etnikai követelmény) több helyen is átcsapott egy olyan jellegű kampányba, ami semmi jót nem eredményez. Azok a fiatalok, akik a román irodalom egy adott kérdéséből négyes osztályzatot kapnak, elesnek attól a lehetőségtől is, hogy sofőrökké, asztalosokká, eladókká válhassanak." Kéri, hogy azokon a vidékeken, ahol a lakosság kérelmezi, hozzanak létre magyar tannyelvű szakiskolákat. Kéri, hogy a román tannyelvű iskolákban, ahol magyarok is tanulnak, ha van megfelelő magyar létszámú csoport, tanítsák a magyar nyelvet és irodalmat is.

Az Írószövetséggel kapcsolatban megjegyezte, hogy a szervezési problémák miatt a magyar írók elesnek egy olyan sajátos szervezeti kerettől, ami az anyanyelven történő alkotásaik országos megjelenítését szolgálná. Megkérdezi, hogyan lehetséges, hogy ebben az évben egyetlen olyan fiatal magyar írót sem találtak, *aki méltó lett volna az Írószövetség kitüntetésére.* Azért, hogy a jövőben elkerülhessenek bizonyos értelmezési kérdéseket, kéri, hogy *az együttélő nemzetiségek számára tegyenek lehetővé egy külön díjazási rendszert.* Egy új, magyar nyelvű folyóirat beindítását is kéri, mivel szerinte a meglevő kettő már nem fedi le szükségleteket. Az Írószövetségen belüli újjá kellene szervezni a kisebbségi bizottságot, amely megszervezné az országban élő magyar, német és más nemzetiségű írókkal való találkozásokat, tárgyalásokat. Kéri, hogy elemezzék ki a különböző kiadók és a Román Akadémián belüli fordítások helyzetét, amit vagy nem szerveztek még meg, vagy pedig felszámoltak.

---

68 Helyesen írva Jókai Mór.

69 Sütő András író, újságíró. Több lapnál is dolgozott, mint munkatárs vagy főszerkesztő: *Falvak Dolgozó Népe, Új Élet, Igaz Szó.* Írói munkássága mellet politikai tisztségeket is betöltött. Volt Nagy Nemzetgyűlési képviselő, tartományi és megyei pártbizottsági tag, valamint az RKP Központi Bizottságának póttagja.

A CSCA munkájával kapcsolatban megjegyezte: a CSCA alelnöke a lehetőségei szerint foglakozzon a magyar kultúra jelenségeivel. Erre a feladatra nem elég egy ember, hanem egy egész csoportra van szükség, amely minden területet lefed (példaként említi a *Művelődés* c. folyóirat újjászületését, amely kezdetben a hasonló jellegű román lap, az *Îndrumătorul cultural* fordítása volt és a székelyeknek a galați és az olténiai helyzetről írt). E lap szerkesztőbizottságának összetétele (Batez, George Rohin, Boscolov, Năsăureanu, Oniga, Calin elvtársak) és működése csupa formalitás. Javasolja a kolozsvári és marosvásárhelyi rádióstúdiók magyar nyelvű adásainak egész naposra növelését.

Méliusz József elvtárs:[70] Javasolja, hogy a pártvezetés fontolja meg egy, *a romániai nemzetiségek kérdéseivel foglalkozó kutatóintézet létrehozását.* Ez a Román Akadémia bukaresti fiókjaként működhetne és a következő kérdésekkel foglalkozna: szociológia, történelem, nyelvészet, irodalomtörténet, kultúrtörténet, egy központi könyvtár létrehozása, dokumentáció és levéltári kutatások és egy román, magyar és német nyelven megjelenő szaklap megjelentetése.

Fodor Sándor elvtárs:[71] Egy új irodalmi, kulturális lap létrehozását kéri Bukarestben. Rámutat arra, hogy a román lakosság számára a romániai magyar írók tevékenysége nem is létezik, mivel az illető román szaklapokban alig esik erről szó.

A román nyelv oktatásával kapcsolatosan megjegyzi, hogy „a román nyelv tanulása nem jelenti azt, hogy lemondok a magyar nyelvről." A magyar nyelv és irodalom tanárok félnek a csíkszeredai eset miatt irodalmi köröket szervezni a diákok számára. Ezért az a kérése, hogy vizsgálják felül ezeket a pereket, mert ez visszaállítaná a jó hangulatot a magyar tannyelvű iskolákban.

Erdős Pál elvtárs:[72] Javasolja, hogy a szatmári zene- és képzőművészeti általános iskolát szervezzék át középiskolai szintre, mert az ehhez szükséges feltételek adottak. A szatmári irodalmi életet megjelenhetne a megyei napilap mellékleteként, a megyei kultúráért és művészetekért felelős bizottság égisze alatt. A szatmári színháznál hozzanak létre egy román tagozatot, mivel csak magyar tagozat létezik.

Bodor Pál elvtárs:[73] Rámutatott azokra a tisztázatlan kérdésekre, amelyek nemzetiségi szeparatizmusra és szervezési problémákra vonatkoznak. Ahelyett, hogy bizonyos szervezeti, szervezési kérdéseket újragondolnának, inkább felszámolják a meglevő kerteket. Például, a bukaresti Petőfi Ház - amelyet az 1848-as menekültek alapítottak, megfelelően ellátott könyvtárral rendelkezik, és amelyet fel is újítottak az elmúlt években és ott található a megboldogult Szőnyi István Bábolnát megjelenítő freskója - elvesztette a fővárosi magyar kultúrának otthont adó jellegét, mivel felszámolták. A székely szezonmunkások napjainkban kénytelenek a rendezvényeiket a Bukarest külvárosaiban bérelt szobákban megtartani. A Petőfi Ház csak egy példa.

70 Méliusz József költő, író, műfordító, publicista. 1949-ben bebörtönözték, ahonnan 1955-ben szabadult. 1968-1972 között a Romániai Írók Szövetségének alelnöke volt.

71 Fodor Sándor író. Pályafutását tanárként kezdte aztán volt az Irodalmi Könyvkiadó kolozsvári szerkesztője majd a Napsugár gyereklap belső munkatársa.

72 Erdős Pál képzőművész.

73 Bodor Pál író, újságíró. Az Irodalmi Könyvkiadó nemzetiségi osztályának főszerkesztője, majd a Kriterion Kiadó munkatársa. 1970-1979 között a bukaresti rádió és tv német és magyar nyelvű adásainak főszerkesztője volt.

Tehát nem a szervezeti formák, keretek jelentik a nemzeti szeparatizmust, hanem azok tartalommal való kitöltése.

Megemlíti azt is, hogy az utcanév-átkeresztelések során a temesvári Bem tábornok és a kolozsvári Asztalos István utcák nevét is megváltoztatták. Rámutat arra, hogy az Ifjúsági Kiadónál az elvtársak egy szót sem tudnak magyarul, nem ismerik egyáltalán a magyar kultúrát és emiatt a magyar nyelvű kiadások stagnálnak vagy visszaesést mutatnak. *Éppen ezért lenne szükséges egy vagy több, a nemzetiségek számára létrehozott kiadót működtetni, amelyekben minden vonalon magyar és német értelmiségiek dolgoznának.* Az *Utunk* folyóirat riport szerkesztősége magyar de az osztályvezető román, aki nem tud magyarul.

Javasolja, hogy az együttélő nemzetiségek kultúrájának területére nevezzenek ki új szakkádereket. Például az RKP KB sajtóosztályán nincs egyetlen magyar szakember sem. Ilyen problémák miatt történt meg, hogy Szabó T. Attila magyar erotikus népköltészet antológiájának kiadása a mai napig sem oldódott meg, holott még 1967-ben elküldték a sajtó osztály igazgatóságához és az RKP KB sajtó osztálya megvitatta a kérdést.[74] Az elutasítást azzal magyarázták, hogy ebben a válogatásban nem tükröződnek román hatások, pedig a kiadónk jeles román folklórgyűjteményeket fordított le magyarra, mint a (*Flori alese, Miorița*). „Beszéltem már az Ifjúsági Könyvkiadó magyar nyelvű kiadványainak stagnálásáról de beszélhetnék a tudományos, technikai, mezőgazdasági szakkiadványok visszaeséséről vagy megszűnéséről is, vagy akár az Akadémiai Kiadó vagy a Zenei Kiadó magyar szerkesztőségeinek megszűnéséről. Javasoljuk, hogy a Borghida által, Fixler Sándorról írt, a Meridiane Kiadónál előterjesztett képes album és kismonográfia jelenjen meg magyar nyelven is."

A folytatásban a magyar nyelvű szerzők műveinek román fordításáról beszélt. Olyan évek is vannak, amikor csupán egyetlen mű jelent meg. 1959-ben egy kötet, 1961-ben három novellás kötet, 1964-ben és 1966-ban kettő és így tovább. Ugyanez a helyzet a *Scânteia* vagy a *Contemporanul* újságoknál is, amelyekben már vagy három éve nem jelent meg semmi a romániai magyar irodalmi életről.

Nagy István elvtárs:[75] Egy, a kisebbségiek helyzetét szabályozó törvény szükségességéről beszélt. Hangsúlyozta, hogy a valóságból kiindulva újra kellene gondolni a beiskolázást és a tíz éves szakiskolai képzést. A középiskolákban Románia történelmét és földrajzát anyanyelven kellene oktatni.

Szabó Gyula elvtárs:[76] Teljes mértékben támogatja a kisebbségi statútum megalkotását, az alkotmány előírásainak betartását és egy, a kisebbségi kérdéssel foglalkozó szerv létrehozását.

Kányádi Sándor elvtárs: [77] Javasolja, hogy tanulmányozzák a magyar nyelvű televíziós műsorok lehetőségeit is. (heti három alkalommal négy-öt óra)

Fazekas János elvtárs:[78] Az orvosok kihelyezésénél vegyék figyelembe az illető vidék etnikai összetételét is. Annak, hogy valamely állampolgár egy bizonyos nyelvét

74 A kötet végül, *Haja, haja Virágom* címmel, 1969-ben megjelent.
75 Nagy István író.
76 Szabó Gyula író. 1957-től az *Utunk* prózarovatának szerkesztője volt.
77 Kányádi Sándor költő, műfordító, szerkesztő. Több magyar nyelvű folyóirat munkatársaként is dolgozott: *Irodalmi Almanach, Utunk, Dolgozó Nő, Napsugár.*

beszél, vagy annak, hogy egy magyarnak román főnöke legyen vagy fordítva, nem kell semmiféle következménnyel járnia. A magyar szakemberek munkáit, amelyeket a határon túl könnyedén lefordítanak, fordítsák le román nyelvre is.

Cseke Gábor elvtárs:[79] Javasolja, hogy az *Ifjúmunkás* lap, úgy ahogy ezt a *Viața studențească* és a *Scânteia Tineretului*[80] lapok is megtették, növelje a terjedelmét nyolc oldalról tizenhatra, hogy az összes fiatal igényeit kielégíthesse. A lapot sok helyen pl. Zilahon, Brassóban, Kolozsváron, Temesváron a KISz szervek segítségével terjesztik, sok esetben egy bizonyos arányszámot tartva szem előtt. Egyes helyeken a KISz aktivisták a magyarok által lakott településeken a magyar fiatalok által elolvasott román nyelvű könyvek száma és aránya alapján értékelik ki a helyi KISz szervezetek tevékenységét.

Jordáky Lajos elvtárs:[81] „Egy dolgot kell kihangsúlyoznunk... éspedig azt, hogy attól függetlenül, hogy a különböző román közösségek hol éltek az elmúlt századok folyamán, a románok büszkék arra, hogy egy kultúrát képviseltek, hasonlóképp a magyar kultúra is egységes."

„A jogegyenlőség esetében én is azon a véleményen vagyok, hogy létre kell hozni egy szervet, egy bizottságot a pártvezetés, vagy a Minisztertanács Elnöksége mellett, amely egy megfelelő státus alapján irányítaná és ellenőrizné a törvények meghozását és végrehajtását, vagy a miniszterelnök valamelyik helyettese legyen a nemzetiségiek minisztere. Arról beszélnek, hogy párton belül létezik egy kisebbségi tanács. Én ezt nem tudom, ugyanis engem 12 éve kitettek minden helyről még az Írószövetségből is. Ha létezik egy ilyen szerv, akkor meg kell változtatni éspedig úgy, hogy mi is tudjuk, hogy ez a szerv közvetít a párt felé, egy olyan szerv, amely megjeleníti az RKP KB előtt a nemzetiségek óhajait.

Azt gondolom, hogy egy nemzetiség kulturális életét nem lehet leszűkíteni pusztán az irodalomra és művészetekre. Amíg a mi országunkban a magyar kisebbség életét az irodalom és művészetek uralják, talán azért, mert az íróink és művészeink több lehetőséghez jutnak, addig a tudományos kutatóink és általában a tudományos életünk az Akadémia, egyetemek, intézetek keretén belül működik, *ahol azonban a magyar nyelvű tudomány nehezebben érvényesül.* Nem csak azért, mert nincs kellő számú magyar kutató, hanem azért is, mert a párt igazságos irányvonalát helytelenül alkalmazzák. Úgy vélem, hogy az Akadémia kolozsvári fiókjában és az egyetemen *több lehetőséget kellene biztosítani a magyar tudósoknak és kutatóknak.*

Én az Akadémia Történeti Intézetében dolgozom és a hivatalos munkaterv alapján nem áll módomban mindig a saját magam által választott témákkal foglalkozni, hanem az Akadémia által kijelölt kérdéseket kell kutatnom. Az Akadémia vezetősége az utóbbi években nem tette lehetővé, hogy a munkatervbe bekerüljön az erdélyi magyar kultúra történetének kutatása is. Gondolom, mindezek ellenére lesz lehetőség a [...][82] Gáborról szóló és más monográfiákkal foglalkozni. [83]

---

78 Fazekas János kolozsvári egyetemi orvosprofesszor

79 Cseke Gábor író, újságíró 1962-től az *Ifjúmunkás* belső munkatársa, majd 1968–1979 között a főszerkesztője.

80 Román nyelvű ifjúsági lapok.

81 Jordáky Lajos közíró, történész. 1952–1955 között letartóztatásban volt, majd 1957-től haláláig a Román Akadémia kolozsvári történettudományi intézetének kutatója volt.

A tanügy kérdésében, ha a statisztikákat nézzük, a helyzet nem rossz. Kolozsváron 3000 magyar egyetemista tanul a 10-11 000 román mellett. Ha az erdélyi magyarok arányát nézzük, 25-30% az arányok nagyjából egyeznek. Ugyanígy a kb. 1 500 tanárból 400-450 magyar nemzetiségű, ez is megfelel. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az egyéni emberi jogok biztosítva vannak. Különbséget kell tenni a kollektív és az egyéni jogok között. Az egyéni jog azt jelenti, hogy az alkotmány előtt minden állampolgár egyenlő jogokkal rendelkezik. Úgy gondolom, hogy a kolozsvári magyar diákoknak még a fele sem tanul magyar nyelven. Pontosan tudom, hogy a történelem és filológia tanszékeken az előadások zömét román nyelven tartják."...

„Nagyon helyes, én is örülnék, ha ezt jóváhagynák, de nem így történik. Răutu elvtárs arról biztosított egy ülésen 1957-ben, hogy egy évet dolgozom az Akadémián, aztán átmehetek az egyetemre. 12 év telt el és még mindig ugyanott vagyok. A jövő generáció tanárainak képzése is nehézségekbe ütközik. Az öt éves filológia tanszéken 9-11 tanuló számára van 16 tanár. Ha jövőbeli perspektívákat nézem, a magyar iskolákban nem tudunk felhasználni egy csomó olyan embert, akik elvégzik az egyetemet román nyelven, és aztán elfelejtik a magyart. (A helyzet Jugoszláviában is hasonló)"...

„Javasolom, hogy Kolozsváron és az összes olyan településen, ahol nagyszámú magyar közösség él, az esti egyetemeket, az általános műveltségi konferenciákat szervezzék meg magyar nyelven is."

Azt is kéri, hogy rehabilitálják és adják meg a már két éve folyamatosan visszautasított útlevelet Budapestre, ahol egy nagybátyja él.

Kántor Lajos elvtárs:[84] Az irodalmi életben fennáll az a veszély, hogy a magyar irodalmat nem a valós érdemei alapján fogják megítélni, *hanem valamiféle protokolláris szempontok alapján.* „Annak ellenére, hogy a román kollegákkal *jó viszonyban vagyunk, a román irodalmi lapok, mint a Gazeta Literară, a Luceafărul, a Contemporanul, a Viața Românească*[85] *nagyon keveset foglakoznak az íróink, a határokon túl is nagyra becsült, értékes alkotásaival.* Mindez annak tudható be, hogy a magyar irodalmi élet egy valótlan kritériumrendszert teremtett, amely nem felel meg a művekben jelentkező valódi értékeknek."

Azt javasolja, hogy az Írószövetségen belül teremtődjön meg az a lehetőség, hogy a szövetséget rendszeresen összehívják a nemzetiségiek irodalmi helyzetének megvitatására. Nagyváradon, Ady Endre városában évek óta nem került sor semmiféle kulturális tevékenységre, hanem ellenkezőleg, minden ilyen kísérletet ellehetetlenítettek. A váradi regionális lapban hosszú időn keresztül, országos szintű egyedi jelenségként a *települések elnevezése román nyelven jelent meg.*

Sisak Ernő elvtárs:[86] Oktatási területen azt javasolta, hogy az alsóbb tagozatokon a magyar gyerekek tanuljanak anyanyelven aztán a felsőbb tagozatokon alapozzák meg a román nyelvtudásukat. Úgy gondolja, hogy Temesváron nagyobb figyelmet kellene szentelni a múlt feltárásának, a történelmi emlékek ápolásának és ezeket

82 Hiányos rész az eredeti szövegben.
83 A Bethlen Gábor erdélyi fejedelemről szóló kutatásokra és munkákra gondolhatott.
84 Kántor Lajos szerkesztő, író, újságíró. 1959-től a *Korunk* irodalmi szerkesztője.
85 Román nyelvú irodalmi, közéleti és művészeti lapok.
86 Sisak Ernő temesvári egyetemi tanár.

feliratozni kellene a szebeni emléktáblák példája alapján. Az elmúlt években több temesvári műemlék is elpusztult, köztük egy 18. századi vártorony is. A középkori várból még léteznek maradványok, az egyikben például egy garázs és egy nyomda működik. Az ilyen helyeken ki lehetne alakítani egy kulturális központot, mondjuk egy könyvtári részleget vagy akár különböző rendezvényeket is lehetne szervezni nyáron, vagy olyan fesztiválokat, ahol a nemzetiségek nyelvén elhangoznak előadások. Meg lehetne ünnepelni Temesvár létezésének 700-ik évfordulóját. Létezik egy monográfia is Temesvárról csak jóvá kellene hagyni.

Balogh Edgár elvtárs:[87] A mezőgazdasági, politechnikai és orvosi egyetemeken és főiskolákon létrehozandó *magyar nyelvű lektorátusok* ügyét veti fel.[88] (ez már egy régebbi javaslat) „Rendelkezünk francia, orosz, angol és német nyelvű lektorátusokkal de meggyőződésem, hogy a magyar nyelvűt is sokan választanák nemzetiségtől függetlenül, főleg olyanok, akik magyar nemzetiségű mérnökökkel, orvosokkal, agronómusokkal anyanyelvükön szeretnének beszélni."

Azt javasolja, hogy *a Romániában létező magyar intézmények és a magyar nyelvű kiadványok közötti együttműködés megszervezése érdekében, hozzanak létre egy állandó bizottságot* „hogy a magyar nemzetiség érdekében kifejtett munkájukat a pártvezetéssel együttesen koordinálja és, hogy a magyarságot törvényesen is beemeljék a szocialista Románia állampolgárainak nagy családjába. Egy ilyen bizottság jelentené a legnagyobb garanciát arra, hogy elmélyítsük a szocialista hazafiságot..."

Erdélyi István elvtárs:[89] „Az utóbbi nyolc évben nem láttam és nem tapasztaltam, hogy létezne egy országos koncepció, szakirányítás, amelyet megkövetelnének az olyan régi könyvtárakban, mint az Akadémia könyvtára, a jászvárosi, kolozsvári (Bethlen Kollégium, a múzeum) könyvtárakban található értékek. Romániában, a könyvtárakban őrzött ősnyomtatványokról sem készült katalógus. Az akadémiai könyvtár ősnyomtatványairól külföldön készítettek katalógust. Jó lenne, ha elkészülne egy országos összeírás a következőkről: a 19. századi nyomtatványokról, az egyedi példányokról. Ezeket majd össze lehetne hasonlítani a világ más ilyen jellegű összeírásaival."

Úgy véli, hogy a Teleki-Bolyai könyvtár értékeit szabaddá kellene tenni a kutatók számára. Arról is beszámolt, hogy az általa képviselt könyvtár számára a legelemibb biztonsági intézkedéseket sem biztosítják. A társadalomtudományok felsőoktatási intézményekben történő rendszertelen oktatásának kérdését is felveti. A Oktatásügyi Minisztérium évente változtatja a programot és időtartamot.

Takács Lajos elvtárs: „Az iskolaüggyel kapcsolatosan beigazolódni látszanak azok az előfeltevések, amelyek azt mondták, hogy az iskolaegyesítéssel *fokozatosan elhanyagolják a magyar nyelvű oktatást.* A magyar szülőkre nyomást gyakoroltak (a milícia is részt vett), hogy ne vigyék a gyerekeiket magyar iskolákba." Kézdivásárhelyen már egyetlen magyar felirat sem létezik. Az összes utca-, város-, és falunevet lecserélték,

87 Balogh Edgár publicista, író. 1949–1955 között letartóztatásban volt. 1959-től a kolozsvári egyetemen tanított és a Romániai Magyar Irodalmi Lexikon főszerkesztője.

88 A lektorátus alatt az akkori román egyetemi oktatásban meghonosodott rendszerre gondolt, az idegen nyelv tanszékeken belül az egyes idegen nyelveket oktató tanerők hivatalára.

89 Erdélyi István tanító. 1961–1974 között a marosvásárhelyi Teleki-Bolyai Könyvtár igazgatója volt.

akár csak az útjelző táblákat. A politikai és tudományos propagandában elhanyagolták a magyar nyelvet (Kézdivásárhelyre, Sepsiszentgyörgyre, Marosvásárhelyre gondoltam, ahol a hallgatóság 99%-a magyar).

Miután hangsúlyozta a román nyelv a magyarok általi elsajátításának fontosságát, a felszólaló kérte, hogy az általános és középiskolákban a magyar gyerekek esetében a román nyelv tanítása történjen külön, az ő részükre készült tankönyvek alapján. „Egy tavalyi statisztikából kiderült, hogy a nyolcadikos végzősök esetében a román iskolákból a diákok 23,1%-a; a német iskolákból 24%-a és a magyar iskolákból 23,2%-a folytatta tovább a kilencedik évfolyamon. Ez így rendjén van. De *kérjük, hogy a szakiskolai oktatást,* amelyet egyre több fiatal választ, *szervezzék meg az együttélő nemzetiségek nyelvén is.* Elfogadhatatlannak találjuk azt, hogy az ideológiai képzés csak a falvak szintjén történjen anyanyelven. Javasoljuk, hogy városon is szervezzék anyanyelven."

Javasolja, hogy a Babeş-Bolyai Tudományegyetemen és más felsőfokú intézményben a marxizmust tanítsák anyanyelven.

Gálfalvi Zsolt elvtárs:[90] A beszédében arra utalt, hogy „egyes kádereknél teljesen hiányzik minden érzék és érzékenység, ami az együttélő nemzetiségek kulturális életét illeti." Ezzel kapcsolatosan „a Művelődés- és Művészetügyi Állami Bizottság tevékenységéről szeretnék beszélni. Nem is olyan rég a bizottság vezetősége megmutatta nekem a színházakra *vonatkozó új törvénytervezetet.* Említettem, hogy jó lenne, ha egy passzusban hivatkoznának az együttélő nemzetiségek színhazainak specifikus problémáira is. Úgy vélem, biztosítani kellene, hogy *az ország magyar színházainak igazgatói időként találkozzanak és megvitassák a közös gondokat.* Mindez azért is fontos, mert a repertoárokat egyeztetni kellene, ugyanis ugyanazokon a településeken turnéznak. Jelen pillanatban *nem rendelkezünk megfelelő számú rendezővel,* mivel a marosvásárhelyi Színművészeti Egyetemen nincs rendezői szak." Úgy véli, hogy az ebbe az intézetbe felvett diákok száma nem kielégítő (évente 6–7 ember, amely közül 2–3 nem megfelelő). Azt javasolja, hogy a jó színészek számára tegyék lehetővé filmezést, a tévézést, a szinkronizálást és a külföldi utazásokat.

Jancsó Elemér elvtárs:[91] Rámutat arra, hogy nagyon sok személy esetében, mint pl. Szabó T. Attila esetében, sok kézirat készült el, amelyeket nem publikálhatnak. A kolozsvári kiadások száma kicsi. Ez előtt 100 évvel több könyvet adtak ki. A tudományos kiadványok különösképpen hátrányos helyzetben vannak. Kéri, hogy minden területen, főleg nyelvészetben és irodalomban, biztosítsák a kiadási feltételeket. Kihangsúlyozza a nemzetközi tapasztalatcserék fontosságát (pl. Szabó T. Attilának már évek óta visszautasítják az útlevélkérelmét). Az Akadémia kolozsvári fiókjában öt román és három magyar kutató dolgozik. Ez káderhiányt jelent, kéri, hogy növeljék a kutatók számát.

ANIC, fond CC PCR Secția Organizatorică, dos. 47/1968. 1–53. f. Géppel írt román nyelvű emlékeztető magyar fordítása.

---

90 Gálfalvi Zsolt irodalomkritikus, szerkesztő. 1956–1969 között az *Igaz Szó* folyóirat munkatársa. 1967–1969 között a marosvásárhelyi Állami Színház igazgatója volt, majd később az *Előre* főszerkesztő-helyettese.

91 Jancsó Elemér irodalomtörténész, kritikus. 1945-től haláláig a Bolyai Egyetem (később Babeş-Bolyai TE) magyar irodalomtörténetet tanított.

29.

Problémakatalógus a magyar és német nemzetiségű értelmiségiek és az RKP Központi Bizottsága közötti találkozón elhangzott kérésekről és azok megoldási lehetőségéről

Bukarest, 1968. július 10.

Felmerült kérések	Megoldási javaslatok
I. A társadalmi és politikai élet területéről	
1. Egy kisebbségi statútum vagy egy, a kisebbségekre vonatkozó kerettörvény kidolgozása. Ennek érdekében Demeter János kolozsvári egyetemi tanár irányítása alatt jöjjön létre egy bizottság.	1. A kisebbségek, akár csak a román nép jogait az ország alkotmánya és törvényei szabályozzák. Nem léteznek olyan sajátos, egyedi problémák, amelyek szükségessé tennék egy ilyen statútum létrehozását. Mindezek ellenére javasoljuk az összes olyan szervnek, amely részese a törvények előkészítésének, hogy vegye figyelembe azt is, hogy az illető területen léteznek-e a kisebbségekre vonatkozó sajátos problémakörök, és ha igen, azok jelenjenek meg az illető törvényben.
2. Létrehozni központi szinten egy olyan állandó szervet, amely koordinálná a kulturális intézmények és a magyar nyelvű könyvkiadás tevékenységét. (ha lehetséges, nevezzék ki ebbe a funkcióba a Minisztertanács egyik alelnökét)	2. Egy ilyen szerv létrehozása nem indokolt. Javasoljuk azonban a Nemzetiségi Bizottság összetételének felülvizsgálatát, a bizottság bővítését és ösztönözzük, hogy a rendezvényein minél több más nemzetiségű káder is részt vegyen.
3. Nevezzenek ki egy magyar nemzetiségű értelmiségit a Művelődés- és Művészetügyi Állami Bizottság alelnöki tisztségébe, valamint növeljék a bizottságon belül a magyar és német nemzetiségűek arányát.	3. Jelen pillanatban a Művelődés- és Művészetügyi Állami Bizottság keretén belül dolgozik Domokos Géza (publicista) és Hauser Arnold (író), akik egyben betöltik a nemzetiségiekért felelős elnök melletti tanácsadói szerepkört is. Október 1-ig javasolni fognak egy-egy magyar, illetve német nemzetiségű személyt a kulturális intézményekért és a kulturális–tudományos ismeretek terjesztéséért felelős igazgatóságok felügyelői tisztségébe. A múzeumokért és történelmi emlékművekért felelős igazgatósághoz is kineveznek egy magyar nemzetiségű felügyelőt. Ugyancsak október 1-ig felülvizsgálják azon megyék és városok művészeti és kulturális bizottságainak összetételét, ahol nemzeti kisebbségek is élnek és javítanak azok összetételén. Lehetővé teszik, hogy német és magyar nemzetiségű tehetséges káderek is bekerülhessenek a Oktatásügyi Minisztériumba.

Felmerült kérések	Megoldási javaslatok
4. Javasolták, hogy Temesvár városában és Temes megyében a német nemzetiségűek is legyenek jelen a párt és állami szervekben. Jelen pillanatban már a megyei meg a városi néptanács sem rendelkezik német nemzetiségű alelnökökkel.	4. Az RKP Központi Bizottsága Szervezési Osztálya és a helyi közigazgatásért felelős bizottsága elemezze ki ezt a jelenséget, és október 1-ig javasoljon új személyeket a helyzet orvoslása érdekében. Ugyanakkor, az ez évi pártszervezeti választásokon és a jövő évi nagy nemzetgyűlési és néptanácsi választásokon jelöljenek tehetséges magyar és német nemzetiségű kádereket is.
5. Rehabilitálják nyilvánosan, helyezzék vissza a megfelelő munkakörbe és oldják meg az útlevélügyeiket azoknak a személyeknek, akiket a múltban ítéltek el. Ezek a következők: Méliusz József, Jordáky Lajos, Csehi Gyula, Balogh Edgár, Kurkó Gyárfás, Csőgör Lajos, Páskándy Géza, Bözödi György, Georg Scherg.	5. Ebben a kérdéskörben a következőket jegyezzük meg: - Georg Scherg író kérését teljesítettük, tanári állást kapott egy brassói líceumban, ahol német nyelvet tanít. - a pártmunkáért felelős részleg, a Hadügy-, Igazságügy- és Belügyminisztérium szeptember 15-ig összeállítják azon magyar és német nemzetiségű személyek névsorát, akiket érintettek az elmúlt időszak visszaélései. Az útlevelet igénylők névsorát is elkészítik. - a Oktatásügyi Minisztérium lépéseket tesz és előterjeszti jóváhagyásra Jordáky Lajosnak és más elítélt személyeknek a tanügybe való elhelyezését.
6. Iktassanak be lépéseket annak érdekében, hogy a német és magyar származású történelmi személyiségek emlékét is ápolni lehessen hivatalos keretek között.	6. A Propaganda Osztály és a Művelődés- és Művészetügyi Állami Bizottság a magyar és német származású történelmi személyiségekről való megemlékezéseket is beiktat a hivatalos ünnepi sorozatba. Ahol szükséges és helye van, javaslatokat tesznek emléktáblák, emlékművek, szobrok, emlékházak létrehozásáról is.
7. Nevezzenek el iskolákat és utcákat német és magyar nemzetiségű személyiségekről.	7. A megyei néptanácsok és Bukarest municípium néptanácsa ez év október 15-ig állítson össze egy névsort és javaslatot azokról a román, magyar és német személyekről, akikről utcát, iskolát lehet elnevezni. A javaslatokat az RKP Központi Bizottságának Titkársága fogja jóváhagyni.
8. Azokban a városokban, ahol más nemzetiségűek is élnek az intézmények, kereskedelmi egységek feliratai legyenek kétnyelvűek.	8. Szükségtelennek tartjuk, hogy kampány induljon ebben a témakörben. A munícipiumi és városi néptanácsok esetenként vizsgálják meg ezeket a kéréseket és továbbítsák jóváhagyás végett a Minisztertanácshoz.
9. Bizonyos erdélyi és bánsági városok esetében engedélyezzék azok régi, történelmi magyar, illetve német elnevezéseinek használatát.	9. Javasoljuk, hogy a jövőben használják a román megnevezés mellett a magyart és a németet is. Pl: Cluj-Kolozsvár, Sibiu-Hermennstadt, Transilvania-Siebenbürgen)

Felmerült kérések	Megoldási javaslatok
10. Hozzanak létre egy olyan speciális intézetet, amely az együttélő nemzetiségekre vonatkozó kérdéseket kutatja.	10. Javasoljuk, hogy a Történeti és Társadalompolitikai Kutatások Intézete keretén belül hozzanak létre egy osztályt, amely ezekkel a kérdésekkel foglalkozik. A vidéki, kolozsvári, temesvári és marosvásárhelyi társadalomtudományi intézetekben irányozzák elő a nemzetiségekre vonatkozó kutatásokat is.
11. Az államigazgatásban használják a magyar, illetve a német nyelvet is.	11. Jelen pillanatban minden állampolgárnak megvan a joga, hogy az anyanyelvén forduljon az állami szervekhez. Javasoljuk, hogy a helyi, adminisztratív szervekért és a pártmunkáért felelős osztályok, az Igazságügyi- a Hadügy- és a Belügyminisztériumokkal közösen tanulmányozzák ezt a kérdést és tegyenek javaslatokat az együttélő nemzetiségiek anyanyelvhasználatáról a közigazgatásban és az igazságszolgáltatásban.
II. A sajtó, a televízió- és rádióadások területén felmerült kérdések	
1. Felmerült egy új, bukaresti irodalmi-kulturális magyar nyelvű folyóirat indításának szükségessége.	1. Javasoljuk, hogy elviekben engedélyezzék, hogy Bukarestben megjelenjen egy társadalmi-politikai-kultúrális jellegű magyar nyelvű hetilap, a *Contemporanul* nevű folyóirathoz hasonló szerkezettel.
2. Kérték, hogy növeljék a német és magyar nyelvű újságok (pl. *Előre, Ifjúmunkás, Neuer Weg*) terjedelmét. Egy német nyelvű ifjúsági lap létrehozását is javasolták. A *Szatmári hírlap* irodalmi újsághoz mellékletet javasoltak. Javasolták, hogy az *Îndrumătorul Cultural* (*Kulturális Útmutató*) magyar nyelvű változata, a *Művelődés* rendelkezzen önálló profillal és szerkesztőséggel.	2. Október 1-ig az RKP KB sajtóért felelős osztálya kielemzi ezeket a kérdéseket és javaslatokat fog tenni figyelembe véve az országos kiadói hálózatot is.
3. Fiatal, vidéki kádereket hozni az *Előre* és a kiadók szerkesztőségeibe és megkönnyíteni a bukaresti tartózkodási engedélyek megszerzését és a lakásgondok megoldását.	3. Javasoljuk, hogy engedélyezzék a magyar és német szerkesztőségek és kiadók új káderekkel való feltöltését és oldják meg azok bukaresti lakásgondjait.
4. Javasolták, hogy a román sajtó, főleg az irodalmi jellegű lapok, közöljenek több a nemzetiségiek által létrehozott irodalmi alkotást.	4. A kérés jogos, megtettük a szükséges lépéseket annak érdekében, hogy a román lapok rendszeresen közöljék a nemzetiségiekhez tartozó tehetséges alkotók munkáit, illetve az azokról szóló ismertetéseket, recenziókat. Lépéseket tesznek annak érdekében, hogy a román szerkesztőségekbe kerüljenek olyan emberek, akik ismerik a kisebbségiek művészetét és irodalmát.
5. Javasolták továbbá hazai magyar és német nyelvű irodalmi alkotások román nyelvre való fordítását.	5. A kérés jogos, lépéseket tesznek ennek érdekében.

Felmerült kérések	Megoldási javaslatok
6. Javasolták a marosvásárhelyi és kolozsvári rádióstúdiók magyar nyelvű adásainak bővítését, valamit azon vidékek, ahol nem fogható a temesvári stúdió műsora német nyelvű műsorokkal való lefödését. Megjegyezték, hogy a román nyelvű adásokban nem foglalkoznak kellő mértékben az együttélő nemzetiségekkel.	6. Lépéseket teszünk annak érdekében, hogy az együttélő nemzetiségek sűrűbben lehessenek jelen a tévé- és rádióműsorokban. Előkészítés alatt áll egy rádióállomás felállítása, amely lefödi majd Erdély azon vidékeit is, ahol különböző adások nem voltak foghatóak. Október 1-ig javaslatokat tesznek az illetékes szervek arról, hogyan lehet növelni a kisebbségiek számára fenntartott műsoridőket.
7. A jelenlevők javasolták egy magyar nyelvű tévé adás létrehozását.	7. Az RKP KB sajtó osztálya és a rádió és televízióért felelős bizottság tanulmányozni fogja ezt a kérést és javaslatokat fogalmaz meg ebben a kérdésben a következő ötéves tervre, mert újabb állomásokra van szükség, amelyeknek le kell fedniük az ország több területét is.
III. Kérések a könyvkiadással kapcsolatosan	
1. Kérelmeztek, egy az együttélő nemzetiségek számára létrehozandó könyvkiadót és a kisebbségek nyelvén kiadott könyvek számának növelését. Továbbá azt is javasolták, hogy az Akadémiai Kiadó keretén belül hozzanak létre egy részleget a kisebbségiek számára is.	1. A kiadási hálózat fejlesztéséről készülni fog egy tanulmány, amelyben helyet kap a nemzetiségiek nyelvén történő könyvterjesztés kérdése is. - az irodalmi és ifjúsági könyvkiadók a piaci igényeknek megfelelőn növelni fogják a példányszámokat. - a tudományos jellegű munkák esetében a kérdést még tovább elemzik és majd ennek alapján javaslatokat fogalmaznak meg.
IV. Az Írószövetséggel kapcsolatos kérések	
1. A jelenlevők kifogásolták az Írószövetségnek a nemzetiségi irodalomhoz való felületes viszonyulását. Javasolták, hogy az Írószövetségen belül hozzanak létre egy magyar irodalmi részleget.	1. Az Írószövetség vezető bizottsága lépéseket tesz majd a nemzetiségi tanács aktivizálása érdekében és az írók konferenciája alkalmával javítani fog az etnikai összetételén. Elemzik azt a lehetőséget is, hogy az Írószövetség egyik titkára magyar nemzetiségű legyen és, hogy a szövetségen belüli nemzetiségi tanács titkára helyet kapjon az Írószövetség bürójában.
2. Javasolták, hogy az Írószövetség hozzon létre egy külön díjat a nemzetiségek nyelvén íródott alkotásokra.	2. Az Írószövetség díjait a művek művészi, ideológiai értéke alapján ítélik meg, függetlenül attól, hogy milyen nyelven íródtak.

Felmerült kérések	Megoldási javaslatok
	Megjegyezzük, hogy az elmúlt évek folyamán több német és magyar nemzetiségű író is díjazásban részesült. 1962 és 1968 között hét magyar és német írót díjaztak. Éppen ezért úgy gondoljuk, nem szükséges, hogy a díjakat nemzetiségi alapon ítéljék meg. Ilyen értelemben több magyar író is úgy vélekedett, hogy ez a módszer kiszorítaná őket az országos irodalmi életből és ezek a díjak egyfajta fájdalomdíjakká minősülnének át.
3. Kérelmezték, hogy a nemzetiségek nyelvén kiadott könyvek esetében a szerzői jogot igazítsák a lehetséges példányszámhoz.	3. A szerzői jogokra vonatkozó új, még előkészületben levő törvény ezt is figyelembe fogja venni.
4. Javasolták, hogy Brassóban alakuljon egy német nyelvű zenés színház.	4. A kérést elemzik. Ha szükséges, létrejöhet Brassóban is egy német tagozat.
V. Az oktatásra vonatkozó kérések	
1. A Oktatásügyi Minisztérium nem engedélyezi a magyar nyelvű oktatási intézményekben a szülők által is igényelt osztályszámot. Kolozsváron pl. a 7-es számú líceum esetében egy magyar tannyelvű osztályt engedélyeztek csupán, holott a jelentkezők száma alapján kettőnek kellett volna indulnia. A szülői bizottságoknak legyen joga dönteni egy-egy osztály indításáról vagy megszüntetéséről, vagy a megyei szervek mellett létesüljenek külön bizottságok, amelyek dönt- senek az ilyen és hasonló ügyekben.	1. Az 1968/1969-es tanévre a Oktatásügyi Minisztérium összesen 128 magyar tannyelvű líceumi osztály indulását engedélyezte, néggyel többet a megyei bizottságok által javasolt számnál. A leosztásnál azt is figyelembe vették, hogy léteznek olyan megyék (Maros, Máramaros, Kovászna), ahol az általános iskolát végzettek középiskolai befogadása korláto- zottabb. A kilencedik osztályba való felvételin a magyar tannyelvű osztályok esetében a júniusi vizsgákon egy helyre 0,85%-os volt a jelentkezők aránya. A kolozsvári 7. Líceumba (Brassai Sámuel) 44-en jelentkezte 40 helyre. A következő évekre a Oktatásügyi Minisztérium javítani fog az iskolahálózatok helyzetén az illető település népesedési viszonyait is figyelembe véve az RKP KB irányvonalai alapján. A tanulók leosz- tásánál azt is figyelembe fogják venni, hogy egyes, az együttélő nemzetiségekhez tartozó gyerekek román tannyelvű osztályokban folytas- sák tanulmányaikat. Ugyanakkor azt is előirányozzák, hogy a beiskolázásoknál vegyék figyelembe a szülő óhajait is, ami a tannyelv megválasztását illeti. Ami az általános műveltségi középiskolai oktatást illeti, a leosztás központilag történik, az illető megye néptanácsainak javaslatai alapján, a gazdasági és kulturális szükségletek alapján, ezért ebben a kérdésben nem dönthetnek a szülői bizottságok.
2. A szatmári zene és képzőművészeti általános iskolát alakítsák át középiskolává.	2. Az 1969/1970-es tanévtől kezdődően a Oktatásügyi Minisztérium lehetővé teszi az iskola fokozatos középiskolává történő átalakítását.

Felmerült kérések	Megoldási javaslatok
3. A magyar tannyelvű iskolákban túl sok idegen nyelvet tanulnak.	3. A Oktatásügyi Minisztérium a legújabb tantervek kidolgozásánál figyelembe fogja venni ezt a kérdést és a tananyag racionálisabb beosztását.
4. Románia történelmét és földrajzát oktassák magyar nyelven.	4. Jelenleg Románia földrajzát és történelmét a negyedik osztályokban magyar nyelven tanulják, a nyolcadik és tizenkettedik osztályokban pedig román nyelven. E két tantárgy magyar nyelven történő oktatása nem javasolt, ugyanis ez elősegíti a román nyelv még tökéletesebb elsajátítását.
5. A román nyelv és irodalom oktatása a magyar tannyelvű iskolákban történjen, külön, kisebbségiek számára írt tankönyvek alapján.	5. Az 1-4 és a kilencedik magyar tannyelvű osztályok számára külön tankönyv készült. A többi évfolyamokon a magyar tanulók ugyanazt a tankönyvet használják, mint a román diákok. Ha a 7-8 és a 10-12. osztályok számár is külön tankönyv készülne, az negatívan befolyásolna a magyar gyerekek román nyelvtudásának fejlődését és eleve három tankönyvsorozat készítését feltételezné (egyet a magyaroknak, egyet a németeknek és egyet a más nemzetiségűeknek). Az együttélő nemzetiségek számára készülő tankönyvek összeállítására az Oktatásügyi Minisztérium külön szakértőcsoportot fog felállítani, ugyanakkor újabb lépéseket tett a román nyelv oktatása módszereinek fejlesztése, javítása érdekében. A diákok és tanáraik munkájának megse- gítése végett több didaktikai segédeszköz is készült (módszertani segédeszközök, plakátok, lemezek, magnószalagok) és gondot fordítanak a tanerő továbbképzésére is.
6. A magyar nyelvű szakiskolai képzés megszervezése és a magyar nyelv és irodalom oktatása azon szakiskolás magyar diákok körében, akik ezt külön kérvényezik.	6. Jelen pillanatban a tanügyi törvény lehetővé teszi a magyar diákok számára, hogy a szakiskolákba magyar nyelven felvételizzenek. Mivel a szakiskolát végzett fiatalok idővel majd kikerülnek az ország különböző pontjaiban levő építőtelepekre, üzemekbe, szükséges a román nyelvű képzés. Az új rendszer alapján tíz év általános iskolai képzés után kerülnek majd a diákok szakiskolába. Mivel ennyi idő elégséges ahhoz, hogy a tanulók egy megfelelő szintű általános műveltségre tegyenek szert, a szakiskolákban a szakmai, technológiai ismeretek elmélyítésére fektetik majd a hangsúlyt.
7. A német nép hozzájárulása az ország felvirágoztatásához kapjon nagyobb teret a történelem könyvekben és tankönyvekben, valamint készüljenek olyan brosúrák, amelyek részletesebben foglalkoznak ezekkel a kérdésekkel.	7. Mivel az ez évi tankönyveket már kinyomtatták, a tanügyi újságokban jelennek meg majd ezek a kérdések és témák. A jövő évi tankönyvek összeállításakor figyelembe fogják venni ezeket a kéréseket.

Felmerült kérések	Megoldási javaslatok
8. Egy stabil beiskolázási szám a magyar nyelvű egyetemi képzésben, amely garantálja a magyar dákok képzésének folytonosságát.	8. A magyar nyelvű egyetemi képzésben a beiskolázási arányokat az aktuális káderszükségletek határozzák meg (főleg a magyar nyelvű oktatás területéről), figyelembe véve e részlegek folytonosságát is. Az 1968/1969-es tanévre megmaradtak a tavalyi beiskolázási arányok, leszámítva kolozsvári magyar nyelv és irodalomoktatást, ahol nőtt a beiskolázattak száma.
9. A Marosvásárhelyi Színművészeti Intézetben nincs rendezőképzés és a diákok száma is a szükséges mennyiség alatt van.	9. Az Oktatásügyi Minisztérium szeptemberig véglegesíti az erre a kérdésre vonatkozó javaslatokat.
10. A magyar nyelv és irodalom tanszék szaktantárgyainak újrastrukturálása.	10. Az Oktatásügyi Minisztérium az új tanévre új tantervet dolgoz ki, amely minden területet érinteni fog, beleértve a magyar nyelv és irodalom képzést is. Az erre vonatkozó tervezeteket minden esetben az illető egyetem tudományos bizottságai fogják majd jóváhagyni.
11. A társadalomtudományi tantárgyak oktatásának feljavítása a felsőoktatásban. A Babeş-Bolyai Tudományegyetemen és más felsőoktatási intézményekben a dialektikus tantárgyakat és a történelmet oktassák magyar nyelven is.	11. Az Oktatásügyi Minisztérium előterjesztett a pártvezetésnek egy olyan javaslatcsomagot a társadalomtudományi jellegű tantárgyak újjászervezéséről, amelyet az 1968/1969-es tanévtől vezetnek majd be. A dialektikus tantárgyak magyar nyelven történő oktatását nem tartjuk indokoltnak.
12. Szervezzenek magyar nyelvű lektorátusokat a felsőoktatási intézményekben.	12. A felsőoktatási intézményekben csak a világnyelvek esetében szerveznek lektorátusokat. Magyar nyelvű lektorátusok szervezése nem indokolt.
13. A kolozsvári egyetemen teremtsenek jobb lehetőségeket a magyar nemzetiségű kutatók munkájához, hogy tanulmányozhassák a magyar kultúrával kapcsolatos kérdésköröket.	13. Az Oktatásügyi Minisztérium megvizsgálja kérdést, a kolozsvári egyetem, a marosvásárhelyi főiskola és más felsőfokú oktatási intézményekben lehetővé teszik, hogy a magyar kultúrával kapcsolatos témaköröket is kutathassák.
14. Lehetővé tenni és elősegíteni a magyar tanügy káderek külföldi kutatómunkáját.	14. Az Oktatásügyi Minisztérium megvizsgálja kérdést ebben az évben és egy tanulmányt készít azokról a lépésekről, amelyekkel segíteni fogják minden szinten a tanügyi káderek dokumentációs, kutatói tevékenységét és azok külföldi utazásait is.
15. Az orvosok kihelyezésénél vegyék figyelembe az illető vidék etnikai összetételét is.	15. Az RKP legújabb a tanügy fejlesztését megcélzó irányvonala alapján, az Oktatásügyi Minisztérium utasította a különböző bizottságokat, hogy a végzősök kihelyezésénél vegyék figyelembe a szülői lakhely közelségét is.
16. Javasolták, hogy a brassói műszaki főiskola keretén belül hozzanak létre egy német nyelvű almérnöki képzést is, lehetséges esti képzésben is.	16. A jelentkezők száma és tanerő és a német nyelvű taneszközök hiányossága miatt nem tartjuk szükségesnek egy ilyen profilú iskola létrehozását.

Felmerült kérések	Megoldási javaslatok
VI. Tömegkultúra	
1. Szüntessék meg a vegyes összetételű művészegyüttesek rendszerét a kisebbségiek által is lakott településeken és helyettük hozzanak létre külön együtteseket a kisebbségiek számára is.	1. Jelen pillanatban olyan településen működnek vegyes összetételű művészegyüttesek, ahol románok, magyarok és németek élnek együtt. Azokban a településeken, ahol a magyarok vagy németek nagy számban vannak jelen, léteznek külön, önálló művészcsoportok meg színház is. Az ilyen jellegű szervezés hatékonynak bizonyult, nem tartjuk szükségesnek a változtatást. A jövőben a vegyes együttesek esetében vegyék figyelembe, hogy bizonyos rendezvények, mint a színjátszás, agitációs tevékenység anyanyelven történjenek, a kórus és táncrendezvények mehetnek továbbra is vegyes összetétellel.
2. Kérték, hogy a marosvásárhelyi Székely Népi Együttes felvehesse valamelyik magyar személyiség nevét és, hogy több gondot fordítsanak a fejlesztésére .	2. Nem tartjuk szükségesnek a névváltoztatást. A közeljövőben megerősítik az együttes közösségét és tanulmányozni fogják annak a lehetőségét, hogy az együttes átköltözzön Csíkszeredába vagy Sepsiszentgyörgyre. Még ebben az évben létesülni fog Szebenben egy német nyelvű kórus.
3. A konferenciákon, propagandában kapjon nagyon szerepet a német és a magyar nyelv.	3. A kéréssel kapcsolatban: a) A magyar és német népességű települések kultúrházaiban szervezzenek minél több anyanyelvű konferenciát. b) A megyei pártbizottságok lépéseket tesznek, hogy növeljék a magyar és német származású pártoktatók számát. c) Művelődés- és Művészetügyi Állami Bizottság és a Tanügyminisztérium lépéseket tesznek, hogy minél több magyar és német értelmiségi is előadási lehetőséghez jusson Bukarestben.
4. Tegyék lehetővé a magyar és német lakosságnak, hogy megtarthassák a hagyományos népi ünnepségeket.	4. Művelődés- és Művészetügyi Állami Bizottság és a KISz Központi Bizottsága tanul- mányozni fogják a nemzetiségek szokásait, hagyományait és a laikus jellegű hagyományok megünneplését elősegítik akár csak azokét, amelyek hozzájárulnak a hazafiság és az egység megteremtéséhez. Több olyan dal, népviselet és táncfesztivált szerveznek, amelyeken a románok, magyarok és németek közösen léphetnek fel. (Jó példa erre a szebeni népművészeti fesztivál, ahol több nemzetiség képviselői vesznek részt)
5. A vegyes lakosságú települések könyvtáraiban hozzanak létre külön alapot az anyanyelvű könyvek beszerzéséhez.	5. Az új könyvtárhálózat létrehozásakor figyelembe fogják venni, hogy megfelelő alapokat kapjanak a nemzetiségek által lakott települések könyvtárai is.

Felmerült kérések	Megoldási javaslatok
6. A bukaresti Petőfi Házat alakítsák át magyar kulturális házzá.	6. Jelen pillanatban ez a kultúrház már nem viseli a Petőfi nevet, hanem a 7. kerület kultúrháza. Tanulmányozni fogják a működését és javasolni fognak bizonyos változtatásokat. Ugyanakkor tanulmányozni fogják a hajdani bukaresti Schiller ház működését is akár csak a többi nemzetiség kulturális központjait.
7. Mutassák be részletesebben az RKP által irányított MADOSz forradalmi tevékenységét.	7. Javasoljuk, hogy az *Anale*, a *Lupta de clasă* és *Studii* folyóiratok közöljenek cikkeket ebben a témakörben. A Politikai Kiadó adjon ki egy brosúrát. 1969-ben a MADOSz megalakulásának 35. évfordulója alkalmából szervezzenek egy tudományos ülésszakot. A Nicolae Iorga Történeti Intézet és a Történettudományi Intézet javaslatokat fog tenni a két nemzetiséget érintő történelmi jelentőségű eseményekről.
VII. A tudományos életet érintő kérdések	
1. Hozzanak létre egy akadémiai fiókszervezetet Szebenben.	1. Tanulmányozzuk annak a lehetőségét, hogy létrehozzanak egy tudományos központot. a rendelkezésre álló személyzet és a tudományos szükségletek figyelembe vételével.
2. Vegyenek fel több magyart a Román Akadémia tagjai közé.	2. Az akadémia jelölések alkalmával a kérdést elemezni fogják.
VIII. Egyéb kérdések	
1. Vizsgálják felül azon idős német személyek helyzetét, akik vagyonelkobzás áldozatai voltak és jelen pillanatban nincsenek hozzátartozóik és részesüljenek a támogatási alapból.	1. Javasoljuk, hogy a megyei néptanácsok terjesszenek elő megoldási lehetőségeket a Minisztertanácshoz.
2. A Szovjetunióba kényszermunkára deportált német személyek esetében ismerjék el ezeket az éveket régiségként a munka mezején.	2. A Munkaügyi Minisztérium elemezze ki a helyzetet és javasoljon megoldási lehetőségeket.
3. Gal Carl a brassói műszaki főiskolától kérelmezi, hogy saját költségén engedélyezzenek egy továbbképzési kiszállást az NSzK-ba vagy az NDK-ba.	3. A Munkaügyi Minisztérium elemezze ki a helyzetet és javasoljon megoldási lehetőségeket.
4. Elemezzék ki és engedélyezzék azon idős német nemzetiségű személyek kéréseit, akik az NSzK-ba szeretnének utazni, meglátogatni gyerekeiket és ha nem rendelkeznek megélhetési lehetőségekkel, oldják meg a helyzetüket.	

ANIC, fond. CC PCR Secția Organizatirică, dos. 47/1968. 1–53. f Géppel írt román nyelvű jegyzék magyar fordítása.

30.
A Szocialista Egységfront és a Magyar (illetve Német) Nemzetiségű Dolgozók Tanácsának létrehozása. Részletek az RKP KB ülésének jegyzőkönyvéből[92]

Bukarest, 1968. október 24–25.

Nicolae Ceaușescu elvtárs: [...][93] A képviselői választások közötti időszakban nem létezett egy állandó testület, amely biztosította volna országos szinten, a párt vezetésével a helyi szervezetek rendszeres együttműködését. Ez alkalmat adhatott volna a többoldalú véleménycserére e szervezetek képviselői között, valamint megkönnyítette volna a tömegek széleskörű bevonását az ország fejlődési kérdéseinek megvitatásába. Éppen ezért, összhangban a társadalmi kapcsolatok és a társadalom tagjainak a gazdasági, politikai és állami életben való részvételének bátorításával, valamint a IX. Kongresszus és az Országos Konferencia utasításaival, a VB egy állandó politikai szerv létrejöttét javasolja. Figyelembe véve a társadalom fejlődési szintjét, a szocializmus építésének kiteljesedését, részt venne ebben szocialista társadalmunk vezető politikai ereje az RKP, valamint a fő tömeg- és helyi szervezetek. Javasoljuk, hogy ezt a szervezetet nevezzük Szocialista Egységfrontnak (SzEF). A SzEF egy állandó jellegű, demokrata szervezetbe fogja tömöríteni a román nép és az együttélő nemzetiségek minden erejét, az összes tömeg- és helyi szervezet képviselőjét, minden társadalmi osztály és réteg képviselőjét, melyek az új társadalmi rendszert alkotják. A szocialista rendszer minden energiáját – a párt vezetésével – a szocialista Románia haladására és folyamatos virágzására fogja összpontosítani. A szocializmus megvalósításában, a nép egységének megerősítésében, a szocialista demokrácia fejlesztésében kiemelkedő szerepe volt és van a nemzetiségi kérdés marxi–lenini szellemben való megoldásának, a jogegyenlőség biztosítása az együttélő nemzetiségek számára, a munkában és a harcban való testvérség fejlesztése mindazok között, akik Romániában élnek. A szocializmus építésének kiteljesedésében, a román nép és az együttélő nemzetiségek anyagi és szellemi életének virágzásával egyidőben fokozódik ezek egysége és testvérisége, egyre élesebben fejeződik ki a szocialista Románia nagy családjának megbonthatatlan célközössége. Az ember ember általi kizsákmányolásának felszámolása, a szocializmus végső győzelme nem csak a szabadság- és társadalmi jogok alapját képezi (melyeket ma hazánk dolgozói élveznek), hanem az egész népünk összetartó erejét is. A társadalmi igazságtalanságok, a faji, nemi, nemzetiségi diszkrimináció megszüntetésével a szocializmus minden dolgozónak egyenlő jogokat biztosított a társadalmon belül, korlátlan hozzáférést a gazdasági, társadalmi és politikai élethez, az oktatáshoz és kultúrához. A szocializmus építése során megvalósított egyik legfontosabb forradalmi átalakulás hazánkban a nemzetiségi kérdés

92 A jegyzőkönyvből csak a főtitkár részletes összefoglalóját, valamint a nemzetiségi kérdésre vonatkozó hozzászólásokat közöljük.

93 A párt megvalósításairól szóló általános bevezetőt nem közöljük.

marxi-lenini szellemben való megoldása, az állampolgárok teljes jogegyenlőségének biztosítása, nemzetiségre való tekintet nélkül. A román, magyar, német és más nemzetiségű dolgozók egysége és testvérisége abban az évszázados küzdelemben gyökerezik, amit közösen folytattak a társadalmi felszabadulásért, az idegen uralom igájából való kiszabadulásért. Amint az ismeretes, a történelmi körülmények úgy hozták, hogy hazánk területén ősidőktől fogva a román nép mellett más nemzetiségű népek is letelepedtek. Vállvetve élve és dolgozva, jóban és rosszban, mindig egymás mellett, a román és más nemzetiségű dolgozók között baráti kötelékek alakultak ki a munkában, szolidaritás a haladásért való társadalmi mozgalmakban, a közös elnyomók, hódítók elleni és a vidék függetlenségéért vívott harcokban, ahol együtt építettek otthont és életet. Ez az együttélés és a közös harc, az ország nagy eseményeiben, illetve a teljes anyagi és szellemi alkotásban való egyesült részvétel, bizonyos jellegzetességet kölcsönöz azoknak a tartományoknak, ahol a románok mellett más nemzetiségű dolgozók is élnek. A szolidaritás és testvériség érzése a dolgozókban, nemzetiségtől függetlenül, tovább fejlődött a sovén, népellenes, ellenségeskedő politika ellenére is, melyet a kizsákmányoló osztályok folytattak a dolgozók közti viszály szítása érdekében. A történelem bebizonyította, hogy akik ellenségeskedő, nemzeti széthúzást tápláló politikát folytattak, azok mindig az uralkodó osztályok és az elnyomó imperialista hatalmak érdekei szerint cselekedtek, a saját nemzetük, a dolgozó tömegek érdekeinek és törekvéseinek, az egész nép ellenségeinek bizonyultak. Az éles osztályharc folyamán a dolgozók megtanulták, hogy csak soraikat szorosabbra húzva és erejüket egyesítve tudnak győzelmet aratni a közös kizsákmányolók és az elnyomók fölött.

Az idők folyamán a kizsákmányoló osztályok politikája ellen a román nép és az együttélő nemzetiségek legkiemelkedőbb tagjai szólaltak fel. A közös fellépésre és egy jobb életért, jogokért és szabadságért való közös harcra vonatkozó haladó eszméik gazdagították az egység és testvériség hagyományát hazánkban, az egész nép szellemi örökségének értékes részét képezik. Az RKP - átvéve és egy magasabb szintre emelve ezeket a hagyományokat, a marxi-lenini tanítás által vezérelve, a proletár nemzetköziség nemes eszméitől vezérelve - már kezdetben zászlajára tűzte a dolgozók szoros egységének megvalósítását a kizsákmányolás és elnyomás elleni közös harcban. Fellázadva mind a burzsoá-földesúri kizsákmányolás, mind pedig a nemzeti elnyomás ellen, pártunk határozottan küzdött a nacionalizmus és sovinizmus ellen, a társadalmi-politikai életben való nemzeti vagy faji megkülönböztetés politikája ellen. Már az illegalitás idején fáradtságot nem ismerve harcolt az ország minden állampolgárának teljes jogegyenlőségéért. A kommunista párt vezetésével a különböző nemzetiségű dolgozók együtt harcoltak az imperialisták és földesurak ellen, az országnak a fasiszta iga alól való felszabadításáért, a náci Németország leveréséért, a kizsákmányoló osztályok ellenszegülésének legyőzéséért és a népi demokrácia bevezetéséért.

A szocializmus építése hazánkban a román nép és az együttélő nemzetiségek közös erőfeszítésének eredménye, akik erős lendülettel ültetik gyakorlatba az RKP politikáját. A románok mellett az együttélő nemzetiségek fiai is aktívan részt vesznek minden területen: a politikai és társadalmi életben, az iparban, mezőgazdaságban, államigaz-

gatásban, a tudományos kutatásban, a művészi alkotásban. Ez a legsokatmondóbb konkrét kifejeződése a jogegyenlőségnek (mely a szocializmus éveiben vert gyökeret hazánkban), népünk egységének és összetartó erejének, a dolgozók céljai és törekvései azonosságának. Szocialista társadalmunk, melyben először valósult meg a társadalmi osztályok és kategóriák gazdasági és politikai érdekközössége, minden állampolgár - román, magyar, német és más nemzetiségű - számára korlátlan kiteljesedési és előrelépési lehetőséget biztosít minden téren, a társadalmi élet teljes hierarchiájában. RSzK alkotmánya, az egész nép szocialista szabadságjogainak alapokmánya, megteremti a politikai és intézményi keretet az állampolgárok (nemzetiségtől függetlenül) teljes jogegyenlőségének biztosításához, törvény által büntetve minden nacionalista-soviniszta propagandát, a faji vagy nemzeti gyűlölet bármilyen szítását. A szocialista rendszer által szentesített állampolgári jogok és szabadságok egyik hű kifejeződése az együttélő nemzetiségek képviselete a párt és az állam központi és helyi szerveiben, valamint a tömeg- és közösségi szervezetekben. Az államhatalom legmagasabb fórumában, a Nagy Nemzetgyűlésben, 67 nemzetiségi képviselő tevékenykedik, míg a megyei, municípiumi, városi és községi néptanácsokban közel 16 000 képviselő. Az RKP - a társadalom vezető ereje, mely mind az ideológiája, mind pedig az összetétele révén megtestesíti a nemzetköziség alapelveit - a nép legjobb fiait tudhatja soraiban, románokat és más nemzetiségűeket egyaránt. A párttagok 88,43%-a román, 11,57% pedig magyar, német és más nemzetiségű, mely arány híven tükrözi a RSzK lakosságának nemzetiségi összetételét. A KB-ban, a megyei, municípiumi, városi és községi bizottságokban, a vállalati, intézményi, iskolai és falusi pártszervezetek vezetőségében jelentős számú képviselő az együttélő nemzetiségek soraiból származik. A nemzetiségi dolgozók teljes jogú tagjai a tömeg- és közösségi szervezeteknek, a szövetkezeti szervezeteknek és alkotók egyesületének, szervezetten részt vesznek a románok oldalán a teljes politikai és társadalmi életben. A társadalom minden tagjának a legmagasabb szintű értékelési, előléptetési és jutalmazási kritériuma a szocializmus ügye és a haza iránti elkötelezettsége, a munkabírása és felkészültsége, a rendszerünk megerősítéséhez és közös hazánk virágzásához való hozzájárulása. (taps)

A dolgozók társadalmi egyenlőségének, a román nép és az együttélő nemzetiségek közti barátságnak a gazdasági alapját a szocialista tulajdon képezi, mely biztosítja minden állampolgár teljes egyenlőségét a termelési eszközökkel szemben, a munkához való jog terén, valamint az elvégzett munka mennyisége és minősége szerinti bérezésben. A nemzetiségi kérdés megoldásában és minden állampolgár társadalmi-politikai jogai és szabadságai gyakorlásának biztosításában döntő szerepe van a termelőerők országos fejlődésének, a megyék és települések gazdasági felvirágzásának. Az ország különböző vidékei, melyeket régebb gazdasági elmaradottságban tartottak (köztük azokat is, amelyekben a román lakosság mellett számos más nemzetiségű dolgozó is él), most fokozott ütemben iparosodnak. A párt teljes politikája arra törekszik, hogy a gazdasági potenciál állandó fejlődése olyan feltételeket teremtsen, hogy Románia lakói - legyenek azok románok, magyarok, németek vagy más nemzetiségűek -, teljes szívvel örülhessenek a szocialista civilizáció nyújtotta minden

előnynek. Az élet bebizonyította, hogy azokban a megyékben, ahol a román dolgozók mellett más nemzetiségű lakosság is él, a társadalmi élet sokoldalú fejlődése nagymértékben a dolgozók aktív együttműködésétől függ, nemzetiségtől függetlenül, a teljes gazdasági, politikai és kulturális tevékenység terén, a szocializmus építésében. A román, magyar, német és más nemzetiségű dolgozókat szorosan összeköti a közös sors, nem tudják másképp elképzelni életüket, munkájukat és jövőjüket, mint megbonthatatlan testvériségben és egységben.

Az anyagi alapok fejlődésével egy időben az egész országban virágzik a tudomány, kultúra és művészet. A szocialista társadalom biztosítja mindenkinek a szabad megnyilvánulást a szellemi alkotás területén, minden értelmiségi számára - nemzetiségtől függetlenül - teret nyitva tehetségének és fantáziájának, hogy azt a tömegek kulturális felemelésének, az ország haladásának szolgálatába állítsa. A tudomány, művészet és kultúra magyar, német, szerb nyelvű képviselői, megtartva a nemzeti jellegzetességeket, a román értelmiségiekkel egyetemben hozzájárulnak a szocialista Románia szellemi kincstárának gazdagításához. Hazánkban az együttélő nemzetiségeknek 12 művészeti intézményük működik, 41 újság és folyóirat jelenik meg magyar, német, szerb, ukrán, örmény nyelveken, 675 000-es példányszámban. Évente több mint 3 490 000 könyvet és brosúrát adnak ki. A nemzetiségek körében soha nem volt ekkora arányú a művészeti és irodalmi élet, a tudományos tevékenység. A párt- és állami vezetés legutóbbi találkozásai a magyar és német nemzetiségű értelmiségiekkel nyilvánvalóvá tették az együttélő nemzetiségek soraiból származó kultúra-képviselőknek pártunk marxi-lenini politikájához való teljes csatlakozását.[94] Kifejezték akaratukat, hogy minden tehetségüket, tudásukat, munkaerejüket - a román értelmiséggel karöltve - hazánk szellemi élete virágzásának szolgálatába állítják. A teljes jogegyenlőség szellemisége, az együttélő nemzetiségek szellemi fejlődéséhez szükséges feltételek biztosítása jelentős kifejezést nyer abban, hogy számukra az oktatás kapui minden szinten nyitva állnak. Jelentős támogatás ebben az irányban az anyanyelvi oktatás biztosítása, az elemi szintektől a felsőoktatásig, amely az ország oktatásának általános fejlődésével együtt kiszélesedett.

Az 1967/1968-as iskolai évben az együttélő nemzetiségek nyelvén tanító iskolahálózat 1927 egységet foglalt magába. Ebben a hálózatban közel 250 000 tanuló vesz részt. Közel 14 500 nevelő, tanító és tanár dolgozik a nemzetiségek nyelvén működő iskolahálózatban, hozzájárulva az oktatás és a kultúra általános fejlődéséhez hazánkban. Az anyanyelvű oktatás kiszélesítésével és tökéletesítésével az állam megkönnyíti a más nemzetiségű ifjúság számára a román nyelv elsajátítását. Ez egy objektív szükségszerűség a jogegyenlőség alapelvének tényleges megvalósításához, azon feltételek megteremtéséhez, hogy az együttélő nemzetiségek fiataljai bántatlanul megnyilvánulhassanak a társadalmi élet minden területén, hogy bármelyik gazdasági, közigazgatási, tudományos vagy kulturális egységben a képességeiknek megfelelő tisztségeket tölthessenek be, bármely helységben, továbbá hogy folyamatosan tökéletesítsék szakmai, tudományos

94 A magyar és német vezető értelmiségiekkel való találkozásról részletesebben lásd a bevezető tanulmányt és az erre vonatkozó dokumentumokat.

képzettségüket. Minden állampolgárnak, nemzetiségtől függetlenül, szabad hozzáférése van a modern tudomány vívmányaihoz, lehetőségük van arra, hogy azon a nyelven tanuljanak, melyet legjobban ismernek, és szabadon használhatják a kulturális intézményeket: mindez szocialista rendszerünk demokratizmusának magas kifejeződése, valamint a szabadságjogoknak, melyeket az egész nép élvez.

A román, magyar, német és más nemzetiségű dolgozók sokoldalú társadalmi megnyilvánulására pozitívan hatnak a pártnak az utóbbi években kezdeményezett intézkedései, melyek a társadalom megszervezésének és vezetésének tökéletesítését szolgálják. A szocialista demokrácia fejlődése, a IX. kongresszus és az Országos Konferencia határozatainak az egész társadalomra kiható megújító fuvallata megteremtik azt a környezetet, mely termékennyé teszi az állampolgárok széleskörű részvételét a politikai, gazdasági, ideológiai tevékenységben, az ország belügyi és külkapcsolatai döntő problémáinak megvitatásában. Az ország virágázásáért kifejtett közmunka, a gazdasági és társadalmi-kulturális életkörülmények egyenlősége, a célok és érdekek azonossága, annak a tudata, hogy a szocialista Románia jelen és jövőbeli haladásához van kötve minden állampolgár sorsa, nemzetiségtől függetlenül: egyre jobban ösztökélik és erősítik a román nép és az együttélő nemzetiségek egységét és testvériségét. Ebben az átfogó és sokoldalú társadalmi folyamatban legyőzték és félreállították a nacionalista-soviniszta mentalitás maradványait, mindenféle nemzetiségi begubózást és elszigetelődést. A szocializmus építésének fejlődése, a kommunizmusra való fokozatos áttérés feltételeinek megteremtése, egy magasabb civilizációs szintű társadalom megteremtése megerősíti majd a román nép egységét az együttélő nemzetiségekkel, megszilárdítja a közös haza nagy családját. A szocialista demokrácia fejlődésének jelenlegi követelményei, az együttélő nemzetiségek alkotó energiáinak – melyet az egész népének a haza fellendülésében tett fáradozásai keretében fejtenek ki – még jobb értékesítése, felvetik egy reprezentatív jellegű szervezet létrehozásának a szükségességét, mely az együttélő nemzetiségeket képviselné. Ez a szervezet aktívan hozzájárulna a párt politikájának megvalósításához, a szocialista társadalom fejlődési programjának kidolgozásához és gyakorlatba ültetéséhez. Ennek érdekében a VB javaslatot tesz a RSzK-béli Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsa és a RSzK-béli Német Nemzetiségű Dolgozók Tanácsa létrehozására. Azokban a megyékben, ahol a román lakosság mellett más nemzetiségű dolgozók is élnek, ott az illető nemzetiségek számára megyei tanácsokat hoznak létre. Ezek a szervek biztosítják majd az együttélő nemzetiségek fokozottabb részvételét szocialista hazánk gazdasági, politikai és kulturális életében, még inkább hozzájárulnak az egész nép egységéhez a szocializmusért vívott harcában. (taps) A SzEF-nak az a feladata, hogy biztosítsa az egész nép fokozottabb részvételét a gazdasági, társadalmi, politikai és kulturális tevékenységben, az ország dolgainak vezetésében, a szocialista társadalom előmenetelének biztosításában. A tapasztalat szerint a társadalom folyamatos fejlődése a legszélesebb tömegek kollektív bölcsességének és tapasztalatának teljes gyümölcsöztetésétől, a demokratikus jogok egyre aktívabb gyakorlásától függ. Továbbá attól, hogy az állampolgárok közvetlenül részt vegyenek a közérdekű kérdésekben hozott döntések megvitatásában és elfogadásában, a

közösséget érintő problémák megoldásában, hogy a kollektív vezetői formákat következetesen támogassák, hogy a társadalom minden tagjának a politikai és polgári felelősségét és öntudatát ösztönözzék. Ez szocialista társadalmunk fejlődésének törvényszerűsége, folyamatos megerősödésének, a dolgozók alkotó, építő tehetsége teljes megnyilvánulásának feltétele, illetve a dolgozóknak az új társadalom kiteljesedésében, az ország haladásában és virágzásában való részvételének feltétele is.

A SzEF szervezeti szinten is kifejezője lesz a munkásosztály és a parasztság szövetségének, az országban létező minden társadalmi osztály és kategória szocialista egységének, melyek, élükön a munkásosztállyal és a párt vezetése alatt, kiteljesítik a szocializmus építését. A SzEF állandó politikai szerv lesz, képviseleti jellegű, melyben részt vesz az RKP - szocialista társadalmunk vezető politikai ereje -, valamint a legjelentősebb tömeg-, közösségi és szakmai szervezetek. Lesz egy Központi Tanácsa, valamint állandó jellegű megyei, municípiumi, városi és községi tanácsai. A SzEF tevékenysége hozzájárul a tömeg- és közösségi szervezeteknek a politikai és állami életben való intenzívebb részvételéhez, lehetőséget ad az ezekkel és a néppel való kiterjedtebb tanácskozásra, a leghatásosabb megoldások meghozatala érdekében. Hozzájárul továbbá az ország fejlődését támogató határozatok sokoldalú megalapozásához, minden társadalmi kategória egyre élénkebb részvételéhez a szocializmus építésében, az RKP bel- és külpolitikájának szilárd megvalósításában. A SzEF fogja egybehangolni - a párt vezetése alatt - a tömeg- és közösségi szervezetek tevékenységét, illetve a szocialista építés kiteljesedésének szentelt erőfeszítéseiket.

A SzEF-hez fognak tartozni az együttélő nemzetiségek dolgozóinak tanácsai. Ezek a képviseleti jellegű tanácsok közvetlenül részt vesznek az ország teljes politikai életében, biztosítják a nemzetiségi dolgozók széleskörű, szervezett és a legkülönbözőbb területeken történő részvételét a szocializmus építésének megvalósításában, az ország anyagi és szellemi virágzásában. A nemzetiségi tanácsok - mind a központi, mind pedig a megyeiek - egyik legfontosabb szerepe, hogy támogassák a párt-, az állami és a közösségi szerveket az illető lakosság jellegzetes problémáinak megvizsgálásában, hogy a legjobb megoldásokat találják meg, a szocialista társadalom és a nemzetiségi állampolgárok általános érdekeivel összhangban. A tömeg- és közösségi szervezetekkel, az állami szervekkel együtt, a pártszervezetek vezetésével, a tanácsok a román és az együttélő nemzetiségek közti barátság, testvériség és egység megerősítésére vonatkozó pártpolitika alkalmazásáért fognak harcolni, az egyesített munka fejlődéséért, melyet szocialista hazánk virágzásának közös céljai és törekvései érdekében fejtenek ki. A tanácsok egyik fő feladata lesz a politikai nevelési tevékenységhez való hozzájárulás, melyet a párt és a közösségi szervezetek tartanak a szocialista hazafiság, a szocialista nemzetköziség műveléséért, az új rendszerünk iránti elkötelezettségért, a közös hazáért, a magas fokú kommunista etika fejlődéséért, mindenféle maradi, nacionalista felfogás és megnyilvánulás ellen, a tömegek szocialista tudatának folyamatos felemeléséért. Hozzájárulnak az együttélő nemzetiségek anyanyelvén való tudományos, művészeti és irodalmi alkotás ösztönzéséhez, szoros egységben a román nép alkotásainak fejlődésével, az egész ország szocialista szellemi haladásával. Ugyanakkor

hozzájárul a múlt haladó örökségének értékesítéséhez a kultúra és művészetek terén, a román nép és a nemzetiségek elődjei és szellemi alkotásaik iránti tisztelet műveléséhez. A létrehozandó tanácsok biztosítják a magyar, német és más nemzetiségű dolgozók egyre aktívabb részvételét, az egész néppel együtt, a párt és az állam külpolitikájának kidolgozásában és megvalósításában. Az együttélő nemzetiségek tanácsainak létrehozása előrelépést jelent a szocialista demokrácia fejlődésében, a politikai és polgári szabadságjogok megnyilvánulási terének kiszélesedésében, alkalmat ad a román nép és a nemzetiségek közti egység és testvériség újabb, erőteljes kijelentésére.

Tisztelt elvtársak, a Front szerepe az lesz, hogy biztosítsa az őt alkotó szervezetek, a széles néptömegek egyre aktívabb részvételét a politikában és az állam életében, az RKP belpolitikájának megvalósítását: az ország szocialista iparosítása, a mezőgazdaság intenzív, sokoldalú fejlesztése, a tudomány, oktatás és kultúra virágzása, a lakosság életszínvonalának a növelése, a gazdasági és társadalmi élet folyamatos tökéletesítése. Tevékenysége folytán a SzEF hozzájárul a munkásosztály, a parasztság, értelmiség, az összes dolgozók - nemzetiségtől függetlenül - RKP-körüli összetartó erejének megerősödéséhez, a tömeg- és közösségi szervezetek élénkebb megnyilvánulásához a politikai és társadalmi életben, a román nép és az együttélő nemzetiségek közti testvériség és egység megszilárdításához és elmélyítéséhez, minden kategóriabeli dolgozó közös politikai, gazdasági és társadalmi érdekeinek támogatásához, illetve ezek mozgósításához a szocializmus építésének kiteljesedését célzó program megvalósításában. A Front részt vesz a képviselőválasztásokon az államhatalom képviseleti szerveiben, olyan alakulatként, mely összefogja szocialista nemzetünk minden politikai és társadalmi erejét. A Nagy Nemzetgyűlésbe és a néptanácsokba való képviselőválasztásra a jelöléseket a SzEF nevében teszik meg. A Front szervezi meg az egész választási kampányt, a pártszervezetek vezetésével. A SzEF aktívan hozzájárul a párt és állam külpolitikájának kidolgozásához és megvalósításához, melynek legfőbb alapelve a barátság és testvéri szövetség, a gazdasági, politikai, kulturális és tudományos közreműködés fejlesztése minden szocialista országgal, a szocialista világrendszer egységének megerősítése.

Paul Niculescu-Mizil elvtárs: [...][95] Az együttélő nemzetiségi dolgozók tanácsainak megszervezését és felépítését illetően elmondom. Azért, hogy jobb feltételeket biztosítsunk a magyar, német és más nemzetiségű dolgozók aktív, sokoldalú és szervezett részvételének a pártpolitika megvitatásában és megvalósításában, a gazdaság, tudomány, kultúra, külpolitika fejlődését célzó intézkedések kidolgozásában és gyakorlatba ültetésében, javaslat született a RSzK-béli Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsa és a RSzK-béli Német Nemzetiségű Dolgozók Tanácsa létrehozására, mint állandó, képviseleti jellegű szervek. Ezek tagjai lesznek a SzEF-nek. A tanácsok székhelye Bukarestben lesz. Tagjaikat a magyar, illetve német dolgozók megyei tanácsai jelölik ki. A két tanácsnak egy-egy választott bürója lesz, mely a napi tevékenységek szervezését biztosítja. Azokban a megyékben, ahol nagyszámú magyar

95 A bevezető beszéd, általános összefoglalót nem közöljük.

vagy német nemzetiségű lakosság él, ezeknek megyei tanácsot hozunk létre. E tanácsok tagjait a megyei magyar illetve német dolgozók képviselői fogják kijelölni. Azon megyékben, ahol nagyszámban élnek más nemzetiségű lakosok, számukra is azonos kritériumok szerint létrejönnek a saját nemzetiségi megyei tanácsaik. Gondolunk itt például a szerb nemzetiségű lakosságra. Az együttélő nemzetiségek megyei tanácsaiban egy-egy elnök lesz, 2-3 alelnök és egy titkár, akik a közmunka elvének alapján és közösségi alapon fognak dolgozni. Fizetett alkalmazottaik nem lesznek. A magyar, német és más nemzetiségű dolgozók helyi és központi tanácsainak létrehozását segítendő egy-egy szervező bizottság összeállítását javasoljuk.

Az RKP KB Végrehajtó Bizottsága javasolja, hogy a SzEF Országos Tanácsát, a megyei, municípiumi, városi és községi tanácsait, valamint a nemzetiségi tanácsokat november végéig hozzák létre, hogy a Nagy Nemzetgyűlésbe való képviselőválasztási kampányt már a SzEF szervezhesse, a párt vezetése mellett. A SzEF és a nemzetiségi dolgozók tanácsainak létrejötte jelentős eseménynek számítanak országunk politikai életében, hozzájárul a dolgozó nép erkölcsi-politikai egységének, a román és a nemzetiségi dolgozók testvériségének, szocialista nemzetünk összetartásának állandó erősítéséhez, új feltételeket nyújt a széles tömegek számára az RKP bel- és külpolitikájának megvitatásában és megvalósításában való részvételhez, mely a szocializmus kiteljesedésére és a haza fellendülésére irányul, a szocializmus és a béke ügyének győzelmére.

Nicolae Ceauşescu elvtárs: Mielőtt szünetet tartanánk, kérem, hogy aki hozzá szeretne szólni, az iratkozzon fel az Elnökségnél.

20 perces szünet következik.

Nicolae Ceauşescu elvtárs: Átadom a szót Takács Lajos elvtársnak, őt követi majd Pană Gheorghe elvtárs.

Takács Lajos elvtárs: Tisztelt elvtársak, amint az ma is bebizonyosodott, az RKP KB főtitkára, Nicolae Ceauşescu elvtárs javaslatai alapján, pártunk vezetőségének egyik fő kérdése a vezetői módszerek és a szervezeti formák - amelyek keretében a szocializmus épül hazánkban - szüntelen fejlesztése és tökéletesítése. A szocializmus építése különböző időszakainak megfelelő szervezeti módszerek és formák megtalálásának képessége rávilágít a vezetés mélyen tudományos jellegére, bizonyítja a társadalmi fejlődés mindegyik szakaszában felmerülő szükségletek alapos megértését. Valóban, az új élet építésének közel negyed százados időszaka alatt, népünk megvalósította azt a tekintélyes egységet, mely az egész nemzetet a párt körül fogja össze. A marxista-leninista ideológia alapján egyesíti a román népet és az együttélő nemzetiségeket, a szocialista Románia nagy családját. Ez által tettekkel bizonyítottuk, hogy egyedül a szocializmus képes elvszerű nemzeti egységet létrehozni, melyben eltűnnek az antagonisztikus társadalmi ellentétek, mert kiirtottuk őket, azoknak az osztályokon nyugvó alapjait. Az is bebizonyosodott, hogy a társadalom előmenetele teljes mértékben biztosított az új mozgatóerők által: a szocialista hazafiság, a proletár nemzetköziség, a tömegek szocialista öntudata, a társadalmi felelősség egyre magasabb szintű, állampolgári tudata a társadalom minden tagjának részéről. Ebben az erkölcsi politikai keretben a SzEF lesz az új szervező erő, mely a szocializmus

építésének kiteljesedési szakaszában szervezeti alapon szentesíti az összes társadalmi osztály és kategória szocialista egységét. Ezek, élükön a munkásosztállyal és a párt vezetésével, a szocializmus és kommunizmus még magasabb fokozatára emelik népünket. Ez a szervezeti forma lehetőséget adott a párt körüli még szorosabb egységre, nemzetünk minden alkotó erejének még hatásosabb ösztökélésére. Amint azt Nicolae Ceauşescu elvtárs több ízben is hangsúlyozta, a mai felszólalásában is, az országban élő nemzetiségek szerves alkotóelemét képezik ennek a szocialista egységnek. Az ők teljes azonosulása az egész nép sorsával és törekvéseivel, lelkes részvételük abban a visszafordíthatatlan folyamatban, mely nem ismeri a múltba való visszatérést, biztosítja az együttélő nemzetiségek számára a SzEF szervezeti keretében az őket megillető helyet.

Úgy gondolom, hogy a SzEF keretében megszervezett Magyar és Német Nemzetiségű Dolgozók Tanácsa, mint e nemzetiségek képviseleti szervei, új impulzust adnak, még nagyobb mértékben hozzájárulnak az alkotó képességek értvényesítéséhez a közjó érdekében, még jobban szolgálják e nemzetiségek teljes beilleszkedését a közös hazába. A tanácsok hozzájárulnak a tömegek szocialista öntudatának felemeléséhez, egyes visszamaradt nacionalista csökevények, elszigetelődési törekvések kiirtásához. A tanácsok biztosítják a megfelelő szervezeti keretet a legmegfelelőbb módszerek megtalálásához, melyek a pártnak a nemzetiségi kérdésben folytatott marxi-lenini politikája gyakorlatba ültetéséhez szükségesek, továbbá ezen megvalósítások népszerűsítéséhez, egyes félreértések kiküszöböléséhez, melyek előfordulhatnak e téren. Ugyanakkor a tanácsoknak hozzá kell járulniuk a román nyelvtudás még szélesebb körű elterjedéséhez a nemzetiségek körében, elsősorban a fiatalok között, bizonyos hiányosságok kiküszöböléséhez, mely ez ügyben még fennáll egyes iskolákban. Ezek a hiányosságok néha még mindig megnehezítik a lehetőségek teljes kihasználását, melyet rendszerünk egyenlő mértékben biztosít mindenki számára, nemzetiségtől függetlenül, hogy képességeit, személyiségét fejleszthesse, hogy azt saját és az egész közösség hasznára fordíthassa. Úgy vélem, hogy társadalmunk ezen új szervezési szerkezete hozzájárul a társadalom új, még magasabb fokozatra való emeléséhez, ösztönzi annak még gyorsabb fejlődési ritmusát, ezért teljes mértékben egyetértek a javaslatokkal. Végezetül szeretnék egy javaslatot tenni a tanácsok elnevezésével kapcsolatban, mivel társadalmunk elért egy olyan egységesített szintet, ahol az ellenséges elemeknek már nincs megnyilvánulási lehetőségük, ugyanakkor minden szervezetünk, szervünk a dolgozóké: nem lenne-e megfelelőbb ezeket a tanácsokat a RSzK-béli magyar nemzetiség tanácsának, vagy a RSzK-béli magyar és német nemzetiségű lakosság tanácsának nevezni? [...][96]

Király Károly elvtárs: [...][97] Ezen jelentős megvalósítások forrása a marxi-lenini tanoknak országunk jellegzetes feltételeihez való alkalmazásában rejlik. Következetesen alkalmazva ezt a tanítást, a párt sok bölcsességgel és gondoskodással oldotta meg a nemzetiségi kérdést. A szocialista Románia minden állampolgára, nemzetiségtől

96 A nemzetiségi kérdésben nem releváns felszólalásokat, pl. Gheorgeh Pană felszólalása, nem közöljük.
97 Király általános jellegű bevezető beszédét nem közöljük.

függetlenül, egyenlő jogokat és megnyilvánulási, fejlődési lehetőségeket élvez minden tevékenységi területen. Összebarátkozva a munkában, együtt alakítják sorsukat, fényes jövőjüket. Ezek a jogok és kötelességek tükröződnek hazánk alkotmányában, gyakorlásuk pedig a szocializmus anyagi alapjainak, az ipar, mezőgazdaság, tudomány és kultúra, teljes társadalmi életünk fejlődésében való aktív és állandó részvétel által valósul meg. Kovászna megyében, a szorgalom és szépség ősi vidékein, testvéri egyetértésben dolgoznak együtt az üzemekben, a szántóföldeken, a társadalmi-kulturális intézményekben a román, magyar és más nemzetiségű dolgozók, önfeláldozóan és lelkesen megvalósítva a párt által felvázolt gazdasági és politikai feladatokat, teljes mértékben élvezve alkotó tevékenységük gyümölcseit. A párt- és állami vezetés újabb látogatása Kovászna megyében élő bizonyítéka pártunk általános bel- és külpolitikájához való kötődésnek, illetve annak az elhatározásnak, miszerint a Kovászna megyei dolgozók, nemzetiségtől függetlenül, szünet nélkül fognak dolgozni e politika életbe léptetésén.[98] A nemzeti kisebbségekhez tartozó dolgozóknak számtalan lehetőség áll rendelkezésükre, hogy aktívan, minden képességüket és tehetségüket latba vetve részt vegyenek az ország és Kovászna megye teljes társadalmi életében. Jelen vannak minden párt-, állami, tömeg- és közösségi szervezetben és szervben, a székelyek fiai, munkások, parasztok, értelmiségiek, részt vesznek a párt vezető testületeiben, a néptanácsokban, a termelőszövetkezetek vezetőségi tanácsaiban, az igazgatói bizottságokban, munkájuk pedig magas elismerésnek örvend. A Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsainak létrehozása a párt mélyen tudományos, realista politikájának újabb sokatmondó bizonyítéka. Éppen ezért, teljesen egyetértek a pártvezetés javaslatával, melyet Nicolae Ceauşescu elvtárs mutatott be a Magyar és Német Nemzetiségű Dolgozók Tanácsáról. Ezek létrejötte egy újabb előrelépést jelent szocialista rendszerünk demokratizmusának fejlődésében, jelentős pillanat az egész nép lelki-politikai egységének megerősítésében az RKP körül, mely tapasztalt vezető és győzelmeink ihletője. Annak a gondoskodásnak újabb tanúságai, melyet pártunk és államunk fejez ki az együttélő nemzetiségek dolgozóinak minél szélesebb körű részvételéért az egész társadalmi-politikai életben.

A párt iparosítási politikája számos települést élesztett fel, a fejlődés újabb fokozatára emelve Kovászna megye helységeit, melyeket többségükben székelyek laknak. Kézdivásárhelyen például három új vállalat épül. Baróton az ország egyik legfiatalabb bányászati települése fejlődik. A lignit kitermelési egységek kiterjedése a medencében nem csak új és erős alapot teremt hőerőműveink számára, hanem Barótnak, mint az egyik első városi központnak a fejlődését is jelenti. De Kovászna megyének nem csak az altalajkincsei, hanem természeti szépségei is egyre inkább felértékelődnek, amint azt a gyógyfürdő telepeinek a modernizálása is bizonyítja. Ami pártunk és államunk minden vidék harmonikus fejlődésére vonatkozó politikáját illeti, megyénk új, beszédes képekkel gazdagítja az ország térképét. A következő ötéves terv időszakában a megye más települései fognak erőteljes gazdasági és társadalmi fejlődést

98 A közigazgatási reform lebonyolítása utáni hónapokban a pártvezetés ellátogatott a két újonnan létrehozott székely megyébe is, így Sepsiszentgyörgyre, Kovászna megye székhelyére is.

elérni. Az anyagi termelés terén elért gazdag tevékenység harmonikusan összekapcsolja és kiegészíti a szellemi tevékenységet. Megyénk lakóinak számos lehetőség áll rendelkezésére, hogy kibontakoztathassák tehetségüket, felmutassák irodalmi, művészeti, tudományos alkotásaikat, melyek gazdagítják népünk kulturális örökségét. Ezen az őszön a Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház két évtizedes tevékenységét ünnepli a tömegek művelése terén: e két évtized alatt 150 bemutatót tartottak, összesen több mint 6000 előadást, melyeket közel 2 millió városi és falusi néző követett figyelemmel.[99] Új líceumok jöttek létre, szakiskolák, egy művészeti népi iskola, egy zeneiskola stb., ahol a román fiatalok mellett számos magyar nemzetiségű fiatal is tanul az anyanyelvén.[100] Mindannyian ugyanazokat a legkedvezőbb feltételeket élvezik, melyeket az RKP és államunk biztosít számukra, hogy tehetségüket és hozzáértésüket kamatoztassák a maguk és az egész ország javára.

Úgy gondolom, hogy a SzEF létrehozása, mely az ország legátfogóbb politikai szervezete, megszilárdítja a párt és a nép közti egyre növekvő egységet, a párt céljai és a nép törekvései közti szerves egységet. Ez lenne a dolgozók - nemzetiségtől függetlenül, románok, magyarok, németek, szerbek - összetartó erejének kifejeződése a társadalmi haladás feladatainak megoldásában. Határozott meggyőződésem, hogy a SzEF ösztönözni és dinamizálni fogja a dolgozók kezdeményezéseit a szocializmus építésében, még kedvezőbb feltételeket teremt egy sokoldalú politikai tevékenységhez, mely a párt IX. kongresszusának és az Országos Konferenciájának dokumentumaiból származó feladatok sikeres megoldását szolgálja, szocialista nemzetünk virágzását és fellendülését.

Meg vagyok győződve arról, hogy a Kovászna megyei dolgozók az egész néppel együtt bizalommal és elégedetten fogadják a KB plenárisán elfogadásra kerülő új intézkedéseket.

Péterfi István elvtárs: [...][101] Hasonlóképpen, különböző szervezetekben biztosított az együttélő nemzetiségek képviselete. Például, a megyét a Nagy Nemzetgyűlésben képviselő 15 küldött közül 4 magyar, egy pedig más nemzetiségű. A megyei, municípiumi, városi és községi néptanácsok 4287 képviselője közül 739 magyar, 9 más nemzetiségű. A köztársasági és helyi vállalatok igazgató bizottságaiban a 703 elvtárs közül 125 magyar, 4 német, 12 pedig más nemzetiségű. Alá kell húznom, hogy megyénk tudományos, kulturális, művészi képviselői, románok, magyarok, németek és más nemzetiségűek, műveik által jelentősen hozzájárulnak hazánk szellemi kincstárának gazdagításához, ugyanakkor ezek a művek tükröződnek a lakosság hazafias nevelésében is. Kolozsváron 4 irodalmi-művészeti folyóirat jelenik meg, közülük kettő magyarul (az *Utunk* és a *Korunk*), melyekben kölcsönösen közölnek román, magyar és más nemzetiségű írók és tudósok. Kolozsvárnak a Nemzeti Színház és a Román Opera mellett Állami Magyar Színháza és Magyar Operája is van, melyek a párt és az állam jelentős anyagi és erkölcsi támogatásával tekintélyes művészeti intézmények-

99 A sepsiszentgyörgyi színházat, állandó művészeti intézményként 1948-ban hozták létre Állami Magyar Népszínház néven, majd 1949-től Állami Magyar Színház megnevezés alatt működött.

100 A zenei iskolai oktatás, pl. 1968-ban indult el Sepsiszentgyörgyön.

101 Az általános jellegű bevezetőt nem közöljük. Péterfi Kolozs megye küldöttjeként szólalt fel.

ké lettek, hazai és külföldi elismerésnek egyaránt örvendenek. Elegendő csak az Állami Magyar Színháznak a Magyar Népköztársaságban (Budapesten és Debrecenben) elért sikereit említenem, ahol az előadásokat mind a szaksajtó, mind pedig a közönség nagyra értékelte. Mindez pártunk és államunk gondoskodását bizonyítja az együttélő nemzetiségek kultúrájának állandó virágzásáról, szocialista hazánk általános fejlődésének keretei között.

Elvtársak, a pártpolitika megvalósítása során arra figyeltünk, hogy a megyében minden szükséges feltételt biztosítsunk ahhoz, hogy a fiatalok az anyanyelvükön tanulhassanak. Eszerint a 946 egységből 261 egység és tagozat magyar tannyelvű. A 7467 tanügyi káderből 1120 dolgozik magyar tannyelvű iskolákban és tagozatokon. Az 9-12. osztályok 100 732 tanulójából 16 500 folytatja tanulmányait magyar nyelvű iskolában vagy tagozaton. Kolozsváron 6 felsőoktatási intézmény működik, 23 karral, ahol mintegy 50 tagozat foglalkozik a felsőfokú végzettségű káderek szakosodásával. Itt is figyeltek arra, hogy a hallgatók anyanyelvükön tanulhassanak. Így a bölcsészkaron 7 magyar tannyelvű tagozat működik, emellett pedig 25 tantárgyat oktatnak párhuzamosan két nyelven, románul és magyarul. Hasonlóképpen, elvtársak, a felsőoktatási intézményekbe való felvételit a jelentkezők számára legelérhetőbb nyelven tartják, vagyis románul, magyarul vagy németül. A tanügyi káderek 1835-ös összlétszámából 325-ön magyarok, 37-en németek, 87-en pedig más nemzetiségűek. A nappali és a látogatás nélküli tagozaton összesen 19 686 hallgató van, közülük 3452 magyar, 352 német és 354 más nemzetiségű. A fenti példák meggyőzően bizonyítják, hogy az együttélő nemzetiségek számára Kolozs megyében és az egész országban biztosítottak a fejlődési feltételek minden tevékenységi területen. Ez a magyarázata annak, hogy a dolgozók, nemzetiségtől függetlenül, elfogadják és támogatják pártunk és államunk politikáját. Ez alkalommal szeretném megemlíteni, hogy a párt- és állami vezetés, élén Nicolae Ceauşescu elvtárssal, az ország megyéiben, közöttük Kolozs megyében tett látogatása valódi szimpátia-tüntetéssé alakult át, a lángoló szeretet kimutatásává, amiért a pártvezetés határozottan alkalmazza a gyakorlatban a marxi-lenini tanokat a szocializmus építésének kivitelezéséért, figyelembe véve az ország konkrét viszonyait. A SzEF és az együttélő nemzetiségek tanácsainak megalakítása új előrelépést jelent a szocialista demokrácia fejlődésében, a politikai és polgári szabadságjogok megnyilvánulási tere kiszélesedik, ami maga után vonja a román nép és a nemzetiségek még nagyobb egységét a párt és vezetése körül, ekképpen teljes mértékben hozzájárulva szocialista hazánk további virágzásához.

Szünet után

Nicolae Ceauşescu elvtárs: Elvtársak, újranyitjuk az ülést. Átadom a szót Fazekas János elvtársnak, őt követi Bughici Simion elvtárs.

Fazekas János elvtárs: Kedves elvtársak, mindenekelőtt egy megjegyzést szeretnék tenni a Valter Roman elvtárs által elmondottakhoz, egy olyan kérdéshez, amivel nem értek egyet. Szó volt a pártnak egy boldog korszakáról. Az igazság az, hogy erről a pártbeli örömről csak a IX. kongresszus után beszélhetünk, amikor is közösen választottuk a párt élére Ceauşescu elvtársat. Csak a IX. kongresszus óta, a kongresszusi és az Országos Konferencia határozatainak alapján, valamint a KB, a VB, a Ceauşescu elvtárs vezette

Állandó Elnökség fokozott munkája nyomán születtek meg a határozott intézkedések a múlt egyes súlyos hibáival szemben. Ezek az intézkedések hivatottak biztosítani, hogy a pártban soha többet nem ismétlődik meg a lenini pártvezetési normák megsértése, a demokrácia és a szocialista törvényesség áthágása.

Ami a Ceauşescu elvtárs által bemutatott dokumentumot illeti, én úgy gondolom, elvtársak, hogy azt elég nehéz kiegészítenünk, mert össze van benne foglalva az RKP-nak a nemzetiségi kérdéssel kapcsolatos minden tapasztalata, a párt létrejöttétől kezdődően. Benne van a kommunista párt tapasztalata az egész román nép és az együttélő nemzetiségek mozgósításáról a politikai hatalom átvétele, a szocialista forradalom megvalósítása, a szocializmus építése érdekében a szocializmusnak városon és a falvakban való győzelme céljából végzett hősi munka. Ez a dokumentum magába foglalja ezt a hatalmas elméleti, gyakorlati és szervezési munkát, melyet pártunk a kezdetektől végzett, mind a szocialista építkezés területén, mind pedig a nemzetiségek és a román nép egyenjogúsági elvének a gyakorlati megvalósításában. Ami igazán fontos a szocialista Romániában a nemzetiségi kérdés megoldás terén az, hogy pártunk figyelembe vette az ország jellegzetes nemzetiségi viszonyait és, hogy a marxi-lenini politika megvalósításában a jogegyenlőség alapelvét követte, gazdasági, politikai, jogi, társadalmi-kulturális területen egyaránt. Pártunk nemzetköziségéből adódó tapasztalatára természetesen büszkék vagyunk és szerintem többet kell tennünk, mint eddig, nem annyira az országban, mint inkább külföldön, mivel az országban az együttélő nemzetiségek, legyenek azok magyarok, németek, szerbek vagy mások, érzik pártunk marxi-lenini politikáját. Nagyobb propagandát kell szerveznünk, hogy teljesebben mutathassuk be rendszerünk megvalósításait a marxi-lenini politika terén, hogy azok, akik még megpróbálnak sovinizmussal és nacionalizmussal vádolni, azok láthassák a mi internacionalista pártunkat, a romániai kommunistákét, mely képes volt megvalósítani a román nép és az együttélő nemzetiségek teljes jogegyenlőségét. Szocialista demokráciánk fejlődését ez, a pártpolitika szempontjából nagyon fontos terület is bizonyítja. Pártunk soha nem tekintette úgy a nemzetiségi problémát, mint egy taktikai, nevelési kérdést, hanem mindig a román proletariátus és a nemzetiségi dolgozók általános harcának kontextusában kezelte. Éppen ezért, a kommunista pártban a kezdetektől fogva együtt voltak a román, magyar, német, zsidó és más nemzetiségű kommunisták, akik egyenlő mértékben harcoltak a börtönökben a burzsoázia ellen és a politikai hatalom átvételéért az országban. Ugyanez történt hazánk felszabadítása után is, és most elsősorban a Székelyföldre gondolok, ahol akkor tevékenykedtem. Miután a székelyeket felszabadította román és a szovjet hadsereg, a székely lakosság az RKP köré tömörült, mert benne látták évszázados törekvéseik, illetve a teljes jogegyenlőség megvalósítását, melyeket a párt létrejötte óta harci zászlajára tűzött. Azóta részt vettünk és aktívan részt veszünk a szocializmus és kommunizmus építésében hazánkban. Íme, miért tartják a magyar, német és a többi együttélő nemzetiséghez tartozó kommunisták közös hazájuknak a szocialista Romániát: mert ebben a nagy családban valóban egyenrangú tagok vagyunk, egyformán harcolunk pártunk és államunk politikájának megvalósításáért.

A Ceauşescu elvtárs által bemutatott dokumentumnak nagy elméleti és gyakorlati fontossága van pártunk tevékenységére nézve. De el kell mondanom, elvtársak, hogy az évek során sajnos nem mindig fordítottak kellő figyelmet a román nép és az együttélő nemzetiségek közti nemzetiségi, szocialista és demokratikus kapcsolatok kérdéseinek. Ezt én már több ízben is elmondtam, legutóbb az Udvarhelyen tartott beszédemben, hogy a kommunista párt IX. kongresszusa, Országos Konferenciája, a RSzK alkotmányának elfogadása[102], Ceauşescu elvtárs megválasztása pártunk élére, a magyar nemzetiségű lakosság számára tulajdonképpen egy határt jelöl, mivel ezekben a dokumentumokban van néhány olyan kérdés, mely az évek során emésztett bennünket. Csakhogy nem létezett a pártdemokrácia, mint jelenleg, és ez sokszor megnehezítette a véleménynyilvánítást: ha azt mondtad, hogy az együttélő nemzetiségeknek sajátos, nemzeti problémáik is vannak, akkor nagyon könnyen és nagyon gyorsan nacionalistaként vagy sovinisztaként bélyegeztek meg. Ceauşescu elvtárs a IX. kongresszuson és az Országos Konferencián felvetette azt a tézist, mely előzőleg, sajnos, soha nem jelent meg pártdokumentumokban: a gazdasági egyenjogúság kérdése, mely minden állami, anyanyelvi oktatási, minden kulturális, művészeti, tudományos intézményben kifejtett tevékenységünk virágzásának alapját képezi. De ezen a kongresszuson, miután megfogalmazódott ez a tézis, mint a párt nemzetiségi politikájának alapelve, azután már nem maradt csak tézisként, hanem valóra válik, kedves elvtársak. Ennek az ötéves tervnek a keretében már nagyon sok vállalat épül a Székelyföldön, és következik a második ötéves terv, amikor még többet építünk. Ezeknek a tényeknek köszönhetően, elvtársak, a lakosság még soha nem látott bizalommal és szeretettel fordul az RKP-hoz és vezetőségéhez. Ezt bizonyította a legutóbbi látogatás is, melyet a pártvezetés a Székelyföldön tett, amikor a vezetőséget és Ceauşescu elvtársat hatalmas lelkesedéssel és szeretettel fogadták.[103]

A másik jelentős probléma az, hogy a IX. kongresszustól kezdődően már nem használatos marxista irodalmunkban a nemzeti kisebbség kifejezés, és ez jó, mert nem egy formális kérdésről van szó, hanem ez egy alapvető kérdés.[104] A IX. kongresszus előtt sokáig használták és engem is, másokat is sértett, mert abban a pillanatban, amikor elismerem, hogy a román bajtársaméval egyenlő jogokkal rendelkezem, attól kezdve már nem vagyok kisebbségi. A pártkongresszus dokumentumaiban, Ceauşescu elvtárs beszámolójában, az alkotmánnyal kapcsolatos jelentésben már helyes kifejezést használnak: nem beszélnek nemzeti kisebbségekről, hanem együttélő nemzetiségekről, akik együtt élünk és dolgozunk a szocialista Romániában. Az a mód, ahogy pártunk megoldja az összes társadalmi, politikai, gazdasági, kulturális kérdést, ténylegesen bizonyítja, hogy pártunk bőségesen ellátja szocialista társadalmunk vezetői szerepét. Ez igazolja - amint azt Ceauşescu elvtárs mondta -, hogy a marxizmus-leninizmus nem dogma, nem vallás, nem egy imádság. Egy állandóan fejlődő, élő tudomány, amely népünk és pártunk forradalmi tapasztalatával gazdagodik. Éppen ezért a nemzetiségi

102 Az 1965-ös román alkotmány elfogadására utal.

103 Ceauşescu 1968 augusztusában látogatta meg Hargita és Kovászna megyét.

104 A *kisebbség* kifejezést 1946-tól a *nemzetiség* kifejezés váltotta. Az ötvenes évek elején ismét visszatértek a *nemzeti kisebbség* használatára, majd az ötvenes évek végén megjelent a román néppel „együttélő nemzetiségek" (naţionalităţi conlocuitoare) fogalom, amit az 1956-os alkotmány szentesített.

kérdéshez kapcsolódó tézisek sem dogmák, és ezt bizonyítja a Ceauşescu elvtárs által bemutatott dokumentum. A szocializmus, majd pedig a kommunizmus építésének új viszonyai között azt szeretnénk, hogy ebben az intenzív munkában, az egész nép közös harcában az együttélő nemzetiségek még aktívabban vegyenek részt. Ezért helyesnek tartom a magyar, német és más nemzetiségű dolgozók megyei szintű tanácsainak megalakítását, mert ez a román nép és az együttélő nemzetiségek testvériségének és barátságának még erősebb megszilárdulásához vezet, az alkotmányban előírt jogok és annak a gyakorlatnak még teljesebb megnyilvánulásához, melyet a párt nap mint nap megvalósít. Természetesen, előfordult néhány tévedés és hiányosság is a nemzeti kérdésben, de jellemző, hogy a párt IX. kongresszusa után a pártvezetőség meghozta és meghozza a megfelelő intézkedéseket a hiányosságok felszámolására.

Még egy dolgot szeretnék mondani Önöknek, különösen az Akadémiának, ahol a magyar és német tudósok elégedetlenek. Az Akadémia közel 350 teljes jogú és levelező tagja közül csak 3 tudós magyar: 1 teljes jogú tag és 2 levelező. Íme egy probléma, melyen javítanunk kell, hogy ebbe a szervbe, megfelelő módon, az együttélő nemzetiségek soraiból is válasszunk be tagokat. Elvtársak, az idén, december 1-jén fogjuk ünnepelni Erdély egyesülését Romániával. A szocialista Románia történelmének ez a pillanata nem csak a román népnek lesz ünnepély, hanem az együttélő nemzetiségek számára is. Az idősebb korosztálybeli magyar kommunisták, illetve akik életben maradtak (egyesek börtönben vagy a lágerekben haltak meg), az 1921-es pártba való belépésüktől kezdve helyesnek tartották, hogy az erdélyi román lakosság, amely a nagy többséget tette ki, az önrendelkezési jog alapján Romániával egyesült. Mi, akik fiatalabbak vagyunk, akik augusztus 23. után álltunk be a mozgalomba, a pártba, mi, magyar nemzetiségű pártaktivisták, a romániai magyar lakosság, mi úgy gondoljuk, hogy ez az egyesülés a nép joga, a romániai szocialista nemzeté. Ez a nagy évforduló, amit szervezünk, a miénk is lesz, mivel ezt a kérdést véglegesen megoldottnak tekintjük hazánkban, és jogokkal veszünk részt az ünnepségen, a román nép és az együttélő nemzetiségek egyaránt. Ebből a szempontból is a KB jelen plenáris ülésének – melyen megvitatjuk a nemzetiségek kérdését és egy sor, a dokumentumban javasolt intézkedést – jelentős mozgósító, ösztönző hatása van a magyar és más nemzetiségű lakosságra nézve, a kommunista párt körüli gyülekezésben, mely mindannyiunk pártja, nemzetiségtől függetlenül, legyen szó románokról, magyarokról, németekről vagy más nemzetiségiekről.

Íme, elvtársak, egy néhány azon problémák közül, melyeket fel akartam vetni. Teljesen egyetértek azokkal a dokumentumokkal, melyeket Ceausescu elvtárs mutatott be.

ANIC, fond CC PCR Cancelarie, dos. 1968. 47–111. f. Géppel írt román nyelvű jegyzőkönyv magyar fordítása.

31.
A Benedek Elek Emlékház és a Hargita Népi Együttes létrehozása

Bukarest, 1968. december 20.

1969. április 4-én töltené 185. életévét Körösi Csoma Sándor világhírű, erdélyi magyar tudós.[105] Ezzel az évfordulóval kapcsolatban, emléke előtt tisztelegve, ajánljuk:

1. Művelődés- és Művészetügyi Állami Bizottság és a Kovászna megyei Néptanács állítsák fel a tudós mellszobrát Kovászna városában.

2. A Művelődés- és Művészetügyi Állami Bizottság Kovászna megyei részlege a Románia Szocialista Köztársaság Akadémiájával közösen szervezzen jubileumi gyűlést Sepsiszentgyörgyön.

3. Az enyedi épületre, ahol tanulmányait folytatta, helyezzenek el emléktáblát.

4. Nevezzenek el róla egy sepsiszentgyörgyi utcát.

A javaslatokat a RSzK Magyar Nemzetiségű Dolgozóinak Tanácsával egyetértésben tettük. [...][106]

8. pont - Benedek Elek emlékház létrehozása Kisbaconban, Kovászna megyében.

Látszik, hogy a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsa nagyon aktív. Elvtársak, egyezzünk bele.[107] (Az elvtársak mind beleegyeznek).

9. pont - Javaslatok egy Hargita megyei népi együttes létrehozására.

Vannak-e kérdések?

Dumitru Popescu elvtárs:[108] Nem derül ebből ki a Hargita megyei elvtársak nézőpontja.

Vasile Patilineț elvtárs: Ők nem értenek egyet azzal, hogy a 170 személyből csak 40 menjen át. Szeretném tájékoztatni önöket, hogy amikor Hargita megyében jártam, a Hargita városi[109] értelmiségiek egyik gyűlésén, erősen szorgalmazták, hogy nekik is lehessen vegyes együttesük, mely egyaránt bemutatná a vidék magyar és román folklórját. Véleményem szerint a javasolt forma nem jó. Elsősorban jelezném, hogy Maros megyében ennek az együttesnek 170-nél több tagja van, ezen kívül pedig létezik még 5 művészeti intézmény, az együttest pedig külön a helyzet sajátosságára való tekintettel hozták létre. 1967-1968 folyamán minden évben 170 előadást tartottak, és minden előadáson átlagosan 360 személy vett részt. Nekik elegendő a bevételük. Ezért az a véleményem, hogy a Magyar Nemzetiségű Dolgozók Tanácsában beszéljék meg, hogy ez az együttes maradjon Marosvásárhelyen, de küldjenek Hargitába is 70 embert, és csökkentsék az állam kiadásait, ami egy ilyen nagy együttessel jár, mint a vásárhelyi. Így lehetőség nyílik arra is, hogy az anyagi alapokat megosszák. Ugyanakkor úgy tűnik, hogy ésszerűbb lenne az állami támogatás mértékét is csökkenteni, hogy több maradjon az amatőr színészeknek. Nem értek egyet viszont

105 Kőrösi Csoma Sándor (a román nyelvű szövegben Chiorosi Cioma Sandor)
106 A nemzetiségi kérdésre nem vonatkozó párthatározatokat nem közöljük.
107 Nicolae Ceaușescu közbeszólása.
108 Dumitru Popescu 1965-1968 között a *Scânteia* főszerkesztője volt, majd 1968-1971 között a KB titkára.
109 Valószínűleg Csíkszeredára gondolt.

azzal a javaslattal, hogy 130 hely maradjon Vásárhelyen, 40-et pedig adjanak Hargitának.

Virgil Trofin elvtárs:[110] Nekem úgy tűnik, hogy a Patilineț elvtárs javaslata tulajdonképpen a vásárhelyi együttes megszüntetését célozza meg. Itt nem tevődik fel az a kérdés, hogy valaki támogatná, hogy ez az együttes Marosvásárhelyen legyen [...][111]

Nicolae Ceaușescu elvtárs: Elvtársak, tudtommal ezt az együttest székely együttesnek hívták, ha pedig székely, akkor kerüljön át a székelyekhez, ha már így akarunk tárgyalni.

Virgil Trofin elvtárs: Ezt az együttest Marosvásárhelyen Állami Dal- és Táncegyüttesnek hívták.

Vasile Patilineț elvtárs: Székely együttesnek hívták, mindenki így ismeri.[112]

Virgil Trofin elvtárs: Én ismerem ennek az együttesnek a tevékenységét és azt is tudom, hogy hogyan alakult meg. Ismerem, nem csak a székelyekre gyakorolt befolyását, hanem a magyar és román lakosságra is. Szerintem, ha most a megszüntetését szorgalmazzuk, nem teszünk jót, ezért azt a javaslatot tartom jó megoldásnak, hogy az állások egy részét helyezzük át Hargitába, de tartsuk meg a vásárhelyi együttest is.

Nicolae Ceaușescu elvtárs: Azt javasolnám, hogy mutassák be nekünk, hogy mekkora létszáma van ennek az együttesnek, mert most hallom, hogy 174 alkalmazottról van szó. Legyen csak 60–70 alkalmazottjuk.

Vasile Patilineț elvtárs: 138 művészük van és 38 személyes adminisztráció. A filharmónia zenekara különálló, más rendszere, más támogatottsága van.

Nicolae Ceaușescu elvtárs: Egyetértek azzal, hogy osszuk ketté. 100 maradjon Marosvásárhelyen, 74 pedig menjen át Hargitához – nem a személyek, hanem mint állások.

Paul Niculescu-Mizil elvtárs: Véleményem szerint a marosvásárhelyi együttes egyik legszebb megvalósításunk ezen a téren. Nagyon szépen összekapcsolja a magyar folklór hagyományait, nem csak a székelyt, hanem általában a magyart, emellett pedig sikerült feldolgoznia a vidék román folklórját is. Úgy gondolom, hogy ez az együttes helyesen mutatja be helyzetünket. A Patilineț elvtárs által bemutatott adatok nem olyan rosszak, kitűnik belőlük, hogy azért csak van tevékenység. Van egy kórusuk, ami egyúttal a filharmónia kórusa is, és mindenki tudja, hogy egy filharmonikus zenekar kórus nélkül nem ér semmit, mert csak hangszerekkel nem tudnak olyan előadást létrehozni, amelyre eljönnének az emberek. Ezért az a véleményem, hogy tartsuk meg ezt az együttest. Adjunk valamit, lássuk, mit tudunk adni, hogy ne szűnjön meg a kórus. Ha 74 személyt adunk át, akkor nagy nehézségeik lesznek, ezért inkább bízzuk meg az elvtársakat, hogy még egyszer vizsgálják meg ezt a dolgot.

Nicolae Ceaușescu elvtárs: Először is, nem tudom, hogy lett ilyen nagy ez az együttes, mert emlékszem, hogy amikor jóváhagytuk ezeket, akkor a jóváhagyás csak kis létszámra szólt. Önök azt mondják, hogy a javaslat nem jó, mindenki indoklásokkal

---

110 Virgil Trofin a KB Állandó Elnökségének és Végrehajtó Bizottságának tagja.

111 Hiányos rész az eredeti szövegben.

112 A marosvásárhelyi Állami Székely Népi Együttest 1956 őszén hozták létre 134 taggal. 1959-től Állami Dal és Táncegyüttesnek hívták. 1970-től az állami filharmónia kórusaként működött.

jön. Oda jutottunk, hogy embereket tartunk egy olyan együttesben, ahol hetente egyszer énekelnek - úgy gondolom, hogy nem fizethetünk valakiket csak ennyiért.

Vasile Patilineț elvtárs: Ebben az évben Marosvásárhelyen 18 előadásuk volt, a megyében pedig 48. A megyén kívül pedig 100 előadást tartottak.

Nicolae Ceaușescu elvtárs: Nem jó, hogy Marosvásárhelyen azért hoztuk létre az együttest, hogy az egész országban szerepeljen: minden megyében van együttesünk. Úgy lenne jó, hogy hasonló esetekben kis csoportokat hozzunk létre. Jómagam is foglalkoztam a hadseregnél ezzel a kérdéssel, és amikor kinőtte magát az együttes, fel kellett oszlatnunk. 40 személyes csoportokra van szükség, melyek könnyebben mozognak - egy 170 személyes együttes kiszállása nagyon sok, egy egész vonat szükséges hozzá. Kis együttesekre van szükség, 2-3 muzsikussal, és néhány - 40-50 - személlyel. Ilyenek legyenek a megyei együttesek. A városban lehet még amatőr együttes, vagy értelmiségiekből álló, de a megyeiek ne legyenek 40-50 főnél nagyobbak. Ez érvényes kell, hogy legyen az egész országra. Létrehozhatnak amatőr együtteseket, amelyek 3-4 előadást tartanak évente, ehhez pedig nem kell az embereket fizetnünk. Ha 40-50 fős az együttes, a megyei kiszállás nagyon könnyen megy, autóbusszal megoldható. Miért legyen akkora együttes Vásárhelyen, csak azért, hogy néhány előadást tartson a városban?

Dumitru Popescu elvtárs: Lehet, hogy az lenne a legjobb, ha a kórus átmenne a filharmóniához, a többit pedig testvériesen elosztanánk.

Nicolae Ceaușescu elvtárs: Javasolom, hogy ebből a szemszögből is nézzük meg, és mutassuk be újból ennek az együttesnek a kérdését. Vizsgáljuk meg mindegyik együttes esetében, mert ilyen nagy létszámmal nem lehetnek hatékonyak és sok pénzünkbe is kerülnek, nem tudnak könnyen mozogni. Miért fizessük hiába az embereket; olyan személyeket fizetünk, akik hetente egyszer játszanak. Újra kell gondolni az egész kérdést.

Vasile Patilineț elvtárs: Egyetértek a Trofin elvtárs által felvetett kérdéssel, hogy nem kell olyan nagy együtteseket létesítenünk.

Nicolae Ceaușescu elvtárs: Egyetértek azzal, hogy legyen egy megyei együttes, viszont ennek ki kell mennie a községekbe előadásokat tartani.

Ilie Rădulescu elvtárs:[113] A hargitai elvtársaknak megfelel az, hogy 40 állásuk legyen, a többit pedig önkéntes alapon vonják be.

Nicolae Ceaușescu elvtárs: Nem a hargitai elvtársak, hanem mi kell, hogy megállapítsuk az együttes kereteit, hogy nehogy még egy filharmóniát hozzanak létre és 2 év múlva ráébredjünk, hogy 170-re rúg a tagok száma. Nekünk kell az együttes vázát meghatároznunk, legyen 25-30 ember, 8-9 muzsikus, hogy ne hozzunk létre több olyan nagy csoportot. Ebbe az irányba kell haladnunk.

Ilie Rădulescu elvtárs: Általában, a nemzetközi versenyekre csak amatőr csoportokat hívnak. Jelenleg 17 kérelmünk van, de mind amatőr együttesekre.

Nicolae Ceaușescu elvtárs: Legyenek meg ezek a kisebb együttesek. Az egész kérdést tárgyaljuk újra.[114]

---

113 Ilie Rădulescu 1969-1971 között a KB Propaganda Osztályának vezetője volt.
114 A Hargita Táncegyüttest végül 1970-ben hozták létre.

II. 2. Kisebbségpolitika lent. Az RKP kisebbségpolitikájának alkalmazása, helyi kihatásai 1968

32.
Az ország közigazgatási-területi beosztásának javításáról szóló közlemény megvitatása a Maros Magyar Autonóm Tartományban

Marosvásárhely, 1968. január 4.

[...][115] ***Cozma Ioan elvtárs:***[116] Amint az ismeretes, a pártvezetőség nagyszámú, különböző társadalmi kategóriákból és különböző szintekről származó embert vont be ebbe az akcióba, ennek köszönhetően a tervezet nagyon jól sikerült. A megyék elhatárolása, és gondolok itt elsősorban Maros megyére, jól van megoldva, tudományosan megalapozott, mind földrajzi, gazdasági, társadalmi-kulturális szempontból, mind pedig a hagyományok tekintetében. Gondolok itt Maros megye régi határaira és az őt alkotó községekre - természetesen bizonyos javításokkal, olyan települések hozzáadásával, melyek az utóbbi időben nőtték ki magukat a Maros-medencében, és egy földrajzi, gazdasági, kulturális egységes egészet alkotnak. Azt a tényt is figyelembe veszem, hogy a tervek szerint Csík, Udvarhely, Gyergyó és a két, Brassó tartományhoz tartozó rajon - Sepsiszentgyörgy és Kézdivásárhely - egy megyét fog alkotni, elsősorban azért, mert a hagyományok és a történelmi múlt alapján közigazgatási egységet alkotnak, azonos nemzetiségű, kompakt - magyar - lakossággal. Valóban jó Maros megye körülhatárolása, viszont lenne néhány apró megjegyzésem egyes községekkel kapcsolatban. Például jobbnak találom, hogy Szépmező község, mely a tervezet szerint Fehér megyéhez fog tartozni, maradjon Maros megyében. Mindannyian tudjuk, hogy a Küküllő mentén egy egész sor községet a szászok laknak, akik gazdasági, társadalmi és kulturális téren fejlettek, és szász hagyományokkal és szokásokkal rendelkeznek. Hiba lenne ebből a láncból kiszakítani Szépmezőt. Úgy gondolom, hogy ez nem sértené Fehér megyét sem a terület, sem pedig lakosság szempontjából. Fehér megyében nagyon kevés szász lakossággal rendelkező település van. Még egy javaslatom lenne: Mezőszilvás is maradjon Maros megyénél. Egy olyan út mentén helyezkedik el, mely Maros megye felé tart. A helység lakosai pedig kifejtették óhajukat, hogy ne tartozzanak Naszód[117] megyéhez. Hasonlóképpen javasolom, hogy Monorfalva is Maros megyéhez tartozzon, ne Beszterce-Naszódhoz. Minden összeköttetése Régen és Marosvásárhely fele vezet. A hagyományok és szokások alapján is Maros megyéhez kötődik, a rokonságok szerint pedig Felsőrépa községhez (jelenleg Maroshévíz rajon). Hozzá tudnánk csatolni Bátoshoz.

---

115 A Bukarestből hozott szakértői anyagok, véleményezések, javaslatok tanulmányozása utáni felszólalásokat közöljuk.

116 Cozma Ioan a MMAT tartományi pártbizottság szervezési kérdésekkel megbízott titkára.

117 Beszterce-Naszód megye.

Vereş Nicolae elvtárs közbeszól, kérve a következő elvtársakat, hogy a hozzászólásukban véleményezzék Nagynyulas, Nagysármás, Mezőszilvás és Monorfalva helyzetét, melyekre Naszód megye, illetve Kolozs tartomány tart igényt.

Kovács György elvtárs:[118] Úgy gondolom, hogy az összeállított anyagokat nagyon aprólékos és tudományos tanulmányozás után készítették az ezzel foglakozó bizottságok elvtársai és nagyon jól ismerték a tartományokat. Szerintem ez a közigazgatási beosztás mind politikai, mind gazdasági szempontból nagyon helyénvaló, megfelel a lakosság kéréseinek. Betartották a párt által megszabott irányvonalat a lakosságnak nemzetiségek szerinti beosztásában is, ami hozzájárul az ország további fejlődéséhez. A Cozma elvtárs által felvetett kérdések szerintem helyesek és a KB-nál is fel kell vetni őket, az illető érvekkel együtt. Én is azon a véleményen vagyok, hogy Mezőszilvás és Monorfalva tartozzon Maros megyéhez.

Radu Ştefan elvtárs:[119] Én is azon a véleményen vagyok, hogy ez a térképtervezet nagyon jól volt elgondolva - természetesen néhány apró megjegyzéssel, mely olyan községeket érint, amelyeket más megyéknek szándékoznak adni, vagy más megyék kérik őket. Tusnáddal és Szentegyházával kapcsolatban lenne indítványom, melyeket javasoltam várossá nyilvánítani. Úgy látom, hogy a térképtervezetben nem szerepelnek városként. Ezen helységek kilátásait tekintve, fenntartom a javaslatom, hogy váljanak várossá. A Cozma elvtárs által elmondottakkal én is egyetértek, támogatom, hogy az illető községek Maros megyéhez tartozzanak. Ezen kívül javasolom, hogy Maros megye tovább terjedjen, hogy Korondot is magába foglalja. A korondi mesterek termékeik nagyobb részét Marosvásárhelyen árusítják. A megye elnevezését illetően a hagyomány szempontjából jó az elgondolás.

Mogoşiu Marcel elvtárs:[120] Tanulmányoztam a bemutatott anyagokat és értékelem azt az elgondolást, ami az ország közigazgatási-területi javítását célozza. Megfelel annak a szakasznak, amiben most vagyunk. Értékelem továbbá az erőkifejtést, és hogy nagy felelősséggel bíró kádereket vontak be ebbe a munkába. Lenne azonban néhány kisebb problémám a térképtervezettel kapcsolatban. Helytelennek tartom, hogy Nagysármás helység Beszterce-Naszódhoz tartozzon. Ez a helység szolgálja ki a jelenlegi Ludas rajon északi részét. Kórháza van, és az egész lakosság Sármás fele irányul. Marosvásárhelyig túl nagy a távolság. Beszterce-Naszód megye számára nem jelentené azt a gazdasági érdeket, mint amit Maros megyének jelent. Monor szintén, társadalmi és gazdasági élete egyaránt Régen, Maros megye fele irányul. Véleményem szerint tévedés lenne Beszterce-Naszód megyéhez sorolni. Ami Szászkézdet és Erkedet illeti, legjobb lenne, ha Brassóhoz tartoznának. Minden összeköttetésük Brassó fele van, az aszfaltozott út is. Ha Szépmező nem marad Maros megyénél, akkor az állami gazdaságot ketté kell választani, ami nehezebben kezelhető. A mezőgazdasági medence tekintetében két fele fog oszlani. Normálisabb lenne, ha a meglévő szőlőtermő medence a régi formájában Maros megyénél maradna. Fehér megyének nem is nagyon vannak

118 Kovács György író ebben az időszakban tagja volt a MMAT tartományi bizottságának.
119 Radu Ştefan, a MMAT tartományi néptanács végrehajtó bizottságának titkára.
120 Mogoşiu Marcel a MMAT tartományi mezőgazdasági tanács elnöke.

szász települései és így Szépmező teljesen el lenne szigetelve ebből a szempontból. A Csík-Udvarhely megye elnevezésével kapcsolatban azt javasolom, hogy maradjon a Csík név. Azzal a javaslattal, hogy Marosvásárhely maradjon municípium, egyetértek. Hasonlóképpen a megye elnevezésével is.

Giura Milica elvtárs:[121] Javasolom, hogy Szászkézd és a környező községek kerüljenek Héjjasfalva községhez (Segesvár mellett) és tartozzon Brassóhoz.

Kőműves János elvtárs:[122] Kézdivásárhely és Sepsiszentgyörgy Csík-Udvarhely megyéhez való besorolása túl gépiesen történt. Mind a két város, mind pedig a környező községek jobban kötődnek Brassóhoz, minden szempontból. Ha a javasolt változat marad érvényben, akkor úgy gondolom, hogy Sepsiszentgyörgy legyen a megyeszékhely, ami gazdasági és kulturális szempontból fejlettebb. További javaslatom, hogy Parajd tartozzon Csík-Udvarhely megyéhez. Ami a megye elnevezését illeti, jobb lenne egy másik nevet adni neki a Csík-Udvarhely helyett. Az előző felszólalókhoz csatlakozva egyetértek azzal, hogy Szentegyháza és Tusnád emelkedjenek városi rangra.

Szotyori Ernő elvtárs:[123] Egyetértek én is az előző felszólalók értékeléseivel, ami a közigazgatási-területi beosztás megjavításának jó körülmények közti lezajlását illeti. Aláhúznám még azt is, hogy rövid idő alatt sikerült egy olyan tervezetet elkészíteni, mely egyöntetű elismerésnek örvend. Támogatom én is a felszólaló elvtársak által bemutatott érveket, ami Szépmező és Nagysármás községeket illeti. Számomra nincs semmi meggyőző érv arra nézve, hogy Szászkézd és Erked Maros vagy Brassó megyéhez tartozzon. Nehogy valaki azt gondolja, hogy azért nem akarjuk, hogy hozzánk tartozzon, mert gyengék a termelő szövetkezeteik. Egyetértek viszont azzal, hogy fenntartsuk, nem kötődik semmivel a környező településekhez és nem kellene Brassótól átkerülni Maros megyéhez. A Csík-Udvarhely elnevezés helyett én is a Csík nevet javasolom ennek a megyének, Csíkszereda központtal.

Branis László elvtárs:[124] A felmerült javaslatok a pártvezetőség helyes iránymutatását tükrözik e témában. A párt és az állam vezetése arra törekedett, hogy minden megyének erős központja legyen. A megyék elhatárolását jól dolgozták ki, amint az itt felmerült javaslatokban is elhangzott, van azonban még néhány változtatni való a községekkel kapcsolatban. Én is azt támogatom, hogy Szépmező és Nagysármás Maros megyéhez tartozzanak. Tudjuk, hogy Nagysármás mit jelent Ludas számára. Ami Szászkézdet illeti, ez a helység közelebb van hozzánk, mint Brassóhoz. Nem tudom, milyen megfontolásból sorolták hozzánk, viszont jónak tartom, hogy itt maradjon. Továbbá azt is támogatom, hogy Tusnád és Szentegyháza helységeket várossá nyilvánítsák. A szentegyházai üzemnek esetleg adjanak más nevet, miután városi rangra emelik a települést. Azt jónak találom, hogy Korond Csík-Udvarhely megyében maradjon. Egyetértek a Cozma Ioan elvtárs javaslataival. Csík-Udvarhely megye elnevezésével kapcsolatban jobb lenne, ha csak egy neve maradna, vagyis Csík vagy

121 Giura Milica a MMAT tartományi MTSZ szövetségének elnöke.
122 Kőműves János a MMAT tartományi pártbizottság mezőgazdasági ügyekkel megbízott titkára.
123 Szotyori Ernő a MMAT tartományi pártbizottság gazdasági ügyekkel megbízott titkára.
124 Bránis László a MMAT tartományi néptanács végrehajtó bizottságának elnöke.

Hargita. Elemezzék újra, találjanak egy megfelelőbb elnevezést, figyelembe véve, hogy ez egy székely megye lesz. Nem értek egyet a Kőmíves elvtárs felvetésével, miszerint a megyeszékhely Sepsiszentgyörgyön legyen és ne Csíkszeredában.

Vereş Nicolae elvtárs: Az értekezést tervezet formájában mutattuk be és véleményem szerint tudományos, gazdasági, politikai, társadalmi-kulturális szempontból nagyon jó, beilleszkedik a párt által megszabott alapelvekbe, amelyek az ország gazdasági, társadalmi-kulturális fejlődésének alapján állnak. A tervben javasolt megyék mindegyikének jól körvonalazott a közigazgatási, gazdasági, területi formája, és megfelelők a kilátásai egy harmonikus, kiegyensúlyozott fejlődéshez. Ez a közigazgatási forma kedvez az ország különböző vidékei kiegyensúlyozott fejlődésének, a mindegyikükben felhalmozott természeti tartalék jellegzetességeinek értékesítése révén. Biztos vagyok abban, hogy a közigazgatási-területi beosztás tervezetét tartományunk népessége támogatni fogja, még ha lesz is némi vita a területi elhatárolással kapcsolatban. A jelenlegi tartományunkat alkotó két megye közigazgatási-területi beosztásának javításáról itt elhangzott véleményeket kristályosítanunk kellene, fogalmazzuk meg véleményünket erre a javításra vonatkozóan, amely nem változtatja meg a létező struktúrát. Ami Maros megye déli részét illeti, jó lenne, ha a büró támogatná, hogy Szépmező ide tartozzon, Magyarbényével, Betlenszentmiklóssal és az összes hozzátartozó faluval együtt. Tulajdonképpen a Maros és Brassó tartományokat jelenleg elválasztó határon kellene haladniuk. Fogalmazzuk meg ezeket a véleményeket és használjuk ki a megfelelő érveket. Mivel Szépmező része a völgyben található szász községek csoportjának, a kiszakítása mesterséges lenne. (A büró egyetért ezzel a javaslattal) Nagysármással, Mezőszilvással, Monorfalvával kapcsolatban én is azt javasolnám, hogy maradjanak nálunk. Kérésünket foglaljuk írásba és mellékeljünk egy jegyzéket, amelyben felsoroljuk az érveinket, hogy miért nem értünk egyet a tőlünk való elszakításukkal. Javasolom, hogy Erked, Szászkézd, Szászdálya és Szederjes kerüljön át Brassóhoz. (A büró szintén egyetért) Hagyjuk, hogy a lakosság is kérje, de mondjuk el mi is a véleményünket. Ami Korondot és Parajdot illeti: úgy lenne jó, hogy Korond Udvarhelynél maradjon, Parajd pedig Marosnál. Hasonlóképpen Újszékely menjen át Udvarhelyhez. Csík-Udvarhely megyével kapcsolatban azt gondlom, hogy maradjon a Csík elnevezés, Csíkszereda megyeszékhellyel. Tusnád és Szentegyháza helységekkel kapcsolatban, egyetértek, hogy nyilvánítsák várossá őket.

Az ülés 15.00 órakor zárult.

ANDJM, fond Comitetul Judeţean de Partid Mureş, dos. 510/1968. 1-7. f. Géppel írt román nyelvű jegyzőkönyv magyar fordítása.

33.
.Feljegyzés a Párt és Állami Központi Bizottság a megyék és municípiumok megszervezésére vonatkozó javaslatainak népszerűsítéséről[125]

Bukarest, 1968. január 17.

RKP Központi Bizottsága
Szervezési Osztály

A tartományi pártbizottságok tájékoztatnak, hogy a városi és falusi dolgozók továbbra is figyelnek a Párt és Állami Központi Bizottság[126] javaslataira. Legtöbbjük kifejezte meggyőződését, hogy ezek majd kedvezőbb körülményeket teremtenek az ipar, mezőgazdaság, és minden további tevékenységi ágazat és részleg kitartó ritmusban való fejlődéséhez. Számos, különböző társadalmi kategóriából származó dolgozó értékelte a kritériumok helyességét, melyek a megtett javaslatok alapjául szolgáltak. Így Mândruț Elefterie elvtárs, a Hurezani községi általános iskola igazgatója, egy parasztokból álló csoport előtt hangsúlyozta, hogy a múltban a területi-közigazgatási felosztás a földesúr személyes érdekeitől függött, nem pedig az ország alapvető érdekeitől. Marosvásárhelyen, a sütőipari tröszt egy csoportnyi munkása háláját fejezte ki, amiért a Párt és Állami Központi Bizottságának javaslataiban újból hangsúlyozzák az állampolgárok teljes jogegyenlőségét, nemzetiségre való tekintet nélkül. Dr. Grigore Posea fővárosi előadótanár azt emelte ki, hogy az ország gyorsütemű fejlődése a gazdasági és kulturális haladás útján, mélyreható változásokat hozott népünk életében, amelyek kikényszerítették a közigazgatási-területi felosztás tökéletesítését.

A megyehatárok és a municípiumok megállapítására vonatkozó javaslatokhoz néhány megjegyzést és indítványt fűztek. Lehliu rajon több polgára kérte, hogy Ialomița megye központjaként sokkal indokoltabb lenne Călărași város, mivel jobban megközelíthető. Jelentős számú székelyudvarhelyi lakos kérte, hogy Hargita megye központja az ő városuk legyen, ne Csíkszereda. Diaconescu Constatntin, a máramarosszigeti kultúráért felelős titkár rámutatott, hogy saját és több helybeli nevében elmegy Bukarestbe, hogy ott támogassa azt a véleményt, hogy Máramaros megye székhelye Sziget legyen. Bârlad városában és néhány rajonbeli községben, bizonyos polgárok továbbra is hangoztatják azon óhajukat, hogy Vaslui megye központja Bârladon legyen. Tulcea város több lakosa is indítványozta, hogy ez a helység legyen municípium, mivel fejlett élelmiszeripara van, a turizmus távlatai jók, lakossága pedig nagyobb, mint néhány más, municípiummá váló helységnek. Petrescu Ion, a

125 A több mint 100 oldalból álló beszámolókból azokat válogattuk ki, amelyek a nemzetiségi kérdésre vonatkoznak, illetve néhányat azokból, amelyek érzékeltetik a közigazgatási reform fontosabb fejezeteit, kérdéseit, jellegzetességeit. A jelentések a párt első tervezetének, január eleji publikussá tétele utáni időszakban születtek és a különböző régiók, települések hangulatát, reakciót mutatják be. A hiányzó részeket pontozással jelöljük.

126 A közigazgatási reform kidolgozására létrehozott bizottság (Comitetul Central de Stat şi de Partid)

Poiana-i gépüzem hegesztője, azt javasolta, hogy Câmpina város is legyen municípium és vegyék be körzetébe Poiana Câmpina, Buşteni és Telega községeket. Iosif Ion, a Buşteni-i papírgyár mérnöke azt javasolta, hogy Sinaia, Predeal, Buşteni és Azuga városok alkossanak egy municípiumot, Sinaia központtal, amely Prahova megyéhez tartozna. Ily módon jobban össze lehetne hangolni és megoldani ezen, ugyanolyan turisztikai jellegzetességgel rendelkező helységek gondjait. Turnu Severin egyes lakosai azt kérik, hogy ez a municípium Dolj megyének legyen alárendelve, mások pedig Orsováról azt támogatják, hogy városuk Krassó-Szörény megyéhez tartozzon. A vajdahunyadi vasipari építkezési vállalat egyes alkalmazottai, közöttük a pártbiztosság titkára is, Boeru Grigore (a központi javító műhelyek szervezeti titkára), azt javasolják, hogy Călan, Ghelar és Teliuc helységek, mivel azonos gazdasági jellegűek, legyenek mind Vajdahunyad municípium részei. Nagyváradon azt javasolták, hogy a municípiumokat ne rendeljék alá a megyéknek. Néhány, várostól (mint pl. Ploieşti, Buzău) függő községben pedig azt kérték, hogy ezek a helységek továbbra is a municípiumok alárendeltjei legyenek. Különböző községek lakói kifogást emeltek az illető helységek egyik vagy másik megyéhez való besorolására tett javaslatok ellen. Ezt a meglévő gazdasági kapcsolatokkal, a megfelelő megközelíthetőséggel, a megyeközponthoz való közeledéssel stb. magyarázták. A Segesvár rajoni Keresd és Almakerék községekben azt javasolták, hogy e helységek tartozzanak Maros megyéhez, és ne Szebenhez, mint ahogy azt ajánlják. A Muscel rajonbeli Pucheni, Valeni-Dâmboviţa és Malul cu Flori községek lakói azt kérik, hogy helységeik Argeş megyéhez tartozzanak Dâmboviţa helyett. Voiceşti község (Drăgăşani rajon) egyes szövetkezeti tagjai úgy gondolják, hogy helységük Vâlcea megyébe kellene, hogy tartozzon, mivel hagyományos gazdasági kapcsolatokat ápolnak Râmnicu-Vâlcea városával. [...] Bucinişu, Scărişoara, Badiciu és Gostavat községek (Caracal rajon) egyes lakói, a Slatina városig levő nagy távolságra hivatkozva rámutattak, hogy jobb lenne, ha létrejönne Caracal megye. Szilágyballa, Kusaly, Debren, Kraszna, Alsóegregy községek (Zilah rajon) lakóinak egy része azt állítja, hogy Kolozsvárig több mint 170 km-es távolság van, és jó lenne újból létrehozni Szilágy megyét. A Gheorghe Gheorghiu Dej városbeli vegyipari kombinát technikusai között arról esett szó, hogy ennek a helységnek megvannak a feltételei, hogy municípiummá nyilvánítsák.[127] Călăraşi városában azt javasolták, hogy Modelu községet is foglalják a területébe, és így lehetősége lesz municípiummá válni. A tordai vegyipari üzemek néhány munkása azt javasolta, hogy Aranyosgyéres legyen Torda municípium része. Slobozia község és Remus falu több lakója, akik a Giurgiu városi gazdasági egységekben dolgoznak, javasolták, hogy helységeik tartozzanak ehhez a municípiumhoz. Az orsovai kórház és poliklinika orvosainak egy csoportja azt nyilatkozta, hogy levelet intéznek a párt- és állami vezetéshez, elégedetlenségüket kifejezvén, amiért ezt a helységet Turnu Severin municípiumhoz csatolták, és kérik, hogy maradhassanak Krassó-Szörény megyében. A bukaresti Galenica Vállalat alkalmazottai az iránt érdeklődtek, hogy Pantelimon, Otopeni és Dobroeşti helységek továbbra is a várostól fognak-e függni, vagy Ilfov megyéhez tartoznak majd.

127 1965–1990 között Gheorghe Gheorghiu Dej nevét viselte Onyest (Oneşti) városa.

Egyes városok és községek bizonyos megyékhez való tartozásával kapcsolatban is léteznek eltérő vélemények. Gazdasági megfontolásokból, a kisebb távolságokat nézve, hagyományos kapcsolatokból kiindulva, egyes városokban és több községben is jelezték, hogy megfelelőbb lenne, ha az illető helység egyik vagy másik megyéhez tartozna. Găeşti városában egyes lakók, közöttük Aurel Stănescu, a postai hivatal vezetője, vagy Dumitru Rădulescu nyugdíjas stb., azt javasolták, hogy ez a helység Argeş megyéhez tartozzon és ne Dâmboviţahoz. Kovászna városában azok a munkások, akik Brassóba járnak be dolgozni, úgy gondolják, hogy nem lenne helyénvaló, ha ez a helység Hargita megyéhez tartozna, hanem inkább Brassónál maradjon. Sepsiszentgyörgy számos lakosa azt támogatja, hogy városuk Brassó megyéhez tartozzon, feltéve, ha nem alakul meg Sepsiszentgyörgy megye. Horezu község (Argeş tartomány) néptanácsának titkára javasolta, hogy az illető helységet nyilvánítsák városnak, figyelembe véve a jelenlegi feltételeket és a turisztikai fejlődés kilátásait. Aranyosponor, Alsóvidra, Avram Iancu (Câmpeni rajon) községbeli lakók egy része azt kéri, hogy Kolozs megyéhez tartozhassanak, mivel út és vasút is vezetne a megyeközpontba. Ha mégis Fehér megyéhez kerülnének, akkor kérik egy vasútvonal megépítését Abrudbánya és Zalatna között, ami egy alagút építését is feltételezné. Aranyosfő, Girda, Lepus lakói (szintén Câmpeni rajonban), arra mutattak rá, hogy ha nem lesz lehetőség arra, hogy helységeik Kőrös megyéhez tartozzanak, akkor Kolozsnak legyenek alárendelve. Székelyhidas község lakói (Torda rajon) arra hivatkozva, hogy Gyulafehérvár fele jobb útjaik vannak, kérik, hogy ne tartozzanak Kolozs megyéhez. Dés rajon Árpástó községében a lakosok rámutattak, hogy nincsen megfelelő összekötő útjuk Beszterce felé, és kérik, hogy helységüket sorolják Kolozs megyéhez. Ugyanezen a véleményen vannak Kékes község (Szamosújvár rajon) lakói is. A Visó városi Kézműves szövetkezet több dolgozója is kifejtette azon véleményét, miszerint megfelelőbb lenne, ha a Visó rajoni községek Beszterce-Naszód megyéhez mennének át, mivel könnyebben megközelíthető, mint Nagybánya. Mivel szerintük Craiova kisebb távolságra van tőlük, mint Râmnicu Vâlcea, Baldovineşti és Gaveneşti községek lakói kérik, hogy tartozzanak Dolj megyéhez. Iancu Jianu község egyes lakói azon a véleményen vannak, hogy indokoltabb lenne Olt vagy Dolj megyéhez tartozniuk, mivel Rimnicu Vilcea-ig majdnem kétszer akkora a távolság. Sirbeni községben (Titu rajon) élő tanügyi káderek elégedetlenségüket fejezték ki, amiért községüket Teleorman megyébe akarják sorolni, azzal az indokkal, hogy Alexandria-ig túl nagy a távolság és nem megfelelőek az utak. [...][128]

A tartományi pártbizottságok tájékoztattak, hogy előfordul néhány egészségtelen megnyilvánulás is a közigazgatási–területi felosztásra vonatkozó javaslatokkal kapcsolatban. Máramarosszigeten több helyen is, vállalatokban és az utcán, a kifüggesztett térképeket kezdték javítgatni, színes ceruzával leválasztván Máramaros megyéből Sziget és Visó rajonok területét. A máramarosszigeti Unitatea gyárban egy csoport alkalmazott kifejtette, hogy azért nem jöhetett létre Sziget megye, mert a városi és rajoni vezetők nem lévén helybeliek, nem támogatták ezt a gondolatot. Şirec Alexandru, a szigeti

128 Olvashatatlan rész.

sütőipari vállalat igazgatója, egy a lakossággal folytaott beszélgetése során kifejtette: ő nem ellenezné, hogy Nagybánya legyen a megyeközpont, ha garanciát kapna arra, hogy a befektetési alapokat és a költségvetést a szükségletek arányában osztanák el a területen, amire eddig még nem volt példa. A Sziget és Visó rajonokban felmerült kérdések tisztázására a tartományi pártbizottság három összejövetelt javasolt a párt-, állami- és a tömegszervezetek kádereivel, f. é. január 17. és 18-án. Gruia Bazil, kolozsvári ügyvéd kifejtette, hogy a javasolt átszervezés azért jó, mert „megszűnik a Maros Magyar Autonóm Tartomány, ami szégyenfolt volt az ország térképén."

ANIC, fond CC PCR Secția Organizatorică, dos. 4/1968. 12–22. f. Géppel írt román nyelvű jelentés magyar fordítása.

34.
Feljegyzés a megyék és municípiumok megszervezésével kapcsolatban felvetett dolgozói kérdésekről

Bukarest, 1968. február 7.

RKP Központi Bizottsága, Szervezési Osztály - A dolgozók továbbra is nagy figyelmet szentelnek a Párt és Állami Központi Bizottság a megyék és municípiumok megszervezésére vonatkozó javaslatainak. Az általános értékelésekből kiderül, hogy az új közigazgatási-területi beosztás biztosítani fogja a szükséges keretet az ország gazdasági és humán erőforrásának hatékonyabb értékesítéséhez. Számos, különböző társadalmi kategóriából származó állampolgár kifejti ezen nézeteit a helyi sajtóban, a párt- és állami szervekhez intézett leveleiben, valamint a megbeszéléseken, melyeket különböző politikai-nevelési tevékenységek alkalmával tartanak. Például a dévai Dr. Octavian Floca docens úgy gondolja, hogy Fehér megye létrejötte teljesen indokolt, hozzájárul Gyulafehérvár (amely nem emelkedett fel a lehetőségeinek megfelelő szintre) és a mócok lakta községek fejlődéséhez. Vrancea megye megalakításával kapcsolatban Tecuci városi néptanácsának titkára hangsúlyozta, hogy ennek keretében nagy lehetőségek vannak a faipar, a szőlőművelés és a gyümölcstermesztés fejlődésére. Az Oravica rajoni gazdálkodási vállalat vezető mérnöke hangsúlyozta, hogy az új közigazgatási-területi szervezési forma nagyobb lehetőséget fog biztosítani a városi és falusi helységek gazdálkodására, a lakosság növekvő igényeinek jobb feltételek között történő kielégítésére. Almásegres, Bél és Bokszeg községek több lakosa is jelentkezett ezekben a napokban a borosjenői rajoni pártbizottságnál, hogy kifejezze elégedettségét, amiért ezek a helységek a terv szerint Arad megyéhez fognak tartozni.

A helyi szervekhez intézett levelekben és a beszélgetések során a lakosok javaslatokat és megjegyzéseket tesznek a megyehatárokra, elnevezésekre, a székhelyek és municípiumok megállapítására vonatkozólag. A párt- és állami aktivistákkal folytatott beszélgetések során Zilah rajon több községének lakosa is ajánlotta Szilágy megye újraalakítását. A Máramaros tartományi pártbizottság tájékoztatása szerint Máramarosszigeten és a szomszédos községekben továbbra is azt tárgyalják, hogy fontos lenne egy Sziget és Visó rajonokból álló megyét létrehozni, Máramarossziget központtal. Hogy a helyi szerveket a politikai munka elvégzésében segítsék, kiszállt a helyszínre a tartományi pártbizottság egyik titkára. Dumitru Lăzărescu, a hidrotechnikai kutatások szakértője Bukarestből azt javasolta, hogy Krassó-Szörény megyét nevezzék Szemeniknek vagy Krassónak, hogy ne legyen összetéveszthető Turnu Severin várossal. Ion Iliescu, a Temesvári Egyetem lektora azt javasolta, hogy a Kőrös megye a hagyományos Bihar nevet viselje. Andrei Dumitru, a Semănătoarea üzem lakatosa véleménye szerint minden megyének egy saját emblémája kellene hogy legyen, mely annak sajátosságát mutatná meg.

A beérkező információkból az derül ki, hogy a megyék szélein elhelyezkedő egyes települések kérik egyik megyéből a másikba való áthelyezésüket, ezt a székhelyhez

való közelséggel, a jobb bevezető utakkal, hagyományos kapcsolatokkal stb. indokolva. A Brassó tartományi pártszervezetekhez és a helyi sajtóhoz 75 levél érkezett Kovászna, Barátos, Dálnok, Sepsiszentgyörgy helységekből, közel 3500 aláírással, melyekben kérik, hogy ezek a települések tartozzanak Brassó megyéhez. A Torda rajoni Podsága, Alsóaklos, Torockó és Aranyosmohács községek lakói továbbra is elégedetlenségüket fejezik ki, amiért Fehér megyéhez osztották településeiket, mondván, hogy a megyeközpontig vezető út nagy kerülőt jelent és átmegy Kolozs megyén. Tufeni község 146 lakosa levelet intézett az Argeş tartományi pártbizottsághoz, kérvén, hogy Argeş megyéhez tartozzanak, mivel könnyebben megközelíthetik Piteşti-et, mint Slatina-t. [...][129] A Brassó megyei pártbizottság tájékoztatása szerint f. é. január 31-én Kovászna városában (Kézdivásárhely rajon) 14 gyűlést tartottak, 2700 résztvevővel. A jelenlevők közül 2190-en azt támogatták, hogy városuk Brassó megyéhez kerüljön, több mint 500-an pedig a Hargita megyében való maradásra szavaztak. Ugyanaznap, 14 Segesvár rajoni községben és faluban tartottak gyűléseket, 2350 lakos részvételével. Holdvilág, Váldhíd, Szászújfalu, Almakerék községek és Prod falu képviselői a Szeben megyéhez való csatlakozást támogatták, míg Keresd, Apold, Segesd, Szászdálya, Szászkézd, Szederjes, Magyarfelek, Bese és Rudály lakói Maros megyéhez szeretnének tartozni.[130] A gyűléseken részt vettek a Brassó tartományi pártbizottság bürójának tagjai. A községek elhatárolásával és központjaik meghatározásával kapcsolatban egy 40 fős Kecsed községbeli (Szamosújvár rajon) csoport levelet intézett a Kolozs tartományi pártbizottsághoz, melyben javasolják, hogy településük továbbra is maradjon községközpont, mivel 4, egymástól 2-4 km-re levő falut ölel fel. (...) Szolcsva (Topánfalva-Câmpeni rajon), valamint Podsága és Alsóaklos (Torda rajon) községek lakói kitartóan kérik, hogy Fehér megyéből átkerülhessenek Kolozsba, azzal indokolván, hogy ehhez sokkal közelebb vannak. Rámutattak, hogy kérésük sikere érdekében beadványt és képviseletet fognak Bukarestbe küldeni, míg csak meg nem oldódik a kérdés. Krassóviszák községben kb. 100 lakos kérte, hogy a települést Temes megyéből helyezzék át Krassó-Szörénybe, mivel a lakosok több, mint 30%-a Resicabányán dolgozik, a távolság pedig, Temesvárhoz képest, 50 km-rel rövidebb. Mesztákon faluból (Hosszúrév község, Dés rajon) levelet írtak a Kolozs tartományi pártbizottságnak, melyben kérik, hogy falujuk ne kerüljön Máramaros megyéhez, mivel Nagyilonda községhez szeretnének tartozni, és egyesülni is fognak ezzel a fejlett községgel. Olcs és Ócsisor falvak (Alváca község, Brád rajon) több lakója is javaslattal fordult a Honctő rajoni pártbizottsághoz, miszerint tartozzanak inkább Nagyhalmágy községhez (Arad megye), mivel ehhez közelebb vannak.

Brassó, Máramaros, Maros és Kolozs tartományok pártbizottságai gyűléseket szerveztek azokon a településeken, ahol jelentősebb problémák merültek fel az illető helységek egyik megyéből a másikba való áthelyezésével kapcsolatban. Segesvár rajonban f. é. február 1-jén hat gyűlést szerveztek, 465 résztvevővel. Volkány, Sárpatak és Miklóstelke falvak képviselői egyöntetűen kérték, hogy Maros megyéhez tartozhas-

129 Az erdélyi településekre és a nemzetiségi kérdésre nem vonatkozó részeket nem közöljük.

130 Az eredeti szövegben a valójában nem létező „Dejereni" található: valószínűleg a Stejăreni (Bese) falunév elírása.

sanak. Zoltán falu lakói Brassó megye mellett döntöttek, a Földszin és Szászszentlászló-beliek pedig Szeben mellett. Ugyanaznap Kézdivásárhely rajonban is tartottak 12 gyűlést. Több, mint 1000 lakos Barátos, Orbaitelek, Páké, Kézdialbis, Szörcse és Székelypetőfalva falvakból Brassó megye mellett döntött. Székelytamásfalva, Lécfalva, Dálnok, Zabola, Tava[131] és Bita falvak több mint 940 résztvevője Hargita megyéhez kíván tartozni. Az előző napokban Sepsiszentgyörgy rajonban tartott 7 gyűlésen több, mint 1000 résztvevő volt jelen Kilyén, Szotyor, Árkos, Réty és Gidofalva helységekből, akik Brassó megyéhez kívántak csatlakozni. Sepsikőröspatak és Kálnok lakói pedig Hargita megyéhez. Bikácfalva és Hadad községek (Szilágycseh rajon) területéről 7 falu lakosaiból 1550-en gyűltek össze gyűlésekre. Ezek keretében Bikácfalva három faluja és még kettő Hadad részéről egyöntetűen amellett voltak, hogy Szatmár megye helyett Máramaroshoz szeretnének tartzoni. Hadad és Hadadnádasd falvak lakói pedig azt kérték, hogy maradhassanak úgy, ahogy azt a Központi Bizottság javasolta. Velc községben (Dicsőszentmárton rajon) 300 személlyel tartottak gyűlést, akik mind azt kérték, hogy a község Fehér megyéből kerüljön át Szebenbe. Székelyhidas községben (Torda rajon) egyes lakók, akik a Nagyenyed rajoni ipari egységekben dolgoznak, kérték, hogy ez a település lehessen Fehér megye része. A február 1-jén tartott gyűlésen kb. 100 személy vett részt, akik úgy határoztak, hogy a község maradjon Kolozs megyénél, ahogy azt előírták. [...][132]

A Párt és Állam Központi Bizottság a megyék és municípiumok megszervezésével kapcsolatos javaslatainak nyilvános megvitatásán felmerült legfőbb problémák. Az ország közvéleménye kitűnő érdeklődéssel fogadta a párt és állam Központi Bizottságának a megyék és municípiumok megszervezésére vonatkozó javaslatait, melyeket a Párt Országos Konferenciáján elfogadott alapelvek mentén dolgoztak ki. A nyilvános vitákon - a sajtó, rádió és televízió révén, a központi és helyi szintű párt- és állami szervekhez intézett levelekben - a városi és falusi dolgozók kifejezték teljes csatlakozásukat a párt és a kormány által kezdeményezett intézkedésekhez. Ugyanakkor számos javaslatot is felmutattak az ország közigazgatási-területi felosztásának javítása érdekében. A helyi párt- és állami szervek kitartó politikai munkát végeztek azon kritériumok magyarázata érdekében, melyek a megyék és municípiumok megszervezésének alapjául szolgáltak. A lakosok által felvetett kérdések tisztázásához jelentősen hozzájárultak a tudomány és kultúra képviselői, a párt- és állami szervek felelős káderei, akik előadásokat tartottak a Párt és Állam Központi Bizottsága javaslatainak jelentőségéről. A lakosságnak a javaslatokhoz fűzött megjegyzéseiből és értékeléseiből kiderül, hogy számukra teljesen érthető, hogy a javasolt megyék életképes közigazgatási-területi egységeket alkotnak, megfelelő gazdasági és társadalmi-kulturális képességekkel. Számos dolgozó értékelte a megyék felosztási módját, ami kedvező keretet biztosít az anyagi és emberi erőforrások minél teljesebb értékesítéséhez, a gazdasági egységek racionális területi elosztásához, egyes elégtelenül fejlődő övezetek gyorsabb felemeléséhez, a helyi szervek operativitásának és kezdeményező készségének növeléséhez a feladatok megoldásában, a tömegek nagyobb

131 Valószínűleg Cófalva, románul Țufalău.
132 Hiányzó rész.

mértékű bevonásához az állami és közügyek vezetésébe. A viták során ésszerűnek értékelték az ország 35 megyére való felosztását, mivel ez felel meg legjobban hazánk földrajzi, gazdasági, társadalmi és politikai feltételeinek. A lakosság kifejezte egyetértését a megyék elnevezésével, melyek figyelembe veszik mind a történelmi hagyományokat, mind pedig egyes területek és városok mai jelentőségét, melyet a szocializmus éveiben elért gazdasági-társadalmi fejlődés nagysága határoz meg.

A megyék és municípiumok megszervezésére vonatkozó javaslatok nyilvános vitája, a tömegekkel való széleskörű tanácskozás a pártszervek és -szervezetek közvetlen vezetésével zajlott. Ebben az időszakban a Párt és Állam Központi Bizottságának tagjai, a párt- és állami szervek helyi vezetői, az RKP KB aktivistái nagyszámú állampolgárral tárgyaltak, közösen vizsgálták meg a felmerült kérdéseket, hogy megtalálják az indítványok ésszerű megoldásait. Egyes helységekben, ahonnan több javaslat is érkezett az illető település egyik megyéből a másikba való áthelyezését illetően (elsősorban Râmnicu Sărat, Dâmboviţa völgye, Clisura Dunării, Erzsébetváros, Sepsiszentgyörgy - Kovászna vidékéről), nagygyűléseket szerveztek, hogy megismerjék a lakosság többségének véleményét. Azokba a helységekbe, ahol szükség megkívánta, kiszálltak a párt- és állami felső vezetés elvtársai. A nyilvános viták és a problémák helyben történő vizsgálata során kiderült, hogy közülük sok megegyezik a párt Országos Konferenciáján megállapított alapelvekkel. A Párt és Állam Központi Bizottsága a javaslatokat megalapozottnak tekintette, ezeket megjegyezte és elvégezte az eredeti térképen a megyehatárok megfelelő módosításait.

Azzal kapcsolatban, hogy az eredetileg megnevezett városokon kívül mások is municípiumi rangot kaphassanak, a Párt és Állam Központi Bizottsága úgy gondolja, hogy Călăraşi, Segesvár, Turnu-Măgurele, Máramarossziget, Lugos, Târgovişte, Târgu-Jiu, Tulcea és Gheorghe Gheorghiu-Dej is megkaphatják ezt a rangot. Ezek a városok teljesítik a municípiummá válás feltételeit: lakosságuk elég nagyszámú, fejlődésben levő gazdasági potenciáljuk van, valamint társadalmi-kulturális központokat képeznek, jelentős befolyással a szomszédos településekre. Egy másik, jogos indítványokat tartalmazó kategória a municípiumok belső megszervezését érinti, egyes települések várossá nyilvánítását, a községek elhatárolását és központjaik megválasztását. Ezeket a javaslatokat a következő szakaszban fogják megvizsgálni és megoldani a megyei párt- és állami szervek.

A viták során felmerültek olyan javaslatok is, melyek bizonyos megyék újraalkotását célozzák, a megyeszékhelyet más városba helyeznék, mint ahogy azt eredetileg meghatározták, vagy más elnevezést adnának a megyének. Hasonlóképpen javasolták Vaslui megye központjaként Bârlad városát, Ialomiţa megyében Călăraşit, Teleormanban Turnu-Măgurelet, Máramaros megyében Máramarosszigetet, Gorjban Turnu Severint, Krassó-Szörényben pedig Lugost stb. Gondosan elemezve ezeket a javaslatokat, a Párt és Állam Központi Bizottsága arra a következtetésre jutott, hogy ezek szubjektív jellegűek: csak a hagyományos-történelmi kritériumokra vannak tekintettel, és nem figyelnek a gazdasági, földrajzi és társadalmi-kulturális tényezők összefüggéseire, valamint arra sem, hogy a szocializmus éveiben összeforrott gazda-

sági övezetek fejlődtek ki, és új kapcsolatok jöttek létre a különböző helységek között, ami biztosítja ezek sokoldalú, távlati fejlődését.

A pártvezetésnek Románia közigazgatási beosztásának javítása és a falusi települések rendszerezése érdekében kezdeményezett intézkedései a lakosság egyöntetű helyeslésének örvendtek. Fontos időszakként értékelték ezeket a gazdasági élet vezetésének és megszervezésének módszertani és formai tökéletesítésében, azokhoz a feladatokhoz viszonyítva, melyekre társadalmunk fejlődési folyamata kötelez. A megyék és municípiumok megszervezésére vonatkozó javaslatok nyilvános megvitatása pártunk módszereinek helyességét bizonyították abban, hogy a szocializmus építésének legfőbb kérdéseinek megoldását a dolgozókkal megbeszélte. A nyilvános vitákon elhangzott javaslatok a dolgozók részéről értékes segítséget jelentettek a megyék és municípiumok megszervezési munkálatainak véglegesítésében. A Párt és Állami Központi Bizottság a pártvezetéshez fordul a megyehatárok és municípiumok meghatározására tett módosító javaslatok elfogadása érdekében.

1968. február 7.

ANIC, CC PCR, Secția Organizatorică, dos. 4/1968. 55-56, 95-99, 112-115. f. Géppel írt román nyelvű jegyzék magyar fordítása.

35.
Feljegyzés a megyék és municípiumok megszervezésével kapcsolatban felvetett dolgozói kérdésekről

Bukarest, 1968. február.

A Párt és Állam Központi Bizottság javaslatainak nyilvános vitája, a tömegekkel való széleskörű tanácskozás a pártszervek és -szervezetek közvetlen vezetésével zajlott. Ebben az időszakban a Párt és Állam Központi Albizottsága, a párt- és állami szervek helyi vezetői, az RKP KB aktivistái a helyszínen vizsgáltak meg minden, a lakosok által felvetett problémát, hogy a legésszerűbben oldják meg a felmerült javaslatokat. Azokban a városokban és falvakban, ahonnan több levél és javaslat érkezett, gyűléseket tartottak párttagok, képviselők, értelmiségiek, valamint a lakosság nagy részének részvételével, akik eldöntötték az illető helység egyik vagy másik megyéhez való tartozását. Azokon a gyűléseken, ahol egy-egy különlegesebb problémát kellett tisztázni, részt vettek a pártvezetés elvtársai, a Központi Albizottság tagjai, valamint a helyi párt- és állami szervek felelős káderei. A – különböző foglalkozású és nemzetiségű – állampolgárok részéről érkező javaslatok értékes segítséget nyújtottak a megyék ésszerűbb megszervezésében [...][133] Szilágy megye, Zilah központtal, Szilágysomlyó és Zilah rajonok településeit foglalja magában, valamint Hunyad, Dés, Nagykároly és Szilágycseh rajonok községeinek egy részét. Szilágy megye megalakulása gazdasági és társadalmi-kulturális szempontból intenzívebb fejlődést hoz ennek a gyengén fejlett övezetnek. Lehetőség nyílik az itteni helységek új gazdasági és társadalmi-kulturális létesítményekkel való ellátására, ezáltal pedig megvalósul a vidék lakóinak régi és jogos óhaja. Kovászna megye, Sepsiszentgyörgy központtal, Sepsiszentgyörgy és Kézdivásárhely rajonok településeit foglalja magában, valamint egyes községeket Csík rajonból. Ennek a megyének a megalakítása válasz a számos levélben kifejtett, valamint a Központi Bizottság javaslatainak nyilvános megvitatásain elhangzott óhajokra. Ezt a kérést azok, a román, magyar és más nemzetiségű dolgozók fogalmazták meg, akik az országnak ezen a részén élnek és dolgoznak. Ugyanakkor figyelembe vettük e helységek lakói között az évek során állandósult hagyományos kapcsolatokat is, azokon a településeken, amelyek előzőleg is külön megyét alkottak. Pártunk és államunk általános politikájának keretében – aminek során minden megye gazdasági és társadalmi-kulturális sokoldalú fejlődését támogatják –, az ország ezen részén fekvő helységek számára is új távlatok nyílnak. Kovászna megye létrejöttének nagy politikai jelentősége van, mivel szocialista demokráciánk alapelveinek következetes alkalmazását jelzi. Ami az újonnan javasolt négy megye elnevezését illeti, figyelembe vettük az illető vidék dolgozóinak javaslatait, amelyek megfelelnek a gazdasági-társadalmi és a hagyomány szerinti kritériumoknak. Hasonlóképpen számításba vettük a Körös megye nevének Biharra történő megváltoztatására tett javaslatot,

133 Az erdélyi településekre és a nemzetiségi kérdésre nem vonatkozó részeket nem közöljük.

mivel ez a megye nem öleli fel a teljes Kőrösök vidékét, továbbá korábban is létezett itt egy azonos nevű megye. A nyilvános megvitatás során számos Hargita megyei lakós kérte, hogy a megyeszékhely ne Csíkszeredában legyen, hanem Székelyudvarhelyen. Azzal indokolták ezt, hogy Udvarhely fejlettebb város és kedvezőbb feltételeket biztosítana központként.

ANIC, CC PCR, Secția Organizatorică, dos. 4/1968. 131–134, 136. f. Géppel írt román nyelfű jegyzék magyar fordítása.

36.
Feljegyzés a megyék és municípiumok megszervezésével kapcsolatban felvetett dolgozói kérdésekről

Bukarest 1968. február.

A tartományi pártbizottságok arról tájékoztatnak, hogy a Párt és Állam Központi Bizottságának javaslatait a lakosság továbbra is támogatja. Csatlakoztak a párt által az ország közigazgatási-területi beosztásának javításáért hozott intézkedésekhez, leveleket és beadványokat küldenek, melyekben megjegyzéseket és javaslatokat fűznek a megyehatárok megállapításához, a municípiumok megszervezéséhez, valamint a községek rendszerezéséhez. Turnu Severin, Zilah, Sepsiszentgyörgy, Kézdivásárhely, Brăila városaiban és a környező településeken, a dolgozók megörvendtek a hír hallatán, hogy itt is megyéket fognak létrehozni, és hálájukat fejezték ki a pártvezetés iránt, mely kedvezően oldotta meg az általuk felvetett javaslatokat. Alaman Militiade, a brăilai Folyami Hajózás Főigazgatósága pártbizottságának titkára, a párttagokkal és a dokkmunkásokkal folytatott beszélgetései során rámutatott, hogy a számos, Brăila megye megalakítására vonatkozó javaslat elfogadása egybeesik egy, Brăila város számára oly fontos eseménnyel: 600 éve említik először írott forrásokban. Danciu Mihai, a CIL Brăila tervezőosztályának vezetője, többek közt kifejtette, hogy a pártnak a közigazgatási-területi felosztásra vonatkozó intézkedései a párt alapelveiből következnek, melyeknek végső célja a dolgozók életszínvonalának emelése, valamint minden tevékenységi terület és minden település arányos és harmonikus fejlődése. Florica Ion, a Simian-beli gépállomás igazgatója kedvezően értékelte a Mehedinți megye megalakítására vonatkozó intézkedést, és az egység munkásainak nevében vállalkozott, hogy időben és jó körülmények közt befejezi a tavaszi kampányra való előkészületeket. Paraschiv Dumitru, Turnu Severinből való orvos, köszönetet mondva a pártvezetésnek azért, ahogy a dolgozók indítványait megoldotta, rámutatott, hogy Mehedinți megyének régi hagyományai vannak a munkásmozgalom terén, valamint hogy ebből a megyéből a tudomány és kultúra-képviselők emelkedtek ki. Sepsiszentgyörgy és Kézdivásárhely rajonok lakói lelkesen ünneplik, hogy létrejött Kovászna megye. Gaciu Gheorghe és Butca Petre mérnökök, Szabó Gyula mester, Nagy Piroska és Vancea Carolina, a Sepsiszentgyörgyi Oltul Vállalat munkásai, Bálint Gyula, a Statisztikai Felügyelőség vezetője, és sokan mások azt nyilatkozták, hogy a szentgyörgyi lakosok örömüket és szívbeli hálájukat fejezik ki a párt- és állami vezetésnek, amiért kedvezően bírálta el a két rajon kérését és létrehozta Kovászna megyét. Ugyanakkor elkötelezik magukat, hogy nem sajnálják az erőfeszítést a román, magyar és német lakosok közti testvériség megerősítésére, és határozottan küzdenek a párt Országos Konferenciája határozatainak életbe léptetéséért, hazánk felvirágoztatása és fejlődése érdekében. Zilah városában ünnepélyes a hangulat. Különböző csoportok fejezik ki mély hálájukat a párt iránt, amiért figyelembe vette javaslatukat. f. é. február 11-én egy csoport zilahi és környékbeli lakos, többek közt Constantinescu

Ion, a nyirsidi általános iskola igazgatója, Kis Mihály, a Steaua Roşie helyi vállalat alapszervezetének titkára, a rajoni pártbizottsághoz fordultak azzal a kéréssel, hogy a pártvezetés felé továbbítsák köszönetüket, amiért figyelembe vették kérelmeiket. Zaharia Mihai, Moraru Gavril és Chereches Tiberiu, a Zilah rajoni néptanács alkalmazottai, köszönőlevelet intéztek a pártvezetőséghez Szilágy megye létrehozataláért. Ciomăgeşti községből (Drăgăşani rajon) az Argeş megyei pártbizottsághoz juttattak még négy levelet, közel 90 személy aláírásával, melyben kérik, hogy ez a település kerüljön át Argeş megyébe, mivel közelebb van Piteşti városhoz. A Ploieşti tartományi pártbizottsághoz egy 118 személy által aláírt beadvány érkezett Cărbuneşti községből (Teleajen rajon), melyben kérik, hogy településüknek az Ariceşti-Zeletin községgel való összevonása után Cărbuneşti legyen a központ, mivel ott jobbak a társadalmi-gazdasági viszonyok. Treştieni és Tesila községekből (Câmpina rajon) mintegy 40 fő javasolta, hogy az összevont község központja Trestieni legyen, a neve pedig Tesila, mivel régebb is ezt a nevet viselte. Levél érkezett Cocoreşti Colt községből (Ploieşti rajon), a termelőszövetkezet vezetősége és a néptanács végrehajtó bizottsága részéről, melyben kérik, hogy a Măneşti és Băltiţa községekkel való összevonás után az ők településükön legyen a központ. Egy 37 fős csoport Câineni községből (Râmnicu Vâlcea rajon) azzal a kéréssel fordult az Argeş tartományi pártbizottsághoz, hogy a községközpont Câinenii Mari faluban legyen, mivel itt megfelelő épületek vannak a községi intézmények számára. 200 Sârbeşti községi (Gilort rajon) lakos beadvánnyal fordult az Olténia tartományi pártbizottsághoz, melyben kérik, hogy községüket ne olvasszák össze más településekkel, mivel dokumentumok igazolják 1521-ig visszanyúló létét. A bánsági tartományi néptanács végrehajtó bizottságához egy beadványt juttattak el, melyben 96 Valkány községi (Nagyszentmiklós rajon) lakos javasolja, hogy helységük maradjon községközpont, mivel teljesíti a megadott feltételeket.

ANIC, CC PCR, Secţia Organizatorică,dos. 4/1968. 139-141. f. Géppel írt román nyelvű jegyzék magyar fordítása.

37.
A megyék és municípiumok megszervezéséhez és a községi területrendezéshez fűzött dolgozói vélemények jegyzéke

Bukarest, 1968. február.

Olténia, Galați, Kolozs és Brassó tartományi pártbizottságok arról tájékoztatnak, hogy a dolgozók köszönetüket fejezik ki a pártvezetésnek, amiért kedvezően oldotta meg a Mehedinți, Brăila, Szilágy és Kovászna megyék megszervezésére vonatkozó kéréseket. Turnu Severin városából és Vinju Mare rajon községeiből csoportok jelentkeztek a helyi párt- és állami szerveknél, hogy a pártvezetésnek köszönetüket fejezzék ki Mehedinți megye visszaállításáért. Baia de Arama főterén vasárnap, február 11-én, 2000 ember gyűlt össze spontánul, kifejezvén elégedettségüket a megye újjáalakulását illetően. Petan Vasile, a Vaskapui Vízierőmű építőtelepének alkalmazottja kifejtette, hogy Mehedinți megye visszaállítása felidézi azt a fontos szerepet, amit a munkásmozgalom, a vidék dolgozóinak harca töltött be a burzsoá-földesúri rendszer idején. Brăila megye visszaállítása hasonlóképpen sok pozitív visszajelzésre adott alkalmat. Croitoru Camil, a *Progresul* üzem mérnöke, különböző munkás-csoportokkal folytatott beszélgetései során arról nyilatkozott, hogy a párt politikája mindig az ország fejlődését támogatja, és hangsúlyozta elégedettségét, hogy a fő kérdésekben kikéri a dolgozók véleményét. Dovleciu Gheorghe, a brăilai községi gazdálkodó vállalat igazgatója a munkaközösség nevében vállalta, hogy rövid időn belül befejeznek jó néhány munkálatot a gazdálkodás megjavítása és a megyeközpont szépítése érdekében. A Zilah rajoni pártbizottsághoz számos Magyarkecel, Csizér és más községbeli lakos telefonált, hogy megerősítést kapjanak a Szilágy megye újjáalakítására vonatkozó híresztelésekről. A rajon minden településében elégedett a hangulat, a lakosok hálásak, hogy a kívánságukat figyelembe vették, ez pedig újabb jele a rendszerünket jellemző demokratizmusnak. Több munkaközösség is - közöttük a zsibói CFR mozdonyszín, a szamosudvarhelyi termelőszövetkezet vezetőtanácsa - táviratot küldött a KB-nak, melyben az aláírók hangsúlyozzák a párt és kormány iránti ragaszkodásukat, valamint elkötelezettségüket a megye gazdasági-társadalmi fejlődéséért való munkára. A Brassó tartományi pártbizottság tájékoztatása szerint Sepsiszentgyörgy és Kézdivásárhely rajonok több településén is lelkes a hangulat Kovászna megye megalakulása okán, melynek részét képezik majd. Radu Eugen sepsiszentgyörgyi tanár köszönetét fejezte ki a pártnak azért, ahogy a vidék településeinek közigazgatási-területi beosztását megoldották, aláhúzva, hogy ez által még jobban megerősödik a román és magyar lakosság közti egység. Ugyanakkor megfogadta, hogy még többet fog dolgozni a gyerekeknek a párt, a haza és a nép iránti szeretet szellemében való neveléséért. Kolcza János, a kézdivásárhelyi helyi ipari vállalat alkalmazottja rámutatott, hogy az új Kovászna megye román és magyar lakói elhatározták, hogy lendületesen fognak együtt dolgozni a megye gazdasági és társadalmi fejlődése érdekében.

Ami Hargita megye székhelyének Udvarhelyre való áthelyezését illeti, a Maros tartományi pártbizottság tájékoztat, hogy Csíkszereda rajonban nagyon elégedetlen a közhangulat. Egyes vállalatoknál, mint az IF, a készruha-gyár, az IRTA gépkocsitelep, az Erdészeti Szállítási és Gépesítési Vállalat, vagy a balánbányai Bányászati Vállalat, különböző alkalmazottak elégedetlenségüket fejezték ki. Az Erdészeti Szállítási és Gépesítési Vállalatnál úgy gondolják, hogy ezt egyes helyi vezetők kedve szerint intézték, és egy bizottságot kérnek a helyszínre, amely kivizsgálja annak körülményeit, hogy hogyan költöztették el Hargita megye székhelyét Csíkszeredából Udvarhelyre. Jakab András a zsögödi szövetkezettől azt nyilatkozta, hogy a megyeszékhelyet azért költöztették el, mert a rajoni vezetők nem csíki származásúak és nem harcoltak a helyi lakosság érdekeiért. Egyesek úgy vélik, hogy ezzel az intézkedéssel kapcsolatban több Csík rajoni lakost kellett volna megkérdezni, mivel a gyűlésen csak párt- és állami aktivisták, valamint vállalatigazgatók vettek részt. Más lakosok részéről olyan vélemény is elhangzott, hogy Csík rajon tartozzék Kovászna megyéhez, abban az esetben, ha nem állítják vissza az eredetileg javasolt központot Hargita megyében.

ANIC, CC PCR, Secția Organizatorică, dos. 4/1968. 142–144. f. Géppel írt román nyelvű jegyzék magyar fordítása.

38.
Feljegyzés a zabolai népgyűléséről, ahol a párt központi előkészítő bizottságnak a megyék és munícipiumok létrehozására tett javaslatait vitatták meg.

Zabola, 1968. január

Zabola községben 2400 felnőtt lakos él, amely közül 1726 magyar nemzetiségű, 608 román, amely az összlakosság 25%-nak felel meg. A népgyűlésen 772 lakos vett részt.[134] Az emberekkel való konzultálás során kiderült, hogy a megyésítésre vonatkozó térképes javaslatok kifüggesztése utáni időszakban, néhány nappal a népgyűlés előtt a helyi néptanács néhány alkalmazottja és több helyi értelmiségi is aktív propaganda kampányt fejtett ki a helyi lakosság körében. Pl. a községi néptanácselnök kétszer-háromszor is meglátogatott minden családot, házról házra járva és arra bíztatta a magyar nemzetiségűeket, hogy vegyenek részt a népgyűlésen. Ugyanakkor a román nemzetiségűeknek nem szólt, arra is volt példa, hogy egy egész utcát kihagyott. A gyűlés során 38 lakos iratkozott fel a felszólalok listájára, amelyből hét volt magyar. A gyűlésen 16 román és négy magyar szólalt fel. A román nemzetiségű felszólalók hangsúlyozták, hogy a párt helyesen és igazságosan járt el a társadalmi, kulturális, gazdasági és politikai kérdések megoldásában. A többség értékelte azt, ahogyan a párt eljárt a nemzetiségi kérdés megoldásában, valamint a településen élő románok és magyarok közötti testvéri együttélést is és ennek folytatására hívták fel a figyelmet. Olah Crăciun román nemzetiségű lakos rámutatott arra, hogy Brassóban vagy Hargita megyében sem lehet munka nélkül megélni, legyen az bármelyik megye, mindkettőben dolgozni kell. Továbbá elmondta, hogy 20 éve él a községben és ez idő alatt nagyon sok magyar barátra tett szert, sőt néhányukkal rokoni, komasági viszonyba is került és, ha a település Hargita megyéhez kerül, akkor sem költöztetheti el a házát a Kondra szomszéd háza mellől és fordítva, a szomszéd sem teheti meg, ha a település Brassó megyéhez kerül. Luca Sirma azt mondta el, hogy tartozhatnak bármelyik megyéhez, akkor sem lehet a románokat és magyarokat egy vonallal elválasztani. Hagiu Ioan elmondta, hogy amikor megalakult a helyi termelőszövetkezet, a románok és magyarok közösen léptek a párt által kijelölt helyes útra és, hogy minden ami megvalósult ebben a községben, az a közös munka eredménye éppen azért a vitáknak nem szabad összeugrasztaniuk a románokat a magyarokkal. A felszólaló magyarok nem tettek a fentiekhez hasonló kiértékeléseket. A Brassóhoz való tartozást erős gazdasági és kulturális érvekkel támasztották alá.

A viták során több beszólás is elhangzott. A román nemzetiségű lakosok több ízben is hangsúlyozták: „ne hagyjatok minket", „Romániában élünk és ezek gúnyt űznek belőlünk", „Bízunk a pártunkba és Nicolae Ceauşescu elvtársban,"„ne hagyjatok

134 A népgyűlés megtartásának pontos időpontját az irat nem tartalmazza. A felsorakoztatott adatokból viszont kiderül, hogy a központi szervek, első, január elején publikált tervezete megjelenése utáni napokban került sor a rendezvényre.

minket, mi vagyunk kisebbségben," „Ha átkerülünk Hargita megyéhez, nem maradhatunk itt, nem tudjuk mitevők legyünk, elköltözünk a Brassó megyei községekbe", „mi megtanultunk magyarul, ők miért nem akarják megtanulni a mi nyelvünket" „ vajon a párt figyelembe fogja venni az itt élő 600 román érveit." A magyar nemzetiségűek, főleg az asszonyok a következőket mondták: „Kitolnak a magyarokkal", „ez a föld magyar föld, nem megyünk el innen", „itt a mi helyünk". Az érzelmek felkorbácsolódáshoz hozzájárult Fehér Mihály felszólalása is, amelyben a következők hangzottak el: „Brassó miatt vagyunk szegények", „Brassó elvette az összes vagyonunkat", „Brassó meszet küldött, hogy azzal álcázzuk a szegénységet és a mocskot", „a gyerekek nehéz helyzetbe élnek, régi istállókban tanulnak." A népgyűlés elnöki bizottsága fellépett azok ellen, aki megpróbálták felcsigázni a kedélyeket, így a gyűlés az RKP-t és országot éltető tapssal zárult le.

PTSzL, 917 fond, 5 dob. Román nyelvű jegyzőkönyv gépelt átiratának magyar fordítása.

39.
Székelyudvarhelyi értelmiségiek levele Fazekas Jánoshoz, amelyben közlik a megyésítésre vonatkozó kéréseiket, észrevételeiket

Székelyudvarhely, 1968. január[135]

Románia Szocialista Köztársaság Minisztertanácsa alelnökének, Fazekas János elvtársnak, Bukarest.

Tisztelt Alelnök Elvtárs!

Hazánkban a Román Kommunista Párt IX. kongresszusa óta végbement változásokat és átalakulásokat talán sohasem kísérték a dolgozók oly figyelemmel, mint a most lezajlott Pártkonferencia munkálatait, melyek hosszú időre megszabják dolgozó népünk fejlődésének irányvonalát. A sajtó, a rádió, a televízió erre vonatkozó közleményeit és adásait a legélénkebb érdeklődéssel kísérte rajonunk apraja-nagyja. Ezt tapasztaltuk munkahelyünkön, ezt észleltük terepen végzett tevékenységünk alkalmával, városon és falun egyaránt. Mindannyian érezzük és tudjuk, hogy végső soron, nagyobb darab kenyerünkről, utódaink boldogabb életéről határoz most Pártunk és Nagy Nemzetgyűlésünk. Bennünket legközelebbről vidékünk, a Székelyföld jövője érint. Ha nem így volna, nem volnánk őszinték, sem jó hazafiak, hiszen tudjuk, hogy leendő megyénk szerves része a mi szeretett hazánknak, s mint ilyen, a haza egészének fejlődése meghatározza a mi jövőnket is. Erőnkhöz mérten mi is valamennyien hozzá akarunk járulni a jövő társadalom gazdasági és szellemi új arculatának kiformálásához. Bizonyítja ezt az a szeretet és lelkesedés, amellyel rajonunk népe a Tolvajostetőtől a Sóvidékig kifejezésre juttatta forró ragaszkodását pártunk és népünk vezetői iránt, szívből nyújtva virágait Nicolae Ceauşescu elvtárs és a kíséretében lévő elvtársak felé, emlékezetes látogatásuk alkalmával. Akkor is, most is, a párt Országos Konferenciája alkalmából, ugyanazt a gondoskodó szeretetet éreztük sugározni dolgozó népünk felé. Ez bátorít bennünket most is arra, hogy őszinte, nyílt szívvel keressük meg vezetőinket, s bizalommal forduljunk személyesen Önhöz, Fazekas elvtárs, kiben, mint földünk szülöttében apánkat, testvérünket látjuk. Őszinte szóra bátorít bennünket az is, hogy a kadicsfalvi réten már leverték a cölöpöket, amelyek a tervbe vett cérnagyárnak, városunk nagy ipari objektumának körvonalait jelzik.[136] Ha akadtak is valaha károgó varjak, ezek most örökre elnémultak. Megtanulták, hogy a mi pártunk nemcsak ígér, de tesz is népünk érdekében, nem úgy, mint hajdan a Sebesiek és Ugronok, akiknek csak voksokra volt szükségük és cserébe piros pántlikát és pakli dohányt adtak csupán, oly ígéretekkel tetézve, melyekből sohasem lett gyár, vasút, kenyér ... sőt puliszka is alig.[137] Ezért vándoroltak ki még az első világháborút megelőzően a székelyek Amerikába, Kanadába, Braziliába, Ausztráliába, elhagyva "az oly nagyon szeretett szülőföldet, a mezőket, a hegyeket, a büszke havasokat, a szívhez

135 Az eredeti levél átirata nem tartalmaz pontos keltezést.
136 Az udvarhelyi cérnagyár építésének elkezdéséről van szó.
137 Az Ugron és a Sebesi családok régi udvarhelyszéki arisztokrata családok.

nőtt folyókat - a Marost, az Oltot, a két Küküllőt -", ezért széledtek el szerte a világba, nagyobb darab kenyeret keresve.[138] Fazekas elvtársnak a Konferencián elhangzott beszédével népünk tökéletesen egyet ért. Úgy véljük mi is, hogy történelmi, földrajzi, társadalmi, kulturális és gazdasági szükségesség a tíz, szorosan együvé tartozó székely szék egy nagy közigazgatási egységbe - megyébe - való tömörülése. Ez az elgondolás megítélésünk szerint is az e tárgyban kiadott irányelvekkel is tökéletes összhangban van. A történelem folyamán ezek a székek évszázados kapcsolatban voltak egymással és ezt a szoros kapcsolatot a további fejlődés is megkívánja. Bár a Hargita természeti akadályként is felfogható, de a közlekedés mai fejlettsége és jövőbeli perspektívája ezt az akadályt nemlétezővé teszi. Nyelvi és kulturális adottságai ezen tájegységeket egymáshoz kapcsolják. Megvannak az anyagi adottságok is ahhoz, hogy ez a megye erős gazdasági egységgé fejlődhessen.

Az irányelvek meghatározzák, hogy a megye székhelye minden esetben a területén levő legfontosabb város kell, hogy legyen. Ceauşescu elvtárs ezt kiegészítette azzal, hogy a megye székhelye lehetőség szerint az a város kell legyen, amely földrajzilag a legközpontibb fekvésű. A Konferencián felszólaló más vezető személyiségek tovább bővítették a megyeszékhely megválasztásának kritériumait, kihangsúlyozván, hogy ez egy olyan központ kell, hogy legyen, mely a legtöbb társadalmi, kulturális és gazdasági intézménnyel rendelkezik és lehetőségei vannak ezek továbbfejlesztésére. Gondolkozunk, mely város felelne meg leginkább a székely megye területén ezen komplex követelményeknek. Úgy véljük, nem szól belőlünk lokálpatriotizmus, sem mástermészetű elfogultság, amikor mi Székelyudvarhely várost tartjuk a legalkalmasabb megyeszékhelynek. A történelem során Udvarhely volt a székely anyaszék és Székelyudvarhely a székely anyaváros. Itt székelt a székely székek közigazgatási feje, a székely főkapitány, mint derékszékhez ide fellebbeztek peres ügyeikben a többi székek lakói, itt volt letéve a hatalom pecsétje, itt volt elhelyezve levéltára, itt tartották a hadi lustrákat[139], itt voltak a törvényhozási gyűlések. Földrajzi elhelyezésénél fogva, Székelyudvarhely természetes kapu az alvidék és felvidék között. Ennek köszönheti évezredes létét, ezért indulnak sugárszerűen innen az összes közlekedési utak Gyergyó, Csík, Háromszék, Erdővidék, a Kisküküllő és Sóvidék felé s egyben legrövidebben összeköti mindezen vidékeket. Itt halad át az út Segesvár, Medgyes, Nagyenyed s Erdély többi városa felé. Ez az összekötő úthálózat és városunk összekötő szerepe a jövőben könnyen tovább fejleszthető /műutak, vasút, repülőterek stb./. Székelyudvarhely akkor is betöltötte az anyaváros szerepét, amikor úttalan utakon, gyalog, lóháton vagy fakószekéren folyt a közlekedés. Véleményünk szerint figyelembe veendők az új székhely kiválasztásánál az éghajlati tényezők is. Ezek szintén kedvezőbbek, mint akár Gyergyó, Csík avagy Kézdivásárhely éghajlata, ahol kilenc hónap hideg és a nyár sem meleg - ahogy a csíki székely mondja -, illetve mint ahol a Nemere fúj.[140] A Nagyküküllő völgye Székelyudvarhely területén tág teret, egészsé-

138 A 19. sz. második felében 20. sz első felében Magyarország több régiójából is nagyméretű kivándorlás zajlott le, főleg Észak Amerikába. Erdélyből inkább a keleti (székely) és déli régiókból vándoroltak ki nagyobb számban.

139 Katonai összeírás.

140 Erős keleti szél Erdélyben.

ges viszonyokat, szilárd területet biztosít a város továbbfejlődéséhez, vidéke pedig - a Hargita lábától Székelykeresztúrig - biztosítani képes egy bármekkorára fejlődő városi település ellátását is és egyben saját megélhetését, gyarapodását. Székelyudvarhelyen megvannak a megyei közigazgatás kezdeti szükségleteinek megfelelő középületek. Kulturális intézményeink száma és minősége közismert. Ez a város a történelem folyamán végig a kulturális élet központja volt a székelységben. Már a 16-17. században két líceum működött városunkban és egyidőben felsőoktatási intézményeink is virágoztak.Gazdasági szempontból a múltban elhanyagolódott a város fejlődése, de hogy ez kinek volt érdeke, jól tudjuk. Ma azonban, a néphatalom éveiben erős ipari, mezőgazdasági, erdőgazdálkodási, kisipari egységeink vannak. A további fejlődésre megvan minden lehetőség, munkaerő és anyagi feltétel. S ha ehhez hozzávesszük a már régen tervezett és többször kimért Székelyudvarhely - Csicsó vasútvonalat, ez tökéletesen bekapcsolná iparunkat (Vlahiţai vasüzem, Hargitai kaolin, erdőkitermelési anyagok, az épülő cérnagyár stb.) az ország gazdasági vérkeringésébe, nem beszélve arról, hogy ez egyben általános nemzetgazdasági szempontot is szolgálna, mivel Hunyad, Arad, Temesvár termékeit egyenes úton szállíthatnánk Galaţi, Brăila kikötői felé és fordítva, lényegesen lerövidítve az áruk forgalmi útját.[141]

A Nyikó-, Küküllő- ás Homoródmentén mindenütt beszélik, vitatják ezeket a kérdéseket. Egyesek ajkán például felmerült Csíkszereda neve is. Erre egy homoródszentmártoni termelőszövetkezeti tag azt mondotta egy beszélgetés alkalmával: „Az sohase volt úgy, elvtársak, hogy a tehenet kössék a bornyához, a bornyút kell az annyához kötni." Valóban úgy véljük, hogy a tíz szék területén lévő városok közül, objektív módon csakis azon város jöhet számba megyeszékhely gyanánt, melynek meglévő fejlettsége, gazdasági és kulturális potenciálja garanciát nyújt szerepének betöltésére. A legfejlettebb város, Sepsiszentgyörgy, földrajzi fekvésénél fogva, úgy véljük, nem tudná a megyeszékhelyre vonatkozó feltételeket, követelményeket betölteni. Utána pedig, úgy népességi, mint gazdasági és kulturális szempontból, csakis Székelyudvarhely következik. Meggyőződésünk, hogy ha a múlt kezdetleges viszonyai között is be tudta tölteni anyavárosi szerepét, Székelyudvarhely a jövőben sem lesz méltatlan, vagy képtelen erre.

Nicole Ceauşescu elvtársnak a Román Kommunista Párt Országos Konferenciáján elhangzott beszéde mindenképpen megnyugtatott bennünket, udvarhelyieket. A Köztársasági Palota nagytermének szónoki emelvényéről a mi Fazekas János elvtársunk nyílt, őszinte kommunista államférfiúi beszédének minden fejezete, mind a tíz pontja a haza iránti szeretetet mélyítette el szívünkben. Beszédének minden szava, minden mondata a gyárakban és üzemekben, a falvakon, az iskolákban és közhivatalokban új küzdelemre, új munkára, újabb eredményekre buzdított. Az elhangzott és a marxi-lenini tanítás szempontjából megalapozott beszéd elvszerűen világítja meg a nemzetiségi kérdést és minden külföldi híresztelést lehengerelt. A beszédnek óriási visszhangja van nemcsak rajonunk, de az egész székelység körében. Ennek titka, hogy kiérződik

141 Udvarhely-Csicsó vasútvonal folyamatosan jelen volt a székelyföldi vasútfejlesztési vitákban, projektekben már a 19. századtól. 1945 után egy rövid ideig megjelent az MNSz programjában is.

belőle a szülőföld - de nemcsak a Gagymente, hanem minden székely vidék iránti - szeretete.[142] Ez adott nekünk, székelyudvarhelyi értelmiségi dolgozóknak is erőt és alapot levelünk megírására. Biztató jel számunkra és Udvarhely szék minden dolgozójának számára, hogy az Alelnök elvtárs beszédében mindenhol először Székelyudvarhelyt említette. Ez megnyugtatott bennünket. Éreztük a legmagasabb szónoki tribünről felénk sugárzó jóindulatot és gondoskodást s ez megerősített elhatározásunkban, hogy minden erőnkkel, bizalommal tovább dolgozzunk és küzdjünk szocialista hazánk felvirágoztatásáért.

PTSzL 917 fond 10 doboz, 3. dosszié. Magyarul írt levél magyar nyelvű átirata.

142 Fazekas János a bányavidéki Lupény városában született de a Székelykeresztúr melletti Andrásfalván töltötte gyerekkorát.

40.
A sepsiszentgyörgyi dolgozók levele Fazekas Jánoshoz a megyésítési előkészületekkel kapcsolatosan

Sepsiszentgyörgy, 1968. január

Fazekas János elvtársnak, az RKP KB VB tagjának, a Minisztertanács alelnökének, Bukarest

Mélyen tisztelt, szeretett Fazekas elvtárs!

Engedje meg, hogy országos jelentőségű, fontos teendői közepette néhány olyan kérdésben kössük le figyelmét, melyek a mi számunkra, sepsiszentgyörgyi lakosok, értelmiségi dolgozók számára, rendkívüli súlyt és jelentőséget hordoznak. E nehány sorban azért fordulunk Önhöz, kedves Fazekas elvtárs, mert több mint két évtizedes közéleti tevékenysége alatt olyan embernek ismertük meg Önt, aki az országos feladatok közepette sohasem szakadt el szülőföldjétől, sohasem távolodott el azoknak az egyszerű székelyeknek mindennapi életétől, akik Önt, mint gyermeket is ismerték. Mi Öntől mindig igaz hazafiságot tanultunk. Az ön hűsége a párt és a haza iránt ezen a tájon is példaképül szolgált mindannyiunk számára. Ezért kísértük rendkívüli figyelemmel a Párt IX. kongresszusán, azután pedig az RKP Országos Konferenciáján tartott nagyjelentőségű beszédét. Ezekben Ön, Nicolae Ceaușescu elvtárs, pártunk Főtitkárának alapvető tézisei szellemében a nemzetiségi kérdésnek olyan magyarázatát adta, amely mindannyiunkat örömmel és megelégedéssel töltött el.

Úgy látjuk, ezeknek az elveknek - pártunk következetes marxista nemzetiségi politikájának - szellemében készült ország új adminisztratív beosztására vonatkozó javaslat is. Kérjük, szíveskedjék a feletti örömünket és teljes egyetértésünket tolmácsolni Nicolae Ceaușescu elvtársnak is, akinek a Székelyföldön tett látogatása felejthetetlen élmény marad mindannyiunk számára; ez egyben biztosíték is számunkra, hogy bizonyos életbevágóan fontos politikai vagy gazdasági jellegű határozatokat a pártvezetők személyes tapasztalatainak alapján, a tömegek - az itt élő tömegek - életének, múltjának és jelenének ismerete alapján hoznak meg. Ezt igazolja az új megyei beosztásra vonatkozó központi javaslat is. Az, hogy a történelmileg kialakult székely székek figyelembevételével született meg a Hargita megyére vonatkozó elgondolás, rendkívül körültekintő, tudományos és reális tájékozódásról tanúskodik. Szerintünk a központi javaslat, amely az új megyében Sepsiszentgyörgynek és környékének fontos gazdasági ás kulturális szerepet szán: reális szükséglet. Ennek a régen oly elmaradott vidéknek - Udvarhely, Gyergyó, Csík vidékének - gazdasági -művelődési felemelésében Sepsiszentgyörgynek rendkívüli szerepe lesz. Engedje meg, hogy a kérdésnek csupán néhány művelődési vonatkozását említsük föl:

1.) Állami magyar színházunknak rendkívüli hivatása volt és lesz az egész Hargita megye lakosságának politikai és művészi nevelésében.[143] Luxusszámba menő azon

143 Marosvásárhelyt leszámítva a székelyföldi városok közül csak Sepsiszentgyörgy rendelkezett önálló állami színházi intézménnyel.

elgondolás, amely ennek a színháznak a hatósugarát csupán a városra, a közeli falvakra és Brassóban való időszaki szereplésre korlátozná. Ennek a színháznak valóságos cselekvési területe a városon kívül az összes óriásfalvak (Alfalu, Ditró, stb.) és Csíkszereda, Udvarhely, Gyergyószentmiklós területe.

2.) A város valamennyi haladó történelmi és művelődési hagyománya arra kötelezi Sepsiszentgyörgyöt, hogy Hargita megyében a szocialista nevelés, a hazaszeretet ápolásának, hagyományaink továbbfejlesztésének egyik szellemi központja legyen. Itt élt Gábor Áron, a nagy forradalmár harcos, itt működik a Székelyföld múzeuma, itt született Gyárfás Jenő, a nagy klasszikus magyar festő. Városunkban szép hagyományai vannak a román-magyar testvériség évszázados gondolatának. Csak példaként említjük meg, hogy színházunk őse, a sepsiszentgyörgyi műkedvelő társulat 1874-ben nem csak Shakespeare Szentivánéji álom című színdarabját mutatta be, hanem Moldovan Grigore román szerző Szép Ileana, és egy másik román szerző Valeni-i nász című darabját.

3.) Iskolahálózatunk (két líceum, többféle szakiskola) fejlettsége reméljük, pozitív kihatással lesz Hargita megye elmaradottabb településeinek továbbfejlesztésében, ifjúságunk szakképesítésében. Mi teljességgel érthetetlennek tartjuk, hogy egyes elmaradottabb gondolkodású emberek épp a város fejlettségére való tekintettel hangoztatják azt, miszerint Sepsiszentgyörgynek Brassóhoz kellene tartoznia. De hiszen világos a központi fórumoknak azon elgondolása, hogy hazánk anyagi és szellemi javainak ésszerű megosztásával biztosítsák minden egyes megye harmónikus fejlesztését. Szerintünk ama sokat vitatott kérdés, hogy melyek a Székelyföld gazdasági felemelésének reális és gyors lehetőségei, egyebek között szorosan kapcsolódik ahhoz a szükséglethez, hogy Sepsiszentgyörgy Hargita megye keretén belül gazdasági és szellemi súlyt kapjon; hogy a megye kiváló szakembereinek, értelmiségi gárdájának cselekvési lehetőséget biztosítson; hogy azok az alkotó művészek, akik mindmostanáig a székelyföldi városok elmaradottságára való tekintettel Marosvásárhelyre, vagy Kolozsvárra húzódtak el, ezután itt - a megnövekedett lehetőségek alapján - fejtsék ki tevékenységüket. Amiként hajdan, a gazdasági nyomor üldözte el innen a székely dolgozókat el egészen Amerikáig, azonképpen, napilap, folyóirat, sajtókiadvány, nyomdahiány, stb. miatt tehetséges fiataljaink, íróink, festőink telepedtek le az ország más, távolabbi területein. Bizonyosak vagyunk abban, hogy az új megye sok mindent pótol majd a múlt mulasztásaiból.

4.) Tudomásunk van arról, hogy olyan emberek, akik Hargita megye fejlődésének lehetőségeit nem összefüggéseiben, nem a széles székely tömegek reális igényeinek alapján ítélik meg, amellett agitálnak, hogy Sepsiszentgyörgynek Brassóhoz kell tartoznia. Ezek az emberek nagyrészt azokból tevődnek össze, akik arra számítanak, hogy ilyenformán az adminisztratív átszervezés őket nem fogja érinteni, és nem lesznek kénytelenek esetleges más munkahelyen dolgozni. Vannak mások, akik attól való félelmükben, hogy az új megye vezetősége nem fog nekik megfelelő jó munkakört biztosítani, inkább régi brassói személyes összekötetéseikben bíznak és azoktól várnak többet, fittyet hányva a közösségi érdekre. Szerintünk nem lehet jelentőséget

tulajdonítani a minden kisvárosban megtalálható lokálpatriotizmusnak sem, amely pusztán azon az alapon szeretne más megoldást, mivel Csíkszereda a mi városunknál sokkal kisebb város. Földrajzilag azonban a megye közepén helyezkedik el, a szocialista fejlődés üteme pedig nyilvánvalóan Csíkszeredát képessé fogja tenni feladatának betöltésére. Erre számos példa van már az ország más megyéiben. A központi javaslat elgondolása szerintünk - és a város lakosságának többsége szerint - szorosan kapcsolódik pártunk helyes nemzetiségi politikájához, vagyis ahhoz az elvhez többek között, hogy a Székelyföld gazdasági és kulturális fejlődését az ország összes többi megyéivel együtt harmonikus ütemben kell biztosítani. Ha meghallgatásra talál azoknak vélekedése, akik ezt a helyes pártelvet aprópénzre váltják és úgy számolnak, hogy Brassóig az autóbusz hány lejjel olcsóbb, akkor éppen a Székelyföld lakosságának nagy részét felölelő Hargita megye fejlődési lehetősége szenved kárt. Biztosak vagyunk abban, hogy pártunk bölcs vezetősége a helyi jellegű szubjektiv törekvések fölé helyezi az új megye általános politikai és gazdasági-művelődési érdekeit.

Drága Fazekas elvtárs! Kérjük, szíveskedjék e problémákról pártunk Főtitkárát, Nicolae Ceauşescu elvtársat is tájékoztatni. Az az optimista hangulat, a társadalmi életünkben végbement gyökeres pozitív folyamat, amely hazánknak ezt a táját is jellemzi, az ő nevéhez kapcsolódik. Hozzá kapcsolódik ama bizodalmunk is, hogy a városunkban fölmerült problémák pozitívan fognak megoldódni.

Sepsiszentgyörgy, 1968. január.

Sepsiszentgyörgy értelmiségi dolgozóinak egy csoportja: [...] [144]

PTSzL 917 fond, 10 doboz, 3 dosszié. Eredeti magyar nyelvű levél fénymásolt változata.

144 Az aláírások döntő többsége olvashatatlan, ezért az aláírók nevét nem közölhetjük.

41.
Kovásznai értelmiségiek levele Fazekas Jánoshoz a megyésítés ügyében

Kovászna, 1968, január

Kedves Fazekas elvtárs!

Engedje meg nekünk, a Kézdivásárhely rajonhoz tartozó Kovászna város értelmiségeinek, hogy köszöntsük Önt és gratuláljunk Önnek a párt 1967. december 6–8. között tartott országos konferenciáján elhangzott beszéde miatt, amelyben kifejtette a résztvevőknek a mi óhajainkat is. Ön bizonyította hűségét a mi drága pártunk iránt is de az a nép iránt is, amelynek Ön is szülötte. Ön mindent megtett a székely és más elmaradott vidékek gazdasági felemelkedéséért. Kérjük, tolmácsolja szocialista nemzetünk szeretett vezetőjének, Nicolae Ceauşescu elvtársnak a hajdani Orbai szék központja, Kovászna város értelmiségeinek óhajait és javaslatait.

A város értelmiségei tanárok, tanítók, technikusok, orvosok és mérnökök nagy odaadással tanulmányozzák a párt 1967. december 6–8. között lezajlott országos konferenciájának dokumentumait, amelyek új perspektívákat kínálnak hazánk gazdasági és politikai fejlődéséhez. A Párt vezetésével a román nép rövid idő alatt csodálatos megvalósításokat hajtott végre úgy a gazdasági, mint a társadalmi és kulturális életben. Büszkék vagyunk ezekre az eredményekre, a szocialista hazánkra, vezetőinkre, akik elérték azt, hogy a világ most nagy elismeréssel beszél rólunk, hisz hazánk a gazdasági és az életszínvonalbeli fejlődésben az élen jár. Büszkék vagyunk, hogy a szocialista építkezés korszakában élhetünk és, hogy munkánkkal mi is hozzájárulhatunk a fent említett eredmények eléréséhez. Azokról az eredményekről van szó, amelyeket a szocialista hazafiságtól áthatott román nép az együttélő nemzetiségekkel közösen ért el. Nagy örömmel olvastuk Nicolae Ceauşescu elvtárs nyilatkozatát, amelyben kihangsúlyozta a nemzetiségek teljes jogegyenlőségét, amelyet az alkotmány is előír, valamint az anyanyelv használatának jogát az iskolákban, a közigazgatásban és a kulturális intézményekben.

A párt és a Nicolae Ceauşescu harca az elmaradott régiók, mint amilyen a miénk is, gazdasági fejlődéséért még nagyobb munkára serkent minket. Népünknek a párt iránt érzett szeretetét az a lelkesedés is bizonyítja, ami a párt Nicolae Ceauşescu által vezetett küldöttségének tavalyi kézdivásárhelyi látogatásakor nyilvánult meg. A székelyek 1000 éve várnak arra, hogy a gondjaikat valaki tanulmányozza, meghallgassa, hogy a századokon átívelő nyomorúságukon, amikor a bojárok olcsó szolgái voltak, valaki enyhítsen, hogy megszüntessék a többi régió által történő kizsákmányolásukat. Az elmúlt századok forgatagában senki se törődött ezzel a vidékkel. Őseink arra kényszerültek, hogy tízezrével hagyják el szeretett szülőföldjüket, mert már nem bírták elviselni az itteni nyomorúságot. Csak Amerikba körülbelül 50 ezer ember vándorolt ki ezekről a vidékekről. Nicolae Ceauşescu elvtárs személyében először jött el ide az ország vezetősége tolmácsolni a párt üdvözletét, felkeltve bennünk és gyermekeinkben a reményt, hogy egy boldogabb jövő vár ránk. Az 1967. december 6–8 között, a IX.

Kongresszus szellemiségében megtartott országos pártkonferencia egy olyan adminisztratív felosztást javasolt, amelynek az a célja, hogy felszámolja a gyengébben fejlett régiók elmaradottságát. Mivel a mi régiónk is ide tartozik, a javaslatnak nagyon örülünk és ígérjük, hogy mindent megteszünk a tervek teljesítése végett. Kihasználva a lehetőséget, hogy elmondhatjuk észrevételeinket is, mint a helyi gondok ismerői, évek óta szolgáljuk ezt a lakosságot, engedtessék meg nekünk, hogy közöljünk néhány javaslatot, ami e vidék gazdasági, társadalmi és kulturális fellendítését illeti.

I. A IX. kongresszus és a pártkonferencia szellemiségében kijelenthetjük, hogy Kovászna város turisztikai szempontból nagyon lemaradt. Ugyanakkor Kovászna város nagyon sok altalajkinccsel rendelkezik, amelyeket nagyon jól ismernek idehaza és külföldön is. Kovászna több természetes adottságát is fel lehet használni különböző betegségek kezelésére: vérkeringési zavarok, reuma, emésztési, nőgyógyászati gondok, valamint idegrendszerei megbetegedések. Szanatóriumok, hétvégi házak, gyógykezelési komplexumok építésével ezek az adottságok mind hozzájárulhatnak országunk lakosai egészségi állapotának feljavításához. A betegellátó hálózat kiépítésével ezer és ezer beteget kezelhetnénk, akár külföldieket is. Ezzel jelentősen fejlődne a gazdaság is, valamint egyfajta spirituális export is megvalósulhatna.

II. Az átszervezési javaslatok olyan, Kovásznától délre eső települések leválasztását irányozzák elő, amelyek a múltban a régi Orbai székhez tartoztak, majd később Háromszék megyéhez és Kézdivásárhely rajonhoz. A következő községekről van szó: Komandó, Zágon, Borosjenő, Papolc és Egerpatak. Azt javasoljuk, hogy ezeket a településeket csatolják Hargita megyéhez. Érveink a következőek:

1. Földrajzi szempontból ezek a települések, akár csak Kovászna városa is a Feketeügy folyó által behatárolt medencében helyezkednek el. Természetes központjuk Kovászna város. A települések életében fontos szerepet játszik a földrajzi tényező is és ennek figyelmen kívül hagyása negatívan érinthetné az illető települések gazdasági fejlődését.

2. A medencét etnikai szempontból ugyanaz a nép lakja, tehát indokolt az, hogy Hargita megyéhez csatolják.[145]

PTSzL. 917. fond, 10 doboz, 3 dosszié. Géppel írt román nyelvű átirat másolata.

145 Az alírás és keltezés hiányzik.

42.
Maksa község dolgozóinak levele Fazekas Jánoshoz a megyésítési előkészületekről

Maksa, 1968. január 19.

Fazekas János elvtársnak, a Román kommunista Párt Központi Bizottság- Végrehajtó Bizottsága tagjának, a Minisztertanács alelnökének.

Tisztelt Fazekas János elvtárs!

Maksa község dolgozói tanulmányoztuk Nicolae Ceauşescu elvtársnak a Párt Nemzeti Konferenciáján elhangzott jelentését és egyetértünk a közigazgatási területi szervezés feljavításával. Dolgozóink az 1968. január 14-én megjelent térképet nézegetve nagyon meg vannak elégedve, hogy Maksa község a Kézdi rajon többi községével Hargita megyéhez tartozik. Ez igazolja valóban, hogy a Párt és Állami Bizottság Hargita megye létesítésénél szem előtt tartotta a földrajzi, a társadalom-politikai viszonyokat, a lakosság nemzetiségi összetételét, a hagyományos kulturális kapcsolatokat, a különböző helységek fejlődési távlatait. Ezen megye biztosítja a mi vidékünk jövőbeli fejlődését. Valóban nagy öröm nekünk, hogy pártunk Központi Bizottsága irányítása mellett Kézdivásárhelyen ipari objektumok épülnek, ami azt jelenti, hogy az iparilag elmaradott Kézdi rajon is, mint az ország többi vidéke, iparilag fejlődik.

Mi, Maksa község dolgozói, mezőgazdasági dolgozók a napokban vitattuk meg az 1968-as tervszámokat. A mezőgazdasági termelőszövetkezet dolgozói a gazdasági tervszámok túlszárnyalásáért harcolnak, hogy ez által jövedelmünk növekedjen és mezőgazdaságunk nagyobb mértékben járuljon hozzá Románia Szocialista Köztársaság nemzeti jövedelmének gyarapításához, ami által népünk jólétét biztosítjuk. Nézegetve a megjelent térképet, kérnők, hogy a mi javaslatainkat is vegyék figyelembe egyes esetekben, amennyire lehetséges. A jövő a mezőgazdaságban az öntözés fejlesztése. Sajnos Maksától három kilométerre folyik a Feketeügy, amely a szomszédos Bita határán megy át, amely falu jelenleg Egerpatak községhez tartozik, amelyet Brassó megyéhez javasoltak. Bitával területünk teljesen szomszédos és ha Maksa községhez csatolnák Bita falut, mind gazdaságilag, mind adminisztrációs szempontból jövőben nagy lehetőségünk lenne az öntözéses gazdálkodás kiszélesítésére, ami nagyban hozzájárul a termelés növeléséhez. Beszélgetve nagyon sok bitai dolgozóval, a véleményük az, hogy csatolják [a települést- NCSZ] Maksához és egyúttal Hargita megyéhez, mivel ők alig három kilométerre vannak tőlünk.

Úgyszintén javasoljuk, hogy Komandó község is legyen Hargita megyéhez csatolva, mivel e vidék lát el minket és majdnem az egész háromszéki medencét mind épület-, mind tűzifával. Mi nagyon is egyetértünk, hogy község Hargita megyéhez tartozzék és igyekezni fogunk munkánk eredményeivel köszönteni Pártunk helyes politikáját.

Maksa, 1968. január 19.

Maksa község dolgozói

PTSzL, 917. fond, 10 doboz, 2 dosszié. Géppel írt román nyelvű átirat.

43.
Egy sepsiszentgyörgyi névtelen levél Fazekas Jánoshoz a megyésítési előkészületekről

Sepsiszentgyörgy, 1968. január 29.

Fazekas Jánoshoz, a Minisztertanács alelnökéhez

Tudomására szeretném adni Sepsiszentgyörgy és a környező községek lakosainak véleményét az új területi elosztással kapcsolatosan. Nevem azért nem írom alá, mert ismerem a levelek kivizsgálásának módszereit, következményeit és éppen ezért arra kérem Fazekas elvtársat, hogy ismertesse a párt és állami központi bizottságával a reális valóságot és a levelem, mert nincs aláírva, ne kerüljön a szemetes kosárba (ezzel nem akarom sértegetni, de minálunk ilyesmi előfordul) Legelső sorban az Ön által tett javaslatról szeretném megmondani a véleményemet. Pártunk helyes nemzetiségi politikája eredményeként hazánkban megoldódott a nemzetiségi kérdés. Ebből kifolyólag helytelenítem egy külön székely megye létrehozását. De ha már így lett elfogadva, és az elkövetkezendő időben gyakorlatba ültetve, miért kell megcsonkítani ezen igen szegény megyét. Elsősorban a dolgozók általi megvitatásra előterjesztett térképpel kapcsolatosan kívánom megjegyezni, hogy miért kellett Kovásznát, Borosnyót, Papolcot, Zágont, Szentiványt, Uzont, Lisznyót, Kököst, Ilyefalvát, Nagyajtát, Bölönt stb. elszakítani.[146] Nem szeretném, hogy Fazekas elvtárs úgy vegye, hogy lebecsülöm a székely nép történetének, fejlődésének ismeretét, de szeretném hangsúlyozni, hogy a székelység kimagasló személyiségei mind ezen a vidékeken születtek (Mikes Kelemen - Zágon, Bölöni Farkas János - Bölön, Kriza János - Nagyajta, Apáczai Csere János - Apácza, Kökösnél esett el és ott van eltemetve Gábor Áron stb.). Ha már létrehozzák a székelyek által lakott vidékek részére a megyét, miért kellett ezeket a községeket elszakítani. Itt nálunk, Sepsiszentgyörgyön a múlt hét folyamán egy egész kampányt indítottak, hogy magát a várost és a hozzá tartozó községeket (Árkos, Kőröspatak, Gidófalva, Szotyor, Réty) kiszakítsák Hargita megyéből. Pénteken, szombaton és vasárnap népgyűléseket szerveztek, hogy a dolgozók mondják meg véleményüket, szavazás alá bocsátva, hogy ki van Brassó vagy Hargita megye mellett. Habár a hozzászólók kihangsúlyozták városunk érdemeit és azt a nézetüket, hogy jó volna, hogy a megye székhelye legyen de a vezetők (kik nagyrészt románok vagy brassóiak) kijelentették, hogy erről szó sem lehet. Egyes helyeken befolyásolták az embereket, a hozzászólókat felkészítették és így körülbelül 85%-uk Brassót kérte. De ez nem reális helyzet, csak az emberek félnek megmondani a véleményüket. Csak egy példát hozzak fel, Kőröspatakon, Kálnokon, a rajoni néptanácsnál, a kórháznál a jelenlevők igen is megmondták, hogy igen is kérik, hogy Sepsi megyeszékhely legyen, de ezt nem szavazták le és így a többségük Hargita mellett volt. Ugyanilyen kampány van Kovásznán, Kézdivásárhelyen stb.

146 A közigazgatási rendezés első terveiben az említet falvak Brassó megyéhez kerültek volna.

Helyesen gondolkodva feltehetjük a kérdést, minek kell ezt csinálni, minek kell szítani a sovinizmust - mert ilyen megnyilvánulások is voltak és vannak -, miért nem lehet, hogy Sepsiszentgyörgy megyeközpont legyen, mert tudjuk, hogy ő a legnagyobb város, itt van az úgynevezett Székely Múzeum, a színház, a város összes globális terve évente meghaladja a 400 millió lejt stb. Miért kellett elszakítani a székely községeket és mi több, vajon ki fog felelni azért, ha a két nemzet közötti barátság nem hogy elmélyülne, hanem szítva lesz ezután. (az utóbbi hétről beszélek) Miért kell Sepsiszentgyörgy, Kézdivásárhely, Kovászna, Zágon stb. Brassóhoz tartozzon csak azért, hogy a vezetőknek, akik nem idevalósiak, állásuk legyen. Én szerintem Hargita megye Sepsi és Kézdi, valamint a környéke nélkül eredetileg már halálra van ítélve. Inkább jobb volna megyeszékhelyet csinálni és eldarabolni és Brassóhoz csatolni. Ez az egész lakosság vágya. A Brassóhoz való csatlakozási kampányért minden esetre valakinek majd felelnie kell. Kérem, ismertesse Fazekas elvtárs a bizottsággal az itt történteket és javasolom, hogy legyen kivizsgálva, de nem a brassói vagy szentgyörgyi vezetők által, mert ezt ők csinálták, hanem központilag, szóba állva a dolgozókkal, és a vezetők tudta nélkül, mert ha nem, nem érünk el semmit.

Sepsiszentgyörgy, 1968. január 29.

PTSzL, 917. fond, 10 doboz, 3 dosszié. Géppel írt magyar nyelvű átirat.

44.

A Maros megyei pártbizottság bürójának összetétele 1968-ban

Bukarest, 1968. április

Név	Foglalkozás	Pártbeli régiség	Aktivista régiség	Nemzetiség	Párt-tanulmányok	Tanulmányok, végzettség
Vereş Nicolae	víz-gáz szerelő	1946	20 év	román	Ştefan Gheorghiu	A jogi kar hallgatója
Span Vasile	ablakos mester	1954	14 év	román	Ştefan Gheorghiu	Líceum
Sebestyen Liviu	tanár	1959	2 év	magyar	-	Filozófia kar
Szotyori Ernő	gépészmérnök	1955	7 év	magyar	Ştefan Gheorghiu	Mérnöki kar
Benkő János	autószerelő	1946	20 év	magyar	felsőf.p.tanulm. SZU	Líceum
Pragai Ştefan	lakatos	1957	8 év	magyar	Ştefan Gheorghiu	Líceum
Pojan Romeo Ştefan	tanár	1947	10 év	román	marx.-len. esti egyetem	Jogi kar
Rus Vasile	erdészeti munkás	1947	22 év	román	filozófia doktora	Filozófia doktora
Gheorghe Mihai	lakatos	1953	18 év	román	Ştefan Gheorghiu	Líceum
Giura Milică	géplakatos	1946	21 év	román	6 hónapos pártiskola	Líceum
Kovács György	író	1945	-	magyar	-	Bölcsész kar
Giurgiu Valter	műszaki rajzoló	1946	13 év	román	Ştefan Gheorghiu felsőisk.	Gazd. Tud. Int.
Mogoşiu Marcel	agronómus mérnök	1956	7 év	román	Ştefan Gheorghiu felsőisk.	Agronómia kar
Buda Ironim	lakatos	1953	12 év	román	Ştefan Gheorghiu hallgatója	Líceum
König József	cipész	1934	20 év	magyar	6 hónapos pártiskola	Líceum

Póttagok

Név	Foglalkozás	Pártbeli régiség	Aktivista régiség	Nemzetiség	Párt-tanulmányok	Tanulmányok, végzettség
Lakatos Ferenc	esztergályos	1947	19 év	magyar	Ştefan Gheorghiu	Líceum
Borş Rozalia	villamos mérnök	1959	3 év	magyar	Ştefan Gheorghiu	Elektronikai kar
Maros Tibor	orvos	1948	-	magyar	-	Orvosi egyetem
Trîmbiţaş Eugen	tanár	1964	3 év	román	Ştefan Gheorghiu	Történelem-filozófia kar
Sălcudeanu Pavel	lakatos	1945	-	román	-	Líceum
Haţegan Ioachim	nyomdász	1946	18 év	román	Ştefan Gheorghiu	Jogi kar hallgatója

ANIC, fond CC PCR Cancelarie, dos. 17/1968. 70–71. f. Román nyelvű statisztikai irat magyar fordítása.

45.

A Kovászna megyei pártbizottság összetétele 1968[147]

Sepsiszentgyörgy, 1968. április.

Név	Mesterség	Tisztség	Születési év	Nemzetiség	Tanulmányok	Pártiskola	A pártba való belépés
Király Károly	Ács	Első titkár	1930	magyar	ISE	Ştefan Gheorghiu	1953
Stanca Constantin	Tanár	Titkár	1937	román	egyetem	–	1955
Sántha Károly	Villanyos	Titkár	1927	magyar	ISE	Ştefan Gheorghiu	1945
Szász Domokos	Asztalos	Titkár	1923	magyar	ISE	Ştefan Gheorghiu	1952
Szász Imre	Lakatos	Szervezési oszt. vezetője	1930	magyar	ISE	Ştefan Gheorghiu	1945
Moga Vasile	Lakatos	Szervezési oszt. vezetője	1926	román	7 osztály	1 éves	1955
...inai Antal	Cipész	Területi instruktor	1931	magyar	érettségi	1 éves	1943
...ani András	Vasműves	Területi instruktor	1924	magyar	érettségi	1 éves	1960
...izi Gyula	Lakatos	Területi instruktor	1936	magyar	érettségi	1 éves	1939
Ördög József	Lakatos	Területi instruktor	1936	magyar	7 osztály	1 éves	1945
Benedek Béla	Ács	Területi instruktor	1924	magyar	10 osztály	1 éves	1954
Csunkuly József	Esztergályos	Területi instruktor	1933	magyar	7 osztály	1 éves	1945
Szőke Ferenc	Közgaszdász	Területi instruktor	1926	román	érettségi	–	1947
Kádár András	Vasúti ellenőr	Területi instruktor	1923	magyar	9 osztály	1 éves	1955
Csáki Miklós	Élelmiszerip. mester	Területi instruktor	1927	magyar	érettségi	1 éves	1953
...ununi Gheorghe	Esztergályos	Területi instruktor	1926	magyar	érettségi	1 éves	1960
Kovács Zoltán	Lakatos	Területi instruktor	1937	magyar	11 osztály	1 éves	1947

147 A neveknél fellelhető olvashatatlan részeket pontozással jelöltük.

Név	Mesterség	Tisztség	Születési év	Nemzetiség	Tanulmányok	Pártiskola	A pártba való belépés
Kedves Ignácz	Cipész	Területi instruktor	1919	magyar	9 osztály	1 éves	1946
...an Gyula	Szövőmunkás	Tájékoztatási instruktor	1925	magyar	érettségi	1 éves	1946
...ea Jolán	Tanítónő	Tájékoztatási instruktor	1940	magyar	tanítóképző	1 éves	1947
...László	Villanyszerelő	Államügyek osztály	1930	magyar	7 osztály	1 éves	1953
... Magda	Tisztviselő	instruktor	1933		érettségi	1 éves	1953

ANDJC, fond Comitetul Județean PCR Covasna, dos. 9/1968. 65–67. f. Román nyelvű statisztikai irat magyar fordítása.

46.
A Kovászna megyei pártaktíva távirata Nicolae Ceuşescunak és az RKP Központi Bizottságának

Sepsiszentgyörgy, 1968. február 17.

Szeretett Ceauşescu elvtárs,

A Kovászna megyei pártbizottság és az ideiglenes megyei néptanács összeállítására összeült megyei pártaktíva hálás köszönetét fejezi ki a pártvezetésnek atyai gondoskodásáért, és amiért figyelembe véve a vidék lakóinak egybehangzó óhaját, elhatározta Kovászna megye létrehozását. A román, magyar és más nemzetiségű dolgozó emberek, akik itt az Olt és a Feketügy mentén élnek és dolgoznak testvéri összefonódásban üdvözlik Kovászna megye létrehozását és a párt helyes politikai irányvonalát és azt, hogy a marxi és lenini tanok szellemiségében igyekszik megoldani a szocializmus építésében felmerülő gondokat. A megyénk kiegyensúlyozott gazdasági élettel rendelkezik és óriási gazdasági, kulturális és turisztikai fejlődési lehetőségek előtt áll. A megyei pártbizottság irányításával az itteni románok és székelyek közösen fognak harcolni e vidék sokoldalú fejlődéséért. A megyei pártbizottság és az ideiglenes megyei néptanács a közös célok és feladatok végrehajtása érdekében testvéri egyetértésben élő és dolgozó összes román és magyar kommunista nevében ígérjük az RKP Központi Bizottságának és személyesen önnek Nicolae Ceauşescu elvtárs, hogy mindent meg fogunk tenni, hogy megvalósítsuk a IX. kongresszus és az országos pártkonferencia előírásait és mindent meg fogunk tenni annak érdekében, hogy Kovászna megye is hathatósan kivegye a részét hazánk, Románia Szocialista Köztársaság felvirágoztatásából.

Sepsiszentgyörgy, 1968. február 17.
A Kovászna megyei pártaktíva
Király Károly

ANDJC, fond Comitetul Județean PCR Covasna, dos. 3/1968. 52–53. f. Géppel írt román nyelvű levél magyar fordítása.

47.
Jegyzőkönyv a Kovászna megyei pártbizottság plenáris üléséről

Sepsiszentgyörgy 1968. április 27.

Király Károly elmondja (magyar nyelven is), hogy a megyei plenáris ülés célja megvitatni a Központi Bizottság plenáris ülésének határozatait.

Király Károly elvtárs: *[...]*[148] Ahogy azt önök is tudják, pártunk már többször is kinyilatkozta, hogy a nemzetközi politikában azon elvek alapján cselekszik, amelyek lehetővé teszik minden párt számára, hogy saját maga határozzon a politikai irányvonalakról, a függetlenségéről a párt, a nemzet és a nép érdekeit tartva szem előtt. A pártunk következetesen harcolt és teszi most is, a lenini érvek betartásáért a kommunista pártok egymás közötti kapcsolatát illetően és azért, hogy ezeket a kapcsolatokat az egymás belügyeibe való be nem avatkozás határozza meg. A munkáspártok közötti nézeteltéréseket vitassák meg, szervezzenek olyan tárgyalásokat, ahol a feleket elvtársi hangulatban, egyenlő mércével mérik, függetlenül attól, hogy eddig milyen szerepet játszottak a kommunista mozgalomban. Az RKP KB fontosnak tartja, hogy megtegyen minden erőfeszítést annak érdekében, hogy a nemzetközi tanácskozások támogassák az egyenlőség, a más pártok életébe való be nem avatkozás, a kölcsönös megértés elveit és ne támadjanak, sértegessenek más pártokat. Az utóbbi időben több ilyen találkozásra került sor, amelyen néha több, máskor pedig kevesebb párt vett részt. Kétoldalú találkozásokra is sor került, hogy megismerjék egymás véleményét, álláspontját az egymást is érintő kérdésekben. Tudják, hogy nem olyan rég került sor egy-egy találkozóra Budapesten, Szófiában, Drezdában és Karlowy-Variban. Néhányan részt vettünk mi is, másokon nem.[149] Ismerik a szófiai találkozó eredményeit és a pártunk állásfoglalását.[150] Tudják azt is, mi volt a párt álláspontja a budapesti találkozón.[151] Erről mondanék néhány dolgot. Miután pártunk visszavonult a már jól ismert okok miatt, olyan dolgok történtek ott, amelyekkel nem érthetünk egyet, és amelyekről csak utólag szereztünk tudomást. Miután pártunk elhagyta a találkozót, azzal próbálkoztak, hogy elferdítsék a pártunk kifejtett állásfoglalást. Olyan elvekről volt szó, amelyekkel előtte többen is egyetértettek. A visszalépésünket egy hivatalos iratban is elítélték. Ezen irat kezdeményezői nem érték el a céljaikat, mert a résztvevő pártok többsége nem fogadta el az elítélő dokumentumot. Azért meséltem mindezt el, hogy rávilágítsak pártunk álláspontjára,

---

148 Az általános jellegű bevezetőt nem közöljük.

149 A Varsói Szerződés tagállamainak találkozóiról van szó. A román fél a különutas politika jegyében cselekedett folyamatosan, szembekerülve akár a többi tagállammal, pl. március 6–7. Szófia, március 23. Drezda. A drezdai tanácskozáson a román fél nem vett részt.

150 1968. március 6–7. között a Varsói Szerződés politikai tanácskozó testülete Szófiában ülésezett. A résztvevők nyilatkozatott adtak ki az USA vietnami agressziójának elítéléséről. A tanácskozáson konfliktus robbant ki Románia és a többi tagállam között. A szuverenitását féltő Románia elutasította csehszlovákiai események megvitatását.

151 1968 februárjában a román fél elhagyta a kommunista világtalálkozó előkészítő ülését azzal az ürüggyel, hogy a szír fél megbírálta az RKP-t, hogy nem támogatja kellőképpen az arab népek harcát a kommunizmus ellen.

a KB-nak az újságokban a tegnap megjelent határozataira, amelyben pártunk kifejti, hogy akkor hajlandó részt venni a budapesti tanácskozásokon, ha a munkás és kommunista pártoknak szerveznek egy nemzetközi tanácskozást. Pártunk következetesen ragaszkodik ahhoz, hogy csupán egy nagy nemzetközi konferencián lehet normalizálni a külkapcsolatokat és megteremteni a kommunista- és munkáspártok egységét. Azt is kihangsúlyozzuk, hogy elengedhetetlen az elvek kölcsönös tiszteletbenntartása, a függetlenség, az egymás belügyeibe be nem avatkozás és az a jog, hogy mindegyik párt saját maga határozza meg az illető ország bel- és külpolitikáját. [...][152]

Elvtársak, a KB két napon keresztül vitatta meg annak a bizottságnak a jelentését, amely azt vizsgálta meg, hogy milyen körülmények között tartóztatták le és ölték meg Fóris Istvánt, Lucreţiu Pătrăşcanut és másokat.[153] A közzétett anyagból megtudhatták, hogy milyen körülmények között zajlottak le ezek az események. A közzétett tények megrázóak, dühöt és elutasító érzéseket váltanak ki, újabb kérdéseket vetnek fel. Hogyan történhettek meg ilyen dolgok? A kérdés annál is inkább aktuális, hisz Gheorghiu Dej idejében többször is kijelentették, hogy mennyire örvendetes dolog, hogy nálunk a pártnak nincs akit rehabilitálni az élők és a meghaltak közül egyaránt, hogy nálunk nem történtek visszaélések, törvénytelen letartóztatások, ártatlan emberek pere és kivégzése. Sajnálatosan kell tudomásul vennünk, hogy az ilyen kijelentéseknek nincs valóságtartalma. Bizonyíték erre a KB azon határozata, amelynek alapján volt pártaktivistákat rehabilitáltak. A bennünk eluralkodott keserűség érzés most azzal a reménnyel keveredik, hogy mindez többé nem történhet meg. Biztató jel erre a mostani vitasorozat, amelyet a pártvezetés kezdeményezett azért, hogy megismerhesse a párt és a nép is egyaránt az igazságot. [...][154] A Pătrăşcanu ügyének megvizsgálása és a párt tájékoztatása ebben a kérdésben nagyfokú bátorságra vall és bizonyítja, hogy megvan az a képességünk, hogy szembenézzünk azokkal a hiányosságokkal, amelyeket néhány, a pártvezetésben is helyet kapó személy követett el. Azért mondom ezt, mert való igaz, hogy a KB sem rendelkezett valós adatokkal, ami a Pătrăşcanu ítéletét és kivégzését illeti. Ne tévesszük össze a párt szerepét és felelősségét néhány káder munkájával. Amikor a Pătrăşcanu-ügy lezajlott, pártunk óriási eredményeket ért el az új élet építésében minden területen. Feltehetjük a kérdést. Hogy történhetett meg, hogy az RKP ilyen magas tisztségben levő vezetőjét, amilyen Lucreţiu Pătrăşcanu volt, anélkül ítélték el és végezték ki, hogy ügyét a KB megtárgyalhatta volna. Ez a belső pártélet, a nép által jövő legitimitás megsértése. Ebben a kérdésben, ahogy azt a közleményben is hangsúlyozzuk, a legnagyobb felelősség Gheorghiu Dejt és Alexandru Drăghiciet illeti. Alexandru Drăghici személyesen is részt vett Lucreţiu Pătrăşcanu kihallgatásában és a Gheorghiu Dej általi megvádolásában, miszerint Pătrăşcanu az angol-amerikai imperializmus kéme volt és

152 A külpolitikára vonatkozó néhány általános kijelentést nem közöljük.

153 Lucreţiu Pătrăşcanut nacionalizmus vádjával 1948-ban tartóztatták le. Halálra ítélték és 1954-ben ki is végezték. Rehabilitálására 1968 áprilisában került sor. A Fóris és Pătrăşcanu ügyről részletesebben lásd a bevezető tanulmányban vagy: Florin Constantiniu: *P.C.R. Pătrăşcanu şi Transilvania (1945-1946)*. Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2001.

154 A párt politikáját méltató általános kijelentéseket nem közöljük.

hazaáruló. Amint az kiderült, minden vád hamis és alaptalan képzelgés volt csupán és mindent csak előre megrendezett forgatókönyv alapján sikerült bizonyítani. Egy olyan előre megrendezett forgatókönyv alapján, amelyet Dej tervelt ki és Drăghici hajtott végre. A Központi Bizottság plenáris ülése elítélte azokat az embertelen és barbár eljárásokat, amelyek alapján hamis vallomásokat csikartak ki. Arról is tájékoztatom önöket, hogy Alexandru Drăghici megpróbálta félrevezetni a plenáris ülést, igyekezett azt bizonyítani, hogy Pătrăşcanu tényleg bűnös volt. Nem ismerte be a tévedéseket, a belügyminisztériumra, az akkori közhangulatra, körülményekre, a szovjet tanácsadókra akarta kenni a dolgot. Azt próbálta kihangsúlyozni, hogy ő lényegében egy becsületes ember és semmit sem tud a Securitate által elkövetett visszaélésekről. Amikor Alexandru Drăghici újból szót kapott a plenáris ülés végén, kiderült, hogy ő egy egyáltalán nem becsületes ember és, hogy beszennyezte a kezét Pătrăşcanu vérével. Minden, Pătrăşcanu ártatlanságát bizonyító tény ellenére, azt állította, bizonyítékok nélkül, hogy az bűnös volt és áruló és a rehabilitálás ellen foglalt állást. Ezért a KB Alexandru Drăghiciet megfosztotta minden tisztségétől és kizárta a Központi Bizottságból. Fontos, hogy a párt kielemezze Gheorghiu Dej, Alexandru Drăghici és más káderek tevékenységét és minden igazságtalanul elítélt és a pártból kizárt embert visszaállítson a jogaiba. Kovászna megye dolgozó emberei tovább munkálkodnak a párt egységének megteremtése végett és a párt vezető szerepének megerősítéséért. A pártaktíva előtt fogadják, hogy komoly hozzáállással fognak munkálkodni a IX. kongresszus és a Központi Bizottság határozatainak végrehajtásában. [...][155]

Stanca Constantin elvtárs:[156] [...][157] Kovászna megye létrehozása után a megyei pártszervezetek 13 243 tagot számláltak, amely a megye lakosságának 7,49%-a. Ez a számadat az országos, 9%-os arány alatt van. A munkás és paraszt párttagok aránya 68%-24%. A munkás párttagok aránya ugyan 35%-24% de, ha a megye összes munkását nézzük, csak 16%-uk párttag. Ebből az következik, hogy bizonyos szektorokban még javítanunk kell a pártszervek munkáján. Hasonló a helyzet az építkezésben is, ahol a párttagok aránya 12% és a fakitermelő egységekben is ugyanez a helyzet. Ugyanakkor a fogyasztási és a kisipari szövetkezeteknél az arányok sokkal kisebbek, mint amilyeneket lehetőségünk lenne elérni. A mezőgazdasági szektorban, úgy a szövetkezeteknél, mint az egyéni gazdálkodók esetében meg kell erősíteni a politikai-szervezési munkát, mert a pártba való tagfelvétel nem kielégítő. A munkaképes kollektív tagok csupán 5-6%-a párttag, az országos 8%-hoz viszonyítva. Az egyéni gazdálkodóknál a párttagok aránya nagyon alacsony, 1-2%. Ami a párt etnikai összetételét illeti, a román párttagok aránya csupán 11,9%, holott a megyében a román lakosság aránya eléri a 19,1%-ot. Kovászna városban, Zágonban és Bodzaforduló térségében fokozni kell a párttagok felvételét. Ami a párttagok életkor szerinti megoszlását illeti, a 40 éves korhatár alatt levők aránya 45%, 55%, a 40 és 60 év közöttiek aránya 54, 51%. Egyes pártszervezeteknél az átlagéletkor 50-60 év között

155 Az általánosságokra vonatkozó befejező részt nem közöljük.
156 Stanca Constantin a Kovászna megyei pártbizottság titkára.
157 Az általános jellegű bevezető szöveget nem közöljük.

van, mint például a sepsiszentgyörgyi termelőszövetkezetben vagy Futásfalván, Kézdiszentléleken és Ozsdolán. A megyénkben 643 alapszervezet működik és körülbelül 430 esetében, tehát körülbelül 67%-uknál számlálnak húsznál is kevesebb párttagot. A megyei pártbizottság megvizsgálja majd a szerkezeti felépítést és konkrét megoldási javaslatokat fogalmaz meg a változtatásokra, mivel a pártszervezetek nagyon szétdaraboltak és egyesek még megfelelő vezetőkkel sem rendelkeznek. A kommunisták felelősségtudatát és a pártszervek munkáját csak erős pártszervezetek képesek biztosítani. [...][158]

ANDJC, fond Comitetul Judeţean PCR Covasna, dos. 2/1968. 1-15. f Géppel írt román nyelvű jegyzőkönyv magyar fordítása.

158 Az általánosságokra vonatkozó befejező részt nem közöljük.

48.
Munkaterv a Kovászna megyei értelmiségiekkel való találkozó megszervezéséhez[159]

Sepsiszentgyörgy, 1968. június 6.

A Kovászna megyei pártbizottság június 14. és 21. között minden községben találkozót szervez a vidéken dolgozó értelmiségiekkel. A találkozás megszervezése érdekében a következők a teendők:

1. A találkozásra a következő értelmiségieket hívják meg:
   - az illető település első titkárát és helyettesét
   - a polgármestert
   - a helyi vállalatok igazgatóit
   - az IMSz jövendőbeli titkárait
   - a tanügyi kádereket
   - orvosokat
   - mérnököket, agronómusokat
   - más egészségügyi alkalmazottakat
   - technikusokat
2. A találkozások munkamegbeszélések lesznek, amelyeken megbeszélik a gazdasági, társadalmi és kulturális élet kérdéseit. Az illető településre jellemző tudnivalók részletes ismerete végett a titkár helyettese röviden beszámol a kulturális élet, a település tisztaságáért folytatott tevékenység, a fiatalok nevelésének és más problémáknak az aktuális állapotáról.
3. A vita, a megbeszélés és a javaslatok alapján összeállítanak egy munkatervet és kijelölik a megoldandó kérdésekért felelős személyeket. A helyi pártbizottság ellenőrzi ezt a tevékenységet és a munkaterv végrehajtásáról tájékoztatja a megyei bizottságot is.
4. A találkozásokon részt fognak venni a megyei pártbizottság tagjai, pártaktivisták, a kulturális élet aktivistái, az oktatásért és sportéletért felelős megyei bizottság képviselői, valamint a megyei Tanfelügyelőség, a megyei Egészségügyi Igazgatóság képviselői.
5. A fent ismertetett munkatervet 1968. június 8-án be fogják mutatni a községi pártbizottságok helyettes titkárainak.

Sepsiszentgyörgy
1968. június 6.

ANDJC, fond Comitetul Județean PCR Covasna, dos. 7/1968. 120–121. f. Géppel írt román nyelvű irat magyar fordítása.

---

159 A Ceaușescu által meghonosított értelmiségiekkel folytatott különböző találkozókat, tanácskozásokat több esetben helyi szinten is megszervezték. A Kovászna megyei értelmiségiek támogatásának megnyerését és mobilizálását célozta a helyi pártszervek és az értelmiségiek közötti tanácskozás.

49.
Jegyzék a csehszlovákiai katonai beavatkozást elítélő megyei gyűlésekről

Bukarest, 1968. augusztus 21.

A megyei pártbizottságok arról számoltak be, hogy az ipari, mezőgazdasági egységek dolgozói, az intézményekben dolgozók és a vidékiek mindannyian felháborodással fogadták a szovjet, bolgár, kelet-német, lengyel és magyar csapatoknak Csehszlovákia területére való behatolását. A különböző társadalmi csoportok egyet nem értésüket fejezik ki ezzel a lépéssel kapcsolatban, melyet a szocialista államok közti kapcsolatokban előzmény nélküli cselekedetnek tartanak. Az elhangzott hozzászólások szerint az állampolgárok úgy értékelik az öt szocialista állam közös akcióját, mint a Csehszlovákia belügyeibe való direkt és brutális beavatkozást, mint ez állam függetlenségének és szuverenitásának megsértését. A dolgozók rendkívüli érdeklődéssel követik a Csehszlovákiáról hírt adó rádióműsorokat. Hogy napirenden lehessen ezekkel az eseményekkel, a Suceava-i Cellulóz- és Papírfeldolgozó Kombinát, valamint az IRA néhány munkása magával hozta a munkába rádiókészülékét. Ugyanakkor, a megyei pártbizottságok arról is beszámolnak, hogy az ipari, mezőgazdasági egységekben, az intézményekben, művelődési otthonokban és klubokban közösen hallgatták és nézték meg a bukaresti népgyűlést.[160] Brassóban és Craiován felhasználták azokat az utcai hangszórókat, melyek a dolgozók augusztus 23-i felvonulására voltak felszerelve: ezek köré gyűltek az emberek, hogy meghallgassák az RKP KB, az Államtanács és a Minisztertanács együttes ülésének közleményét, valamint Nicolae Ceauşescu elvtárs beszédét, melyet a KB székhelye előtti gyűlésen tartott. Mindez mély benyomást keltett a hallgatóságban és tapssal, valamint lelkes ünnepléssel fogadták mind a munkahelyeken, mind az utcán (Brassó, Craiova, Târgu-Neamț stb.).

A dolgozók teljes elégedettségüket fejezik ki pártunk és államunk határozott és elvszerű állásfoglalása iránt, melyet a csehszlovákiai események kapcsán fogalmazott meg. Miután meghallgatták Nicolae Ceauşescu elvtárs beszédét, a visói vegyi üzem 150 munkása spontán tüntetést tartott, helyeselvén a párt politikáját. Jelenleg élénken tárgyalják az ügyet a vállalatokban, intézményekben, az utcán, autóbuszokon, bármilyen zsúfolt helyen: az állampolgárok ezekben a hozzászólásokban helytelenítik a Csehszlovákia elleni beavatkozást, és kifejezik elhatározásukat, miszerint minden áron megvédik hazájukat és nem engedik, hogy annak függetlensége és szuverenitása megsérüljön. A Tîrgovişte-i kőolajipari gépgyártó üzem, a Bîrşeşti-i (Gorj megye) cementgyár, a Turnu Măgurele-i építőtelep, a Teba-i Tehnometal gyár és a temesvári fémipari üzem pártszervezeteinél, valamint a Galați-i és Turnu Măgurele-i városi

160 Az csehszlovákiai intervenció után közvetlenül, augusztus 21-én Ceauşescu egy hatalmas népgyűlést szervezett Bukarest központjában, több tízezer ember részvételével, amelyen éles hangon ítélte el a katonai beavatkozást. Az RKP vezetőségének e döntését a lakosság döntő többsége nagy lelkesedéssel fogadta. A romániai (román és magyar) értelmiségiek többsége is támogatta a pártvezetés e lépését. Ceauşescu és a köré tömörülő pártvezetés népszerűségének csúcsán volt.

pártbizottságnál olyan dolgozók jelentkeztek, akik kérték besorozásukat a munkásgárdákba[161], és ajánlották, hogy augusztus 23-án felfegyverkezve vonulnak fel. Pintilie Stancu, Matei Constantin, Iliescu Cornel Tîrgovişte-i munkások, a Râmnicu Vâlcea-i Vâlculescu Ion és Brătescu Nicolae tanár, a Tg. Jiu-i Pătrăşcoiu Constantin könyvelő, a Dărăbani községbeli Crivăţ Constantin tanító és sokan mások azt nyilatkozták, hogy bármely percen készen állnak a haza hívására és eltökéltek, hogy akár életüket is adják a haza földjének védelméért. Borzeşti faluban (Botoşani megye) egy hat párttagból álló csoport kérte, hogy önkéntesekként Csehszlovákia küldjék őket. A suceavai vasútállomáson egy csoport állampolgár a Csehszlovákia elleni önkényes tettet kommentálta és nem értették, mit keresnek idegen csapatok ennek az államnak a területén. Iaricevschi Bogdan ukrán nemzetiségű nyugalmazott tanár, Bălteanu I. Iaşi-ból stb. kijelentették, hogy a Csehszlovákia elleni akciót a Szovjetunió sugallja, szervezi és vezeti. Egyes állampolgárok, főleg mielőtt meghallgatták volna Ceauşescu elvtárs előadását, aggodalmuknak adtak hangot, hogy nálunk is megtörténhet az, mint Csehszlovákiában. A Iaşi-i Strat Constantin tanár azt mondta, hogy a mi helyzetünk kritikus, de attól függ, hogy a pártvezetés milyen intézkedéseket hoz. A munkaközösségek és számos állampolgár táviratot küldött az RKP KB-nak, személyesen Nicolae Ceauşescu elvtársnak, melyben kifejtik teljes egyetértésüket a meghozott intézkedésekkel, valamint a párt és a kormány határozott állásfoglalásával. A táviratokban és kommentárokban kitartóan kérik az idegen csapatoknak Csehszlovákia területéről való kivonását.

Jelen pillanatban a pártaktivisták kint vannak a vállalatokban, intézményekben és falvakon, hogy megmagyarázzák pártunk álláspontját az éppen zajló eseményekkel kapcsolatban. Mindenfele gondoskodtak a pártszervezetek székhelyein, az ipari és mezőgazdasági vállalatoknál, intézményekben az őrség megerősítéséről. A legtöbb megyében még ez este folyamán intézkedtek a plenáris bizottsági ülések megszervezéséről a pártaktíva részvételével. E plenáris ülések előkészítésével párhuzamosan elkezdték szervezni a munkásgárdákat is. Az Arad, Bihar, Kolozs megyei és a Bukarest municípiumi bizottságok arról számoltak be, hogy az élelmiszerüzletekben sorok kezdtek kialakulni, a lakosság pedig nagytételben (fejenként 5–10 kg) vásárol cukrot, lisztet, száraztésztát, rizst és sót. A Szeben megyei pártbizottság arról tájékoztat, hogy az augusztus 20-ai éjszakán, 23 óra környékén, egy katona eltulajdonított egy karabélyt, egy automata pisztolyt, töltényeket és egy fényjelző pisztolyt, amikkel megpróbált a hegyekbe menekülni. Az illető katonát elfogták. A konstancai Vama Veche határátkelőhelyen az ellenőrző pont főnöke, egy Manev nevezetű bolgár alezredes néhány cseh turistának azt mondta, hogy Dubceket egy szállodában tartják fogva és Csehszlovákiát elfoglalták. Ugyanez a tiszt azt nyilatkozta a határon állomásozó személyzetünknek, hogy nagyon örül ennek a katonai beavatkozásnak, mivel a Csehszlovákiai Kommunista Párt régi vezetőségét megsemmisítették, a jelenlegi vezetők pedig nem haladnak jó úton.

***

161 Románia katonai, védekezési potenciálja növelésének érdekében1968-ban a pártvezetés ún. önvédelmi munkásgárdákat, (Hazafias Gárda - Garda Patriotică) hozott létre.

A megyei pártbizottságok arról számolnak be, hogy az ipari egységekben, az építőtelepeken, vállalatokban és a mezőgazdaságban a tevékenység normálisan zajlik, a lakosság közhangulata jó. A fővárosi Electromagnet Üzemben a három részleg munkásai, akik részt vettek a gyűlésen, visszatértek a munkába, hogy pótolják a termelést.

1968. augusztus 21.

ANIC, fond CC PCR Secția Organizatorică, dos. 51/1968. 1–3. f. Géppel írt román nyelvű jelentés magyar fordítása.

50.
Feljegyzés a csehszlovákiai katonai beavatkozást elítélő megyei gyűlésekről

Bukarest, 1968. augusztus 22.

F. é. augusztus 21-én este a következő megyék pártbizottságai tartottak plenáris üléseket a pártaktívával: Argeş, Bihar, Beszterce-Naszód, Brassó, Buzău, Kolozs, Kovászna, Dâmboviţa, Dolj, Gorj, Ialomiţa, Ilfov, Máramaros, Mehedinţi, Maros, Prahova, Szilágy, Szatmár, Teleorman, Temes és Bukarest municípium. A plenáris résztvevői teljes egyetértésben helyeselték a pártvezetés tevékenységét, a KB plenáris ülése által felvázolt intézkedéseket, nagyra értékelték a Nicolae Ceauşescu elvtárs beszédében felvázolt kérdéseket, valamint kinyilvánították elhatározásukat, miszerint harcolni fognak a pártpolitika megvalósítása érdekében. A plenáris üléseken erőteljesen kifejeződött az egész ország pártaktívájának egysége a KB körül, teljes ragaszkodásuk a párt vezetősége iránt. Az ebből az alkalomból elfogadott indítványokon és táviratokon keresztül kifejezték aggodalmukat és elítélték a csehszlovákiai katonai intervenciót. Kitartóan kérik, hogy járjanak közbe az öt állam pártjainál és kormányainál, hogy ezek azonnal kivonják csapataikat és hagyják a csehszlovák népet, hogy maga oldja meg belügyeit. Továbbá egyetértettek pártunknak és kormányunknak az eseményekkel kapcsolatos álláspontjával. A megyei pártbizottságok bürói az ügyben intézkedtek, hogy a mai nap folyamán a vállalatokban, intézményekben és számos községben tartsanak pártgyűléseket, ahol tájékoztatják a kommunistákat a csehszlovákiai eseményekről, és pártunk és államunk ezekkel kapcsolatos állásfoglalásáról. A pártaktivistákat beosztották, hogy részt vegyenek e gyűlések megszervezésében és lebonyolításában.

A megyei pártbizottságok arról tudósítanak, hogy a székhelyeiken, illetve a vállalati, intézményi, községi pártbizottságoknál számos olyan állampolgár jelentkezik, aki felvételét kéri a munkás-, paraszt- és értelmiségi őrségbe, és kérik, hogy feladatokat rójanak ki rájuk, bármikor, amikor szükség van erre a haza védelmének érdekében. Suceava megye városaiban jelen pillanatig 80 személy jelentkezett a pártszerveknél, Galaţi megyében 14, Bakóban pedig kilenc olyan személy, aki kérte besorozását az alakulandó őrségekbe. A kolozsvári egyetemi központban egyes tanügyi káderek, mint Pop Ionel mérnök, Mircioiu Crişan sebész és mások, szintén kifejezték óhajukat, hogy az őrséghez csatlakozzanak. Hargita megyében 15 gazdasági egységben jegyeztek fel munkásőrség létrehozására vonatkozó kérelmeket. Hasonló kéréseik voltak egyes Kiskaján (Beszterce-Naszód megye), Kolozs (Kolozs megye) és más községbeli parasztoknak is. Megjegyezzük, hogy minden megye vállalataiban és községeiben intézkedéseket hoztak már azok kiválasztására, akik részt fognak venni a munkás-, paraszt- és értelmiségi őrségekben, valamint a vezető kádereket is kiválasztották. A Bákó megyei helyőrség katonai egységeiben tárgyalásokat folytattak a katonákkal és tisztekkel az idegen csapatok benyomulása folytán kialakult csehszlovákiai helyzetről, hangsúlyozván ugyanakkor pártunk és kormányunk elvszerű és határozott állásfoglalását. A

Prahova megyei összes szabadságát töltő tiszt és altiszt saját jószántából jelentkezett a munkahelyén. Minden megyei pártbizottság intézkedett a pártszékhelyek, néptanácsok, vállalatok és intézmények biztonságának megőrzéséről. Egész éjszaka azt ellenőrizték, hogy milyen módon tartják be az őrség megerősítésére vonatkozó utasításokat. A megyei pártszervek tájékoztatnak, hogy a hozzászólásokban, az elküldött levelekben és táviratokban számos dolgozó fejezi ki teljes egyetértését a KB a csehszlovákiai eseményekkel kapcsolatos határozott álláspontjával és elítélik ezen ország belügyeibe való katonai beavatkozást. Drăghiceanu Constantin, David Nicolae, Roşu Vasile tulceai munkások kifejtették, hogy szégyenükre válik azoknak az országoknak, melyek részt vesznek a Csehszlovákia elleni katonai beavatkozásban. Mânăstire Liviu, a Dâmboviţa megyei Sotânga bányászati kitermeléstől, miközben elítélte Csehszlovákiának a Varsói Szerződés öt tagországa általi lerohanását, kijelentette, hogy ha szükséges lesz, a bányászok ugyanúgy fogják forgatni a fegyvert, mint ahogy most a perforálót kezelik. Teodorescu Nicolae, Iacob Caius, Ivanovici Virgil bukaresti akadémikusok táviratokat küldtek, melyekben helytelenítik a csehszlovákiai katonai intervenciót és teljes mértékben támogatják az RKP álláspontját ezzel az eseménnyel kapcsolatban. Rusu Dumitru és Berlescu Dumitru Iaşi-i egyetemi tanárok rámutattak, hogy Csehszlovákia elfoglalása e nép legalapvetőbb jogainak és a nemzetközi normáknak a megsértését jelenti, határozottan ellenezve a hasonló gyakorlatokat. Egyes hozzászólásokban Iaşi, Suceava, Maros megyei állampolgárok kifejtették, hogy a kapitalista országok részéről várták volna az intervenciót, nem pedig a szocialista országoktól, ezzel kapcsolatban pedig aggodalmukat fejezték ki, nehogy a mi hazánkkal is ugyanez előforduljon. A Prahova megyei pártbizottság tudósít, hogy a szovjet delegáció vezetője, aki az augusztus 23-i ünnepségekre jött, Ploieşti-i látogatása alkalmából kifejtette, hogy „a románok nem ismerik a csehszlovákiai helyzetet, hogy ott már nem a kommunista párt vezet, és hogy az ellenséges elemek átlépnek minden határt." Románia vonatkozásában úgy értékelte, hogy „jobb a helyzet és erősebb a párt." A Sinaia-i Palas szállóban 78 NDK-beli turista tartózkodik, akik kérték a követséget, hogy járjon közbe, hogy visszatérhessenek hazájukba. Azt a választ kapták, hogy a berlini repülőtér le van zárva. Egyesek közülük aggodalmukat fejezték ki az éppen zajló eseményekkel kapcsolatban. Egy Brassóban tartózkodó 35 tagú magyar turistacsoport szintén azt kérte, hogy visszatérhessenek Magyarországra. Húsz, Ploieştien dolgozó nyugatnémet szakértő is kifejezte óhaját, hogy hazatérhessen.

Egyes megyei pártbizottságok arról számolnak be, hogy augusztus 21-én délután felerősödött a lakosság abbéli hajlama, hogy a szokásosnál nagyobb mennyiségben vásároljon be és hogy visszavonja pénzét a CEC-ből.[162] Így Marosvásárhelyen a lakosok több mint 350 000 lejt vettek vissza a személyes betéteikből, Galaţi-on pedig a CEC kirendeltségek készpénz-tartaléka nem tudta fedezni a visszavonási kérelmeket. Hasonló nagyszámú kérést tapasztaltak a fővárosban és Suceava megyében is, ami a CEC-ben őrzött megtakarítások visszavonását illeti. (1968. augusztus 22.)

ANIC, fond CC PCR Secţia Organizatorică, dos. 51/1968, 12–14. f. Géppel írt román nyelvű jelentés magyar fordítása.

162 Casa de Economii şi Consemnaţium- Takarékpénztár.

51.

Jegyzék a Kolozs és a Fehér megyei pártbizottság bürójának a csehszlovákiai események kihatásaival kapcsolatos jelentéseiről

Bukarest, 1968, augusztus 24.

A Kolozs megyei pártbizottság bürója a következőket közli:

Ma, f. é. augusztus 21-én, egy Várnából érkező magyar turistacsoport tagjai (a 303-as gyorsvonattal jöttek) a kocsárdi állomástól kezdve heves vitát folytattak a csehszlovákiai eseményekkel kapcsolatban, amikor pedig Aranyosgyéreshez közeledtek, az ablakon kilógattak egy magyar zászlót. A vonatvezető közbelépésére azt mondták, hogy a saját országukban tartózkodnak, és folytatták az agitációt. A vonatvezetőt megfenyegették, hogy ha tovább erősködik, kidobják az ablakon. Aranyosgyéresre érkezve, a vonat 24 percet késett, mivel a vezető kérte, hogy a milícia kísérje a vonatot, ami meg is történt. Kolozsváron a magyar turisták visszavonták a zászlót és befejezték az agitációt. A kolozsvári állomáson hét fiatal magyar turista leszállt a vonatról és ottmaradt csomagostól az állomáson, arra várva, hogy Varnából megérkezzenek a biciklik, amivel Magyarországig folytatják majd útjukat. (1968. 08. 21.)

A Fehér megyei pártbizottság bürója a következőkről tájékoztat:

F. é. augusztus 22-én este a Magyarigen községhez tartozó Sárd falubeli Fogarasy István, ittas állapotban levő lakos több szemtanú előtt azt nyilatkozta, hogy Kolozsvár felől jönnek a testvéreik őket felszabadítani. F. é. augusztus 23-án az enyedi parkban levő büfében Szabó Ferenc, az enyedi kohászati vállalat munkása, pornografikus szitkokkal illette a román népet és hazánk állami zászlaját. Kijelentette, hogy a második világháború idején 150 románt ölt meg, és ha szükség lesz rá, akkor még egy ennyit meg fog ölni. A jelenlevő állampolgárok leleplezték őt és tájékoztatták az állami szerveket. Az Állambiztonsági Tanács utasításai alapján vizsgálják az ügyet és az illetőt polgári úton törvény elé állítják. (1968. augusztus 24.)

ANIC, fond CC PCR Secția Organizatorică, dos. 51/1968. 4, 76. f. Géppel írt román nyelvű jelentés magyar fordítása.